

STUDII

DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE UNIVERSITATEA DE VEST
„VASILE GOLDIȘ” din ARAD
ANUL IV, NR. 4 (15), DECEMBRIE 2008

QUARTERLY JOURNAL, PUBLISHED BY „VASILE GOLDIS” WESTERN
UNIVERSITY ARAD
IV YEAR, NO. 4 (15) DECEMBER 2008

„Vasile Goldiș” University Press
Arad – România

STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

Revistă trimestrială editată de Universitatea de Vest

„Vasile Goldiș” din Arad

ANUL IV, Nr.4 (15) – DECEMBRIE 2008

Colegiul de redacție / Editorial Board

Editor șef / Editor – in - Chief: Prof. Vasile MAN

Secretar general de redacție: / Executive Editor: Conf. univ. dr. Marius GREC

Membri / Members:

Prof. univ. dr. **Marțian IOVAN**, Prof. univ. dr. **Maria PUSCHIȚĂ**, Prof. univ. dr. **Francisc SCHNEIDER**, Conf. univ. dr. **Nicolae IUGA**, Lector. univ. dr. **Eugen GAGEA**, Lector. univ.

dr. **Stelian BOIA**, Lector. univ. drd. **Cristian BENTE**, Lector. univ. dr. **Teodor PĂTRĂUȚĂ**,
Lector. univ. drd. **Virgiliu JIREGHIE**

Consiliul științific – Referenți / Advisory Board:

Prof. univ. dr. **Aurel ARDELEAN** – Rector al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad,
vicepreședinte al Federației Internaționale a Școlilor Superioare din Europa

Prof. univ. dr. **Răzvan THEODORESCU** – membru al Academiei Române.

Prof. univ. dr. **Constantin TOMA** – membru al Academiei Române.

Prof. univ. dr. **Grozanka GOJKOV** – director al Școlii Superioare pentru Educatori din Vârșeț,
Serbia, membru al Academiei Central – Europene de Știință și Artă, Paris

Pr. Prof. univ. dr. **Mircea PĂCURARIU** – Facultatea de Teologie “Andrei Șaguna” din Sibiu,
membru al Academiei Române.

Prof. univ. dr. **Jean MONTREUIL** – Universitatea din Lille, Franța.

Prof. univ. dr. **Licia Maria VAINA** – Universitatea din Boston, SUA.

Prof. univ. dr. **Edouard JAGODNIK** – Președinte, F.E.D.E., Franța – Lyon.

Prof. univ. dr. **Nicolaie BOȘCAIU** – membru al Academiei Române.

Prof. univ. dr. **Mihai COMAN** – decan al Facultății de Jurnalism București, expert ARACIS.

Prof. univ. dr. **Crișu DASCĂLU** – director al Institutului de Cercetări Socio-Umane “Titu
Maiorescu” al Academiei Române

Prof. dr. **Adrian Radu CRĂCIUN** senior rechercher, Universitatea Liberă Bruxelles, Belgia.

Conf. univ. dr. **Iona MÁTHÉ** – Președinte al Fundației pentru Învățarea Limbilor Străine în
Europa, Békéscsaba, Ungaria.

Prof. univ. dr. **Adrian NEGRU** – Școala Superioară pentru Educatori din Vârșeț, Serbia.

Conf. univ. dr. **Ștefan GENCĂRĂU** – Universitatea “Babeș – Bolyai”, Cluj Napoca.

Conf. univ. dr. **Ioan TRIFA** – Decan, Facultatea de Științe Juridice, UVVG Arad

Prof. univ. dr. **Victor CRĂCIUN** – Președinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de
Pretutindeni, București.

Oana Corina MOLDOVEAN – Parlamentul European, Bruxelles, Belgia.

Dr. **Viorel ȚIGU** – Istoric de Artă, Arad.

Petru POANTĂ – critic literar, Cluj-Napoca, membru al Uniunii Scriitorilor din România

Prof. univ. dr. **Iulian NEGRILĂ** – Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea
de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Traducerile au fost asigurate de / Translations from Romanian were revised by:

Lect. univ. dr. **Narcisa ȚIRBAN**, Prep. univ. drd. **Gianina POPOVICI**, - L. Engleză,

Tehnoredactare/made-up: **Otilia PETRILA**

Adresa / Editorial Office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

310025 ARAD, Bd. Revoluției nr. 94-96; telefon: 0040/0257/280335; mobil 0724039978;

fax 0040/0257/280810; www.revista-studii-uvvg.ro, e-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

ISSN 1841-1401

Revistă evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior:

Categoria B+, Cod 664

EDITATĂ CU SPRIJINUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ
TIRAJ: 200 EX. - SE DIFUZEAZĂ GRATUIT

I. STUDII DE ISTORIE LITERARĂ

IOAN SLAVICI, COMEMORAT LA MĂGURELE

IOAN SLAVICI COMMEMORATED AT MAGURELE

Eugen SIMION

Academia Română

Fundația Națională pentru Știință și Artă

București

Abstract

The Institute of Physics and Nuclear engineering "Horia Hulubei" and the Institut of earth physiquess from Magurele in collaboration with the National Foundation for Art and Science and Vasile Goldis University from Arad had the idea to celebrate together Ioan Slavici that this year celebrated 160 years since he was born (1848), and 83 years from his death (1925). A nice moral gesture, a remarkable cultural act, as a proof that the mass-media and politics united did not made disappear in us the respect for the spiritual values and in general the appreciation for our traditions. Why is it that in Magurele and in the Institute of Earth Physiques? What does the great Slavici, how Maiorescu used to call him, with atomic physique and earthquakes? Here at Magurele, the transilvanian Slavici is named in 1894, director of studies at the "Ion Otetelesanu" institute that he runs until 1908, when he is dismissed the reasons are not quite clear. He crossed the mountains in 1890 after being incarcerated by the Hungarian authorities at Vac (1888-1889) for his national opinions. His stay at Magurele was a productive one for him and his students. He teaches Roumanian, history and geography, he puts together school textbooks, he publishes the "Vatra" magazine (1894-1896) together with I.L. Caragiale (here he starts to publish a serial of his masterpiece the novel "Mara"), he writes articles in favor of the national ideas and he continues writing fiction literature .

Key words: Ioan Slavici, Magurele, writer, professor, headmaster.

Cuvinte cheie: Ioan Slavici, Măgurele, scriitor, profesor, director școlar.

Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” și Institutul de Fizică a Pământului de la Măgurele au avut ideea să sărbătorească, la 24 octombrie 2008, împreună cu Fundația Națională pentru Știință și Artă și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad pe Ioan Slavici de la nașterea căruia s-au împlinit anul acesta 160 de ani (n. 1848), iar de la moarte 83 (1925). Un gest moral frumos, un act cultural remarcabil, în fine, dovadă că televiziunea și politica reunite n-au omorât în noi respectul pentru valorile spiritualității și, în genere, prețuirea pentru tradițiile noastre. De ce la Măgurele, de ce la Institutul de Fizică a Pământului? Ce are de a face greoiul Slavici, cum îi zicea Maiorescu, cu fizica atomică și cutremurele? Aici, la Măgurele, transilvăneanul Slavici este numit, în 1894, director de studii la Institutul „Ion Oteteleşanu” pe care-l conduce până în 1908, când este demis nu se știe prea bine de ce. Trecuse munții în 1890 după ce stătuse închis de autoritățile maghiare la Vac (1888-1889) pentru opiniile lui naționale. Șederea la Măgurele a fost rodnică pentru el și pentru elevii săi. Predă româna, istoria și geografia, întocmește manuale școlare, redactează revista „Vatra” (1894-1896) împreună cu I.L. Caragiale (aici începe să publice în foileton romanul *Mara*, capodopera lui), scrie articole în favoarea ideii naționale și, în continuare, literatură de ficțiune. Este, politicește, un „federalist”, vrea cu alte cuvinte ca

Transilvania să rămână, independentă, într-o federație habsburgică. Poziția lui este contestată, pe drept, în epocă, și cel dintâi care îl acuză de trădare este Octavian Goga, poetul pătimirii noastre. Slavici, spirit încăpățânat, își apără convingerile în „Ziua” (periodic pe care îl conduce între 31 iulie 1914 și 15 august 1915) și, în timpul războiului, în „Gazeta Bucureștilor”.

În 1919 este arestat și condamnat la 5 ani închisoare. A fost eliberat, după 11 luni (dec. 1919) de detenție, la intervenția lui Nicolae Iorga și a altor intelectuali din epocă. Arghezi, care fusese închis pentru motive apropiate (colaborase și el la „Gazeta Bucureștilor”), a evocat mai târziu detenția lui Slavici. De la el aflăm că bătrânul scriitor nu se pierduse cu firea și nu-și schimbase obiceiurile. Cultivă cât timp este închis legume și flori în fața celulei, primește vizite, își scrie, în continuare, nuvelele și povestirile, iar când directorul închisorii îl anunță că este liber să plece, ce credeți că face greoiul, bătrânul, „trădătorul” Slavici (cum este gratulat de adversari) în această situație? Se roagă de directorul închisorii să-i mai îngăduie să rămână o săptămână în celulă pentru a-și termina nuvela pe care o începuse. Marin Preda era, pur și simplu, uluit de această întâmplare. O povestea deseori prietenilor săi, printre care mă prenumăram, și încheia totdeauna cu exclamația următoare: „Colosal Slavici, e formidabil bătrânul Slavici; așa ceva nu s-a mai pomenit”...

Slavici este, nu mai încapă discuție, un luptător, un om cu convingeri ferme, greu de scos din ele. Un om de pusă format în spiritul țăranilor și micilor meșteșugari din această margine vestică a lumii românești. O lume amestecată cu alte neamuri, un spațiu de întâlnire a mai multor culturi. Prozatorul le-a înfățișat, în stilul lui greoi (cum s-a spus mereu), ticăit, noduros în prozele sale (debutează în 1881 cu *Nuvele din popor*) apreciate de Eminescu și, ceva mai târziu, de tânărul istoric Nicolae Iorga. El a impus în literatura română un spațiu imaginar („Podgoria”) al cărui unic proprietar este. Sau o „țară imaginară”, cum îi spune un eseist occidental, locuită de personajele din *Mara* și nuvelele sale. O lume așezată, cu obiceiuri vechi și solide, în fine, o lume formată din mai multe comunități (nații) care se îngăduie între ele, se ciocnesc, se amestecă (greu, dar se amestecă) sub presiunea noilor generații. În *Mara* este descrisă o asemenea ostilitate dintre Montaguiei și Capuleții din pusta Aradului (Mara și Hubăr, Hubăroaia), ostilitate ce este înfrântă de tinerii îndrăgostiți Națl și Persida, variantă transilvană a mitului ilustrat de Romeo și Julieta. Asta dacă umflăm puțin lucrurile și dăm drumul fanteziei noastre livrești. Sigur este că Slavici este un realist profund, un mare scriitor, și este de mirare că E. Lovinescu și Pompiliu Constantinescu n-au observat valoarea prozei lui. I-au reproșat mereu, ei și alții, lipsa de fluiditate a limbii și încetineala, mediocritatea epicii. Ceea ce este o mare eroare, greu de justificat și mai greu de uitat. Cel dintâi critic care, eliberat de prejudecăți ideologice și morale, recunoaște valoarea estetică a acestui prozator fundamental este G. Călinescu. Capitolul pe care i-l dedică în „Istoria literaturii” (1941) este admirabil.

Dar să revin la Măgurele și la ceremonia dedicată directorului Institutului „Ion Oteteleșanu”. Merg, împreună cu Augustin Buzura, și spuneam, fiecare, ce credeam despre acest pedagog, moralist și, neîndoios, mare creator cu o biografie așa de complicată. Duiliu Zamfirescu îi reproșează într-un celebru discurs academic concepția poporanistă și faptul că transpune psihologia personajelor din literatura germană în proza țărănească. Obiecție injustă, respinsă de Maioreescu. Proza este, dimpotrivă, autentică, o proză de analiză migăloasă, solidă, de un dramatism impresionant. G. Călinescu are dreptate: „Mara” este aproape o capodoperă și epica lui elaborată, înceată ca un car ce urcă pe un lung povârniș, dă o impresie de forță și autenticitate.

CONTRIBUȚIA UNIVERSITĂȚII DE VEST „VASILE GOLDIȘ” DIN ARAD LA CUNOAȘTEREA OPEREI LUI IOAN SLAVICI

THE CONTRIBUTION OF “VASILE GOLDIS” UNIVERSITY FROM ARAD TO THE KNOWLEDGE OF IOAN SLAVICI WORK

Aurel ARDELEAN

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

E-mail: rectorat@uvvg.ro

Abstract

Vasile Goldis University from Arad in collaboration with the Roumanian Academy has supported the publishing of the entire work of the author Ioan Slavici, being partner with cultural institution from the country and abroad in the scientific research of the literary work of he author.

Key words: *Slavici, Roumanian Academy, scientifically research.*

Cuvinte cheie: *Slavici, Academia Română, cercetare științifică.*

În apropiere de Arad, la poala unui deal ce este străjuit de vechi ziduri de cetate, se află localitatea **Șiria**, una din perlele Podgoriei arădene. În acest sat, la 18 ianuarie 1848, venise pe lume, în familia Slavici, al doilea copil, Ioan, din cei cinci copii ai lui Savu și Elenei, oameni cu o bună stare materială, asemeni tuturor oamenilor harnici din satele zonei pomicole – viticole situată pe dealurile aparținătoare masivului montan Zărand.

Urmând cursurile primare la Șiria, clasele gimnaziale la Arad și Timișoara, iar studiile universitare la Budapesta și Viena, Ioan Slavici și-a format o cultură remarcabilă, ce avea să-i servească talentului său literar pentru a deveni prin scrierile sale, părintele nuvelisticii românești și unul din marii clasici ai literaturii române, alături de Eminescu, Creangă și Caragiale.

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, prin Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative a contribuit și contribuie la eternizarea memoriei lui Ioan Slavici printr-o susținută activitate didactică, de cercetare științifică a operei lui Ioan Slavici, cât și prin manifestări culturale dedicate marelui clasic al literaturii române.

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, în colaborare cu Academia Română a sprijinit editarea Operei complete a lui Ioan Slavici.

În cadrul Universității noastre, își desfășoară activitatea Centrul de Cercetare de Istorie și Teorie literară „Ioan Slavici” dotat cu bibliotecă, o sală de lectură, documente literare și copii după manuscrise ale scriitorului Ioan Slavici, coordonator fiind prof. univ. dr. Iulian Negrilă.

Rezultatele muncii de cercetare sunt valorificate prin susținerea, anuală, de comunicări în cadrul sesiunilor științifice organizate sub genericul „Zilele Academice Arădene”. De asemenea, editura Universității „Vasile Goldiș University Press” editează trimestrial revista „Studii de Știință și Cultură” în care sunt publicate și studii despre viața și activitatea literară a lui Ioan Slavici.

La editura Universității noastre au apărut cărțile „**Ioan Slavici, contemporanul nostru**”, de Iulian Negrilă și Mădălina Lupău, „Vasile Goldiș University Press”, Arad, 2004, „**Viața și opera lui Ioan Slavici (contribuții inedite)**” de Melente Nica, cu o prefață de Marius Grec, decanul Facultății de Științe Umaniste, Politice și Administrative, „Vasile Goldiș University Press”, Arad, 2005.

Anual, Universitatea noastră organizează, în luna ianuarie, un Concurs de creații literare „Ioan Slavici” pentru studenți, iar la Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației își desfășoară activitatea lunară Cenaclul literar studențesc „Ioan Slavici”.

Senatul Universității de Vest „Vasile Goldiș” susține o bună colaborare cu instituțiile de cultură din Arad – Teatrul Clasic „Ioan Slavici”, Muzeul memorial „Ioan Slavici” din Șiria, cu unitățile școlare ce poartă numele lui Ioan Slavici (Școala Generală Nr. 4 din Arad și Școala Generală Șiria), cu Filiala Arad a Uniunii Scriitorilor din România, Centrul Județean de Cultură și Complexul Muzeal Județean Arad. În același timp, membri ai comunității noastre academice colaborează la presa literară cu studii și comentarii privind opera lui Ioan Slavici. Într-un viitor apropiat, dorim să realizăm unele studii de documentare la Universitatea din Viena, unde Ioan Slavici a fost student.

Universitatea noastră s-a asociat inițiativei locale, din anul 2004, de-a aduce osemintele scriitorului Ioan Slavici de la Panciu la Arad, încheiată atunci fără succes, dar continuăm să sperăm că, într-un viitor apropiat, vom reuși să îndeplinim dorința scriitorului să revină în lumea sa de acasă, la Șiria.

Onorat de a prezenta aceste date despre preocupările Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad întru eternizarea memoriei lui Ioan Slavici – în cadrul simpozionului **Slavici la Măgurele „160 de ani de la naștere”**, aș dori în încheiere să reînnoiesc dorința noastră de a aduce osemintele scriitorului Ioan Slavici, acasă, la Șiria.

După cum se știe, Ioan Slavici este înmormântat la Panciu, unde fiica sa, Lavinia, avea o proprietate cu vie, iar Ioan Slavici, care locuia la București, mergea vara – în perioada 1912-1925 la Panciu unde era o zonă viticolă, asemănătoare cu Podgoria din Șiria.

În anul 1925, în plină vară, Slavici a încetat din viață și a fost înmormântat la Schitul Mănăstirii Brazi. În anul 1940, un cutremur a distrus totul, fiind în zona seismică a Vrancei. După acest dezastru, osemintele lui Slavici au fost mutate în cimitirul orașului Panciu. Astăzi, mormântul este neîngrijit, nemaifiind în viață nimeni din familia lui Slavici, la Panciu, iar localnicii nu manifestă nici un interes.

Dovada pentru dorința scriitorului de-a se întoarce acasă o constituie însăși opera sa literară, în care se evocă oamenii acestor locuri cu bucuriile și dramele lor.

Astfel, acțiunea nuvelei **Moara cu noroc** se desfășoară în zona Ineului, pe Valea Crișului Alb, iar locurile, personajele și întreaga acțiune din romanul **Mara** sunt din Lipova și de pe Valea Mureșului, iar acestea sunt cele mai reprezentative scrieri ale sale.

Prin aducerea moaștelor lui Ioan Slavici de la Panciu la Șiria, considerăm că îndeplinim o datorie morală și o respectare testamentară a scriitorului de a reveni acasă.

Cu privire la acest fapt, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, împreună cu oficialitățile locale și Muzeul Memorial „Ioan Slavici” din Șiria își manifestă disponibilitatea pentru a face toate demersurile necesare.

Arad, 24 octombrie 2008

IOAN SLAVICI – UN SPIRIT EUROPEAN

IOAN SLAVICI - EUROPEAN SPIRIT

Ileana FLOREA

Muzeul Memorial “Ioan Slavici” Șiria

Abstract

The memorial Museum “Ioan Slavici” from Șiria was founded in the year 1959. We find here original documents concerning the life and the literary activity of the writer. Ioan Slavici a classic of the Romanian literature.

Key words: *Ioan Slavici , Șiria Museum , Literary work, European spirit.*

Cuvinte cheie: *Ioan Slavici, Șiria, Muzeu, operă literară, spirit european.*

Muzeul memorial “ Ioan Slavici” din Șiria a luat ființă în ianuarie 1959. Muzeul a luat naștere prin strădania unui grup de intelectuali din comună dar și a unui colectiv de la Muzeu Regional Arad, de atunci , care erau fermecați de tumultoasa istorie a acestor locuri dar și de numeroasele prezențe culturale pe care le descopereau, aici, dorind să fie cunoscute în contemporaneitatea lor, dar și pentru vremurile ce vor urma, fiind conștienți de importanța acestora în istoria culturii naționale.

Din grupul tinerilor din Șiria o contribuție deosebită a avut-o proaspăt numitul, ca profesor de limba și literatura română, în Șiria, Virgil Vintilescu, care va face o adevărată pasiune pentru cunoașterea vieții și activității scriitorului făcând o frumoasă carieră universitară la Timișoara. S-au mai atașat de această realizare și alți localnici: Pavel Galen, Ioan Chiriliuc și alții, care au ajutat la realizarea primului proiect propus. Dintre cei de la Arad, un merit deosebit l-a avut profesorul Ion Niciu, care a contribuit, în mod deosebit, pentru constituirea unei bune părți, a fondului documentar.

Încă de la început, cele două colective aveau de rezolvat două mari probleme: aceea a găsirii unui spațiu potrivit pentru organizarea expoziției memoriale, deoarece nu se mai păstra nimic din casa părintească a scriitorului și a doua mare problemă era cea a constituirii fondului documentar, care să ilustreze momente din viața și activitatea scriitorului, dar și a epocii în care a trăit și a evenimentelor care l-au influențat sau la care a participat acesta.

S-a pornit la investigarea diferitelor arhive, biblioteci, dar cea mai fructuoasă sursă de completare a fondului documentar a fost legătura ce s-a stabilit cu descendenții scriitorului care locuiau la București și dețineau numeroase mărturii despre tatăl lor.

Dintre cei șase copii ai scriitorului au donat fotografii, cărți scrise, reviste, mobilier fiica Fulvia Struțeanu și fiul ei, Alexandru Struțeanu. Multe cărți au fost donate de unul dintre fiii scriitorului: Titus Slavici.

Au mai fost făcute numeroase fotocopii din diferite arhive: Biblioteca Academiei București, Cluj, Biblioteca Astra Sibiu.

A fost ales și spațiul necesar organizării expoziției: în monumentala clădire a castelului nobiliar, martor tăcut al unor evenimente istorice deosebite petrecute de-a lungul anilor.

Clădirea fusese construită în jur de anul 1800, ca reședință a familiei domnului de pământ Bohuș, originară din nordul Slovaciei și stabilită aici, după înnobilarea unui înaintaș, drept răsplată pentru serviciile aduse ca înalt funcționar a împăratului, primind titlul de baron.

Clădirea situată pe un promontoriu , în centrul comunei, de astăzi. A fost înconjurată, pe parcursul anilor, de un frumos parc numit de săteni: “grădina mare a lui Bohuș” unde mai există,

doar câțiva din copacii seculari de odinioară: salcâmi japonezi, platani, stejari piramidali, castani și diferite soiuri de conifere.

Trebuie să relevăm și bunăvoința autorităților locale de atunci care s-au implicat în realizarea reparațiilor pentru a putea reda, pe cât era posibil, aspectul și farmecul, parțial, al clădirii și al spațiului de altă dată.

Organizatorii de atunci erau convinși de faptul că prin înființarea unui muzeu în această clădire era și ea protejată, ca mai târziu să poată fi cunoscut întregul trecut al clădirii și al evenimentelor petrecute aici.

Perioada de glori a castelului și a castelanilor din Șiria este cea de la mijlocul secolului al XIX lea când furtunoasele evenimente ale uneia din revoluțiile europene, cea maghiară, se termină aici și în împrejurimi.

Ioan Bohuș (1800-1894) era atunci, în 1848-1849, comite al Aradului, iar soția sa Antonia Bohuș (1802-1890) a fost amfitrioana conducătorilor revoluționari, dar și a generalilor austrieci și ruși veniți aici pentru oficializarea tratatelor finale: semnarea actului capitulării și depunerea armelor de către regimentele revoluționare în 13 august 1849 pe câmpia din preajma satului și până dincolo de Pâncota – Seleuș.

Casa natală a scriitorului a fost păstrată până în jur de 1908 – 1909 fiind înstrăinată după moartea lui Ion Russu-Șirianu, nepotul de soră a lui Ioan Slavici. Cei care au cumpărat-o au construit o altă clădire, cea în care astăzi funcționează Oficiul poștal și pe care se află placa de marmură pusă de Uniunea Scriitorilor, în 1950, la comemorarea unui sfert de secol de la moartea scriitorului șirian.

În ianuarie 1959, la împlinirea a 111 ani de la nașterea lui Ioan Slavici au fost pregătite pentru public două săli dedicate vieții și activității sale scriitoricești.

Printre documentele expuse s-a încercat, încă de la început, să se sublinieze importanța “lumii de acasă” în formarea viitorului scriitor.

“Având să descriu lumea prin care am trecut nu pot să încep decât, de aici, unde au fost puse temelile vieții mele sufletești” – mărturisește, mai târziu, în memoriile sale, Ioan Slavici.

Sunt prezente în expoziție actele sale de naștere, cărți din școala primară: Abecedarul, Carte de citire, Aritmetica, dar și Alexandria și Esopia, cărțile populare de largă răspândire în epocă.

Sunt prezente documente ce ilustrează trecerea prin liceele din Arad și Timișoara, apoi anii studenției la Facultatea de Drept din Budapesta și Viena unde are bucuria întâlnirii cu Mihai Eminescu.

Pentru completarea atmosferei de epocă au fost realizate câteva lucrări plastice – picturi și sculpturi aparținând unor artiști contemporani, care au apreciat contribuția lui Ioan Slavici la fundamentarea literaturii noastre. Sever Frențiu, Gheorghe Adoc, Traian Brădeanu, Emil Vitroel, Victor Gaga etc.

În colecția documentară există câteva fotografii ale scriitorului cu familia - cu cei șase copii și cu soția sa Eleonora Tănăsescu, toate ilustrând monografic, viața și activitatea sa până la sfârșitul său din 17 august 1925, la Panciu în casa fiicei sale Lavinia, căsătorită Gheorghiu.

A fost înmormântat la schitul Mănăstirii Brazi din Crucea de Jos, de lângă Panciu până în 1940. Ca urmare a cutremurului din acel an, schitul și mormântul au fost puternic afectate. Familia scriitorului a hotărât ca mormântul să fie mutat în cimitirul orașului Panciu unde se află și astăzi.

Poate ar trebui ca cei din lumea de acasă a scriitorului să se mobilizeze din nou astfel ca rămășițele sale să fie așezate în pământul natal, în satul său situat sub cununa de dealuri și păduri, punctate de stâncăriile cetății, de Merezin și Horlea, Vârful cel-nalt cu izvoarele Begbunarului, Feredeului și Sudenașului, unde, vara, păstorii își adăpau cirezile de vite și unde peste toate, în fiecare dimineață apare soarele luminând cu diadema de raze gurețuri și padini cu fânețe și pomi – înfundate prin tufe de stejăriș și nesfârșite văluriri cu vii, iar jos în câmpie, cât vezi cu ochii, în orizonturile libere – lanuri de grâu și cucuruziști, iar la poale – străvechiul sat cu țărani frumoși și harnici.

Anul acesta, în 18 ianuarie 2008 s-au împlinit 160 de ani de la nașterea scriitorului șirian Ioan Slavici.

S-a ivit în lume în străvechiul sat cu țărani frumși și harnici, dar și cu tradiții cărturărești. Era epoca de afirmare la noi, ca și în întreaga Europă – a școlilor naționale, care au luminat istoria culturii până în zilele noastre.

Primele impresii despre sine și lumea prin care trece le are în casa părinților săi, Savu Slavici și Elena Borlea. Mama avea o fire aspră: „te dezmiarda numai în somn” – prin sobrietatea și chibzuința cu care se ocupa de gospodărie și educația copiilor poate fi apropiată de eroina romanului său, de mai târziu – „Mara”.

Duioșia și tandrețea existau și ele în casă, dar erau datorate tatălui și bunicului Moș Fercu „neasemuitul povestitor”, care fermeca imaginația copilului cu minunatele sale povești, mai ales, în serile petrecute „cu caii la păscut în câmpie – la Baltă sau la deal în Padină”.

În memorialistica sa va evoca mereu, cu duioșie pacea și liniștea copilăriei, alături de copii vecinilor, fără prejudecăți naționale, într-o atmosferă specifică satelor transilvănene alături de șvabi, unguri, sârbi, cehi și slovaci.

„Când întâlnești în calea ta” un român să-i spui „Bună ziua”, maghiarului „Jo napot”, iar neamțului „Guten Tag” – tu, datorită să-ți-o faci și față de cei ce nu și-o fac pe a lor față de tine” – este unul din sfaturile primite de la mama căroia le va rămâne credincios toată viața.

După școala primară făcută la Șiria, pleacă la Liceul din Arad și Timișoara învățând în limba maghiară și germană.

Vor urma anii studiilor la școlile înalte la Budapesta și Viena „orașul celei mai frumoase tinereți” împreună cu alți numeroși studenți români.

De câteva săptămâni am primit prin bunăvoința domnului Stelian Mândruță din Cluj, istoric, copia după pagina din „Haupt Matrikeln Juristen. Winter Semester 1869, f.96” din Arhiva Universității din Viena care consemnează că Ioan Slavici – din Vilagoș (Șiria) – alături de alți colegi: Sarger, Stramenger, Szabo din Zenta, Trayer din Fiume, Vukanovici și Zappert.

Aici are bucuria întâlnirii cu Mihai Eminescu. Cunoștința le este prilejuită de un alt arădean, student la medicină – Ioan Hosanu- originar din Șoimoș, de pe Valea Mureșului.

Întâlnirea dintre cei doi se va transforma într-o frumoasă, statornică și înțeleaptă prietenie: „un tânăr oacheș, cu fața curată și rasă peste tot, cu un lung clăbăț bănățenesc peste pletele negre, cu ochi mărunți și visători și totdeauna cu un zâmbet batjocoritor pe buze; un albanez, poate chiar un persian. Ce bucurie, când am văzut că albanezul meu nu e persian ci român de-ai noștri.”

Vor strădui amândoi pentru unirea studenților români de la Viena ctitorind în 1871 cunoscuta societate „România Jună” sub egida căreia vor milita pentru unitatea culturală a românilor de pretutindeni.

În același an 1871, debutează la *Convorbiri literare* cu piesa de teatru „Fata de birău”.

În perioada studenției la Viena, Ioan Slavici devine unul din partenerii de conversație favoriți ai lui Mihai Eminescu. Erau nedespărțiți. Tot în această perioadă descoperă o altă pasiune a sa pentru studiul social, după cum și mărturisește într-o scrisoare adresată lui Iacob Negruzzi. Avea doar 23 de ani și abordează o tematică destul de pretențioasă în „Studii asupra maghiarilor”, care va fi publicată în mai multe numere din *Convorbiri literare*. Lucrarea va fi pe placul societății literare ieșene, deschizându-i perspective deosebite de afirmare profesională și de viață odată cu stabilirea sa în România.

În anul 1874, părinții săi se sting la puțin timp unul după altul. Se simte nevoit să-și caute un mijloc de existență după terminarea studiilor universitare. În acel an Titu Maiorescu a fost numit ministru al instrucțiunii publice, astfel îl solicită și-l numește pe Slavici secretar al Comisiei documentelor Hurmuzaki din care făceau parte D.A. Sturdza, M. Kogălniceanu, Th. Rosetti și A. Odobescu.

Numirea sa în această comisie nu-l va dezamăgi pe Maiorescu și în general, lumea politică a timpului, iar Slavici va avea o activitate prodigioasă în cadrul ei. Nu va părăsi activitatea literară.

Scrie și tipărește nuvelele care-i vor aduce consacrarea, va intra și în gazetăria politică fiind prezent cu foarte multe articole în ziarul „Timpul” în perioada războiului ruso-turc în care se va implica și România. O atitudine deosebită va avea ziarul odată cu prezența în redacție și a lui Mihai Eminescu, din 1877, când cei doi vor scrie mereu despre brutalitatea războiului fiind la fel de îngroziți de ororile acestuia, de distrugerile vieților oamenilor, de dramele care le trăiesc cei care se întorc de pe câmpul de luptă, mai săraci, mai dezbrăcați, mai bolnavi sau chiar mutilați și fără nici un ajutor material din partea statului pentru care s-au jertfit.

Sub pseudonimul Corbey, Slavici trimite numeroase articole, corespondențe din București, ce vor fi publicate în „Telegraful român” cu referiri la susținerea războiului de România.

Din articolele publicate reieșea mesajul de luptă pentru ridicarea rolului statului român în comparație cu popoarele din jur.

Într-un număr al ziarului „Timpul” din noiembrie 1879, Slavici scria:

„Aici între hotarele strâmte ale țării românești trebuie să se adune capitalul de cultură, din care au să se împrumute frații noștri din țările de prin împrejurimi împreună cu celelalte popoare mai înapoiate decât noi”.

Acest deziderat va fi reluat în cuvinte mai simple, dar mai incendiare abia peste 5 ani, în ziarul „Tribuna”, din Sibiu pe care îl va conduce din aprilie 1884 până în 1888: „Soarele, pentru toți românii, la București răsare!”.

La venirea sa la Sibiu, Ioan Slavici era un nume consacrat. În 1881 îi apăruse volumul „Novele din popor” care fusese primit cu multă admirație de critică și cititori. Tot acum apare, la Viena, studiul cu caracter etnografic „Die Rumanen in Ungarn, Siebenbürgen und der Buckovina”. În 1882 a fost primit membru corespondent al Academiei Române, primește medalia „Bene Merenti” și „Răsplata muncii pentru învățământ”. Acestea sunt dovezi că și-a făcut datoria de scriitor și gazetar, implicându-se în toate marile evenimente al timpului.

În toată perioada șederii lui în România, Ioan Slavici a fost mereu în atenția organelor de urmărire imperială împreună cu alți cetățeni ai regatului Austro – Ungar stabiliți în România. Astfel, în rapoartele secrete ale agentului austriac de la București, Cornel Stadler, către șeful său, baronul von Teschenberg din Viena, apare: „Bănuț de agitație este și Ioan Slavici din Vilagoș, comitatul Arad, 36-38 de ani, din 1874 în România, publicist scriitor și profesor la „Elena Doamna”, deține circa 40000 de franci avere și este prieten cu Maiorescu. Cu toate acestea a fost redactor la „Timpul”. Tendința sa este eliberarea românilor din Transilvania și Banat”. (Mircea Gherman – „Cumidava”, nr.10/1977, Brașov)

După patru ani aflat la conducerea ziarului „Tribuna” implicat în mai multe procese de presă intentate redactorilor pentru articolele apărute în ziar, Slavici va fi și el judecat și condamnat la 1 an temniță de stat pentru vina de a fi prea bun român. Condamnarea o va executa la Vaț, în Ungaria. După eliberarea din închisoare se hotărăște să plece în România. În 1890 face demersurile necesare emigrării din Austro - Ungaria. Primește peste doi ani cetățenia română, prin hotărârea Senatului României în ședința din 29 aprilie 1892, raportorul fiind senatorul D.A.Laurian. Din raportul prezentat de acesta reiese modul cum este receptat în acel timp: „Ioan Slavici lucrează încă din 1874 la publicarea tezaurului de documente istorice rămase de la repausatul, întru eterna amintire a românilor, Eudoxiu Hurmuzaki, pentru meritele dovedite în dezvoltarea culturii între români, a fost ales în 1882 de către Academia Română, ca membru corespondent. În afară de aceste documente cine dintre noi nu cunoaște activitatea literară și politică a lui Ioan Slavici, puterea de muncă, sacrificiile și suferințele acestui român pentru ridicarea neamului. Ioan Slavici ale cărui nuvele au fost traduse și în limba germană, ale cărui scrieri sunt cunoscute și în străinătate, a cărui muncă pe tărâm politic a agitat mii de suflete românești, Ioan Slavici continuă și astăzi, modest, publicarea documentelor Hurmuzaki, sub auspiciile Academiei Române, servește liniștit Statul Român și-l găsim colaborând fără zgomot la literatura noastră didactică.

Acest Ioan Slavici, unul din frații noștri cel mai adânc cunoscător al graiului și obiceiurilor poporane de peste munți, unul din publiciștii mult citați în toate țările locuite de români, unul din

tribunii neamului, care continuă munca sa pentru cultura românească Vă cere Domnilor senatori să-i recunoașteți calitatea de român, calitatea moștenită din moși-strămoși pentru ca să poată sluji, ca cetățean al României interesele românești.”

Se va stabili pentru 14 ani la Institutul Oteteleșeanu, din Măgurele, pe care îl va organiza și-l va conduce împreună cu soția sa. În 1908, acum 100 de ani, se va retrage de la Măgurele în București, câștigându-și existența din activitatea didactică și din colaborarea la diferite publicații ale timpului.

A predat la diferite școli din București. A avut mulți elevi, unii dintre ei amintindu-și cu multă dragoste de dascălul lor de odinioară.

Printre elevele lui Ioan Slavici, pe parcursul îndelungatei sale activități didactice le amintim pe marea cântăreață – soprana Florica Cristoforeanu și pictorița Margareta Sterian. O elevă a scriitorului, care lasă și câteva rânduri deosebit de elocvente, mai ales, din perioada mult contestată a atitudinii sale din preajma, dar și din timpul primului război mondial, când a fost acuzat și condamnat pentru filogermanismul său, cea care îi ia apărarea postumă lui Ioan Slavici este Elisa Brătianu (1870-1957), care din 1907 devenise soția lui Ionel I. Brătianu, după despărțirea ei de Alexandru Marghiloman. Din jurnalul ei, publicat fragmentar, în numărul din octombrie 1997, al revistei „Magazin istoric”, citez: „Dintre profesori, Ioan Slavici a avut cea mai mare influență asupra mea.

El mi-a făcut cunoscute versurile lui Eminescu. A fost un moment de cea mai mare importanță pentru dezvoltarea mea spirituală. Dacă mamei îi datoram patriotismul, apoi lui Slavici, simțul unității noastre. El întindea sub ochii noștri harta Austro – Ungariei și trăgea cu creionul roșu hotarele pământurilor locuite de români. Institutoarea noastră, indignată, începea să protesteze, dar el, aruncând o privire șireată, continua să tragă hotarele cu roșu aproape așa cum sunt astăzi. „Casa de Habsburg se va prăbuși - spunea el – a trădat prea multe suflete românești”. Nemțoaica înnebunea, noi jubilam.

În ziua armistițiului, eram la Iași, m-am gândit la scumpul nostru profesor atât de urât, de vesel, de inexact și atât de fantezist, dar care știuse să aprindă în inimile noastre de copil o flacără atât de caldă. S-a încercat să mi se spună că ar fi comis greșeli; se poate, dar am refuzat să le cunosc; recunoștința mea pentru el trebuie să rămână intactă.”

Perioada de după război a fost deosebit de dramatică pentru scriitor. Drama lui consta în faptul că a rămas fidel concepțiilor din tinerețe. Studiindu-i atitudinea și citind lucrările lui se poate spune că filogermanismul său căuta să anihileze rusofobia sa. A fost la fel de lipsit de entuziasm, în perioada războiului de independență având aceleași rezerve.

Mai face aproape 1 an de închisoare, de astă dată în România, pentru vina de a fi prea rău român. În februarie 1919 a fost condamnat la 5 ani de temniță, dar printr-un decret regal de grațiere, a fost eliberat după 11 luni. Ultimii ani de viață si-i petrece destul de însingurat. Un contemporan, mai tânărul Victor Eftimiu, într-un interviu spune: „Ioan Slavici a avut o bătrânețe tristă.”

Nu părăsește tărâmul scrisului. În 1921 apare volumul „Închisorile mele”, în 1923 „Cel din urma Armaș” și „Amintirile” în 1924. În vacanțele ultimilor ani ai vieții se retrage la una din fetele lui, Lavinia, la Panciu. Acolo se va găsi în vara anului 1920 când la 17 august, la orele 18,30 trece în lumea fără dor. A fost înmormântat în cimitirul Schitului Brazi din apropierea comunei Crucea de Jos. Slujba de înmormântare a fost făcută de preotul- scriitor Gala Galaction. În toamna anului 1940 s-a produs marele și devastatorul cutremur, când mormântul scriitorului a suferit o puternică deteriorare. A fost mutat de familie în cimitirul orașului Panciu unde se află și acum.

În 1943, în gazeta „Vremea”, din 28 martie Tudor Arghezi si-l amintește: „știință tânărul bătrân avea mai multă decât toți intelectualii de toate vârstele laolaltă. Știa înfiorător de multe lucruri, documentat, aprofundat, geografie, istorie, literatură, matematică, limbi moarte și vii, totul îi era familiar, slujit de o memorie vastă. Și nu se supăra niciodată dincolo de limitele eleganței.”

Bibliografie

1. Vatamaniuc, D. - *Ioan Slavici and the world he lived in*, ed. Academicii, Bucharest, 1969.
2. Ioan Slavici – *Memories*, Bucharest, ed. Cartea Romaneasca, 1924
3. Hurezeanu, P., Simandau, E. – *Ioan Slavici and the National Spiritual Union*, Fundatia culturala” Ioan Slavici”, Arad , 1998.

IOAN SLAVICI DESPRE MITROPOLITUL ANDREI ȘAGUNA**IOAN SLAVICI ABOUT BISHOP ANDREI SAGUNA****Mircea PĂCURARIU****Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” Sibiu****Abstract**

The monographic review “Archbishop and Bishop Andrei the Baron of Saguna” by Nicolae Popea, Sibiu, 1879 was reviewed in eulogistic terms by the writer Ioan Slavici and it was published in the magazine “Convorbiri Literare”, Iasi, 1880, contributing in this way to a better knowledge of the life of the Great Bishop of Ardeal.

Key words: *Ioan Slavici. Andrei Saguna, writer, Bishop, Sibiu.***Cuvinte cheie:** *Ioan Slavici. Andrei Saguna, scriitor, mitropolit, Sibiu*

În anul acesta se împlinesc 160 de ani de la nașterea marelui scriitor Ioan Slavici (n. 18 ianuarie 1848) în Șiria Aradului. Dar tot acum s-au împlinit 200 de ani de la nașterea viitorului mare mitropolit al Ardealului Andrei Șaguna (n. 20 decembrie 1808) în Mișcolț și 135 de ani de la trecerea sa la cele veșnice († 16/28 iunie 1873), care fusese numit episcop al Ardealului doar la câteva zile după nașterea lui Ioan Slavici (24 ianuarie/5 februarie 1848). Două personalități de excepție ale românilor din Transilvania, care în cursul acestui an au fost omagiați de cei de astăzi, pe măsura vredniciilor lor, amândoi având un țel comun în viață: emanciparea național-politică, socială, culturală și bisericească a românilor ardeleni. Nu vom intra în detalii, cu privire la viața și activitatea lor, ci vom prezenta doar o lucrare de tinerețe a lui Ioan Slavici despre mitropolitul Andrei Șaguna. Se știe că în 1879 arhimandritul-vicar Nicolae Popea de la Sibiu (1826-1908) viitorul episcop al Caransebeșului (1889) și membru titular al Academiei Române (8 aprilie 1899) a publicat prima monografie completă consacrată marelui ierarh, cu titlul *Arhiepiscopul și mitropolitul Andrei baron de Șaguna* (Sibiu, Tiparul tipografiei arhiediecezane, 1879, VI + 387 p.). Monografia lui Popea prezenta „faptele și meritele metropolitului Șaguna”, sub raport bisericesc, politic-bisericesc, școlar și literar, cu prezentarea tuturor cărților scrise de el, a manualelor școlare și cărților de slujbă care s-au tipărit în timpul păstoririi sale.

Această monografie a lui Nicolae Popea va fi prezentată de Ioan Slavici [1] sub forma unei recenzii („dare de seamă”), inițial în revista „Convorbiri literare” de la Iași (an. 14, 1880, nr. 1, p. 5-21) apoi într-o broșură, format mic, sub titlul *Andreiu baron de Șaguna* (Sibiu, Tiparul tipografiei arhiediecezane, 1880, IV + 77 p.). După o scurtă „prefață”, Ioan Slavici prezintă – succint – așa cum făcuse și Popea – viața lui Anastasie – Andrei Șaguna până la alegerea și numirea lui ca episcop al românilor ortodocși din Ardeal (p. 1 – 20).

Iată cum prezenta Ioan Slavici situația lui Șaguna după numirea ca episcop: „Pus odată în scaunul celei mai părăsite episcopii din Austria, el începe numaidecât lupta pentru neatârarea

Bisericii române ortodoxe și pentru reînființarea Metropoliei române. Sunt mari greutățile ce-l întâmpină; sunt mulți și puternici adversarii ce-i stau în față. Între acești adversari sunt mai ales doi: patriarhul sârbesc (Iosif Raiacici, n.n.), care apără supremația sârbească întemeiată de un veac și jumătate, și capul Bisericii române unite cu cea catolică (Alexandru Sterca Șuluțiu, n.n.), ca organ al oculte puteri papale. În cursul acestei lupte, sârbii îl cheamă să le fie patriarh, eară românii uniți îi propun să fie întâiul metropolit al Bisericii române unite cu cea catolică; el nu primește, ci rămâne episcop în o dieceză săracă și prigonită de veacuri” (p. 21).

Urmează o prezentare generală a situației politice și confesionale a românilor din Transilvania după anexarea ei la Imperiului habsburgic în 1688, act consfințit prin tratatul de pace de la Carloviț din 1699, dintre austrieci și turci. Reproduce fragmente din circularele sau pastoralele lui Șaguna, din memoriile sale către Curtea imperială din Viena, prin care cerea drepturi pe seama românilor ardeleni (p. 22-41). În continuare, Slavici prezintă succint câteva din memorabilele realizări ale lui Andrei Șaguna, mai cu seamă pe tărâm cultural: reorganizarea Institutului teologic-pedagogic, înființarea de școli populare, a tipografiei, a ziarului eparhial „Telegraful Român”, demersurile sale pentru reînființarea Mitropoliei Ardealului și organizarea ei pe baze canonice, opera cea mai însemnată a vieții lui Șaguna, cum o socotea și Nicolae Popea. Între altele, Ioan Slavici scrie: „Șaguna a venit ardelenilor ca un om trimis de la Dumnezeu și ardelenii au cunoscut că s-a ivit un Mesia în mijlocul lor, pentru că veacurile îndelungate le-au dat învățătura că dacă ei nu se vor iubi între dânsii, nu vor găsi în lume decât ură și prigonire. Șaguna nu și-a jertfit viața întreagă pentru ardeleni fiindcă ei erau români; și-a jertfit-o fiindcă îi vedea atât de prigoniți. Iubirea lui pare a fi fost rezervată mai ales pentru români, pentru că românii erau cei mai apropiați de dânsul...” (p. 49).

Un spațiu mai larg este rezervat acțiunilor de ordin național-politic în care s-a implicat Andrei Șaguna încă din anul 1848 (p. 58-75). Ioan Slavici încheie această „dare de seamă”, sesizând că lucrarea arhimandritului Nicolae Popea trebuie „să fie pusă în rândul întâi al micii noastre biblioteci naționale” (p. 75). Totuși, își exprimă regretul că Popea prezintă prea puține date privind „viața privată și mai ales tinerețele mitropolitului Andrei” (p. 76). Din aceste motive, recomandă să se facă cercetări la Mișcolț, Pesta și Carloviț, ca să se culeagă informații despre anii copilăriei și ai tinereții viitorului mitropolit de la cei care l-au cunoscut.

Reținem partea finală din această „dare de seamă” a lui Ioan Slavici, notând că strângerea unor astfel de date biografice despre Șaguna ar contribui și mai mult la cunoașterea vieții „*aceluia care astăzi chiar creștinii ortodocși din Ardeal îl socotesc între sfinți*.” O remarcă de un mare interes istoric, care sperăm să fie luată în seamă de către membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române care ar trebui să hotărască trecerea mitropolitului Andrei în rândul sfinților, în acest an aniversar.

Concluzii

Recenzia lui Ioan Slavici – deși nu a prezentat mai detaliat unele capitole din monografia lui Nicolae Popea – totuși, a avut meritul că a făcut cunoscută personalitatea lui Andrei Șaguna în paginile revistei „Convorbiri Literare”, care apărea pe atunci la Iași. Era pentru prima oară când faptele marelui ierarh ardelean erau prezentat unor cititori din vechea Românie.

Am scris aceste puține rânduri ca un modest omagiu adus scriitorului Ioan Slavici, dar și mitropolitului Andrei Șaguna, pe care românii de pretutindeni au datoria să-i cinstească mereu, ca oameni de cultură și plini de râvnă pentru emanciparea neamului lor.

Bibliografie

1. Slavici, I., *Andreiu baron de Șaguna*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezana, 1880, IV+77p.

IOAN SLAVICI. ASPECTE DE LIMBĂ ȘI STIL

IOAN SLAVICI. ASPECTS OF LANGUAGE AND STYLE

Ștefan GENCĂRĂU

Facultatea de Litere,

Universitatea "Babeș – Bolyai" Cluj -Napoca

Abstract

Starting from the way in which the language used by Slavici was seen , we sustain in our intervention that the properties of the vocabulary of such writer must be interpreted by referring to his entire literary work and not just to intuit according to the subjective sequences detached . A series of results that come from the rhythmical structure of the verses that come to stand for this statement.

Key word: *correctness, norm, repetition, occurrence, frequency.*

Cuvinte cheie: *corectitudine, normă, repetiție, redundanță, ocurență, frecvență*

Despre modul în care au fost receptate preocupările lui I.Slavici față de limbă ne oferă Pompiliu Marcea un tablou cuprinzător. Se conturează în limitele acestuia atât o atitudine critică față de inventarul și alegerile lexicale ale prozatorului, cât și merite, mai ales, de ordin stilistic.

Scriitorului preocupat mai mult de *corectitudinea limbii și mai puțin de expresivitatea ei*, ca și cum *corectitudinea* nu ar fi un fapt de stil, i se recunoaște așadar interesul față de *normă* și se ilustrează frecvent, inclusiv la Marcea, demersurile prescriptive prin care credea că poate face din limbă *un instrument fundamental de unitate spirituală* [1].

Interesul lui Slavici față de *normă* merită o abordare mai largă decât cea pe care ne-o putem asuma în paginile acestei intervenții. Anticipând, putem susține acum că, atât ca dascăl, cât și ca scriitor și publicist, Slavici distingea între *ce era limba* și *ce voia să fie limba română* în uzul conaționalilor săi. Demersul normativ e asociat la scriitorul cel mai reprezentativ pentru Câmpia de Vest, atât unui deziderat moral, cât și unui ideal național; așa cum arată Marcea, cel ce caută norma limbii crede în *disciplină în materie de limbă românească și detestă cu gravitatea cuvenită orice neglijențe*; și tot cel ce caută norma limbii ajunge să caute și *un ansamblu de reguli definitorii pentru o limbă dată, un ideal estetic, socio-cultural și în același timp moral* [2]..

Prozatorul, din a cărui operă putem detașa un adevărat corpus de enunțuri de autoritate etică, de secvențe cu valoarea unor prescripții morale, este, la rândul-i, perceput în funcție de această pendulare între modelul de limbă spre care năzuiește și varietatea lingvistică în uz în spațiul operei.

Surprins într-o astfel de circumstanță, deopotrivă ca scriitor și ca pedagog, Slavici face obiectul unor judecăți contradictorii în privința limbii, în accepție generală, a stilului și a lexicului.

Pe de o parte se situează cei ce îi recunosc meritele în *formarea și evoluția limbii române*, situându-l între transilvănenii cu o astfel de contribuție. Pe de altă parte, aspect ce ne interesează cu acest prilej, se situează cei ce consideră că atributele esențiale ale lexicului lui Slavici ar putea fi redat prin adjective precum *limitat, sărac, repetat, redundant* în sens negativ. Sextil Pușcariu recunoaște, între meritele lui Slavici, refuzul *neologismelor ieftine*, preferința pentru *cuvântul autohton*, îmbogățirea semantică a acestora, *împerechierea* lor strălucită *cu alte cuvinte*[3]...

Atitudinea față de neologisme este remarcată și de Alexandru Philippide[4].. pentru care limba lui Slavici este *sănătoasă și aspră*, dar și *cam necioplită , colțuroasă și dură*. Recunoscând că există la personajele lui Slavici o concordanță între *vorbirea simplă* și mediul social din care provin, Philippide socotește că în *asprimea limbii, în felul direct și dur de a expune și exprima* se regăsesc cele mai importante particularități ale stilului acestui prozator.

Convingerea că vocabularul lui Slavici ar fi *sărac, limitat* o nutresc și George Călinescu[5].. și Tudor Vianu. După Călinescu, la Slavici *sărăcia limbii* se asociază cu *repetiția*, însă nu cu

finalitate retorico-stilistică. *Veșnica repetare a aceluiași cuvinte generale în interiorul aceluiași fraze*, dar și *debitul său verbal încâlcit* sunt, pentru istoricul literar, principalele scăderi ale stilului.

Tudor Vianu[6].. socotește că Slavici îl precedă pe Creangă în ceea ce privește recursul la *oralitate și la ziceri tipice*, însă acestea alcătuiesc pecetea stilistică a povestitorului moldovean, câtă vreme scriitorului din Câmpia de Vest îi lipsește *desăvârșita stăpânire a acestei unelte stilistice*. În *Arta prozatorilor români* oralitatea la care face apel Creangă se distinge funcțional de cea proprie lui Slavici. Pe când pentru autorul *Amintirilor*, oralitatea este mijloc de a marca *jovialitatea și verva*, pentru creatorul nuvelei *Popa Tanda* oralitatea este *un instrument în vederea picturii mediului rural*. De aceeași părere cu Călinescu, Vianu socotește că lui Slavici *puține cuvinte îi stau la dispoziție, cu toate împrumuturile pe care se întâmplă a le face zicerilor populare... Nici provizia de termeni ai regiunii în care copilărise și din care păstra atâtea amintiri, nici îndeletnicirile oamenilor de pe-acolo nu îmbogățesc vocabularul lui Slavici*.

Cauze ale unui *vocabular redus*, precum și ale insuficienței mijloacelor de expresie găsesc Tudor Vianu și Pompiliu Marcea. Pentru cel dintâi, numărul limitat de cuvinte la care recurge prozatorul se justifică, înainte de toate, prin principala particularitate a stilului asumat, anume prin claritate; subordonând totul acestui deziderat, Slavici *va întrebuința de preferință cuvântul general, repetându-l ori de câte ori va fi nevoie, chiar în interiorul aceleiași fraze, fără să se lase stânjenit de ucigătoarea monotonie care rezultă*.

Pompiliu Marcea[7].. găsește în mediul în care a trăit Slavici, unde *putința comunicării în limba română trecea înaintea calității comunicării*, circumstanțele care atenuează deficiențele stilistice și motivează atât repetițiile cât, mai ales, poziția față de calofilie a scriitorilor ardeleni. Repetițiile, cu precădere cele lexicale ajung astfel să se justifice prin intenția autorului de a le *reliefa pentru a le amplifica semnificația*, de a le transforma în *leit motiv*. Din exemplele pe care monograful le invocă, reiterările lexicale în *construcția tablourilor*, sunt intenționate. Trei lexeme reluate în variante flexionate, derivate sau cu un determinant pot alcătui, la Slavici, un tablou[8].., însă nu numărul de cuvinte, fie acesta *limitat* sau *sărac* interesează în surprinderea stilului, ci *acordul stilistic*, cum îl numește Călinescu, acord asigurat prin adecvarea vorbirii la contextul comunicațional, așa cum se întâmplă în *Popa Tanda*, prin selecția lexicală în favoarea unei topici afective, precum în portretul părintelui Trandafir, prin prezența frazeologismelor și prin distribuirea lor ca fraze-prag, ca în mai toate scrierile cu *caracter moralizator* ale lui Slavici.

Statistica lingvistică, în terminologia lui Marcea, demers față de care monograful își exprimă îndoiala, își poate dovedi utilitatea în discutarea *atributelor* lexicului lui Slavici. Istoria și critica literară au pus în relație stilul și cantitatea ori stilul și recurența lexicală, operând pe secvențe de text și nu pe un corpus. Frecvența unei unități este sau poate fi mai mare dacă se verifică ocurența acesteia într-un eșantion intenționat delimitat, în vreme ce în ansamblul corpusului frecvența acelei unități poate să fie mică ori chiar neglijabilă. Numai un demers lexicometric complet poate să scoată în evidență bogăția ori sărăcia limbii unui scriitor.

Comparat mereu cu cel al lui Creangă, inclusiv de către Vianu, care crede că acolo unde Slavici preferă să reitereze, humuleșteanul găsește variante, lexicul romanului *Mara* ajunge la aproximativ 92 de mii de cuvinte text, în vreme ce inventarul lexical al *Amintirilor din copilărie* ajunge la aproximativ 25 de mii de cuvinte text. Desigur, superioritatea sau inferioritatea lexicului lui Creangă în raport cu cel al lui Slavici nu poate fi discutată pe această cale; cele patru capitole ale *Amintirilor* sunt evident mai puțin extinse decât romanul lui Slavici. Analize ulterioare, sperăm, ne vor conduce și în această privință spre concluzii relevante pentru lexicul celor doi scriitori.

Statistica lexicală poate, așadar, stabili rangul unor unități de lexic. Să luăm, de pildă, în discuție numele proprii. În totalul cuvintelor text, cele trei nume ale personajelor din familia Marei însumează aproximativ 1103 ocurențe, ceea ce înseamnă aproximativ 11,98 din inventarul lexical.

De așteptat ar fi ca, între cele 1103 ocurențe, *Mara* să aibă o frecvență mai mare în raport cu *Trică* și cu *Persida*. Istoricul literar ar putea argumenta intuiția romancierului atunci când acesta a ezitat în privința titlului romanului.

De aproximativ 509 ori apare numele fiicei Marei, *Persida* iar de aproximativ 313 ori, în întregul roman, apare numele fiului, *Trică*.

Numele eroinei principale apare doar de aproximativ 281 de ori. În funcție de frecvență, între numele proprii, *Persida* ar apărea ca unitate de lexic de prim rang, cu o frecvență de aproximativ 46,15 procente, de rang imediat următor fiind *Trică*, cu aproximativ 28,38 procente, iar *Mara*, cu 25,47 procente, ar deține ultimul rang în această ierarhie lexicală.

Dacă urmărim al patrulea nume, însumând astfel și ocurențele numelui *Națl*, rangurile rămân aceleași. Numele propriu de prim rang rămâne cel al Persidei, rangul secund revine lui *Trică*, rangul al treilea, între cele patru nume proprii ar reveni lui *Națl*, iar ultimul rang îl deține numele Marei.

Detășând un segment de text, acela de până la prima ocurență a numelui fiicei Marei, izolând astfel un inventar de aproximativ cinci mii de cuvinte, rangurile se schimbă. Numele propriu de prim rang, *Persida*, apare abia după cea de a zecea ocurență a numelui propriu de ultim rang după criteriul frecvenței. Secvența de text din capitolul *Sărăcuții mamei*, la care ne referim, este cuprinsă între fraza prag și al paisprezecelea paragraf al capitolului, respectiv între:

A rămas Mara, săraca, văduvă cu doi copii, săracuții de ei, dar era tânără și voinică și harnică și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc.
și:

Când poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe în cele din urmă să plângă.

Întregul capitol cuprinde 26 de paragrafe, dintre care jumătate înregistrează cel puțin o ocurență pentru *Mara*. Din această poziționare reiese faptul că nu avem de a face doar cu o repetiție, nicidecum cu una supărătoare sau cu o limbă sau stil sărăcăcios, ci cu o distribuție controlată a principalelor componente ale vocabularului, în măsură să centreze atenția asupra unității lexemate semnificative. În primele 13 paragrafe nici o ocurență pentru *Persida* și *Trică*; în 10 din primele 13 paragrafe: numai *Mara*, în al paisprezecelea paragraf: numai *Persida* și *Trică*, fără *Mara*; apoi, în celelalte 12 paragrafe ce urmeză primei ocurențe a numelor copiilor, inventarul de nume proprii se întregește, alături de *Mara*, *Persida* ori *Trică* apărând maica *Aegidia*, *Bocioacă* și *Marta*. E în această distribuție a numelor proprii o notă a stilului lui Slavici, bazat întotdeauna pe echilibru.

Statistica lexicală, aplicată ansamblului, corpusului și nu secvenței reduse la un paragraf exemplificator, poate interveni și în elucidarea determinantilor *sărac*, *limitat*, *repetat*, ce însoțesc referirile la limba și lexicul lui Slavici. Secvență după secvență confirmă în *Mara* o prezență masivă a adjectivelor și, mai ales, în construcția portetelor. De la cel dintâi, adică de la portretul schițat Marei și citat de noi mai sus ca frază prag, la cel al mamei *Aegidia*:

Maica *Aegidia* era mititică, pășea mărunț, vorbea scurt și apăsător, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și scrutătoare, dar se muia când vedea lacrimi de văduvă: ea a stăruit ca maica priorita s-o primească pe *Persida* și pentru numai cincizeci de florini pe an, ba a mai și alergat pe la dl Hubăr, economul orașului, ca *Mara* neapărat să capete arânda podului.

și până la cel al Persidei:

Sidi era, ce-i drept, foarte deșteaptă și, din clipa când se despărțise de Trică, se făcuse tăcută, așezată, ascultătoare, aproape blândă; nu era însă chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte, s-o ții pieptănată și cu mâinile curate, nici s-o aduci la buna-cuviință.

adjectivele, identificate secvențial, fără o raportare la întregul inventar lexical, par să atingă procente semnificative. Demersul lexicometric susține însă alte concluzii. Primele opt adjective din debutul romanului ating, fiecare, în ansamblul operei, valori sub un procent. Redăm în continuare ocurențele[9].. pe capitole ale acestor prime opt adjective, suma ocurențelor și procentul raportat la totalitatea cuvintelor text ale romanului.

săracă:

Total: 43		Frecvență: 0.046739																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	8	1	4	3	2	4	5	1	2	2	0	1	0	3	0	1	1	2	2	1	0

văduvă:																					
Total: 13		Frecvență: 0.01413																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	7	3	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

tânăra:																					
Total: 15		Frecvență: 0.016304																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	1	0	0	3	2	3	0	0	1	2	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0

voinică:																					
Total: 3		Frecvență: 0.003261																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0

harnică:																					
Total: 6		Frecvență: 0.006522																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0

bucuros:																					
Total: 18		Frecvență: 0.019565																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	3	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	2	2	0	0	1	0	0	5	2	0

mare:																					
Total: 148		Frecvență: 0.16087																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	6	7	6	7	13	1	4	3	3	9	7	6	13	7	5	10	6	5	16	10	4

plin:																					
Total: 61		Frecvență: 0.066304																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:																					

Prezența adjectivelor în portretele lui Slavici nu certifică așadar recurența lexicală. *Sărac* și formele sale flexionate pot conduce la o astfel de impresie în debutul primului capitol. Mara este *săraca*, *văduvă cu doi copii*, *sărăcuții de ei*. Apoi *...cei săraci se simt bogați...* pentru ca în paragraful imediat următor: *boala să-și vie la leac, săracul să-și găsească sprijinoana și nenorocitul să se ferească*. Iar prezența acestuia nu se oprește aici. Secvența ulterioară se deschide cu: *Sunt săraci, săracuții*, că n-au tată; e *săracă*... Într-un capitol cu titlul *Sărăcuții mamei*, am putea considera, mai ales precum în ultima situație, că suntem în cazul unei *redundanțe adjectivale... mai puțin frecventă în proza literară [10]...* Ceea ce demersul lexicometric pune însă mai bine în evidență este că lexicul mai puțin implicat în construcția figurilor are o frecvență mai mare decât cel ce corespunde unor anumite intenții. *Mare* înregistrează aproximativ 148 de întrebunțări fără a prejudicia calitățile lexicului.

Aceleași rezultate și în clasa verbelor. Secvența invocată pentru a se susține că lui Slavici *puține cuvinte îi stau la îndemână* privește repetarea lui *a prinde* în:

(...) noi trebuia să fugim unii la dreapta și alții la stânga, iar el trebuia să prindă pe una dintre fete și atunci se ținea de mână cu dânsa, pentru ca să-i ia locul cel ce rămânea singur.

Când zicea "tai mălai", el privea totdeauna la Livia, și mai ales pe ea voia să o prindă, căci acum se juca și ea cu noi, iar noi râdeam, fiindcă nu putea să o prindă decât foarte târziu, când, obosită de fugă, ea se lăsa moartă în brațele lui. Atunci obrații lui se roșeau și noi râdeam cu atât mai vârtos. Pe Veturia nu putea s-o prindă niciodată, iar pe Mili o prindea pe loc, fiindcă ea nu putea să fugă de el, ci se oprea speriată înaintea lui, știind că el are să o sărute.

Înainte de toate, trebuie precizat că ocurențele lui *a prinde* sunt mai puține decât ale altor verbe. A părea, de pildă, înregistrează peste 190 de ocurențe. Între cele peste 17.000 de cuvinte text din *Budulea taichii*, verbul *a prinde*, în variantele sale modal-temporale, înregistrează aproximativ 12 ocurențe dintre care, ce e drept, cinci în secvența citată. Frecvența acestui verb, luat în calcul fără compusele alături de care apare în nuvelă, ar fi de 0.070588. Cinci dintre cele 12 ocurențe, altele decât cele din secvența citată, ale lui *a prinde* se regăsesc în expresia *a prinde vorbă*, pentru a se înregistra apoi o ocurență în expresia *a prinde inimă*, una cu *a prinde apucăturile*. Să lipsească preocuparea față de varietatea lexicală tocmai din secvența ludică atât de importantă pentru destinul personajului? Statistica lexicală nu poate interveni în această privință. DEX și DLRM înregistrează pentru *a prinde* definiții precum: *a ajunge din urmă și a pune mâna pe cineva sau pe ceva care se mișcă* sau *a se lua de mână cu cineva*. DLRM[11].. înregistrează pentru *a prinde* un context din Slavici, însă diferit de oricare dintre cele pe care le regăsim în *Budulea taichii*. Același dicționar include, la substantivul *prins* expresia pentru *numele unui joc*, anume: *de-a prinsul* sau *de-a prinselea*. Raportate la secvența citată, aceste definiții se presupun discutate, pe de o parte, ținând cont de un nivel superior al sensului în care semnificatului unui macrosemn textual îi corespunde o expresie specifică[12]... La acest nivel considerat cel al sintezei semiotice (...) experiența cognitivă stocată în sistemul semiotic verbal se amalgamează cu cea captată în alte sisteme sau coduri semiotice și cu gândirea simbolică... [13].. De-a prinsa sau de-a prinselea, absent din text, dar prezent în conștiința interpretantului, poate conduce la multiplele relații instituite prin utilizarea lui *a prinde*, prin funcționarea lui textuală. Sensul textual în care se amalgamează gândirea simbolică și sensul sau sensurile contextuale actualizate în cele cinci ocurențe în discuție certifică astfel faptul că acolo unde nu s-a constatat varietatea lexicală avem în fapt o *varietate semantică*; pentru realizarea acesteia recurența lui *a prinde* este obligatorie și nu supărătoare, ci productivă; ***a prinde***, ca act subordonat jocului și definit în dicționar la expresia *de-a prinselea* și ***a prinde*** ca act definit lexicografic la intrarea corespunzătoare verbului răspund *intenției informative globale*[14]... Actualizarea sensului *a se căsători* pentru *a prinde*, precum și interpretarea verbului în acest sens, fac necesară recurența.

Revenind la problemele vocabularului, socotim necesară o repunere în discuție a aspectelor ce țin de diversificarea lexicului lui Slavici prin apel la *provizia de termeni ai regiunii în care copilărise*. Demersul lexicometric poate izola și evidenția ponderea unor clase în relație directă cu regiunea, în sens de unitate topică, pentru care lexicul lui Slavici este sau ar trebui să fie reprezentativ. Întâi, ponderea apelativelor, entopicelor și topicelor numai din *Mara* ar face posibilă o adevărată cartografiere a zonei; din aproximativ nouă mii de cuvinte text din primul capitol al *Marei*, ponderea lexicului toponomastic în înțelesul de mai sus al termenului, atinge 0,5%; pentru ceea ce consideră Vianu că ar fi trebuit să fie *provizia de termeni ai regiunii în care a copilărit Slavici*, înregistrează astfel ocurențe semnificative:

- a. hidronimul *Murăș*, cu 46 de ocurențe, cărora li se adaugă derivatele prezente în numele de grup;
- b. numele orașelor, ale unor sate, ale târgurilor, cetăților din Câmpia de Vest și din vecinătatea acesteia: *Radna*, *Lipova*, *Arad*, *Sovârșin* și *Soboteliu*, *Făget*, *Căpălnaș* și *Sân-Miclăuș*, *cetatea de de la Șoimoș*, *Miniș*, *Măderat*, *Pecica*, *Timișoara*, *Oradea-Mare*;

c. lexicul ocupațiilor și al rangurilor profesionale, ce e drept, de o circulație mai largă decât cea a Câmpiei de Vest: *econom, podăriță, precupeață, pădurar împărătesc, morar, cojocar, ucenic, calfă, măiestru, staroste*;
 d. numiri de monede: *creișar, florin*;
 e. lexicul confesional: *maica priorită, bogoslovan, minorit*;
 f. lexicul de proveniență germană, în fapt de interferență specifică regiunii: *Verbonc, beamter, Steueramt*, sau calcuri după maghiară, precum: *casa satului*
 și enumerarea subclaselor, mai ales dacă am lua în discuție aspecte ale lexicului celorlalte opere ficționale sau nonficționale ale lui Slavici, ar putea continua nu fără a aminti elementele de lexic arhaic, unele chiar neînregistrate în dicționarele de arhaisme[15]...

Concluzii

Statistica lexicală pune în perspectivă ceea ce interpretarea secvențială aproximează. Raportat la lexicul unei limbi, studiul statistic a schimbat percepția cu privire la un întreg sistem de influențe[16]... Aplicat operei unui scriitor[17].. în diversitatea instanțelor ei, unui gen sau unei specii literare[18]..., același demers a infirmat, de cele mai multe ori, sau a confirmat aprecierile bazate exclusiv pe intuiția critică. A judeca în perspectivă, în cazul lui Slavici, înseamnă a recunoaște ponderea unităților de lexic dintr-un anumit unghi, anume din cel ce face referire în mod obligatoriu la întreg.

Note și trimiteri bibliografice

1. Pompiliu Marcea, *Ioan Slavici*, EPL, 1968, p. 357.
2. Pentru o astfel de înțelegere a *normei*, Leblanc, Benoît ; Bougaïeff, André ; Godin, Guy ; Tousignant, Claude, *Le français en tête*. Service de l'information de l'Université du Québec à Trois-Rivières en collaboration avec le Département de français, www.ssjbmauricie.qc.ca/langue/coeur/norme.php Pentru o amplă prezentare a conceptului *normă*, Olga Ozolina, *Quelques approches de l'étude de la norme linguistique*, in *Romansk Forum XV Skandinaviske romanistkongress*, Nr. 16 – 2002/2 Oslo 12.-17. august 2002, 677-682.
3. Sextil Pușcariu, „Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române“, *Revista Fundațiilor*, an IV, nr. 5, p.296-323.
4. Al.Philippide, „Slavici și stilul ardelean“, in *Adevărul literar și artistic*, an XIV, 1935, seria II, 1 dec.
5. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*, 1941.
6. Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, EPL, 1966, p. 162-166.
7. Pompiliu Marcea, *Op. Cit.*, p. 361 și 363, unde *influența școlii germane, preocupată de substanță, în raport cu cea franceză, obsedată de stil* intervine în argumentarea *lipsei preocupărilor stilistice*.
8. Ibid., p.362, unde e se invocă *turmă, porcar și păstor*, cu ocurențele de plural și cu derivatul *păstorească*.
9. Valorile indicate la *total* trebuie, în unele cazuri, citite sub semnul aceleiași aproximări pe care am admis-o, pentru această etapă, pentru totalul cuvintelor text.
10. Henri Morier, *Dictionnaire de Poétique et de Rhétorique* Presses Universitaires de France, Deuxième édition augmentée et entièrement refondue, 1975, p. 888-889.
11. DLRM, Editura Academiei, 1958 și DEX, Univers Enciclopedic, 1996.
12. Carmen Vlad, *Textul aisberg. Elemente de teorie și analiză*, Casa Cărții de Știință, 2002, p. 67.
13. Ibidem
14. Ibidem, p. 71
15. Am verificat unități de lexic arhaic, precum *vornoviști* la Gh.Bulgăr și Gh.Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de arhaisme*, Ed. Saeculum I.O., 2000.

16. Hilary Wise, *The Vocabulary of Modern French: Origins, Structure, and Function*, Routledge, 1997: "Some statistics may help to put the debate in perspective. Robert's *Dictionnaire d'anglicismes* (1980) contains 2,620 borrowings from English, but some of these are archaic, and many belong to technical semantic fields. In a recent edition of the *Petit Larousse*, a non-technical dictionary which aims to reflect current linguistic usage, only 350 of the 45,000 entries are of English origin".
17. Charles Bernet, *Le vocabulaire des tragédies de Racine*, Genève-Paris, Slatkine-Champion, 1983.
18. Gunnel Engwall, *Vocabulaire du roman français (1962-1968) Dictionnaire des fréquences*, Stockholm, Almqvist-Wicksell International, 1984.

IOAN OTTETELEȘANU ȘI INSTITUTUL DIN MĂGURELE

IOAN OTTETELEȘANU AND THE INSTITUTE FROM MĂGURELE

Dimitrie VATAMANIUC
Academia Română,
București

Abstract

The article begins with a summary of Ioan Otteteleșanu family's history, afterwards presenting his wishes expressed in his 19th of March 1876 Will, which stipulated the establishment of a "Romanian girls" College. Afterwards the article recounts the foundation and the operation of the College and underlines the contribution of Ioan Slavici towards its well functioning. The final part of the article presents the last period of existence of the College, under Ioan Slavici's administration and the reasons which lead to his resignation.

Key words: will, institute, education, resignation
Cuvinte cheie: testament, institut, educație, demisie

Ioan Otteteleșanu, a cărui personalitate o readucem în actualitate prin înscrierea numelui său pe frontispiciul acestei instituții, cobora dintr-o veche familie boierească, care se pretindea venită în România Mică, în Oltenia, cum se numea pe atunci, încă în vremea descălecatului Țării Românești. Căutarea de ascendenți peste veacuri, în urmă, se întâlnește des în istoria unor familii boierești. Stăpâna moșia Otetelis din județul Vâlcea, după care își ia și numele Ottetelișanu. Mai mulți membri ai familiei ocupă demnități importante în domeniile din Muntenia. Radu de la Otetelis este postelnic pe la 1550, Stroe de la Otetelis este tot postelnic pe la 1640, iar Vlad, spătar pe la 1656, adoptă forma Ottetelișanu, cu care apare numele familiei în documente. Fii săi: Udrea, Matei, Dragomir și Radu ocupă și ei demnitatea de logofăt și postelnic. Preda Ottetelișanu este mare vornic pe la 1790, iar Ilie Ottetelișanu este mare vornic peste districtul Dolj în vremea stăpânirii austriece asupra Olteniei și înalta biserică Sfântul Ilie din Craiova. Demnități importante ocupă și alți membri ai acestei familii. Barbu Ottetelișanu este mare clucer pe la 1880, Șerban Ottetelișanu, tot mare clucer și ispravnic de Romanai pe la 1783. Petre Ottetelișanu îmbrățișează cariera armelor, este comandant al unei unități militare și se distinge în Războiul de independență din 1877.

Numele familiei se întâlnește în documente între dregătorii Țării Românești, însă și ca proprietar de moșii.

Ioan Otteteleșanu este, fără îndoială, personalitatea cu cel mai mare prestigiu în această veche familie boierească. Se naște în 1795 și își face o pregătire intelectuală despre care știm puține lucruri. Director al Salinelor (1838 – 1841), ocupă o funcție importantă în guvernul de la 1854 și este ministru de finanțe în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Adună o mare avere îndeosebi cu „otcupul [arendarea] sării”. Se căsătorește, mai întâi, cu Elena Câmpeanu și, a doua oară, cu Elena Filipescu și se înrudește, prin alianță, cu aproape toate familiile din vremea sa. Încetează din viață în 8 mai 1876.

Ioan Otteteleșanu își întocmește Diata [Testamentul] în 19 martie 1876 și lasă toată averea soției sale. Din documente aflăm ca Ioan Otteteleșanu avea o casă pe Calea Victoriei la nr. 49, cu grădină mare și atenanțe, moșia Măgurele, moșia Fundul – Chiselet și moșia Oteteliș. După încetarea din viață a soției sale prevede ca întreaga avere să servească „la facerea unui institut de fete românce”, cărora să li se dea „o creștere și o educație de bune mame de familie, fără pretenții sau lux”. Veniturile obținute din buna gospodărire a moșiei de la Măgurele se puteau capitaliza și folosi ca zestre absolventelor. Ioan Otteteleșanu își exprima dorința ca soția sa să-i ia „povățuitori” pe Ioan I. Cămpineanu și Ioan L. Kalinderu, membru al Academiei Române, care devine legător al întregii averi după încetarea din viață a soției lui Ioan Otteteleșanu în 4 decembrie 1888.

Moștenitorii atacă testamentul și, cum Ioan Otteteleșanu se înrudea cu mai toate familiile boierești din Țara Românească, în fața instanțelor judecătorești vine să se judece unul din procesele de mare răsunet, care durează ani în șir. Abia în 2 martie 1892 Înalta Curte de Casație confirmă definitiv drepturile lui I. Kalinderu în calitatea sa de legător.

Prevederile testamentului putea fi aduse la îndeplinire. Ioan Kalinderu prezintă Academiei Române, în 19 aprilie 1893, *Cartea de dănie* către Academia Română prin care donează acestei instituții toată averea al cărei legător era. Figurează în acest document casa din București, cele trei moșii: Oteteliș din Râmnicu Vâlcea, Fundul-Chiselet și Măgurele, amândouă din Ilfov, precum și alte bunuri destinate înființării unui institut de „fete românce”. Într-o scrisoare adresată de Elena Otteteleșanu lui Ioan Kalinderu, aceasta îi propune ca institutul să se înființeze la Măgurele, veche așezare care apare în documente între anii 1551 și 1625, „ocină domnească”. A aparținut o vreme familiei lui Mihai Viteazul, care își așează aici tabăra înainte de lupta de la Călugăreni din august 1595.

Academia Română numește o comisie formată din I. Kalinderu, I.C. Negruzzi, D.A. Sturdza., V.A. Urechia, în sarcina căreia cădea organizarea institutului. Comisia îl numește director al noii instituții de învățământ pe Ioan Slavici, membru corespondent al Academiei Române și pe Eleonora Tănăsescu, soția sa, subdirectoare cu obligația să se mute la Măgurele și să nu desfășoare activitate didactică și la alte instituții de învățământ. Slavici primește sarcina să întreprindă proiectul de organizare a institutului. În România nu existau asemenea instituții de învățământ și se recomandă să cerceteze școlile din Germania de la Lette, Oberlin și Baden. Slavici se informează din lucrările lui A. Dawman, *Die hoher Madchenschule*, M. Weber, *Die hauswirtschaftliche Ausbildung und Erziehung der Mädchen der weniger bessutelten Stände*, Carol Weiss, *Unsere Tochter über ihre zukunft*, precum și din dări de seamă din publicațiile de specialitate. Ioan Slavici întreprinde, în baza documentării, *Proiectul de organizare a Institutului Otteteleșanu, privind: I. Educațiunea fizică, II. Educațiunea intelectuală, III. Educațiunea casnică, IV. Instrucțiunea, Programul de studii pe materii pentru prima clasă cu care se deschideau cursurile și Regulamentul pentru conducerea internă a Institutului Ioan Otteteleșanu*. Acestea sunt documentele fundamentale care stau la baza activității Institutului Ioan Otteteleșanu din Măgurele. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice aprobă înființarea Institutului Ioan Otteteleșanu și „programa școlii”, iar în 15 septembrie 1894 se ține examenul de admitere.

Ioan Kalinderu apără cu energie moștenirea lăsată de Ioan Otteteleșanu și se dovedește și un excelent gospodar. Supune vechea casă boierească la schimbări radicale, între care, cea mai

importantă, este înălțarea ei cu încă un „cat [nivel]”, repară și amenajează clădirea din parc, destinată infirmeriei, restrânge suprafața locului spre a împiedica „oricât de puțină stricăciune a aerului”.

Institutul Ioan Otteteleșanu își inaugurează activitatea în 18 octombrie 1894, în prezența mai multor membri ai Academiei Române și a unui numeros public din Măgurele. D.A. Sturdza, secretarul general al Academiei Române, elogiază viața și faptele lui Ioan Otteteleșanu și îl laudă pe I. Kalinderu pentru strădaniile depuse pentru înființarea Institutului „Ioan Otteteleșanu”. Ioan Slavici critică, în cuvântarea sa, societatea din vremea aceea și adresează elevelor îndemnul să-și însușească cât mai multe cunoștințe, să înțeleagă „învățăturile din cartea cea mare a vieții”.

Ioan Slavici se călăuzește în organizarea Institutului „Ioan Otteteleșanu” după programa școlii din Radolfzell, din Elveția. Școala aceasta primea eleve puține – câte 24 în fiecare an – și avea 4 secții. Elevele treceau de la o secție la alta unde rămâneau întreaga săptămână. Când se începura cursurile cu o singură clasă în 1894, cu 15 eleve, nu se iviră dificultăți. Lecțiile se țineau de Slavici și soția sa și elevele luau parte la „practica gospodăriei”. Un raport al Comisiei Fundației Otteteleșanu de la sfârșitul primului an de învățământ arată că elevele asistau la lecții și făceau practică în ateliere și la lucrările din grădină. Slavici sădește împreună cu cele 15 eleve, încă din primul an, mai bine de o mie de pomi și pregătește și o pepinieră. Institutul avea menirea, în concepția lui Slavici, să contribuie și la ridicarea economică a comunei. Stăruie să se repare moara de pe Sabar și să se instaleze un cuptor de copt pâine pentru săteni. Se preocupă ca școala comunală să fie frecventată de cât mai mulți elevi.

Institutul „Ioan Otteteleșanu” funcționează având cursul complet cu începere din anul școlar 1898 / 1899, când se înființează și clasa a V-a. Se înălțară între 1894 și 1898 noi clădiri și săpăturile făcute cu acest prilej scot la lumină vestigii de vechi așezări omenești. Asupra lor fac comunicări D.A. Sturdza și Gr. Tocilescu la Academia Română. Se termină și amenajarea atelierelor și practica se putea desfășura în cele mai bune condiții. Un raport din iunie 1899, la sfârșitul de an școlar, arată că elevele din clasele I – III formau o singură gospodărie, cele de clasa a IV-a – gospodăria a doua, iar cele din ultima clasă – gospodăria a treia. Fiecare gospodărie avea clădirea sa, de care răspundea și toată înzestrarea pentru îndeletnicirile practice. Trecerea dintr-o gospodărie în alta marca noi etape în pregătirea intelectuală și în îndeletnicirile practice, iar elevele din ultima gospodărie conduceau singure întregul menaj și îndrumau elevele din primele două gospodării. Organizarea pe gospodării și rezultatele obținute, se arată în raport, făceau din complexul școlar de la Măgurele o instituție unică în țară și chiar din străinătate.

Institutul „Ioan Otteteleșanu” din Măgurele ajunge la deplina sa organizare în anul 1905 – 1906. Se înființează pentru absolvente anul de practică. Academia Română îi însărcinează pe Gr. Tocilescu și Șt. C. Hepiteș să viziteze Institutul „Ioan Otteteleșanu” din Măgurele și să întrească un raport. Se arată în acest document că materiile de învățământ se predau cu „pricepere, metodă, judecată” și că între corpul didactic și eleve se stabilise o „atmosferă familiară”, care dovedea din amândouă părțile „iubire de muncă și de lucru”. Slavici este lăudat în mod deosebit pentru priceperea cu care știa să introducă elevele în materiile predate de el. Organizarea pe gospodării conducea, se arată în raport, la rezultate remarcabile în învățământul teoretic și practic. Se învăța la Măgurele limba și literatura română, istoria și geografia, botanica, zoologia, mineralogia, geologia, chimia, aritmetica, geometria, precum și o serie de alte discipline adaptate la specificul școlii – conducerea gospodăriei în familie, principii de educație întemeiate pe psihologie și etică, chimie culinară, fiziologie și igienă, legate de practica gospodăriei. La îndeletnicirile practice se învăța pregătirea bucatelor, servirea la masă, pregătirea conservelor, creșterea păsărilor. Se dădeau cunoștințe bogate despre grădinărit și pomărit. Se cultiva inul și cânepa. Se melița, torcea și țesea. Se producea mătase și se executau cu pricepere și chiar cu artă tot felul de broderii.

Ioan Slavici și I. Kalinderu hotărâsc, fără să țină seama de dispozițiile lui D.A. Sturdza, secretarul general al Academiei Române, ca Institutul „Ioan Otteteleșanu” să participe la expoziția din 1906. Obiectele pregătite de eleve se bucură de o bună apreciere și Institutul „Ioan

Otteteleșanu” obține medalia de aur și alte distincții. Academia Română dispune să nu se primească distincțiile.

Politica de partid își spunea cuvântul. Expoziția era organizată de Partidul Conservator, la conducerea țării, iar D.A. Sturdza, secretarul general al Academiei Române, era în fruntea Partidului Liberal. Între primele măsuri care se iau privesc divizarea instituției în una de învățământ, care să rămână sub conducerea lui I. Slavici și o altă strict economică cu o altă conducere. Atât Ioan Slavici, cât și I. Kalinderu se opun acestei măsuri și Ioan Slavici și soția sa sunt somați să-și dea demisia cu data de 1 iulie 1908 și să părăsească instituția de la Măgurele. După 14 ani de muncă, Slavici și soția sa își încarcă familia și se reîntorc la București.

Măsura Academiei Române, determinată de considerente politice, are urmări dintre cele mai rele. Se desființează anul de practică și gospodăria se ruinează prin sporirea cheltuielilor. Institutul devine o povară pentru Academia Română și caută să se scape de ea.

Concluzii

Institutul „Ioan Otteteleșanu” din Măgurele se întemeiază prin generozitatea unui boier și prin strădaniile lui I. Kalinderu, care pune în aplicare, împotriva tuturor dificultăților, prevederile testamentului. Ioan Slavici dă viață acestei instituții și înscrie epoca de glorie din istoria sa. Este și motivul pentru care ne ocupăm de această epocă.

Festivitatea de astăzi este și un act de reparație istorică. prin înscrierea numelui lui Otteteleșanu pe frontispiciul acestei școli marcăm prezența sa printre noi și printre cei ce ne vor urma trecând pragul acestei instituții de învățământ. Are îndărătul său o tradiție cu care se poate mândri învățământul românesc.

INSTITUTUL DE FIZICĂ ATOMICĂ DE LA MĂGURELE. DESTINUL UNUI CENTRU DE EXCELENȚĂ

INSTITUTE OF ATOMIC PHYSICS FROM MAGURELE. THE DESTINY OF A CENTRE OF EXCELLENCE

Petre T. FRANGOPOL

Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară “Horia Hulubei”

C.P. MG-6, 077125 București-Măgurele

e-mail: pfrangopol@clicknet.ro

Abstracts

A brief history regarding the development of the Institute of Atomic Physics from its foundation (1949) until today is described. The stages of the evolution of this multidisciplinary Institute which became one of the centre of scientific excellence in Romania, is emphasized. Some of its well known achievements for the economy of Romania, e.g. the development of the electro-nuclear industry, the computer industry, also the applications of the radiosotopes in medicine and in various fields are presented.

Key words: *physics, science policy, scientific excellence, elites*

Cuvinte cheie: *fizică, politica științei, excelență științifică, elite*

Măgurele, comună care se afla la cca 16 km de Piața Universității din București, era cunoscută în cercurile culturale ale capitalei încă din 1876, când Ioan Oteteleșanu lăsa întreaga sa avere pentru *facerea unui institut de fete române, cărora li se va da o creștere și educație de bune*

mume de familie, fără pretenție sau lux.... Directorul Institutului de fete “Ioan Oteteleşanu” de la Măgurele, a fost Ioan Slavici între anii 1894-1908.

Academia Română, a hotărât în 1949 înființarea Institutului de Fizică Atomică (Director prof Horia Hulubei) cu sediul pe str. Polonă, în București. În 1955, printr-o hotărâre a Guvernului, s-a despărțit institutul în două institute: Institutul de Fizică (Director prof Eugen Bădărău) și Institutul de Fizică Atomică (IFA) ambele ale Academiei Române. IFA își stabilește noul sediul la Măgurele, pe domeniul fostului Institut “Ioan Oteteleşanu”. Crearea sa și liniile de perspectivă ale domeniilor ce urmau a fi înființate au fost concepute de primul ei director, profesorul Horia Hulubei (1955-1969) și dezvoltate ulterior de profesorul Ioan Ursu (1969-1976) și profesorul Marin Ivașcu (1977-1989). IFA a devenit cea mai importantă instituție științifică din România atât prin rezultatele sale cât și prin școala sa de elite a fizicii românești și a domeniilor conexe.

Fizica românească modernă a secolului 20, își are începuturile ei la Măgurele. Elitele ce s-au dezvoltat aici au avut mentori de excepție, vârfuri ale domeniului lor, binecunoscuți și respectați peste hotare. La rândul lor, aceste elite au format școli care și-au depășit mentorii de ieri și de azi, desfășurându-și activitatea, cu modestie și decență, în câteva institute de fizică derivate din IFA veche. Aceste institute care se află pe terenul IFA, se constituie în bijuterii ale cercetării românești de astăzi. Prin productivitatea lor științifică globală, Institutele de fizică de la Măgurele se află în fruntea clasamentelor naționale, la distanță apreciabilă față de Universitățile țării și institutele de cercetare ale Academiei Române. Pe plan internațional rezultatele științifice ale cercetătorilor de pe Platforma de Fizică Măgurele sunt la nivelul colegilor de peste hotare, fiind publicate în revistele *top* ale domeniului de activitate.

Întemeierea: perioada Horia Hulubei (1956-1968)

Se poate afirma că înființarea Institutelor de Fizică și de Fizică Atomică pe domeniul moșiei și conacului Oteteleşanu de la Măgurele, proprietate a Academiei Române, a fost o dezvoltare în România a modelelor franceze de abordare și dezvoltare a cercetării. Meritul aparține în întregime primului director al ambelor instituții, care au devenit independente după 1955, când profesorul Horia Hulubei (1896-1972), și-a continuat apoi activitatea, în calitate de director al IFA. El provenea de la Universitatea din Iași, dar s-a format în Franța, în laboratoarele de la Sorbona conduse de Jean Perrin (Premiul Nobel în fizică, 1926), unde și-a dat doctoratul (1933). Din comisia de examinare a tezei sale prezidată de Marie Curie, dublă laureată a Premiului Nobel: fizică-1903 și chimie-1911, a făcut parte Jean Perrin și Charles Mauguin. A lucrat în multe și variate domenii ale fizicii, cu rezultate strălucite cunoscute în toată lumea: Raman, raze X, Compton, fizică atomică și nucleară sau identificarea elementului 87 din tabelul periodic pe care dorea să îl numească *moldavium* etc. S-a remarcat și ca manager

de cercetare în laboratorul prof. Perrin, unde a ocupat postul de *Directeur de la Recherche* păstrat, cu unele întreruperi, până în 1947, Hulubei fiind singurul străin care funcționa în această calitate. A fost membru corespondent al Academiei Române (din 1937), al Academiei Franceze și altor academii și societăți științifice de peste hotare. Printre colegii săi de laborator erau și Irene și Frederique Joliot-Curie, laureați ai Premiului Nobel (1935), care au demonstrat existența neutronului și a radioactivității artificiale. În țară, a întemeiat catedra de Structura Materiei la Facultatea de fizică a Universității din București, al cărei Rector a fost în timpul Guvernului Ion Antonescu. De ce aceste detalii? Fiindcă se cuvine menționat că întemeietorul IFA, unde s-au pus bazele cercetării moderne românești de fizică și a domeniilor conexe (chimie, electronică, informatică, inginerie etc.) a aplicat și dezvoltat în România *concepte noi organizatorice* în contextul unor colaborări internaționale bazate mai ales - datorită prestigiului său științific internațional -, pe relațiile sale personale. Calitatea sa până în 1969 și de Președinte al Comitetului de Stat pentru Energie Nucleară (CSEN) a deschis multe uși la instituții similare din Vest care ne-au oferit burse și au încheiat cu noi acorduri de cooperare. La Agenția Internațională de Energie Atomică (AIEA) de la Viena, unde a avut cele mai înalte funcții, a reușit ca mulți români să fie

numiți funcționari internaționali ai Agenției, sprijinind astfel, prin ei, cu burse și finanțare directă numeroase proiecte românești.

Îmi aduc aminte că, la prima ediție a *Zilele nucleare franco-române*, din 1967, care au avut loc la București în sala de festivități a Institutului Agronomic, (am fost secretarul acestei manifestări care a rămas și ultima de acest fel), Înaltul Comisar pentru Energie Atomică al Franței era prof. Francis Perrin, fiul magistrului prof. Hulubei, Jean Perrin. Participarea franceză a fost absolut remarcabilă, iar contactele stabilite cu acest prilej de tinerii cercetători de la Măgurele s-au prelungit pentru mulți ani, în beneficiul țării noastre. Manifestarea nu ar fi putut avea loc dacă rezultatele românești nu ar fi fost competitive, iar calitatea și competența cercetătorilor noștri apreciate de partea franceză.

Un prim concept în organizarea IFA a fost ca energia nucleară și fizica să se dezvolte împreună. Această idee a condus la achiziționarea reactorului nuclear de cercetare, la dezvoltarea cercetărilor de reatoristică și fizica neutronilor, care, în timp, aveau să conducă la întărirea acestei simbioze și să se manifeste prin rezultate –originale- de cercetări fundamentale, care să conducă la *impunerea* cercetării românești pe plan internațional în aceste domenii. Ceea ce s-a și întâmplat ulterior, dar după *maturizare* (fiindcă la început au fost cercetări de învățare, de reproducere). Și să nu uităm că la IFA, totul a plecat de la zero.

În al doilea rând, H. Hulubei acorda un rol primordial cercetării fundamentale. Multe din conceptele sale de atunci privind acest rol în dezvoltarea *ansamblului cercetărilor unei națiuni* care conduc implicit la dezvoltare tehnologică și prosperitatea acesteia, se regăsesc și în scrisoarea recentă a celor 45 laureați ai Premiului Nobel adresată lui Romano Prodi, președintele Comisiei UE și Philippe Busquin, Comisarul pentru Cercetare al UE (*Cordis focus*, nr 231, 23.10.2003). În această scrisoare, printre altele, se solicită constituirea urgentă a unui Consiliu European al Cercetării, *vital*, pentru dezvoltarea competitivității în cadrul UE și a promovării excelenței și autonomiei celor mai bune echipe de cercetare din Europa. Modul exemplar în care s-a simțit obligat să creeze în România o cercetare modernă de fizică, poate fi exemplificat prin achiziționarea ciclotronului și a începerii tratativelor de cumpărare a acceleratorului tandem din SUA (la vremea aceea costa 1, 5 milioane USD), negociere ce avea să fie finalizată de succesorul său la conducerea IFA..

Al treilea principiu în care a crezut și l-a aplicat, a fost crearea echipelor mixte, interdisciplinare de cercetare: fizicieni, chimiști, matematicieni, ingineri etc., fapt care a permis un ritm deosebit de dezvoltare și exprimare.

La IFA s-au construit în anii '50-'60 ai secolului trecut primele calculatoare electronice din România CIFA-1 și CIFA-2, bazele electronicii românești au fost puse la Măgurele, iar colectivele de chimie promovau prin rezultate, radiochimia, chimia organică modernă contemporană și metodele fizice, atunci recent introduse (rezonanța magnetică nucleară, rezonanța electronică de spin (RES) etc. în studierea noilor compuși preparați, studiați la noi cu aceleași mijloace ca în țările din Vest. Sunt câteva exemple din zecile ce se pot da, asemănătoare, din domeniile științelor naturii și ingineriei. A reușit să aducă în cadrul Atelierelor Centrale pe cei mai buni maiștri mecanici din București (de la Uzinele Malaxa) care aveau mâini de aur în realizarea de aparatură (prototipuri) de orice fel și care îi uimeau pe străinii ce veneau la Măgurele. România era sub embargo comercial și nu putea importa aparatură de performanță. În mod *neforțat*, Hulubei s-a preocupat ca realizările IFA să fie transferate și aplicate în economie sau alte domenii ale științei, creindu-se discipline noi ca medicina nucleară prin aplicarea radioizotopilor produși la IFA în sănătatea publică. Exemplele sunt prea numeroase ca să poată fi măcar menționate. În acest fel, IFA a căpătat încă de la început recunoaștere și prestigiu pe plan național și internațional. Autoritatea și prestigiul lui Hulubei față de politicienii zilei, care îl respectau, au fost foarte utile, el reușind să obțină sumele necesare pentru orientările tematice imediate cu impact direct asupra viitorului economiei moderne a României, de exemplu, introducerea energiei nucleare a cărei infrastructură s-a realizat la Măgurele. Nimeni nu a uitat cum a *apărat și a menținut* în diferite laboratoare, un

număr foarte mare de tineri și vârstnici, inclusiv pe cei cu “origine nesănătoasă”, în care el descoperea ca nimeni altul, valoarea de cercetător și întrevedea aportul pe care aceștia îl puteau aduce la dezvoltarea Institutului. Altfel spus, te cântărea și aveai sau nu sprijinul său. Anii ce au urmat au demonstrat flerul lui de manager și caracteristica sa de magnet al valorilor științifice ale vremii care, indiferent de vârstă, erau onorate să colaboreze cu profesorul Hulubei în cadrul IFA. În periodicele științifice de prestigiu ale lumii științifice internaționale, prezența lucrărilor tinerilor oameni de știință de la Măgurele și de la Cluj deveniseră o obișnuință. Acestea erau consemnate lunar de *Buletinul de Informare al IFA* în cele câteva pagini special dedicate lucrărilor științifice apărute în Vest.

Dezvoltarea: perioada Ioan Ursu (1968-1976)

La retragerea profesorului Hulubei în 1968, când avea 72 de ani, a fost numit cu sprijinul și recomandarea sa, Director al IFA (1968) și apoi Președinte al CSEN (1969-1976), profesorul Ioan Ursu (1928-2007), prorector al Universității “Babeș- Bolyai” din Cluj (1961-68) și șeful catedrei de fizică nucleară și electromagnetism a Facultății de Fizică (1961-1968), care coordona și secția a V-a a IFA de la Cluj (cu prof. V. Mercea), secție ce s-a dezvoltat și a devenit ulterior Institutul de Izotopi Stabili.

Evident și semnificativ pentru această perioadă a IFA de numire a unui nou Director, era deja ascendentul științific al acestuia, căpătat în țară și peste hotare: doctoratul (1956) cu Horia Hulubei, stagiul de lucru (1959-1960) la faimoasa Universitate Princeton (SUA), cu prof. J. Turkevich; alegerea sa ca m.c. al Academiei Române (1963); realizarea la Cluj a primului laborator din România de rezonanță electronică de spin (RES); cărțile sale despre RES, publicate în țară (1965) și peste hotare (1968), de ex. la Dunod, Paris, cu o prefață de prof. A. Kastler- Laureat al Premiului Nobel pentru fizică (1966)-, care au devenit monografii de referință (peste 120 citări ISI); lucrări științifice publicate în reviste de vârf din Vest, ca *Phys. Rev.* (SUA) etc.

Ioan Ursu a continuat și a dezvoltat conceptele predecesorului său, IFA devenind un pilon de primă importanță pentru introducerea în țară a energiei nucleare, prin crearea de cadre de înaltă calificare, prin asigurarea de expertiză autohtonă (nu de import !!), specialiștii IFA fiind cei care, în 1970 au demonstrat și convins conducerea statului asupra superiorității tehnologice și economice a variantei cu uraniu natural pentru o centrală nucleară românească de tip CANDU, în competiție cu cele de proveniență sovietică (de tip Kozlodui care au dat și dau bătaie de cap și astăzi AIEA-Viena din cauza pericolelor majore privind asigurarea securității nucleare). Aceasta a fost una din marile bătălii câștigate de profesor pe plan politic, științific și tehnologic. Și-a pus tot prestigiul științific în joc pentru a impune o filieră care era importantă pentru independența energetică a României.

A introdus o practică nouă în cercetarea fundamentală românească, dezvoltarea de unități-fiice (*spin-off*) care să continue pe planul dezvoltării tehnologice și prin noi cercetări, rezultatele ajunse în stadiul de finalizare în institut. Trebuie amintite în acest sens unități ca Uzina G de la Râmnicu Vâlcea (director prof. Marius Peculea), stația pilot pentru dezvoltarea tehnologiilor de producere a apei grele pe baza rezultatelor preliminare obținute la Secția a V-a a IFA de la Cluj. Uzina G a condus aceste activități până la faza de finalizare la nivel de producție, realizată prin construcția uzinei de apă grea de la Turnu Severin; aceasta produce –astăzi –apă grea de cea mai înaltă calitate pe plan mondial, atât pentru export cât și pentru centralele CANDU de la Cernavodă. (Această filieră folosește drept combustibil Uraniu natural existent în țară și apa grea ca moderator al reacțiilor nucleare ce conduc la fisiunea nucleară care eliberează energie transformată apoi în electricitate).

Trebuie amintit că profesorului Ursu i se datorează de asemenea și crearea Institutului de Tehnologii Nucleare (ITN) de la Pitești, desprins din IFA; într-un fel unicat pentru țările care aveau în perspectivă dezvoltarea energiei nucleare. ITN a fost conceput pentru producția combustibilului nuclear pe bază de Uraniu natural, extras din țară, care s-a transformat ulterior în

Institutul de Reactori Nucleari Energetici, cu rol covârșitor în asigurarea construcției centralei nucleare de la Cernavodă.

Cei care astăzi și în viitor își vor însuși meritele existenței centralelor CANDU de la Cernavodă, ar trebui să facă un act de dreptate și să amintească faptul că prin sacrificii, muncă și pricepere, profesorul I. Ursu a desțelenit drumul pe care merg ei astăzi.

În mod similar cu toate țările care promovau din motive economice energetica nucleară (cea mai ieftină filieră de obținere a energiei electrice față de alte filiere, de exemplu cea pe bază de cărbune, adică termocentrale etc.) se impunea și la noi dezvoltarea *ansamblului cercetărilor fundamentale naționale*, a fizicii în special, cea mai matematizată dintre științe. Aceasta, prin realizările ei tehnologice, alături de chimie, are cel mai mare impact social. De aceea, pentru a asigura un cadru firesc pentru întrepătrunderea învățământului cu cercetarea de fizică și a domeniilor ei conexe, așa cum sunt concepute Universitățile de tip humboldtian din Vest, profesorul Ursu a conceput și organizat construcția unui modern Campus de Cercetare și Tehnologie la Măgurele în 1974. Au fost construite clădiri noi care găzduiesc și în prezent: Facultatea de fizică a Universității București, Liceul teoretic de matematică și fizică, secțiile de laseri, fizica corpului solid, Institutul de materiale, acceleratorul linear, Centrul de Producție Radiochimică, Medicina Nucleară, Dozimetrie, Stația de tratare a deșeurilor radioactive. De asemenea a fost construit Pavilionul Administrativ, un campus de 400 apartamente pentru cercetători, un complex comercial și un Hotel.

A urmat o perioadă de înflorire a tuturor domeniilor menționate mai sus, prin rezultate de excelență (da, de excelență !). Abordarea unor tematici de larg interes științific pe care le-a coordonat personal (separări izotopice ale materialelor nucleare și tehnologii nucleare) sau în colaborare internațională cu A. M. Prokhorov (Moscova), Laureat al Premiului Nobel pentru fizică (1964) (interacția radiației laser cu materia și separări izotopice cu ajutorul laserilor) i-a conferit un binemeritat prestigiu internațional (aproape 500 de lucrări cu cca 1500 citări ISI). Școlile științifice pe care le-a creat și elevii săi care au devenit personalități de prim rang în lumea științifică contemporană, se adaugă la realizările sale deosebite. Ca o încununare a prestigiului său științific internațional, prof. I Ursu este ales membru titular al Academiei Române (1974). Devine primul președinte și fondator al Uniunii Balcanice de fizică, vice-președinte (1975-1976) și Președinte al Societății Europene de Fizică (1976-1978). Aceste funcții în organisme științifice internaționale europene nu le-a mai ocupat nici o altă personalitate științifică din România, de aceea ele merită o mențiune specială.

Nu trebuie uitat că în anii 1970-1980 au avut loc la Măgurele: Conferința generală a Societății Europene de Fizică, Conferințe internaționale de laseri, de electronică cuantică, Congresele Ampere etc.

În timpul directoratului Ursu, s-a creat Institutul Central de Fizică (ICEFIZ), bazat pe concepte și principii moderne de organizare, care se regăsesc și astăzi în Europa de Vest. Institutul Național de Fizică Nucleară din Italia, Institutul Național de Fizică Nucleară și Particule Elementare din Franța îndeplinesc același rol și au aceleași atribuții ca fostul ICEFIZ de la Măgurele.

Ne-am mărginit numai la perioada IFA, dar rolul profesorului Ursu de ctitor și reputația sa de savant sunt greu de egalat.

Am primit noi, cercetătorii români, în primăvara lui 2003, încă o lecție de la adevăratele democrații occidentale. La sărbătorirea a 75 ani de viață ai prof. I. Ursu, care a avut loc la Academia Română, colaboratorii și prietenii săi din străinătate, printre care și câțiva laureați ai Premiului Nobel care au condus și impulsionat prin personalitatea lor cercetarea științifică mondială în cea de a doua jumătate a secolului XX, au ținut să fie prezenți la București pentru a atesta prețuirea lor față de personalitatea și calitățile profesorului Ursu, cel ce a asigurat nu numai supraviețuirea cercetării, dar și obținerea unor rezultate românești de valoare internațională. Nu

cred să existe în România o altă personalitate care să fi avut printre prietenii săi atâția laureați ai Premiului Nobel.

Supraviețuirea: perioada Marin Ivașcu (1977 – 1989)

În noiembrie 1976, I. Ursu a fost schimbat fiindcă –politic- s-a impus o restructurare și reorganizare a cercetării de fizică. Ținta principală a fost IFA !! Director general atunci a fost numit profesorul Florin Ciorăscu (1914-1977), care a deținut funcția de director științific adjunct al IFA în echipele de conducere ale lui H. Hulubei și I. Ursu. Lui F. Ciorăscu i s-a impus în cadrul acestei restructurări, unele obiective care depășeau profilul, dotările și finanțările IFA. Astfel, specialiștilor din institut care făcuseră specializări anterioare în străinătate în diferite domenii ale cercetării fundamentale, li s-a impus..... să construiască cu forțe proprii o centrală nucleară de 2-300 MW !!! Nu comentăm această directivă politică aberantă, care demonstrează gradul de incultură tehnologico-științifică și nu numai, a vârfurilor politice din acea vreme. Începea coșmarul IFA. Profesorului Ciorăscu i s-a impus ca peste 200 (cifra exactă este mult mai mare !) de specialiști din IFA să fie transferați -cu forța- la ITN Pitești, în loc să se formeze, natural, specialiștii necesari, într-un timp rezonabil așa cum exista experiența IFA. Foarte mulți dintre aceștia, dacă nu cea mai mare parte, nu s-au conformat deciziei și au părăsit ulterior sistemul CSEN. S-a trecut la reorganizarea IFA, care a fost fărâmițată în mai multe institutele, fapt ce a condus și la ruperea legăturilor între diferite ramuri ale fizicii, înființându-se, în schimb, Centrul de Fizica Pământului, Centrul de Astronomie și Fabrica de Aparatură Nucleară (FAN).

Moartea profesorului F. Ciorăscu la cutremurul din 4 aprilie 1977 a deschis problema succesiunii sale și, în final, la sfârșitul lunii iunie 1977 este numit Director General Dr. Marin Ivașcu (n. 1931), absolvent al Facultății de matematică și fizică a Universității din București (1955), cu rezultate strălucite în domeniile de vârf ale cercetării de fizică nucleară pe care le-a început și dezvoltat la IFA, sub îndrumarea prof. H. Hulubei, cu care și-a susținut și doctoratul. Prestigiul științific al rezultatelor sale în fizica nucleară, publicate până atunci în aproape 100 de reviste *top* din țară și de peste hotare, l-a recomandat ca un demn continuator al premergătorilor săi la conducerea IFA.

După un an de lucru în cadrul Laboratorului Robert Van-der-Graaff de la Universitatea Utrecht, Olanda (1969-70) s-a dedicat dezvoltării unui program de fizică nucleară ca șef de laborator al acceleratoarelor Tandem și Ciclotron (1971-1976). Rezultatele pe care le-a obținut, au propulsat aceste colective în prima linie a cercetării moderne privind structura materiei, aducându-i o largă și meritată recunoaștere internațională. În paralel cu activitatea științifică, a funcționat și ca profesor la Centrul de Pregătire în domeniul nuclear al IFA și apoi ca profesor asociat la Facultatea de fizică a Universității București, conducând peste 33 teze de doctorat, creind astfel o întreagă generație de cercetători recunoscuți și apreciați în lumea întreagă. A publicat în colaborare (cu prof. Dorin Poenaru) 4 volume la editurile Plenum Press și CRC Press, ambele din SUA, apreciate de comunitatea științifică internațională a fizicienilor. Fără a intra în detaliile tematicii activității sale de cercetare fundamentală, (aproape 300 de lucrări apărute în reviste de vârf ale domeniului fizicii, cu cca 1300 de citări ISI), omul de știință Ivașcu a fost conducător al IFA în vremuri foarte grele, când a început impunerea gândirii politice opresive în toate activitățile sociale și economice din România, inclusiv a cercetării științifice. Nu se poate trece peste această perioadă. De ce ?

În primul rând, s-a impus definitivarea și consolidarea institutelor din structura IFA, așa cum au fost ele preluate din perioadele Hulubei, Ursu, Ciorăscu (stabilitatea cadrelor, angajarea de tineri, stabilirea unor programe de lucru etc). ICEFIZ îngloba nou createle institutele, provenite din secții ale IFA, nu avea personalitate juridică, deci nici fonduri și trebuia să lupte, zilnic, pentru asigurarea finanțării pentru supraviețuire de la fostul CSEN, care îi impunea sarcini aberante. Altfel spus, ICEFIZ nu putea impune nimic, așa cum fals i s-a atribuit, acesta neavând putere de decizie. Noul Director general al fostei IFA, rebotezată IFIN (Institutul de fizică și inginerie nucleară), M. Ivașcu, a trebuit din această poziție, să organizeze structura nou impusă, ca să supraviețuiască, prin dezvoltarea unor activități legate direct de energetica nucleară, faimosul program CNE (centrale

nuclearo- electrice de la Cernavodă), IFA nefiind un institut cu profil tehnologic așa cum a fost conceput ITN Pitești. Și totuși, datorită modului de organizare și conducere a ICEFIZ, dar și competenței cercetătorilor săi dobândite prin cercetările fundamentale, s-a reușit să se introducă în economia națională tehnologii de vârf (de exemplu, instalația de nitrurare ionică, strat aplicat peste dispozitive mecanice cărora li se mărește durata de viață de 4-6 ori!, pompe și agerate de vid construite la FAN Măgurele, de fapt crearea unei industrii a vidului în România, instalații de sudură cu fascicule de electroni sau instalații de depunere de straturi subțiri sub vid etc.).

Laserii, în marea lor majoritate, care funcționau în industrie, medicină și tehnică militară, materialele speciale (magnetice, aliaje speciale, senzori termici, senzori acustici, senzori electromecanici, magneți permanenți, etc.) erau concepuți și produși la Măgurele.

ICEFIZ era în fond un liant între cercetările ce se efectuau la Măgurele și cercetările aplicative realizate în institutele de fizică și facultățile de profil din țară.

Nu trebuie trecute cu vederea suferințele îndurate, umilințele la care erau supuși cercetătorii din cauza presiunilor politice incredibile (efectuarea de măsurători nucleare, specifice, ce trebuiau și puteau fi efectuate de orice laborant, dar se dorea a fi efectuate de cercetători cu cea mai mare calificare și atestare valorică internațională, personal, la Cernavodă, unde au fost detașați – forțat – sute de cercetători de la Măgurele).

În anii 1987-1989, Directorul general al ICEFIZ, M. Ivașcu, pe lângă celelalte activități, *era obligat să stea permanent, la Cernavodă, să superviseze, printre altele, măsurătorile de calitate, ce se puteau efectua numai cu metode nucleare, de exemplu a grosimii sârmei produse la Câmpia Turzii etc.* Pentru rabat la calitate, nu erau vinovați muncitorii sau conducerea de la C. Turzii, ci fizicienii detașați de la Măgurele în frunte cu directorul general. Ivașcu a trebuit să suporte toată povara umilințelor la care erau supuși colegii săi detașați pe care a reușit să îi apere, să îi ocrotească, pentru ca, aceștia, reînțorși la Măgurele în laboratoarele lor, să își poată relua, în liniște, fără probleme, activitățile lor curente de cercetare.

Se uită prea ușor această perioadă neagră, care merită a fi descrisă pentru viitor, pentru a nu se mai repeta batjocorirea valorilor.

ICEFIZ, adică IFA rebotezată, s-a constituit într-un centru de excelență și al progresului tehnologic de vârf, care a apărut așa cum este firesc, dintr-o cercetare fundamentală ce avea nevoie la nivel de laborator de ultimele progrese tehnice ale domeniilor investigate.

O precizare: *cercetarea* în această perioadă nu a murit în pofida opresiunii la care erau supuși cercetătorii și este meritul profesorului Ivașcu de a fi reușit nu numai să o mențină, dar să-i și asigure o exprimare morală, cu rezultate care se văd și astăzi, când IFA-Măgurele se menține în top-ul rezultatelor științifice ale României conform statisticilor internaționale *scientometrice* ale prestigiosului *Institute of Scientific Information* –ISI- (SUA), singura instituție care este luată în considerare de ONU, UE etc. pentru evaluarea *valorii* activității științifice a unei țări. Că aceste rezultate nu sunt pînă astăzi apreciate în România de după 1989, este o altă problemă.

Să nu uităm: *povara recunoștinței este mai grea decât povara urii. De aceea majoritatea celor care ar trebui să-și manifeste recunoștința preferă să urască pe cei care i-au ocrotit ca să poată să supraviețuiască /1/.*

După 1990....

Manifestarea *Slavici la Măgurele*, din 24 octombrie 2008, a avut loc în noul sediu al Institutului Național pentru Fizica Pământului (INFP) pe Platforma de Fizică de la Măgurele. Comisarul european pentru știință și cercetare care a vizitat, nu de mult timp, noua clădire a INFP și a luat cunoștință de activitatea sa, a conchis că *INFP a devenit prin anvergura rezultatelor sale un institut de talie europeană.*

După 1990, ICEFIZ a fost înlocuit de un nou Institut de Fizică Atomică extins, ce cuprindea, pe lângă institutele de pe platforma Măgurele (IFIN – fizică și inginerie nucleară; IFTM – fizica și tehnologia materialelor; IFTAR – fizica și tehnologia aparatelor cu radiații; IGSS – gravitație și științe spațiale; IOEL – optoelectronică; CFPS – centrul de fizica pământului și

seismologie, astăzi INFP) și centre de cercetare de fizică din țară (Râmnicu Vâlcea – criogenie și separări izotopice; Iași – fizică tehnică; Cluj – Napoca – tehnologie izotopică și moleculară).

În anii ce au urmat, procesul de fragmentare și de separare a institutelor s-a accentuat, astfel că, în 1996, IFIN și o serie dintre acestea au fost acreditate individual, ca institute naționale. Cu acea ocazie, IFIN a adoptat în denumire numele Profesorului Horia Hulubei.

Între anii 1990 – 2004 la conducerea IFIN s-au succedat Gheorghe Pascovici, Mircea Oncescu, Valeriu Zoran, Gheorghe Mateescu, Mihai Petrovici și Emilian Drăgulescu.

Din 2004, Nicolae Victor Zamfir /2/ a preluat conducerea IFIN – Horia Hulubei. Printre realizările importante ale ultimilor ani notăm: intrarea în funcțiune, în anul 2000, a iradiatorului cu scopuri multiple (IRASM); instituirea în 2001 a centrului de cercetări inter-disciplinare și aplicații bazate pe fizică atomică și nucleară (IDRANAP), centru de excelență al CE; participarea în 2002 la constituirea consorțiului RO-GRID, realizarea primei aplicații a sistemului GRID din România, sistem deja existent la scară planetară din generația superioară Internetului, inaugurarea în 2004 a Laboratorului de Detectori, una din cele mai semnificative contribuții românești la CERN etc.

Cifrele sunt cele mai concludente în a schița rezultatele IFIN- HH: articole publicate în intervalul 2001 – 2006 în reviste ISI 1492 și non ISI 489; cărți publicate în același interval: 36; conferințe științifice internaționale organizate în 2006 : 5; conferințe naționale: 4.

Nu este locul de a menționa cel puțin, activitățile de astăzi de cercetare, cercetare aplicată, cercetare de dezvoltare tehnologică sau activități conexe: asistență tehnică, consultanță, expertiză, formare și specializare profesională, elaborarea de acte normative, editare și tipărire de publicații de specialitate etc./3/.

Concluzii

Ce este important de subliniat: Măgurele, astăzi un oraș prosper de peste 10.000 de locuitori, a devenit un reper important în cultura și știința României atât prin prezența lui Ion Slavici, unul din întemeietorii pedagogiei moderne românești, cât și a activității celui mai prestigios institut de cercetare științifică al țării noastre, Institutul de Fizică Atomică.

Bibliografie

- 1.Frangopol, Petre T, *Mediocritate și Excelență* – o radiografie a științei și învățământului din România, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005, 285 pagini; pag. 262.
- 2.Frangopol, Petre T., *Elite ale Cercetătorilor din România* – matematică – fizică – chimie, Editura Casa Cărții de Știință, 2004, 142 pagini; pag. 123.
- 3.Ursu, Ioan, (comunicare personală); 2008.

AMINTIRI DESPRE MAGURELE

MEMORIES ABOUT MAGURELE

Francisc SCHNEIDER**Facultatea de Medicină,****Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad****Abstract**

A Few Memories on the Măgurele Village. The Măgurele village was part of the Oteleșanu domains. It became a property of the Romanian Academy by a will that stipulated the responsibility to create a school for poor girls. This is how it was founded the Romanian Academy's Oteleșanu Institute, of which director, during 1894-1908, was Ioan Slavici, for over 14 years.

Key words: *Măgurele village, The Oteleșanu, Institute, Ioan Slavici.*

Cuvinte cheie: *comuna Măgurele, Institutul Oteleșanu, Ioan Slavici.*

În această toamnă, evenimentele de la Măgurele se axează și pe evocarea lui Ioan Slavici pentru anii petrecuți în comuna care azi este capitala fizicii românești.

Acum 30 de ani, mai bine zis în perioada 1978-1988, corespunzător studenției și debutului profesional al fiului meu, legat și de multiplele obligații de cercetare și management în capitală, mi-am stabilit reședința bucureșteană la Măgurele. Întotdeauna m-am cazat la hanul cu același nume, unde am fost considerat de-al casei, grație și Mioarei - frumoasa hangiță (recepționeră), dar și altora. Dovadă, că într-o seară, sosind la han cu un geamantan de modă veche, am fost interpellat: ”gagiule ți-ai adus și acordeonul?!” Am cutreierat localitatea în lung și lat, dese ori în compania unor profesori, cercetători sau localnici. Nu de puține ori am intrat în vorbă la restaurantul hanului cu cunoștințe ocazionale, discutând vrute și nevrute, dar și despre trecutul comunei care acum reprezenta citadela științei românești. Am asistat la discuții și la restaurantul cooperăției, ispitit și de ceea ce scria pe frontispiciul ei „specialitatea noastră este ciorba de burtă !”, dar și la dispensarul medical condus de colega mea de facultate dr. Ileana Iambor.

Ce am aflat despre Măgurele și Ioan Slavici ?

Comuna Măgurele a făcut parte din domeniile Oteleșanu, lăsat prin testament Academiei Române, cu mențiunea de a înființa o școală pentru fete sărace. Academia l-a numit pe Ioan Slavici la conducerea școlii, aceasta devenind o unitate de referință în domeniu și în același timp a contribuit la dezvoltarea comunei. Existența unei statui Eminescu situat în spatele Institutului de Fizică a generat ideea că poetul ar fi locuit un timp la instituția lui Slavici (infirmitate de neconcordanță cronologică).

Incitat de opera lui Slavici dar și de perioada petrecută la Măgurele, am urmărit documentele corespunzătoare atestând adevărul istoric [1-4]

Legătura dintre Slavici și Măgurele a debutat în 1893 când i s-a oferit conducerea Institutului Oteleșanu al Academiei Române. Pe această bază Ioan Slavici se deplasează în Germania pentru a studia școli de profil similar, întocmește proiectul de organizare și programul de studiu, aprobate ulterior de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. La 15 septembrie 1894 are loc admiterea pentru clasa întâia, în urma căreia sunt admise 15 fete provenite de la familii sărace. La 18 octombrie 1894 au început cursurile

primului an, ca în anul școlar 1898-1899 să se finalizeze cu ultima clasă – a 5-a, iar în iunie 1899 să se desfășoare examenul de absolvire pentru prima promoție. Realizările deosebite ale Institutului s-

au bucurat de aprecieri unanime, culminând cu expoziția din 1906 când produsele manufacturiere ale elevelor au fost distinse cu medalia de aur.

Începând cu anul 1904 au apărut neînțelegeri între Ioan Slavici și secretarul general al Academiei, în urma cărora au fost retrase atribuțiile administrative, ca la 27 iunie 1908 să primească decizia de demitere, marcând decăderea Institutului.

Concluzii

Iată că Ioan Slavici, pe lângă scriitor și jurnalist, dă dovadă și de remarcabile calități de pedagog și manager. În ceea ce privește comuna Măgurele, aceasta, după strălucirea datorată Institutului Oteleșanu și lui Ioan Slavici, revine amplificat ca etalon al științei și tehnicii nucleare. Reluarea datelor istorice dela începutul secolului XX și restaurarea domeniilor Institutului Oteleșanu va spori faima și interesul pentru comuna Măgurele.

Bibliografie

1. Strempele, G.,: *Ioan Slavici și Academia Română*, Raport la Academia Română, 1998.
2. Slavici, I., – *Opere*. Academia Română
3. **Minerva Enciclopedie Română. Cluj 1929
4. ** Enciclopedia liberă – Wikipedia: Ioan Slavici

160 DE LA NAȘTEREA LUI IOAN SLAVICI

160 YEARS FROM IOAN SLAVICI'S BIRTH

Lavinia TOMA

Liceul Teoretic „Horia Hulubei”, oraș Măgurele, jud. Ilfov

E-mail: lavinia.toma@gmail.com

Abstract

One of the important Romanian writers, Ioan Slavici, has had an agitated existence, meeting interesting people and places, living experiences that have been the seed of a vast work and a cornerstone of Romanian literature. As such, Ioan Slavici not only has been a novelist, as he is renowned, but also a memorialist, a playwright and a journalist. Moreover, an unknown side of Slavici is his teaching activity, crowned with success, especially during his 14 years spent as the superintendent of the "Ioan Otteteleșanu" College, in the town of Măgurele.

Key words: *studies, memoirs, education, journalism, short-stories, novels*

Cuvinte cheie: *studii, memorialistică, învățământ, publicistică, nuvelistică, romane*

La 18 ianuarie 1848, în anul revoluției, se naște în comuna Șiria, din Arad, Ioan Slavici, al doilea din cei cinci copii ai familiei Savu și Elena Slavici. Tatăl, „maestru” (cojocar), foarte priceput în meserie, este descendent al Stăniseștilor, veniți în Banat în jurul anului 1740 din Oltenia, iar mama, fiica preotului din Măderat, este descendentă din Borlești, veniți în Banat în timpul lui Grigore Ghica Vodă din jud. Neamț [1-7].

Se bucură de o copilărie fericită, sub ocrotirea și dragostea tuturor, urmând povețele bunicului său și ale dascălului din sat, Dimitrie Voștinari, cunoscut datorită aplicării sistemului

lancasterian (sistem de învățământ bazat pe ajutorul elevilor avansați, folosiți ca monitori), pe care, însă, nu-l evocă cu simpatie și nu-l propune ca model de urmat, așa cum fac Creangă și Sadoveanu cu învățătorii lor de școală primară. În timpul său, la școala „greco-ortodoxă” pe care-o frecventa se face trecerea de la Ceaslov la Abecedar, de la pana de gâscă la peniță. Pentru a putea reuși la liceu, repetă clasa a IV-a, iar apoi pleacă la Arad, stând în gazdă ca eroii din *Budulea Taichii*. Ulterior pleacă în Timișoara, unde urmează cursurile liceului german și dă lecții particulare ca să se întrețină. Bacalaureatul îl dă la Satu Mare, în august 1868, și apoi se înscrie la Facultatea de Drept și Științe a Universității din Budapesta, ale cărei cursuri nu-l atrag și, de aceea, își întrerupe studiile. Aici participă la ședințele Societății „Petru Maior”, în care studenții prezentau lucrări originale, însă se îmbolnăvește și pleacă acasă. Întors în țară, se angajează la notarul din Cumlăuș, comună aflată în apropierea satului natal, Șiria, și care se făcuse cunoscută în cursul anilor prin târgurile săptămânale și prin „târgurile de secerători”, când moșii din Munții Apuseni coborau în Câmpie la vremea seceratului, aspecte descrise, mai târziu, în nuvela *Pădureanca*. Aici, așa cum mărturisește chiar scriitorul, a trăit în strânsă legătură cu „lumea cea adevărată”, a cunoscut oameni și experiențe care au stat la baza nuvelei *Moara cu noroc*.

Pentru desăvârșirea pregătirii intelectuale, Ioan Slavici pleacă la Viena, unde se înscrie la Facultatea de Drept și îl cunoaște pe Eminescu, aflat și el la studii în capitala Imperiului austro-ungar, cu care va rămâne prieten toată viața. De asemenea, concomitent cu facultatea, urmează și școala de ofițeri, reușind să-și ia examenele de ofițer de rezervă. Desigur, Slavici vorbea cursiv limbile germană și maghiară, însă, sfătuit de bunul său prieten, va scrie în română, influența lui Eminescu făcându-se simțită și în ceea ce privește lecturile prozatorului. Aici, la Viena, Slavici urmează cursul de drept roman al lui Rudolf Ihering, de economie politică al lui Lorenz Stein, de economie al lui Schaffle și, îndemnat de Eminescu, cursul de anatomie al lui Hyrtl și de fiziologie al lui Brucke.

În anul 1869, când cei doi prieteni sosesc în capitala Imperiului austro-ungar, aici existau două asociații ale studenților români, Societatea literară-științifică și Societatea literară-socială „România”. Acestea se vor unifica în anul 1870, formând Societatea Academică Socială-Literară „România Jună”, în cadrul careia Eminescu era secretar, iar Slavici – președinte și al cărei ideal era, bineînțeles, unitatea tuturor românilor.

În perioada petrecută la Viena, Slavici își începe și activitatea de publicist, pe care o va continua toată viața. În martie 1871, el debutează în revista junimistă *Convorbiri literare* cu o piesă de teatru *Fata de birău*, citită în manuscris de Eminescu, care, după ce îi face unele modificări, o trimite revistei cu mențiunea: „în genere e scrisă cu prea expres colorit local, dar are scene de o gingășie simplă și, într-adevăr, rustică”. Tot în *Convorbiri literare* apare și prima poveste a lui Slavici, *Zâna Zorilor*, însoțită de o scrisoare a autorului despre culegerea și prelucrarea folclorului. Urmează, în același an, în 1872, și alte povești, cum ar fi *Ileana cea șireată* și *Florița din codru*.

După întoarcerea acasă, începe să scrie la îndemnul lui Eminescu, care intervine la *Junimea* pentru ca Slavici să primească 10-12 galbeni pe lună. De asemenea, intră în cancelaria avocațială a lui Mircea B. Stănescu, unde luptă pentru folosirea limbii române în susținerea proceselor și în administrație. După ce părăsește această meserie, găsește un post la Consistoriul ortodox din Oradea Mare și, însoțindu-și superiorul prin satele bihorene, cunoaște sărăcia în care trăiau țăranii români, experiență ce stă la baza nuvelei *Popa Tanda*. În această perioadă întreține o bogată corespondență cu Iacob Negruzzi, căruia îi spune despre proiectele sale literare.

În decembrie 1874, Slavici vine la București, iar în 1875 se căsătorește cu o unguroaică, Ecaterina Szoke Magyarosy, înrudită cu o familie din Șiria, de care va divorța în noiembrie 1885, an în care, din cauza unor articole în care revendică drepturile românilor, este închis de autoritățile maghiare, dar curtea de juri îl eliberează. De asemenea, în această perioadă, este numit de Maiorescu profesor la liceul *Matei Basarab* din București. Mai târziu, Slavici începe colaborarea cu ziarul *Timpu*, unde își asumă responsabilitatea pentru partea literară și partea de politică externă, iar când Maiorescu părăsește conducerea ziarului, redacția ramâne în seama lui Slavici.

La a cincisprezecea aniversare a *Junimii*, Slavici citește nuvela *Gura satului*, iar Caragiale *O noapte furtunoasă*, iar în anul 1880 apare în *Convorbiri literare* nuvela *Budulea Taichii* despre care Călinescu avea să afirme mai târziu: „Aici se tratează misterul psihologic al unor ființe cu înfățișare neînsemnată în copilărie și un caz de ambiție în clasa de jos. Slavici putea să facă din această nuvelă un mare roman”. În decembrie 1881 apare volumul *Novele din popor*, care reprezintă o piatră de hotar în evoluția prozei românești, în special a nuvelisticii, și cuprinde și *Moara cu noroc*. Nuvela, deși psihologică, are un puternic caracter social, o construcție solidă, personaje complexe și subiect de roman.

În anul 1882 se înființează la București societatea culturală *Carpați*, unde va fi ales membru, împreună cu Eminescu, după care va fi ales membru corespondent al Academiei Române și va fi numit profesor de română și filosofie la azilul *Elena Doamna*, unde o va cunoaște pe viitoarea lui soție, profesoara Eleonora Tănăsescu. Din acest moment, se vor întâmpla evenimente nefericite în viața lui Slavici, cum ar fi îmbolnăvirea lui Eminescu și încetarea apariției ziarului *Timpul*.

În 1884, apare la Sibiu, sub conducerea lui Slavici, cotidianul *Tribuna*, care va fi învinuit de politică naționalistă, deși acest lucru nu era adevărat, el făcând o politică de compromis, căutând o soluție pentru a conviețui cu ungurii. Chiar și așa, Slavici va fi arestat în 1889.

În noiembrie 1886 i se naște primul copil care va fi botezat de Titu Maiorescu, iar în anii ce urmează mai are cu Eleonora încă cinci copii: Lavinia, Marcel-Ioan, Fulvia, Elena, Livia-Ioana. În acest an îi apare în *Tribuna* povestea *Păcală în satul lui* și drama *Gaspar Grațiani*. Anul următor, Slavici va fi ales în funcția de secretar al Partidului Național Român. În anii ce urmează, în viața lui Slavici au loc evenimente tragice: în primul rând, este vorba despre moartea bunului său prieten, Mihai Eminescu, apoi a lui Ion Creangă și, mai târziu, încetarea apariției ziarului *Tribuna*.

Una dintre activitățile desfășurate de Slavici este și cea de „dascăl”, scriitorul fiind invitat să țină lecții la instituții prestigioase de învățământ, ba chiar să conducă unele așezăminte școlare patronate de Academia Română. Așa se întâmplă și la Institutul din Măgurele, unde Slavici va fi director 14 ani, iar soția sa, Eleonora – subdirectoare. Institutul respectiv se înființează la dorința boierului Ioan Otteteleșanu, exprimată prin testament, iar Slavici este cel care, numit de Academia Română, reușește să organizeze cât se poate de bine activitățile din cadrul acestei instituții. Totuși, Slavici va intra în conflict cu autoritățile administrative, lucru care va duce, în final, la demiterea celor doi soți de la conducerea institutului. Experiența lui Slavici la Măgurele se numără printre cele mai interesante din istoria învățământului românesc.

La 1 ianuarie 1894, sub conducerea lui Ioan Slavici, I.L. Caragiale și Coșbuc, apare la București, revista *Vatra*, în paginile căreia va fi publicat romanul *Mara*. Apoi, Slavici publică cel de-al doilea volum de opere, *Novele*, în care va fi inclusă și nuvela *Comoara*, iar în 1902 îi apare romanul *Din bătrâni*, pentru care primește și premiul *Ion Heliade Rădulescu* din partea Academiei Române.

Cu ocazia comemorării a 20 de ani de la moartea lui Eminescu, Slavici publică în *Convorbiri literare*, *Ramuri*, *Sămănătorul*, *Tribuna din Arad* și în volumul *Omagiu lui Eminescu*, unele dintre cele mai valoroase pagini de memorialistică dedicată marelui poet.

În 1910 apare volumul *Românii din Ardeal* și trei scrieri pedagogice: *Educațiunea națională*, *Educațiunea fizică*, *Educațiunea morală* și, de asemenea, activitatea publicistică a lui Slavici se va intensifica, susținând că libertatea românilor este posibilă și în cadrul statului ungar și combătând acțiunea de eliberare a Ardealului. Merge chiar mai departe, afirmând, după înfăptuirea unirii, că acest lucru era „rău”, lucru care-l va face pe Goga să-l declare mort ca om. Scriitorul își va continua, însă, activitatea: în 1920 apare romanul *Din două lumi*, apoi volumul memorialistic *Închisorile mele* (în care își justifică activitatea din Ardeal și România), iar, mai apoi, romanul *Cel din urmă armaș*. În 1924 apare un volum în care îi evocă pe marii săi prieteni: Eminescu, Creangă, Caragiale, Coșbuc, Maiorescu, iar, spre sfârșitul aceleiași an, apare și ultimul său roman, *Din păcat în păcat*.

Ultimele luni de viață și le va petrece în casa fiicei sale, Lavinia, la Panciu, unde se și stinge din viață, la 17 august 1925. Va fi înmormântat la schitul Brazi.

Concluzii

Astăzi, la 160 de ani de la nașterea lui Slavici, avem datoria morală să-l omagiem pe cel care a fost cel mai important scriitor clasic din Ardeal, trecând în revistă cele mai importante

evenimente și experiențe care au dus la formarea omului și scriitorului, care au contribuit, cu siguranță, la scrierea unor importante pagini ale literaturii române. Numele lui va fi pomenit, mai mult ca sigur, și în anii ce urmează și, sperăm ca Slavici să fie cunoscut nu numai datorită aportului adus la dezvoltarea nuvelei și romanului românesc, dar și contribuției la dezvoltarea altor domenii, cum ar fi memorialistica, publicistica și, nu în ultimul rând, învățământul.

Bibliografie

1. Călinescu, G., - *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Fundației Regale, București, 1941
2. Iorga, N., - *Ioan Slavici* în „Oameni care au fost”, III, Ed. Fundației Regale, București, 1936
3. Marcea, P., - *Ioan Slavici*, EPL, București, 1965
4. Slavici, I., - *Notă biografică* în „Aurora”, V, nr. 1138, 24 august 1925
5. Slavici, I., - *Mara*, Ed. Minerva, București, 1979
6. Vatamaniuc, D., - *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Ed. Academiei RSR, București, 1968
7. Vatamaniuc, D., - *Ioan Slavici. Opera literară*, Ed. Academiei RSR, București, 1970

ISTORIA INSTITUTULUI OTTETELEȘANU

THE HISTORY OF THE OTTETELEȘANU INSTITUTE

Amelia DORCIOMAN

Liceul Teoretic “Horia Hulubei”, Măgurele

Abstract

The history of the Ottetelesanu institute begins in 1876 when it was stipulated in his will that his fortune must be used for the foundation of an institute. The purpose of the institute was to help some young and poor girls to learn how to become mothers and wives as good as they could. Ioan Slavici was the headmaster of the institute and he had an important role due to his preoccupation and abnegation. After he was forced to resign, the institute began to regress.

Key words: history, institute, education, practice

Cuvinte cheie: istoria, institut, educație, practică

Istoria Institutului Otteteleşanu așa cum este consemnată de Slavici în “Institutul Ion Oteteleşanu din Măgurele. Monografie” începe odată cu testamentul lui Ioan Otteteleşanu din 19 martie 1876 în care era stipulat ca la încetarea din viață a soției sale Elena, toată averea sa să fie direcționată către întemeierea unui institut “de fete române, cărora li se va da o creștere și educație de bune mume de familie, fără pretenție sau lux; prisosul, ce va rămânea după budgetul anului, se va capitaliza spre a se da zestre acelor fete, care nu va fi nici mai mult nici mai puțin decât două sute de galbeni uneia” [1].

În testament erau numiți Ioan Câmpineanu și Ioan Kalinderu ca “povățuitori” ai soției lui Otteteleşanu, după moartea acesteia urmând să devină administratorii întregii averi.

Testamentul este contestat de numeroși moștenitori, iar procesul va dura până în 1892, când Înalta Curte de Apel îl recunoaște pe Ioan Kalinderu ca legatar al întregii averi.

Institutul și-a deschis porțile la începutul anului școlar 1894-1895, nu înainte ca Ioan Kalinderu să restaureze clădirea și să înceapă lucrările pentru secarea lacului, care devenise

insalubru. Preocupările acestuia nu au fost legate doar de latura materială a institutului, ci și de programul de studii și de planul de organizare.

În scurt timp a fost necesară extinderea institutului, care a fost divizat în trei, făcând întreținerea costisitoare, dar adaptându-se astfel la cerințele Academiei care considera că “atât boalele, cât și relele apucături se propagă mai ușor unde mulți copii trăesc împreună”.

Principiul de funcționare al institutului se baza pe autogospodărire: elevele își fac singure menajul în dormitor, în sufragerie, în atelier, pretutindeni unde își desfășoară activitatea. Responsabilitățile elevelor cresc odată cu vârsta: elevele din primele trei clase ajută la bucătărie, iar cele din clasele a IV-a și a V-a își gătesc singure.

Elevele erau supravegheate de cinci pedagoge, care fuseseră la rândul lor eleve ale institutului și care aveau datoria să îndrume și să urmărească activitatea cursantelor.

După terminarea celor cinci ani de studiu, absolventele erau examinate de o comisie formată din reprezentanți ai Academiei și ai Ministerului din toate materiile studiate, urmând apoi anul de practică, cu numeroase responsabilități “prepară conserve, gătesc cu rândul pentru primele trei clase, pentru personal și pentru servitori, lucrează în atelierul de confecțiuni și în cel de țesătorie, poartă grije de păsări, cultivă gândacii de mătase și conduc lucrările din grădina de legume”, având în același timp grijă și de bolnavii din infirmerie.

Institutul oferea elevelor nu doar instruirea practică folositoare în viitoarea carieră de mame, ci și pregătirea teoretică necesară pentru a înțelege anumite lucruri utile vieții.

Curriculumul institutului era diferit în funcție de anul de studiu, dar anumite materii precum “religiunea, limba română, istoria și geografia” erau comune tuturor anilor. Se studiau de asemeni și materii cu caracter aplicat precum: teoria croitoriei, teoria chivernisirii casnice, igiena, dar și limba franceză, utilă pentru a înțelege o carte de bucătărie sau o revista pentru lucrul de mână.

Pentru partea practică elevele erau împărțite câte patru și lucrau pe rând în bucătărie și sufragerie, în atelier, în clasă și în dormitor.

În bucătărie îndatoririle porneau de la a da ajutor, până la servit și pregătit conservele pentru iarnă; în atelierul de croitorie învățau să croiască, iar în cel de țesătorie “torc, urzesc și țes”, în clasă și în dormitor fiecare elevă avea datoria să păstreze curățenia după reguli stricte: “în toate Sâmbetele are să-și scoată salteaua și să o scuture, să dreagă ce e de dres și să-și spele patul. Dacă salteaua i se uzează, i se dă numai materialul, din care are să își facă ea însăși alta. Din doi în doi ani salteaua și pernele se desfac și lâna se spală și se scarmână din nou.”

Institutul deținea o gospodărie dezvoltată (“curți de păsări, prăsilă de porci, lăptărie, pescărie, stupină, grădina de legume, pomet și vie”) ce reprezenta mijloc de educație, dar și sursă importantă de hrană, apelându-se astfel la produsele interne pentru întreținere, doar pentru completarea proviziilor de iarnă se recurgea la produse externe gospodăriei școlii.

Pe lângă întreținerea casei și a gospodăriei aferente elevele învățau și “chivernisirea”: elevele au datoria să asigure hrana proprie și a personalului institutului din ceea ce au primit la începutul săptămânii, iar când se făceau economii puteau opta pentru prepararea unor “bucate mai costisitoare”, învățând astfel principiul următor: “cheltuielile de lux numai din economii au să fie acoperite”, direcțiunea institutului având datoria de a supraveghea și controla bugetul.

Igiena și sănătatea elevelor ocupau un loc important în viziunea institutului, motiv pentru care elevele erau îndrumate să-și aerisească frecvent camerele, să păstreze o curățenie corporală temeinică, iar examenele medicale și vizitele dentistului se desfășurau periodic, pentru a fi prevenite eventualele complicații.

Principiul alimentar după care se ghidează institutul este următorul “e păcat a se face la hrană risipă, dar încă mai mare păcat a se face economii cu de-a sila”, fiind puse la dispoziția elevelor resursele de hrană pe care trebuiau să le gestioneze conform unor principii nutriționale învățate, având grijă să aleagă un procent de 77,2 pentru alimentele de origine vegetală și 22,8% alimente de origine animală, posturile fiind ținute cu strictețe.

Educația morală avea un statut esențial pentru institut, puterea de a se stăpâni și de a se conduce pe sine însuși reprezintă obiectivul institutului cu privire la toate elevele sale. Conviețuirea le ajuta pe eleve să încerce să se modeleze conform cerințelor, institutul oferind ajutor prin inocularea „simțământului religios, simțământului comun și iubirii, care în toate formele ei îndulcește firea.”

Dorindu-se a fi o școală de instruire practică, institutul pregătește elevele pentru a fi soții și mame bune, iar rezultatele acestuia îi certifică reușita.

Ioan Slavici este cel care își pune amprenta asupra institutului timp de 14 ani, timp în care școala cunoaște perioada de ascensiune datorită implicării profunde a acestuia în organizarea lui.

În concepția acestuia elevelor li se acorda multă libertate, dorind astfel să se deprindă cu simțul datoriei și al dragostei față de semenii, dobândit nu prin obligație, ci prin înțelegere.

Educația morală, cea intelectuală și cea profesională se conjugau cu practica pentru a sădi în sufletele elevelor calitățile necesare care să ducă la îndeplinirea țelului instituției: acela de a le transforma în mame și soții cât mai bune.

Slavici se implică atât în activitatea de predare prin dorința de a cultiva interesul elevelor pentru învățătură, cât și în activități practice precum sădirea pomilor, restaurarea morii comunale, construirea unui cuptor de pâine pentru localnici.

Activitatea în învățământ a lui Slavici nu s-a rezumat doar la a fi directorul de studii al institutului, acesta fiind numit în diverse comisii care trebuiau să își spună cuvântul asupra stării învățământului. Slavici observă rezultatele slabe ale elevilor și pregătirea insuficientă a cadrelor didactice.

Concepția sa esențială despre învățământ, aceea că școala este mai mult decât o instituție de învățământ, fiind o instituție de „creștere”, de educație va fi aplicată pe parcursul celor 14 ani în care a stat în fruntea institutului Otteteleșanu.

După demiterea lui Slavici din motive de ordin politic, institutul intră în epoca regresului, devenind falimentar, motiv pentru care Academia încearcă să îl închidă.

Astăzi institutul s-a îndepărtat de la scopul inițial gândit de Ioan Otteteleșanu, dar amintirea vremurilor trecute persistă datorită bunăvoinței acestuia, dar și implicării profunde și simțului datoriei al lui Ioan Kalinderu și al directorului institutului, Ioan Slavici.

Concluzii

Datorită generozității lui Ioan Otteteleșanu, dar și priceperii și dăruirii lui Ioan Slavici, ca director de studii, ia naștere un institut de educație practică și teoretică a tinerelor fete care devine renumit în acea vreme.

Bibliografie

1. Slavici, I., - *Monografia Institutului Otteteleșanu*

EMINESCU ȘI SLAVICI, OASPEȚI AI DOAMNEI OTTETELEȘANU

EMINESCU AND SLAVICI, THE GUESTS OF MRS. OTTETELEȘANU

Veronica GHEORGHE

Liceul Teoretic „Horia Hulubei”, Măgurele

gheorghe_veronica2005@yahoo.com

Abstract

Elena Otteteleșanu was the wife of Ioan Otteteleșanu and she played an important role in the 19th century. In her mansion there were not only glamorous parties, but also literary meetings of some important Romanian writers.

Keywords: *Elena Otteteleșanu, inspiration, poetry*

Cuvinte cheie: *Elena Otteteleșanu, inspirație, poezie*

Măgurele...orașul ce pare că și-a trăit anii de glorie în perioada comunistă când Nicolae Ceaușescu visa să construiască un oraș al științei și al cercetării, revine în atenția noastră datorită vremurilor trecute.

Locul unde Slavici și-a petrecut mai mulți ani din viață ca director de studii al institutului Otteteleșanu, iar Eminescu și-a găsit sursă de inspirație și liniște în ultimii ani ai vieții, pare a-și recăpăta aura de importanță apusă [1-4].

Peste satul Măgurele, așezare veche și săracăcioasă de țărani munteni, trona conacul Otteteleșanu înconjurat de o frumoasă și imensă grădină, mândria proprietarilor.

Castelul soților Otteteleșanu părea un axis mundi al petrecerilor mondene, al aranjamentelor matrimoniale, dar și al întâlnirilor protipendadei literare de la Junimea, în frunte cu Titu Maiorescu, Eminescu și Slavici. Figura tutelară, gazda primitoare și influentă nu era altcineva decât Elena Otteteleșanu, soția mărinimosului și bogatului Ioan Otteteleșanu care a îndrăznit să-și deschidă casa balurilor și întrunirilor de tot felul, devenind astfel renumit pentru cei care îi călcau pragul și erau primiți cu „dragostea timpului de atunci”.

Despre Ioan Otteteleșanu, Slavici își aduce aminte cu greutate, reținându-l însă ca pe un om voinic, spân și bălan, o figură ce nu i s-a părut a fi deloc distinsă, dar recunoscându-i distincția datorită faptelor și prestigiului de care se bucura în societate. Chiar și pentru săteni Otteteleșanu era o persoană aparte, un om cu „o fire dulce și liniștită, pornit spre dărnicie și voios când îi vedea pe alții veseli, dar cu deosebire aspru în ale gospodăriei și batjocoritor față cu cei ușurateci ori desprinși a-și pierde timpul degeaba”.

Născută Filipescu, doamna Otteteleșanu a fost cea de-a doua soție a fostului ministru de finanțe de pe vremea lui Al. Ioan Cuza, dar și cea care a beneficiat de întreaga avere primită ca moștenire în urma morții soțului ei.

În acea vreme, două saloane bucureștene se bucurau de un prestigiu deosebit: al doamnei Otteteleșanu și al principesei Irina Grigore Șuțu, dar salonul Otteteleșanu era cel care te consacra din nenumărate puncte de vedere. Autoritatea bătrânei doamne era de necontestat, pentru a accede în înalta societate tinerii trebuiau să treacă și să se remarce în acest salon care găzduia evenimente mondene pline de fast și de strălucire.

Salonul doamnei Otteteleșanu nu se limita doar la petreceri pline de bogăție, fiind și locul unde sub bagheta lui Maiorescu aveau loc întruniri ale societății culturale Junimea, afirmându-se astfel adevărate valori literare, selectate cu rigoare și exigență, după principii estetice universale, contribuindu-de în acest fel la dezvoltarea calitativă a literaturii române.

Pentru Eminescu și Slavici, Măgurele reprezenta un spațiu deosebit față de locurile obișnuite de distracție și relaxare ale bucureștenilor de la sfârșitul secolului 19.

Viața lui Slavici a fost profund legată de institutul Otteteleșanu, unde a fost director de studii, punând fundamentul unui învățământ inspirat din școlile apusului ce se baza pe autogospodărire și ținea către transformarea unor tinere fete în adevărate soții și mame.

Cernica, Pasărea, Snagov ori Țigănești constituiau adevărate oaze de aer curat și apă limpede plăcute elitei de la Junimea, dar Măgurele era preferat de cei doi mari clasici pentru plimbările în nopțile cu lună plină, când miresmele trandafirilor și luna ce se „înălța așa bălaie” predis puneau la visare și creație.

În scrisorile sale, Slavici povestește adesea cum se plimba cu Eminescu prin vestita grădină de la Măgurele, laudându-i frumusețea „căci plină de farmec era grădina mai ales serile când luna-și revărsa lumina peste lac și peste luminișuri, încât era parcă te afli pe cellalt tărâm, între zmei, zâne și Feți-Frumoși”.

Frumusețea locurilor l-a inspirat pe Eminescu care a imprimat atmosfera magică de reverie în poezii precum *Somnoroase păsărele*, unde imaginea centrală a lacului captează prin frumusețe și serenitate: „Trece lebăda pe ape/Între trestii să se culce/...Totu-i vis și armonie”.

În memorialistica sa Slavici susține că în *Scrisoarea a IV a* Eminescu ar prezenta castelul de la Măgurele, ilustrând astfel decăderea și instabilitatea vieții umane față de statornicia naturii reprezentată prin râu: „Vecinic este numai râul: râul este Demiurg.”

Întregul ciclu este semnificativ pentru predilecția manifestată de autor față de antiteză, ca figură de construcție și ca modalitate de a structura viziunea sa asupra cosmosului, a timpului și a subiectului liric, din perioada de maturitate.

În *Scrisoarea a IV a* Eminescu surprinde imaginea unui castel singuratic, dovadă a trecerii inexorabile și nemiloase a timpului: „Stă castelul singuratic oglindindu-se în lacuri,/ Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri”.

Remarcându-se nu doar prin frumusețea locurilor, Măgurele rămâne pe harta locurilor importante din punct de vedere cultural și științific prin rolul pe care l-a jucat și continuă să-l joace.

Concluzii

Salonul doamnei Otteteleșanu constituia un spațiu al petrecerilor , dar și al întrunirilor literare patronate de Junimea.

Bibliografie

- 1.Slavici, I., - *Memorialistică varia*, Editura Minerva, Bucuresti, 1978
- 2.Slavici, I., - *Monografia institutului Otteteleșanu*
- 3.Popescu, M., - *Institutul de fete Ioan Otteteleșanu*, Măgurele, 2006
- 4.Popescu, M., - *Șoapta demiurgului*, Editura Horia Hulubei, Măgurele, 2000

AMINTIRI DESPRE SLAVICI

MEMORIES ABOUT SLAVICI

Gabriela ROTARU**Liceul Teoretic „Horia Hulubei”, Măgurele****E-mail: gabryela_rcg@yahoo.com****Abstract**

The family's memories about Slavici reveals his private life , that appears very interesting and special.

Key words: *memories, habits, private life***Cuvinte cheie:** *amintiri, obiceiuri, viață privată*

Peste veacuri de la trecerea în neființă a lui Slavici, ajung la noi amintirile legate de omul Slavici, de pasiunile, plăcerile și tabieturile sale. În amintirea “Maicii”, Slavici apare într-o altă perspectivă decât îl cunoaștem din operele sale [1].

Slavici n-avea o fire spectaculoasă, de care să-și amintească generațiile următoare, amintirile despre el fiind, de fapt, “lumea prin care a trecut”.

Slavici nu era moralistul de tip clasic, cum apare în textele sale, ci este prezentat din perspectiva vieții private.

În armata austro-ungară, Slavici a deprins o meserie, frizeria, această meserie punând-o în practică pe fete, pe care le tundeă “paj” ca și pe băieți.

În familie, Slavici avea o relație ușor ciudată cu soția sa, care i-a mărturisit, la bătrânețe, că nu l-a iubit, motivul pentru care s-au căsătorit fiind acela că el era “un scriitor celebru”. Soția acestuia, Eleonora, era o fire mai rece, care ținea la distanță pe oricine, spre deosebire de Slavici care râdea și trăia din toata inima. Pofta de viață a lui Slavici atinge punctul culminant la teatru unde odată i s-a întâmplat să rupă scaunul de atâta hohot de râs. Deși era un om vesel, treburile femeiești, certurile și discuțiile îl “stânjeneau”. Umorel lui Slavici iese la iveală chiar și în situații cu o componentă tragică, la întoarcerea de la o înmormântare, Slavici rămânând fără un galoș, care i-a rămas prins în noroi, moment în care acesta renunță la amândoi sub pretextul că celui care îl va găsi nu îi va fi util doar unul..

O mare parte din viață, 14 ani, Slavici a poposit la Măgurele ca director de studii și profesor ce se implica activ în viața Institutului, dovada dragostei de copii fiind aceea de a-i lăsa să-i fure bomboanele de tuse.

Mersul la restaurant ne relevă laturi ale personalității acestuia: vedem un Slavici căruia nu îi plăceau mâncărurile elaborate, “căprioara cu portocale, rața cu castane”, dar care prefera să le mănânce, motivul fiind faptul că el era cel care plătise pentru ele.. Când vedea numai un tacam, aproape că “se jeluia”, displăcându-i faptul de a mânca singur, socotind mâncatul “o chestiune intimă” ce ținea aproape de sacru”, chiar plimbările prin lume le făcea cu copiii după el, nu numai sub pretextul că o să i se piardă urma, ci și pentru a petrece mai mult timp cu familia.

Timpul petrecut la Măgurele, la Institutul Otteteleșanu, timp în care nu a prea scris, a fost un timp bun, fără griji materiale, dar cu multă îngrijire de materie, punând puieți și arbuști, reușind să transforme o țarină părăginită într-un parc uriaș, unde în prezent se află Institutul de Fizică Atomică.

La Măgurele a fost una dintre vizitele ”de pomină” ale Reginei Maria. Scena cea mai haioasă, fiind aceea când Fulvia a intrat în ”trombă în salon”, întrebând ”Care-i Regina?”, și chiar constatând uimită că aceasta fumează.

Relația dintre Slavici și Eminescu nu s-a limitat doar la o prietenie de fațadă, Slavici cunoscând și aspectele mai puțin elogioase ale personalității lui Eminescu, lucru ce reiese din discuțiile despre marele poet cu fiica sa, Fulvia.

Biroul lui Slavici era o ”piesă superbă” și, de aceea, era dorit de Călinescu. La acest birou a mai scris și criticul Scarlat Struțeanu, soțul Fulviei, dar familia l-a vândut Muzeului din Șiria, din cauza lipsurilor materiale.

Amintirea ei, a Maicii despre tatăl ei, l-a tulburat pe Slavici. Maica îl îndruma pe Slavici spunându-i că, pe lume, sunt doar creatori și consumatori. Slavici, omul, nu era precum Popa Tanda, cum lăsa să pară; el se mulțumea cu foarte puțin, lucru care explică aprecierea pentru Confucius. Vibrația creației nu-l lasă neatins, acest lucru reieșind din înțelegerea ”abisului personajelor”, care erau ”pe înțeles” și despre care Maica spunea că trebuie să-l perceapa ele pe autor, acesta nefiind mereu înțeles de cei din apropierea lui, de oamenii reali.

Maica, aflând de o descriere făcută scriitorului, în timpul epocii burghezo-moșierești, portret care-l înfățișa pe Slavici în ajunul morții cu un palton peticit, jerpelit, bâjbâind, s-a supărat foarte tare, întrucât scriitorul murise vara, iar Eleonora, soția scriitorului, nu ar fi fost atât de neglijentă cu el.

În final, este rememorat momentul morții lui Slavici, la Panciu și, ulterior, înmormântarea de la schitul Brazi. Deși a murit la o vârstă destul de înaintată, la 76 de ani, personalitatea lui Slavici, aportul adus la dezvoltarea culturii și, în special, literaturii române ne-au creat o reală durere simțind pierderea unui mare CREATOR, dar și a unui mare OM.

Concluzii

Amintirile despre Slavici ne introduc în ”tabieturile vietii” cunoscutului nuvelist, prezentându-ne o parte din viața acestuia, micile plăceri și neplăceri.

Bibliografie

1. STRUȚEANU C. (strănepoata autorului) - Manuscris cu însemnări despre autor

ACTIVITATEA PEDAGOGICA A LUI IOAN SLAVICI

THE PEDAGOGICAL ACTIVITY OF IOAN SLAVICI

Ariadna TOTOESCU, Valentina ALBU
Liceul Teoretic „Horia Hulubei”, Măgurele

Abstract

For the romanian culture, in general, for the romanian educational system, especially, the talent and the efforts of Slavici ment a step towards modern age. His concern for the knowledge of folks literatures combined with his hope for implementing a complete language was transformed by Slavici into a matter of national interest.

Key words: *Culture, educational system, classic, language.*

Cuvinte cheie: *Cultura, invatamant, clasic, limbaj.*

În istoria prozei romanesti, Ion Slavici face parte dintr-o familie tipologica pe cat de valoroasa, pe atat de semnificativa. De fapt, el este cel care deschide seria “ardelenilor” – Agarbiceanu, Rebreanu, Pavel Dan, Titus Popovici. Balzacieni din instinct, prozatorii veniti din Transilvania manifesta inclinatie spre descrierea vietii sociale, spre observarea atenta si minutioasa a lumii, adica a satului ardelean, celula sociala concreta careia ii apartin. Ei sunt spirite pozitive, pentru care lumea reala exista si poate fi cunoscuta, omul fiind conceput ca o fiinta sociala legata organic de colectivitate si aflata la confluenta acestui determinism social cu cel biologic.

Destul de putini stiu ca in acelasi timp, Slavici a dus o laborioasa activitate in invatamant. Pe taramul activitatii pedagogice, scriitorul a activat peste 50 de ani. Se pregatise pentru a deveni avocat, insa renunta la cariera, dedicandu-si intreaga viata scrisului si profesiei de dascal. Este sugestiv pentru aceasta pasajul din lucrarea lui autobiografica “ Lumea prin care am trecut “ (aparut postum in 1930) si marturiseste: “ Eu m-am simtit viata mea intreaga mai presus de orice dascal. A le da unora invatatura, a fost pentru mine intotdeauna o multumire si cele mai vii multumiri le-am avut stand de vorba cu oamenii care ma puteau dumiri ori plimbandu-ma cu elevii mei. Mai ales ca dascal, mi-am castigat si painea de toate zilele si nu-mi aduc aminte sa mi se fi intamplat vreodata sa fiu nemulțumit de invataturile ce le-am dat [1,2].“

Invatamantul din Romania a fost reorganizat in 1864 in timpul domniei lui Al. I. Cuza. Incercari se facusera si mai inainte in Moldova. Asezamantul pentru reorganizarea institutiilor publice proclama in 1850 gratuitatea invatamantului, limba nationala ca limba de instructie, necesitatea scolilor tehnice – economice. Invatamantului nu i se asigura insa o baza materiala si nu i se asigura, in masura convenita nici prin legea din 1864. Calea spre reformare ramane insa deschisa si asistam, aproape an de an, la asemenea actiuni. Cand Slavici intra profesor la Scoala normala a Societatii pentru invatatura poporului roman, in septembrie 1880, se pregatea o noua reforma a invatamantului.

Cursurile la Scoala normala se deschid la 9 septembrie 1880. Slavici incepe lectiile pe 13 septembrie, fiindu-I repartizate orele de romana si geografie la toate cele 4 clase. Slavici se impune repede si in mai 1881 este ales secretar al Societatii pentru cultura poporului roman, functie in care va fi ales si in anii urmasori si pe care o detine pana in 23 iunie 1885. Il vedem si la serbarea de sfarsit de an printre cei care impart daruri scolarilor. Incepand cu acea perioada, Slavici va avea o activitate foarte laborioasa in domeniul invatamantului. In 1875 este numit profesor la Liceul Matei Basarab, apoi la Scoala normala, iar din 1882 este si profesor la Azilul Elena Doamna. Dupa

stabilirea lui la Sibiu, în 1884, predă limba română la Școala elementară de fete iar în 1890, revine din nou în București, fiind numit din nou la Școala Elena Doamna, întâi ca director de studii, unde va sta până în 1994, când comisia Fundației I. Ottetelescu din cadrul Academiei îl numește director de studii la Institutul cu același nume înființat la Magurele. Din 1910, îl găsim la Școala Evanghelică germană din București.

Încă de la numirea sa în învățământ, Slavici atrage atenția asupra învățării limbii române în școală: “La 1875, când m-am stabilit în București, limba română nu era obiect de studiu al școlilor secundare din România. Se zicea că școlarii știu românește ca și celelalte-n românește se învăța”

În redacția ziarului “Timpul”, în urma lungilor discuții purtate cu Eminescu și Caragiale, Slavici își clasifică numeroase probleme legate de dezvoltarea vieții culturale și mai ales cele referitoare la limba română. Este cunoscută intenția lor de a elabora împreună chiar o gramatică. Slavici nu va părăsi această năzuință, publicând peste câțiva ani cărți de gramatică, precum și numeroase articole în diferite periodice și ziare pe teme filologice. Un exemplu concludent în acest sens, este revista “Educatorul” – o foaie pedagogică la susținerea căreia Slavici aduce o contribuție importantă. El publică încă din primul număr, cursul său: “Literatură populară”, care ocupă alte 13 numere. Crede că este necesar să facă cunoscută creația populară, care trebuie să constituie punctul de plecare al literaturii culte. El vorbește școlarilor despre proverbe, cîmilituri, doine, balade etc...

Năzuința pentru cultivarea unei limbi unitare, înțeleasă de toți românii, era ideea care însușea generația strălucită a scriitorului. Din aceea, Slavici face chiar o problemă de “marire națională pentru noi, iar aceia care duc limba aceasta spre desăvârșire sunt scriitorii noștri de valoare”.

Concluzii

Pentru I. Slavici, nu limba și nici – în mod conștient explicit – apartenența la o anumită clasă socială sunt acelea care definesc opțiunea lui morală, comportamentul lui față de marile virtuți ale vieții. Personalitatea lui I. Slavici așază în prim plan conceptul de stil de viață, adică tocmai acela care îi definește și luminează personajele, dar largeste și noțiunea de stilistică până la interferența ei cu sferile filosofiei morale și sociale în general.

Scriitorul însuși recunoaște că sufletul i-a fost ctitorit de lumea în care s-a născut și, dacă o asemenea confesiune ar putea fi luată în general ca o nostalgie ocazională, în cazul lui Slavici este confirmată de întreaga lui activitate: “Având să descriu lumea prin care am trecut, nu pot decât să încep de aici, unde m-am născut, unde mi-am petrecut copilăria și cea mai frumoasă parte a tinereții, unde au fost așezate temeliiile vieții mele sufletești.”

Bibliografie

1. Slavici, I., – “Lumea prin care am trecut”
2. Vatamaniuc, D., – “Studii despre Slavici”

DIMENSIUNE ETICĂ ȘI EXISTENȚIALĂ PE DOUĂ MERIDIANE LITERARE: IOAN SLAVICI, BUDULEA TAICHII (1881) ȘI NATSUME SŌSEKI, ZBUCIUMUL INIMII (1914)

THE EXISTENTIAL AND ETHIC DIMENSION ON TWO DIFFERENT LITERARY WAYS :IOAN SLAVICI, “BUDULEA TAICHII” (1881) AND NATSUME SOSEKI” ZBUCIUMUL INIMII” (1914)

Rodica FRENȚIU

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Facultatea de Litere, Departamentul de Studii Asiatice

rfrentiu@hotmail.com

... și m-am obișnuit a căuta numai omul în oameni.

I. Slavici

Fan-chi, urmându-l pe Filosof, [...] spune: Permiteți-mi să îndrăznesc să vă întreb ce trebuie făcut pentru a acumula virtuți, a-ți corecta defectele și a deosebi rătăcirile spiritului?

Filosoful spune: Oh! Aceasta este o problemă mare și frumoasă!

Confucius, *Lun-Yu* sau dialoguri filosofice

Abstract

*The present paper, entitled **Ethic and existential dimension on two literary meridians: Ioan Slavici, Budulea Taichii and Natsume Sōseki, Kokoro**, tries to propose a daring exploration, in terms of revealing the similarities between two writers contemporary in the IInd half of the XIXth century and the beginning of the next one, yet living in very different geographical areas. The current research deals with the problematics of the intellectual raised by Ioan Slavici and Natsume Sōseki, against the background of deep political, social and cultural changes. The intellectual is the witness and also the barometer of the contradictions characteristic to the mentioned epoch of spiritual crisis, which, although lived in constant fret of awareness, ultimately brings forth universal ethical conflicts. The Romanian and the Japanese writer try to grasp the mystery surrounding each destiny, in order to understand the meaning of life. The frailty of the human being, the precarious nature of life, the uncertainty of a continually changing world are intensely felt by the two men of letters and, as a result of that, the reference point they try to adopt regards the confucianist ethics, as both of them adopt a direct or indirect standpoint towards this code of moral values.*

Key words: the condition of the intellectual, ethic, self, confucianism

Cuvinte cheie: condiția intelectualului, etica, confucianismul, identitate.

În perioada studenției de la Viena (1870-1871), împreună cu Eminescu, Slavici (1848-1925) îi citea pe Platon, Kant, Hegel, Schelling, Schopenhauer, Rousseau, Pestalozzi, descoperind tot atunci și filosofia orientală. Numindu-l pe Confucius „cel mai cuminte dintre toți oamenii care le-au

dat altora sfaturi”¹, Slavici ajunsese să citească tot ce-i cădea în mână despre China și filosoful chinez², cu impresia că recunoaște și regăsește în doctrina confucianistă învățătura de acasă și credința creștină în care fusese crescut și educat. După cum o va mărturisi mai târziu însuși scriitorul³, lectura volumului *Chine ou description historique, géographique et littéraire de ce vaste Empire*, al lui M. G. Pauthier (Paris, Firmin Didot), care-l prezintă pe Confucius împreună cu cele trei legi fundamentale și cele cinci virtuți de căpetenie, pare să i se fi întipărit în memorie „atât de adânc” tânărului Slavici că s-a constituit într-un fel de îndreptar ce l-a călăuzit „în toate împrejurările vieții”. Viitorul om de cultură ardelean își formulează acum, inspirându-se din doctrina confucianistă, un fel de cod moral, întemeiat pe câteva norme de conduită: **iubirea de adevăr, iubirea de dreptate, buna-credință și sinceritatea**. Se pare însă că normele etice preconizate de Slavici nu erau deloc raportate la viața socială, fiind considerate ca aflându-se deasupra claselor, universal valabile, necondiționate de spațiu și timp. Ideea „armoniei firești”, de „pace și liniște” a personalității umane, valabilă pe plan individual, devine, însă, retrogradă pe plan social, ceea ce-l face pe Slavici să respingă ideea Revoluției franceze, datorită violenței pe care a presupus-o, și să nu aprobe răscoala din 1907, deși îi înțelesese originile, omul de litere ardelean rămânând, așadar, influențat, pe toată durata vieții, de filosofia germană de tip idealist, cunoscută în perioada studenției. Scriitorul, tributار concepției metafizice, potrivit căreia omenirea nu evoluează sub raport moral și stările existente sunt permanente, n-a înțeles că fiecare epocă istorică își creează, în funcție de interesele vremii, un mod propriu de a concepe viața, inclusiv sub dimensiunea morală. Slavici a fost, în cele din urmă, un idealist și un optimist⁴.

La zece ani după perioada vieneză, Slavici publica, în 1881, volumul *Novele din popor* (Editura Socec, București), ce reunea câteva din „capodoperele” creației sale nuvelistice: *Popa Tanda, Gura satului, O viață pierdută, La crucea din sat, Scormon, Budulea Taichii și Moara cu noroc*, intrând astfel în atenția contemporanilor, Eminescu recunoscând imediat în Slavici un mare prozator: „E înainte de toate un autor pe deplin sănătos în concepție, problemele psihologice pe care le pune sunt desemnate cu toată finețea unui cunoscător al naturii omenești; fiecare din chipurile care trăiesc și se mișcă în novelele sale e nu numai copiat de pe ulițele împodobite cu arbori ale satului, nu seamănă în exterior cu țăranul român, în port și în vorbă, ci au fondul sufletesc al poporului, gândesc și simt ca el”⁵. Curând, volumul era tradus de Mite Kremnitz în limba germană, sporind notorietatea lui Slavici, căruia i se cere, la scurt timp, redactarea volumului al șaselea (*Die Rumänen in Ungarn, Sieberbürgen und der Bucovina*) din publicația colectivă asupra etnografiei și istoriei popoarelor din Austro-Ungaria, semnată de scriitorul vienez Carol Prohaska, cu titlul *Die Völker Oesterreich Ungarns ethnographische und kulturhistorische Schilderungen*.

Nuvela *Budulea Taichii* din volumul menționat apăruse însă deja în „Convorbiri literare”, în anul anterior, fiind reprodusă o lună mai târziu și în „Timpul”, după ce fusese citită în toamna lui 1879 la ședințele „Junimii” bucureștene, prilej cu care Maiorescu avea să noteze în jurnalul său: „splendidul *Budulea Taichii* al lui Slavici”⁶.

Nuvela menționată este redactată de către Slavici într-un moment în care sunt dominante preocupările sale legate de școală, de institutori, de sistemul educațional și instrucția școlară. Începuse să discute deja de câțiva ani în publicistica vremii despre „o nouă direcție pedagogică”⁷, atenția îndreptându-i-se, în mod special, asupra manualelor școlare. Școala românească, îndeosebi cea din Transilvania, i se părea puntea de legătură între țăranime și intelectualitate, capabilă de a crea forța de rezistență necesară poporului român în fața presiunilor politicii de desnaționalizare.

¹ Apud Ioan Slavici, *Moara cu noroc și alte nuvele*, Ediție, studiu introductiv, note și comentarii, cronologie, bibliografie de Dimitrie Vatamaniuc, Editura „Floarea Darurilor”, București, p. 11.

² Vezi Pompiliu Marcea, *I. Slavici*, Editura Pentru Literatură, București, 1965, pp. 38-39.

³ Vezi I. Slavici, *Închisorile mele*, pp. 7-8, apud *Ibidem*, p. 39.

⁴ P. Marcea, *op. cit.*, p. 190.

⁵ Eminescu, *Slavici, Novele din popor*, în „Timpul”, 28 martie 1882, apud Ioan Slavici, *op. cit.*, p. 29.

⁶ Maiorescu, *Însemnări zilnice*, I, București, 1947, p. 329, apud *Ibidem*, p. 342.

⁷ I. Slavici, *Noua direcție pedagogică*, în „Timpul”, nr. 284-285, 17 și 18 decembrie 1877.

Era perioada în care Ministerul Cultelor și Instrucțiunilor Publice, preocupat de introducerea de reforme în sistemul învățământului românesc, investea dascălii cu misiunea de a informa și forma tânăra generație, *Budulea Taichii* aducând în atenție, după cum o vor face mai apoi și *Amintirile* lui Ion Creangă, sisteme de învățământ românesc.

Nuvela *Budulea Taichii* are tonuri autobiografice, evenimente reale împletindu-se în desfășurarea lor cu ficționalul, în afirmarea tezei că, alături de preot, învățătorul satului este, trebuie să fie un „luminător”, Pantelimon Clăiță constituind în textul narativ în discuție conștiința națională, românul cu mare încredere în știința de carte, ce-l anticipă, oarecum, pe Zaharia Herdelea, eroul lui Rebreanu din romanul *Ion*, apărut după primul război mondial.

Huțu, pe numele său adevărat Mihai Budulea, prieten din copilărie al autorului ce spune povestea la persoana I („Așa se petreceau lucrurile pe vremea aceea, și vremile erau atunci minunate”⁸), este copilul sărac „așezat, retras și totdeauna înțelept” ce accede la ierarhia socială prin intermediul învățăturii. Elev mai întâi la „școala poporală” din sat, urmează „gimnaziul” unguresc, apoi „școlile latinești”, procesul formării sale intelectuale supunându-se unei discipline severe, de tip confucianist. Iar când ascensiunea ierarhică îi deschide în fața promisiunea unei cariere ce l-ar fi putut îndepărta de comunitatea națională, scrisoarea tatălui care-l cheamă printre ai lui îi reamintește de credința în viitorul neamului românesc, de misiunea lui adevărată de a contribui la ridicarea satului transilvănean, de care nu se putea desolidariza. Huțu avea datoria morală să transmită mai departe propria-i învățătură⁹, împlinindu-și, în felul acesta, destinul.

Alături de dascăl și discipol, galeria personajelor din nuvelă se completează, într-o bună ilustrare a conceptului confucianist de „familie”, cu tatăl școlarului. Budulea este „cimpoieșul” din Cocorăști, care, dacă la început are mari îndoieli în privința lui Huțu și împlinirea lui profesională prin intermediul științei de carte: „Nu se poate, Huțu e prost, îl știu eu: e copilul meu”¹⁰, realizează, gradat, importanța învățăturii în viața unui om: „Eu cred că un dascăl trebuie să știe tot... Eu cred că învățătura e limba, și cu cât mai multe limbi știe omul, cu atât mai învățat este.”¹¹, și-și sprijină, în măsura puterilor, fiul pe drumul ales în parcurgerea ierarhiei sociale spre treptele ei cele mai înalte: „Am un fecior la învățătură, spunea el tuturor. Are să iasă dascăl mare. Vorbește sârbește și ungurește, iar acum învață grecește, latinește și nemțește: nu-i mai lipsește nici o limbă ca să fie cele șase depline.”¹². Dar atunci când își dă seama că drumul ar putea avea și o latură întunecată, știința de carte putând să-i strice mințile tânărului care ajunsese să caute pe cer „Cornu Caprii” și să afirme că pământul se învârtă, îi explică tulburat: „Huțule, dragul tatii, ce vorbești? Nu vezi că lumea e mare și pământul stă locului”¹³, după cum, atunci când i se pare că setea de învățătură i-ar putea îndepărta pentru totdeauna băiatul de familie și de locurile natale, nu ezită să o recunoască fătui și să-și cheme fiul acasă de pe meleaguri străine.

Nuvela *Budulea Taichii* poate fi citită, printre altele, și ca un „document” de secol XIX, ce depune mărturie despre formarea intelectualului transilvănean, chibzuit și perseverent, pus în slujba „iluminării” poporului, format însă sub o stăpânire străină, în condiții social-politice ostile populației românești¹⁴. Dascălul capătă, astfel, la vremea aceea, și menirea de a educa politic românii din imperiul austro-ungar, a căror asuprire obliga la unitate și afirmare politică, învățătorul

⁸ Ioan Slavici, *Opere, I. Nuvele*, Ediție de Constantin Mohanu, Prefață de Eugen Simion, Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 126.

⁹ Slavici însuși mărturisea: „Eu m-am simțit viața mea întreagă mai presus de toate dascăl. A le da altora învățătură a fost pentru mine totdeauna o mulțumire, și cele mai vii mulțumiri le-am avut stând de vorbă cu oameni prin care mă puteam dumiri ori plimbându-mă cu elevii mei. Mai ales ca dascăl mi-am câștigat pâinea de toate zilele și nu-mi aduc aminte să mi se fi întâmplat vreodată să fiu nemulțumit de învățăturile ce-am dat.” (Slavici, *Lumea prin care am trecut*, pp. 105-106, apud P. Marcea, *op. cit.*, p. 60.)

¹⁰ Ioan Slavici, *Opere. I. Nuvele*, p. 119.

¹¹ *Ibidem*, p. 122.

¹² *Ibidem*, p. 132.

¹³ *Ibidem*, p. 146.

¹⁴ Cf. Ioan Slavici, *Moara cu noroc și alte nuvele*, p. 34.

Clăiță încercând să promoveze, chiar dacă trunchiat și deformat, acest crez: „... noi, românii, trebuie să știm românește, și dacă învățăm ungurește, ne facem unguri și nu mai suntem români cumsecade.”¹⁵. Lupta pentru unitatea politică a românilor ardeleni, sugerată doar în trecere în nuvelă, confirmă, la a analiză atentă, opțiunea pentru un intelectual privit printr-o perspectivă culturalistă, Slavici mărturisindu-și deschis credința că lupta politică i se pare o „nebunie”, singurul front rămas deschis românilor din Transilvania fiind cel intelectual: „Să luptăm pe tărâmul intelectual, aici noi suntem superiori.”¹⁶.

O altă teză, tangentă doar la conținutul nuvelei, amintește de o problemă serioasă a vremii privind ortografia limbii române. Acceptând că e bine ca omul să știe latinește care nu e decât „o românească stricată”¹⁷, dascălul Clăiță refuză, indirect, în dialogul avut cu Huțu și Budulea, tendința promovată de școala latinist-etimologistă de la Blaj, ce i-a îndepărtat pe intelectuali de popor, cultivând o limbă adeseori imposibilă. *Budulea Taichii* promovează emanciparea de etimologism și de alte influențe străine, optând pentru o limbă română scrisă după principiile ortografiei fonetice: „Dar omul trebuie să fie înainte de toate creștin și să țină la limba lui, pentru că nu e nici o limbă mai frumoasă la sunet și mai deslușită la înțeles decât cea românească.”¹⁸.

Moralist, Slavici nu accepta simpla reproducere a vieții, ci o cerea oglindită prin prisma unor idealuri sociale și morale: „să nu copiem natura, ci să ridicăm nivelul moral al întregului popor român.”¹⁹. Revenirea lui Huțu la obârșie amintește de credința scriitorilor ardeleni, potrivit căreia „țaranul e talpa țării” și școala primară „temelia întregului sistem de învățământ”, lăsând să se întrevadă că problemele etice stau în centrul tuturor preocupărilor școlare²⁰. Intelectualul școlit nu trebuie să rămână între două lumi, cea a copilăriei și cea a împlinirii sociale, el are datoria de a se întoarce în satul natal, așadar de a alege una din ele, respectând astfel o „lege nescrisă” din Ardeal²¹ și păstrând în felul acesta „buna rânduială morală”, întrucât, credeau intelectualii vremii, numai o națiune morală poate să lupte pentru viitorul ei²². Spirit lucid și iscoditor, încercând să găsească dincolo de lumea fenomenală esența și permanența lucrurilor perisabile, intelectualul trebuie să-și convertească vorba în faptă, concretizarea acestei fapte constând, în contextul dat, în afirmarea națională a românilor din Transilvania. Se anticipa, și în felul acesta, mișcarea memorandiștilor, moment important în lupta de eliberare națională a românilor din Transilvania. Dascălul lui Slavici devine intelectualul cetățean, sensibil și prompt la problemele societății contemporane, încercând generos să contribuie la crearea unei lumi pline de dreptate și omenie.

Ceea ce este „poporal” este și național, consideră Slavici, chiar dacă reciproca nu este adevărată, și intelectualul are datoria de a identifica și prezerva această „notă” românească, pe care o poate identifica ușor, datorită anilor petrecuți departe de casă, printre alte feluri de gândire și simțire. Oglindirea în opera de artă a elementului național, sub diversele aspecte ale manifestării sale (instrument lingvistic, port, obiceiuri etc.), este o caracteristică a realismului „poporal”, în care s-ar putea încadra opera lui Slavici. Pentru a fi înțeleasă de popor, arta trebuie să-l intereseze pe cititor, să reflecte o anumită realitate, în primul rând cea specific națională, să problematizeze și să vehiculeze idei care se adresează direct celui care citește, problema socialului fiind una de maximă importanță pentru scriitorul ardelean: „Studiul social e elementul meu, aș putea zice atmosfera mea

¹⁵ Ioan Slavici, *Opere. I. Nuvele*, p. 122.

¹⁶ Scrisoare de la București, datată 26 mai 1875, Fondul Slavici al Acad. R. P. R., apud P. Marcea, *op. cit.*, p. 81.

¹⁷ Ioan Slavici, *Opere. I. Nuvele*, p. 137.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Slavici, *Ce e național în artă, Sămănătorul*, 1906, 15,22 ian, apud P. Marcea, *op. cit.*, p. 193.

²⁰ Vezi P. Marcea, *op. cit.*, p. 101.

²¹ Slavici, *Între două lumi*, 1893: „În gândul românilor de peste Carpați nu este păcat mai mare decât nesocotirea acestui simțământ, și nu are ce să mai caute în satul lui acela care nu ține la ai săi chiar ca la sine. Nimeni nu-l mai primește în casă, nimeni nu mai vrea să-l vadă, nici chiar mort nu este iertat.”, apud P. Marcea, *op. cit.*, p. 104.

²² Cf. P. Marcea, *op. cit.*, p. 177.

spirituală.”²³. Intelectualul lui Slavici trebuie să educe, să îndrume viețuirea oamenilor, asemănător unor profeți din vechime. Arta e, așadar, subsumată scopurilor morale, adevărul fiind judecat în funcție de bine și adevăr. Nu poate fi frumos decât ceea ce este, concomitent, și bine și adevărat, iar operele artistice care nu se supun acestei coordonate nu pot fi decât „searbede” pentru prozatorul ardelean, ținutele morale având prioritate absolută: „Pentru ca să fie frumos, un lucru trebuie să fie, înainte de toate, bun și adevărat.”²⁴. Arta pură, autonomia esteticului au fost întotdeauna străine de intelectualii ardeleni, preocupați mai degrabă de „lumea vieții trăite în aieva”.

Pe un alt meridian literar, Natsume Sōseki (1867-1916) problematiza, la rândul său, în romanul *Kokoro*²⁵, publicat în anul 1914, preceptele morale confucianiste, validitatea lor într-o epocă în plină transformare. Vechile valori etice promovate de către Confucius: iubirea dintre tată și fiu, datoria și dreapta măsură între cârmuitor și ministru, separarea îndatoririlor între soț și soție, respectul ordinii ierarhice între frați, fidelitatea și încrederea între prieteni sunt aduse sub obiectiv de primele două capitole ale romanului ce poartă titlul *Sensei (Profesorul) și eu și Părinții mei și eu*, pentru ca ultimul capitol, *Profesorul și testamentul*, să devină o lungă confesiune scrisă, testamentul spiritual al lui *Sensei*, încredințat tânărului aflat deja pe drumul căutării propriului sine drept „probă” de viață trăită. Romanul este plin de tăceri inefabile pe atât de semnificative, ce vorbesc despre „a simți”, ceva între sentiment și senzație, pe care limba japoneză îl numește *kokoro* („inimă, spirit”), cuvânt extrem de dificil de tradus într-o limbă occidentală: *kokoro* este mai mult decât inimă, este inimă și minte, senzație și gândire și viscere, ca și cum japonezii nu s-ar mulțumi să simtă numai cu inima. Se poate auzi în acest roman mișcarea sufletului japonez (*Yamato damashii*), după cum i se poate vedea și sunetul.

Zbuciumul inimii are un pretext simplu: un student întâlnește pe o plajă un bărbat singuratic, enigmatic, ce stă de vorbă cu un străin. Atras irezistibil de cel numit simplu *Sensei* („învățător, profesor, maestru”), tânărul ajunge să se apropie atât de mult de maestru încât acesta din urmă, înaintea gestului sinucigaș, moment îndelung așteptat, îi dezvăluie tânărului prieten partea întunecată a sinelui său, încărcată de povara vinii de a-și fi condus înspre moarte, în vremea tinereții, pe cel mai bun prieten. Ideea centrală a cărții pare să cadă astfel pe păcatul ce apasă asupra condiției umane, în mod permanent și necesar²⁶, modificând inevitabil sistemul de valori etice prestabilit. *Sensei* își recunoaște ruinată relația cu tatăl său, văzuse compromisă relația dintre fratele mai mare și cel mai mic, respectiv tată și unchi, el însuși își trădase prietenul și, neputincios, se gândește la soția lui pe care o va abandona în curând prin hotărârea luată de a se sinucide. Vechile valori etice ale socialului par să dispară, nemairămânând decât amintirea lor.

Romanul *Zbuciumul inimii* este citit ca document al izolării intelectualului japonez într-o epocă de profunde transformări politice, sociale și culturale, care, rupt de valorile etice tradiționale, va deveni egoist, neîncrezător, rece, chiar crud și, mai ales, incapabil de a intra în relație cu celălalt²⁷. Diagnosticul pus de roman este condiția, pe alocuri tragică, a intelectualului japonez la sfârșitul epocii Meiji („epoca luminată”), în încercarea de a înțelege, dar și de a găsi soluții pentru concilierea tradiției cu noul occidental ce invadează arhipieleagul nipon, integrând creatorul în noile valori ale vieții. Perioada Meiji (1868-1912) este una în care, după trei sute de ani de izolare și șase sute șaptezeci și cinci de ani de guvernare șogunală, Japonia își deschide porțile pentru întâlnirea cu alte civilizații și culturi, sub conducerea primului împărat al Japoniei moderne. Inevitabil, arhipieleagul se află în plină eferescență, vechile valori confucianiste ale samurailor confruntându-se cu valorile capitalismului în continuă ascendență. În mai puțin de treizeci de ani, Japonia se transformă într-un stat național centralizat, asemănător statelor europene moderne, iar intelectualul

²³ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, Scris. I, di 27 apr. 1871, apud P. Marcea, *op. cit.*, p.182.

²⁴ Slavici, *Poveste pentru buna creștere a copiilor*, 1897, p. 90, apud P. Marcea, *op. cit.*, p. 183.

²⁵ În trad. rom. *Zbuciumul inimii*, Editura Univers, București, 1985.

²⁶ Cf. O. Simu, *Dicționar de literatură japoneză*, Editura Albatros, București, 1994, p. 195.

²⁷ Vezi David Pollack, *Framing the Self. The Philosophical Dimensions of Human Nature in Kokoro*, în „Monumenta Nipponica”, Vol. 43, No.4 (Winter, 1988), p. 423.

acestui timp se vede deșirat între un individualism în naștere și o nouă morală de găsit într-o societate în plină prefacere.

Intellectualul vremii este martorul și barometrul contradicțiilor acestei epoci de criză spirituală, care, deși trăită cu lucidă frământare, amintește, în final, de conflicte etice universale. Schimbările profunde și contradictorii de mentalitate prilejuite de „revoluția” Meiji fac ca intelectualul japonez să fie confruntat brusc cu „șocul” Occidentului, în fapt, un șoc al viitorului. Intellectul nipon este silit să înfrunte contactul cu o nouă civilizație, venită „de peste nouă mări și nouă țări”, ea însăși în schimbare, promovatoare a unui sistem de valori total diferit. Se lansează acum în Țara Soarelui Răsare deviza „eticii orientale și a științei occidentale”, o formulă ușor de creat, însă mult mai greu de aplicat, întrucât în termenii săi cuprindea tocmai germenii contradicțiilor ce aveau să frământă multe generații, dată fiind imposibilitatea de a delimita influențele străine fertile o dată ce erau socotite o cale de salvare națională²⁸.

Romanul *Zbuciumul inimii* dezvăluie consecințele crizei identității pe care o traversează intelectualul vremii, prins între sensibilitatea japoneză și influența occidentală. Intellectul își simte alienarea în fața propriului complex cultural, într-un context ce dovedește, neîndoielnic, contradicțiile și neadecvarea culturii occidentale la propria-i *forma mentis*, și vinovăția, profundă și persistentă, față de contribuția lui la rezolvarea problemelor ce-l frământă. „Veșmântul străin”, cum a fost numită de Natsume Sōseki cultura vestică, îl face pe intelectualul japonez să-și conștientizeze vina de a nu-l putea abandona, dar nici de a-l putea adopta, criză a cărei singură rezolvare pare a fi doar sinuciderea. Izolat între două lumi, una rigidă a mentalității confucianiste a samurailor, dispărută deja, și noua societate Meiji, în care atitudinile etice nu mai au aceeași rigoare și siguranță, intelectualul vremii alege *junshi* („sinuciderea prin care îți urmezi stăpânul în mormânt”) drept singura modalitate de luptă cu putință: „Apoi, în plină zăpușeală a verii, a murit împăratul Meiji, cu care a început și s-a terminat, parcă, și spiritul epocii Meiji. Eu, ca și alții din generația mea, puternic influențați de spiritul acesta, am simțit cum și începem să aparținem trecutului, o dată cu sfârșitul său.”²⁹

Perspectiva etică din care este judecat trecutul în roman este una de rupere brutală față de acesta, având drept consecință izolarea eroului: „Trecutul meu, datorită căruia am ajuns ceea ce sunt, e și el o parte dintr-o experiență omenească și pentru că în afară de mine nimeni nu putea vorbi despre el, îmi închipui că efortul de a-l face cunoscut, cu toată sinceritatea, va servi la ceva, atât dumatăle, cât și altora.”³⁰. *Sensei* încearcă pătrunderea tainei ce însoțește fiecare destin, încercând să înțeleagă sensul vieții. Fragilitatea ființei, precaritatea trăirii, nesiguranța unei lumi în permanentă prefacere sunt resimțite acut de către *Sensei*, de aceea el încearcă să implanteze un punct de referință în lume prin opțiunea pentru o singurătate ascetică, ce culminează cu autoizolarea finală: moartea. Or această tăcere și izolare adoptată de *Sensei* se grefează ușor pe conceptele fundamentale ale esteticului japonez: *yūgenbi* („frumusețe misterioasă”) și *sabi* („singurătate”), aceasta din urmă stând mărturie pentru trecerea fugară a clipei. *Sabi* este, în cele din urmă, un mod de viață ce te poate conduce înspre momentul de timp în afara timpului: „Decis să continui să supraviețuiesc, de fapt, în afara existenței, îi mai simțeam câteodată îndemnurile. Doream s-o apuc într-o direcție, însă în clipa următoare o forță teribilă îmi încătușa inima și mă lega parcă de mâini și de picioare. Aveam impresia că mi se porunca să stau pe loc, fiindcă îmi pierdusem dreptul de a mai înfăptui ceva pe lume. Și-atunci recădeam în apatie, pentru ca la o nouă încercare să fiu iarăși ținut în frâu. De ce mă oprești?! strigam scrâșnind din dinți, către Forța aceea miraculoasă ce-mi răspundea cu răceală: Știi bine de ce! Și mă cuprindea inerția din nou.”³¹.

²⁸ Vezi Natsume Soseki, *Călătoria. Șovăiala*, traducere, prefată și note de Mirela Șaim, Editura Univers, București, 1973, p. 11.

²⁹ Natsume Soseki, *Zbuciumul inimii*, traducere de Elena Suzuki și Doina Ciurea, Editura Univers, București, 1985, pp. 194-195.

³⁰ *Ibidem*, p. 196.

³¹ *Ibidem*, p. 193.

Contemporan cu Proust, Kafka și Italo Svevo, înaintea lui Canetti și Musil, Natsume Sōseki a înfățișat drama intelectualului prins între două lumi și între două vini: una personală și o alta colectivă, minte lucidă pentru care introspecția devine o metodă de cunoaștere obiectivă. Incomunicabilitatea și tăcerea sunt semnele lumii contemporane ce nu fac decât să accentueze dilemele omului de cultură măcinat de curgerea nemiloasă a timpului, aflat în plin conflict cu o lume dominată de valori mercantile. Ascetica disciplină interioară necesară activității intelectuale, pe un fundal al „muștrărilor de conștiință”, declanșate de o problemă morală, individuală personală și general umană, interiorizată treptat, cum ar fi, spre exemplu, cea a existenței unui triumfi conjugal³², îl obligă pe *Sensei* să recunoască, introspectându-și propria inimă, că nu mai vede în ea decât însingurare și solitudine, singurul confort rămas fiind certitudinea diagnosticului pus propriului *kokoro*. Personajele din roman rămân, până la final, fără nume, prietenul cel mai apropiat al lui *Sensei* e o inițială, K, iar fata de care se îndrăgostesc amândoi în tinerețe este numită Ojōsan, mai degrabă un apelativ, ce s-ar traduce prin „tânără doamnă”.

Pe măsură ce studentul se apropie de maestru, se apropie și de adevărul moral înspăimântător. *Sensei* își dezvăluie, în final, latura întunecată a păcatului ce-l macină deja de multă vreme, fără să-l fi putut mărturisi până atunci nimănui, nici măcar soției: „Mă hotărâsem de multe ori să-i mărturisesc adevărul și parcă mă oprea în ultima clipă ceva. Nici n-ar fi poate nevoie să-ți explic situația, duminică, care cred că mă înțelegi, dar dacă tot am ajuns aici, s-o fac totuși: nu era vorba de a mă proteja pe mine în fața ei. Dacă i-aș fi spus cu inima deschisă și plină de căință tot ce-aveam de spus, așa cum mă adresam și prietenului mort, sunt sigur că m-ar fi iertat, cu lacrimi de bucurie chiar. N-aș fi avut nimic de pierdut, presupun, destăinuindu-i adevărul. Nu am făcut-o însă pentru că nu am vrut să i se fixeze ei un punct negru, în minte. Mă simt mai mult decât mâhnit dacă mânjesc ceva imaculat, fie și cu o picătură de cerneală.”³³

Scrisoarea finală este, de fapt, o lungă notă înaintea sinuciderii. *Ego*-ul a devenit suprema valoare a lumii contemporane, înlocuind vechiul sistem de valori, proces, de altfel, inevitabil. *Sensei* se sinucide la puțină vreme după generalul Nogi (1849-1912), ce-și urmase în moarte împăratul prin *junshi*, o veche formulă de devotament și fidelitate față de stăpân din codul *bushidō* (*bushi*=„samurai”; *dō*=„drum”). Invocarea morții generalului Nogi ar putea reprezenta o ultimă reminiscență a unui vechi sistem de valori³⁴, căruia *Sensei* dorește să i se alăture. Relațiile omenești sunt complexe, multe dintre ele rămânând pentru totdeauna nearticulate. Romanul *Kokoro* / *Zbuciumul inimii* servește drept pod între inimile omenești, drept liant între specificul nipon și condiția umană, fiind, în fapt, lecția unui profesor despre „inimă” japoneză, în particular, și cea omenească, în general.

Problematica intelectualului la cumpăna dintre secolele XIX și XX, ridicată de Natsume Sōseki în literatura japoneză și de Ioan Slavici în cea românească, pe fundalul unor vremuri de mari prefaceri politice, sociale și culturale, au drept rezultat o dublă structurare a operei celor doi: pe o dimensiune **etică** și pe una **existențială**. Înfruntând provocările timpului, intelectualul este martorul și barometrul contradicțiilor acestei epoci de criză spirituală, care, deși trăită cu lucidă frământare, amintește, în final, de conflicte etice universale. Dacă, din dorința de a înțelege sensul vieții, Slavici încearcă descifrarea tainei destinului omenesc căutând „omul din om”, Natsume Sōseki, urmărind înțelegerea aceleiași taine, caută în om socialul din el. Exploratori și căutători ai spiritului național, dar și ai spiritualității universale, în numele a ceea ce am putea numi „spiritul memorandist”, respectiv „spiritul Meiji”, punctele de pornire în înțelegerea existenței sunt identice pentru ambii scriitori, regășibile într-o concepție etică față de care atât Slavici cât și Natsume Sōseki au manifestat un interes aparte, dar soluțiile existențiale găsite de fiecare dintre ei sunt diferite. Fragilitatea ființei, precaritatea trăirii, nesiguranța unei lumi în permanentă schimbare sunt resimțite

³² Vezi Katō, Shūichi, *Istoria literaturii japoneze (De la origini până în prezent)*, Volumul II, traducere din limba japoneză de Kazuko Diaconu și Paul Diaconu, Editura Nipponica, București, 1998, p. 730.

³³ *Ibidem*, p. 183.

³⁴ Cf. J. Thomas Rimer, *A Reader's Guide to Japanese Literature*, Kodansha International, Tokyo, 1991, p. 103.

acut de către cei doi scriitori, de aceea punctul de referință pe care-l implantează în lume va fi cel al eticii confucianiste, ambii autori raportându-se, direct sau indirect, la acest cod de valori morale, dat tot mai mult uitării de lumea contemporană lor, în continuă modernizare.

Bibliografie

1. ***, 1994, *Doctrina lui Confucius sau Cele patru cărți clasice ale Chinei*, Traducere din limba franceză de Vlad Cojocaru, Editura Timpul, Iași.
2. Hondru, Angela, 2004, *Ghid de literatură japoneză*, Volumul II, Editura Victor, București.
3. Katō, Shūichi, 1998, *Istoria literaturii japoneze (De la origini până în prezent)*, Volumul II, Traducere din limba japoneză de Kazuko Diaconu și Paul Diaconu, Editura Nipponica, București.
4. Marcea, Pompiliu, 1965, *I. Slavici*, Editura pentru Literatură, București.
5. Natsume, Soseki, 1973, *Călătoria. Șovăiala*, Traducere, prefață și note de Mirela Șaim, Editura Univers, București.
6. Natsume, Soseki, 1985, *Zbuciumul inimii*, Traducere de Elena Suzuki și Doina Ciurea, Editura Univers, București.
7. Pollack, David, *Framing the Self. The Philosophical Dimensions of Human Nature in Kokoro*, în "Monumenta Nipponica", Vol. 43, No.4 (Winter, 1988), 417-427.
8. Rimer, J. Thomas, 1991, *A Reader's Guide to Japanese Literature*, Kodansha International, Tokyo.
9. Simu, Octavian, 1994, *Dicționar de literatură japoneză*, Editura Albatros, București.
10. Slavici, Ioan, *Moara cu noroc și alte nuvele*, Ediție, studiu introductiv, note și comentarii, cronologie, bibliografie de Dimitrie Vatamaniuc, Editura Floarea Darurilor, București.
11. Idem, 2001, *Opere. I. Nuvele*, Ediție de Constantin Mohanu, Prefață de Eugen Simion, Univers Enciclopedic, București.

SATUL - UNIVERS LITERAR ÎN OPERELE LUI IOAN SLAVICI ȘI BJØRNSTJERNE BJØRNSEN

THE VILLAGE- LITERARY UNIVERSE IN THE WORKS OF IOAN SLAVICI AND BJØRNSTJERNE BJØRNSEN

Annamaria STAN

Facultatea de Litere,

Universitatea Babeș – Bolyai, Cluj Napoca

Abstract

The purpose of this article is to outline the contribution of the Romanian literature in general and of Transylvanian one in particular to the development of European spirituality. The comparison between the country life novels written by the Romanian author Ioan Slavici, representing the Romanian Western Plain, and those of Bjørnstjerne Bjørnson, Norwegian author of the same period, is a clear proof of the relationship existing between the two literatures, the Eastern- European and the Northern one. Through their works, the two writers present the spirituality of their native countries, with emphasis set on the life of Romanian and Norwegian peasants, willing to make themselves noticed and to prove their intellectual qualities. Two significant novels in this sense are "Budulea Taichii" by Slavici și "A Happy Boy" by Bjørnstjerne

Bjørnson. The peasant is presented as willing to fulfil his dreams, to prove his talent and to create a better position for himself and his family in the society of the 19th century.

Key words: *Bjrnson, education, intellectual, novel, village, Slavici, cultural European space.*

Cuvinte cheie: *Bjørnson, educație, intelectual, nuvelă, sat, Slavici, spațiu cultural european.*

Contribuția literaturii românești în general, și a celei aparținând spațiului transilvan în special, la dezvoltarea spiritualității europene nu poate fi contestată. Compararea nuvelor cu temă rurală ale lui Ioan Slavici, autor din Câmpia de Vest, cu cele ale lui Bjørnstjerne Bjørnson, autor norvegian din aceeași perioadă, este o dovadă clară a înrudirii existente între cele două literaturi, cea est-europeană și cea nordică. Prin operele lor, cei doi autori prezintă spiritualitatea spațiului de proveniență, cu accentul pus pe viața țăranului român și norvegian, ambii dornici să se afirme și să își demonstreze calitățile sufletești și intelectuale. Două nuvele reprezentative în acest sens sunt „Budulea Taichii” de Slavici și „Un băiat fericit” de Bjørnstjerne Bjørnson. Țăranul este prezentat ca fiind dornic de a-și îndeplini visele, de a-și demonstra talentul și de a-și crea o poziție mai bună pentru sine și pentru familia sa în societatea secolului al XIX-lea. Sfârșitul secolului al XIX-lea se caracterizează din punct de vedere literar printr-o întoarcere la valorile naționale și spirituale ale popoarelor europene, operele literare devenind astfel o oglindă a societății rurale. Avem în prim plan sufletul țăranului cu universul său complex și încărcat de trăiri complicate și dorințe ascunse de afirmare și realizare, sporite de munca zilnică și problemele cotidiene.

Viața satului, cu dificultățile sale, reprezintă o tema curentă în literatura spațiului european din a doua jumătate a secolului industrializării. Cehov scrie o serie de nuvele în care descrie viața țăranului rus, uneori cu un realism atroce, condamnat de unii dintre contemporanii săi. Un text precum „Țăranii” (1897) a stârnit diverse controverse în ceea ce privește imaginile realiste prin care este prezentat țăranul rus, viziunea autorului fiind departe de o perspectivă idealizantă. Thomas Hardy realizează același lucru în „Tess of the D’Urbervilles.” Eliza Orzeszkowa din Polonia prin opera „Familia Dziurdzia” (1885) prezintă sufletul țăranului din această parte a Europei iar în Ungaria, Gárdonyi Géza are creații pe aceeași temă.

Spațiul românesc al secolului al XIX-lea este marcat de prezența unor scriitori precum Ion Creangă, I.L. Caragiale, cu o viziune aparte asupra realităților clasei țărănești, și nu în ultimul rând, Ioan Slavici, analist al universului ardelean. Secolul al XX-lea continuă seria deschisă de acești autori prin Ion Agârbiceanu, Marin Preda, Dinu Săraru.

Slavici (1848- 1925) este un autor complex care prezintă viața satului într-o lumină realistă și obiectivă. Pornind de la modul în care autorul prezintă viața personajelor, putem clasifica nuvelele sale în două categorii: cele din prima perioadă, caracterizate prin prezența idilei, a umorului și a evocării și cele din a doua perioadă, cu o tematică serioasă, scrise într-un ton grav. În seria nuvelor din prima categorie, se înscriu texte precum „Popa Tanda”, „Scormon”, „La crucea din sat”, „Gura satului”, prezentând imagini verosimile despre viața mediului rural românesc, pe un ton plăcut și glumeț. Astfel, Ioan Slavici devine un reprezentant de seamă al vieții de la țară nu doar pe plan național, ci și universal.

Slavici analizează și înfățișează sufletul țăranului ca pe un univers complex, personajele sale fiind înzestrate cu o bogată viață interioară prinsă în numeroase procese de conștiință. Tipologiile prezentate sunt luate din viața de zi cu zi și puse în situații diverse, provocatoare, din care personajul trebuie să găsească o ieșire. El deschide „prin metoda sa analitică o perspectivă nouă, de profunzime, în cercetarea conștiințelor și a psihologiilor umane contemporane, niciodată încercată până la el de vreunul din iluștrii săi predecesori.”³⁵

La celălalt capăt al Europei, în Norvegia, se găsește Bjørnstjerne Bjørnson (1832- 1910), autor recunoscut pentru contribuția adusă la afirmarea literaturii norvegiene în lume, premiat cu

³⁵ Cubleşan, Constantin, Ioan Slavici, Editura Recif, București, 1994, pg. 52.

premiul Nobel pentru literatură în anul 1903. Cuvintele rostite la acordarea premiului reflectă contribuția deosebită a scriitorului la dezvoltarea literaturii norvegiene și universale: premiul se oferă ca „tribut pentru poezia sa nobilă, magnifică și versatilă, poezie care s-a remarcat întotdeauna prin prospețimea inspirației și puritatea rară a spiritului.”³⁶

La fel ca Slavici, Bjørnstjerne Bjørnson realizează un portret realist al țăranului norvegian cu toate trăirile și speranțele sale, lupta pentru îndeplinirea propriului destin, dincolo de prejudecățile sociale ale vremii. Trei opere aparținând genului își fac simțită prezența: „Synnøve Solbakken” (1857) este o poveste frumoasă și dramatică de dragoste, „Arne” (1858), povestea unui băiat de la țară care reușește să se impună în mediul social prin calitățile sale sufletești și „Un băiat fericit” (1860), operă care va prezenta o parte a temei acestui articol, împreună cu textul lui Slavici, „Budulea Taichii” (1880). Punctele comune dintre cele două opere sunt evidente: ambele personaje principale se nasc la țară, au o copilărie fericită dându-li-se șansa de a studia, se maturizează și se desăvârșesc intelectual departe de casă unde petrec câțiva ani, ducând dorul lumii pe care au lăsat-o în urmă și visând să revină pentru a împărtăși știința pe care au acumulat-o, pentru prosperitatea satului lor și pentru luminarea minților consătenilor. Ei dau un exemplu în viața celorlalți prin călătoria sufletească pe care o întreprind, revenind însă la locul de origine.

Nuvela „Budulea Taichii”, numită astfel după porecla primită de personajul principal al cărui viață este povestită de un prieten apropiat, este o operă unică prin înfățișarea unor momente și experiențe prin care personajele ajung să își îndeplinească destinele și să se facă remarcați. Nuvela este povestea unei maturizări atât intelectuale cât și sufletești a personajului central, Huțu, fiu al cimpioierului din Cocorești. Educația din familie și școala satului este dusă mai departe la oraș unde Huțu descoperă o lume nouă, fascinantă, care îl ambiționează să își continue studiile și să devină un învățat în adevăratul sens al cuvântului. Deznodământul este o concluzie logică a celor întâmplate: după ani îndelungați de pregătire, Huțu devine protopop și își găsește împlinirea și pe plan personal căsătorindu-se cu fiica învățătorului său, Mili, cu care își întemeiază o familie. Putem observa că ceea ce aduce nou Slavici în operele sale este „o orientare manifestă spre universul actualității imediate, spre dramele umane ale contemporanilor săi, totul văzut nu dintr-o gentilă expectativă, ci din dramatismul interior al sufletelor și conștiințelor oamenilor simpli, de jos, cu precădere reprezentanți ai mediului țăranesc.”³⁷

Debutând ca jurnalist în 1856, urmând o carieră ca director de teatru, Bjørnson se face remarcat în special prin așa-numitele „bondefortellinger” (într-o traducere mot-à-mot, povestiri despre țăran). Autorul își găsește sursa de inspirație în perioada frumoasă a copilăriei, în istoria Norvegiei și în problematica socială.³⁸

„Bjørnson, un conducător înăscut, s-a implicat în controversalele unei perioade agitate, uneori având sprijinul întregii Norveгии, alteori singur. A început ca un pasionat apărător al independenței politice și culturale a țării sale, trecând mai apoi la pan-Scandinavism și terminând prin a lupta pentru pacea în lume și pentru drepturile celor asupriți.”³⁹ Nuvela prezintă viața lui Øyvind Pladsen, născut într-o familie de țărani norvegieni, un om care își clădește un destin aparte, diferit de al celorlalți țărani din zonă, prin studiu și devotament. Reușind să învingă prejudecățile sociale, el devine agronom și reușește să se căsătorească cu nepoata unui fermier bogat, după ani îndelungați de efort și sacrificii, perioadă în care face ca propria fermă să prospere și să crească.

Punctele comune între cele două opere literare, „Budulea Taichii” și „Un băiat fericit” sunt numeroase și variate. Ambele personaje principale sunt mâinate de aceleași vise și dorințe și primesc sprijinul familiei și al învățătorilor care îi susțin și îi încurajează în încercările lor. Ei reprezintă idealul intelectualului rural reîntors la matca proprie.

³⁶ http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1903/, data accesării: 21 august 2008.

³⁷ Cubleşan, Constantin, Ioan Slavici, Editura Recif, București, 1994, pg. 53.

³⁸ <http://www.kulturnett.no/personer/>, data accesării: 21 august 2008.

³⁹ <http://www.bookrags.com/biography/bjornstjerne-bjornson/>, data accesării: 18 august 2008.

Ambii fii revin la locul de plecare; drumul inițiativ poate fi privit drept o verigă care se închide în același loc din care pornește. Calea este una sinuoasă, dar completă. Perioada petrecută la studii, în oraș sau în străinătate, deschide noi perspective personajelor care, după acumularea unor experiențe de viață, revin la locul de plecare pentru a-l îmbogăți și a-l desăvârși. Atât Huțu, cât și Øyvind, aduc cu ei o bogăție de ne-egalat pentru satele din care au pornit, și anume cunoașterea.

Plecarea de acasă echivalează cu o călătorie inițiativă, înspre maturizare și auto-realizare. Să luăm, de exemplu, cazul lui Huțu: Huțu este un fiu iubitor, dar mai ales iubit. Tatăl său îl alintă prin expresia „Budulea Taichii”, semn de afectivitate și devotament. Colegii de la școală folosesc aceeași expresie deoarece Huțu este preferatul tuturor. Naratorul afirmă cu dragoste: „Budulea nu era numai al Taichii, ci și al nostru al tuturor”.⁴⁰ Modul în care își recompensează cei doi fii părinții este mândria pe care le-o provoacă: provenind din familii modeste de la sat, cei doi se ridică deasupra celorlalți prin muncă și inteligență. Pompiliu Marcea este de părere că „drumul anevoios al lui Budulea prin școli este tipic pentru atâția dintre intelectualii din trecut, provenind de jos, care s-au ridicat la lumină cu prețul unor aspre privațiuni, datorită hărniciei și perseverenței. Este, Mihai Budulea, un autentic fiu de țăran pornit pe calea spinoasă a învățaturii pe care o va cuceri.”⁴¹

Satul este mediul în care mintea nu s-a pervertit, un spațiu protector al inocenței native; orașul e văzut ca spațiu în care, prin cunoaștere, se pervertește inocența înăscută. Pe parcursul nulei „Budulea Taichii”, putem observa din partea fiului și o atitudine distantă față de ai săi, în ciuda faptului că Huțu revine mereu la originile sale: tatăl rămâne un satean simplu, umil și naiv în inocența sa. Huțu devine un intelectual care, la un moment dat în existența sa, nu își include părinții sau satul natal în planurile de viitor. El uită pentru o clipă reîntoarcerea acasă și își face planuri să rămână la oraș, ca profesor. Apoi, mânat de gândurile sale, intenționează dimpotrivă, să devină călugăr retrăgându-se din viața de laic. Scena care se petrece acasă la părintele Toda unde Huțu este înconjurat de ficele acestuia, este grăitoare pentru înțelegerea unei noi atitudini: în tânărlul plecat de acasă renaște dorința de a aparține lumii și de a împărtăși diverse trăiri cu semenii săi. Plecat înspre satul natal, o descoperă pe Mili care crescuse între timp, transformându-se într-o tânărlă frumoasă, vădit interesată de Huțu și astfel el începe să își dorească dragostea. Personajul trebuie să se decidă dacă va renunța la bucuriile inocente ale vieții fie prin retragerea la mănăstire, fie prin stabilirea sa la oraș, sau dimpotrivă, dacă va reveni în satul natal unde este așteptat și iubit. Calea cunoașterii deschide perspective noi personajului care decide în final să se reîntoarcă la vatra din care a plecat și să folosească învățătura acumulată la oraș și în străinătate pentru bunăstarea propriului sat.

Povestirile lui Bjørnstjerne Bjørnson având ca temă centrală lumea satului, analizează și ele personaje care trebuie să își învingă una sau mai multe tendințe greșite, precum dorința negativă de a ieși în evidență sau narcisismul. Opera sa „Un băiat fericit” devine și o dramă a mândriei și a încăpățănării tinerești, pe care personajul principal reușește să le înlătore prin acumularea unor experiențe. Născut într-un sat norvegian, personajul principal Øyvind are șansa de a studia și de a se face remarcat în ochii dascălului Baar Andersen Oppdal, un îndrumător înțelept, trecut prin viață.

Demnă de menționat este scena în care Øyvind află că pe parcursul confirmării, el va fi doar al zecelea care va răspunde la întrebări, eveniment neplăcut pentru el care se considera ceta mai bun învățăcel, vrednic de a fi primul în rând. Învățătorul îi explică de ce nu poate fi numărul unu: Øyvind nu a studiat din dragoste față de carte sau față de ai săi, ci din vanitate, din dorința de a fi primul și de a se afirma în ochii celorlalți. Aroganța lui este observată de către dascălul care dorește să îi dea o lecție: în cele din urmă, Øyvind va răspunde primul la întrebări și i se va oferi șansa de a-și recunoaște și de a-și îndrepta greșeala. Întrebat de dascăl dacă nu ar dori să devină învățător la rândul său pentru a-i educa pe cei din satul său natal, Øyvind răspunde că nu, deoarece visul său este să facă mai multe pe plan practic, să învețe să devină agronom pentru prosperitatea materială personală, dar și a satului în care se va întoarce.

⁴⁰ Slavici, Ioan, *Proză, povești, nuvele, Mara*, Editura Cartea Românească, București, 1980, pg. 364.

⁴¹ Marcea, Pompiliu, Slavici, Editura Facla, Timișoara, 1978, pg. 224.

Spre deosebire de Huțu care va sacrifica ani îndelungați pierzând iubirea fiicelor învățătorului în favoarea altor pretendenți, Øyvind păstrează o vie amintire a colegei lui de bancă, Marit. Schimbul de scrisori dintre ei este edificator în acest sens: Øyvind își declară dragostea, așteptând cu nerăbdare întoarcerea acasă pentru a fi cu aleasa inimii lui. Prejudecățile sociale ale vremii însă, îi vor priva pe cei doi îndrăgostiți de șansa de a se căsători pentru o lungă perioadă de timp. Doar în clipa în care bunicul lui Marit îmbătrânește considerabil, ne mai putând să se ocupe de marea fermă a familiei, recunoaște că prezența unui tânăr pregătit precum Øyvind este binevenită și chiar necesară. Este aici și o demonstrare a faptului că în lumea modernă, țăranul, cu metodele sale tradiționale de a munci și de a vedea lucrurile, nu mai face față schimbărilor. Schimbările nu au loc doar pe plan cultural, intelectual (nevoia de a ști, de a cunoaște scrisul și cititul) ci și pe plan social (mentalitatea trebuie schimbată: fiul unui sătean sărac poate să studieze, să vorbească mai multe limbi, să fie înțelept la fel ca oricare altul și să împărtășească altora ceea ce a acumulat sau poate să aducă metode noi de a organiza și de a desfășura muncile pământului, îmbunătățind recolta și aducând prosperitate) și economic (o poziție mai bună în societate asigură automat și un venit semnificativ și mai sigur).

Marit, iubita lui Øyvind, este un personaj care încalcă tradițiile mediului din care provine și dorește să se căsătorească cu fiul unui sătean modest, fără avere considerabilă. Ea este decisă să se despartă mai degrabă de bunicul ei, decât de Øyvind și să pună capăt astfel prejudecăților, împlinindu-și propria dorință, și nu pe a acelora din jur. Dacă Huțu oscilează între întoarcerea acasă și continuarea studiilor, cu riscul de a pierde iubirea fiicelor lui Clăiță, dascălul său, cu Øyvind situația este de altă natură.

Øyvind participă la petrecerile din sat unde diferența socială devine evidentă: Marit nu dorește să fie văzută în compania colegului de școală pentru a evita discuțiile cu bunicul ei, ca și păreriile răuvoitoare ale sătenilor. Ceea ce îi atrage însă atenția lui Øyvind este faptul că acela cu care ea dansează cel mai mult este un tânăr despre care află că e agronom. Este posibil ca acesta să fie momentul cu adevărat declanșator al dorinței de studiu în Øyvind, cu toate că băiatul are înclinații vădite înspre carte. Perioada petrecută departe de casă se dovedește a fi totuși una anevoioasă deoarece tânărul este dezamăgit oarecum de realitățile cărora trebuie să le facă față: în ciuda studiului său, el înțelege faptul că sunt multe de înfăptuit pentru a prospera într-o țară precum Norvegia unde solul nu se pretează pentru agricultură. Pare dezorientat și nu știe încotro să se îndrepte. Este absolut sigur că va reveni în sat unde speră să își creeze un viitor acceptabil. Se observă aceeași nevoie de a studia mai mult și de a se perfecționa ca în nuvela lui Slavici:

„Dragi părinți,

(...) Totul aici este inferior față de ceea ce au în străinătate (...) Ce voi face cu viața mea când voi pleca de aici? În primul rând, bănuiesc că voi veni acasă după aceea bănuiesc că va trebui să caut ceva să fac, dar să nu fie departe. Rămâneți cu bine acum dragi părinți! Transmiteți salutări tuturor acelora care întreabă de mine și spuneți-le că totul este plăcut aici, dar că îmi este dor de casă.”⁴²

Bjørnson descrie și el ca și autorul român lumea satului cu oamenii săi modești, harnici și inocenți, oameni cu valoare și măreție. Ceea ce le lipsește acestora este educația, nimic mai mult. Nuvelele lui Bjørnson sunt studii de caz, și nu neapărat un tablou al lumii pe care o au ca punct central. Astfel, Bjørnson descrie, folosind o metodă și un vocabular simplu, o lume complexă, cu realitățile sale.

Creațiile literare ale lui Ioan Slavici și Bjørnstjerne Bjørnson înfățișează un univers al satului ardelean și norvegian, cu legile morale care trebuie urmate și cu înțelepciunea seculară specifică mediului rural; ceea ce trebuie obținut prin toate faptele noastre, par să transmită autorii, este un echilibru și o rațiune salvatoare. Ambii autori dau o dimensiune națională operei lor, creând de fapt o frescă a țării sau a părții de lume din care provin. Să scrii despre omul de la sat înseamnă

⁴² <http://www.scribd.com>, data accesării: 15 august 2008.

să realizezi portretul unei națiuni prin care orice individ aparținând de mediul respectiv se va recunoaște și va înțelege originile sale definitorii, ceea ce îl face unic în univers, dar și ceea ce îl apropie de celălalt.

Bibliografie

1. Cubleşan, C., - *Ioan Slavici*, Editura Recif, București, 1994.
2. Danciu, M., I., - *Ioan Slavici în perspectiva criticii actuale*, Editura Tribuna, Cluj- Napoca, 2006.
3. Drîmba, O., - *Scriitori scandinavi și alte eseuri*, Editura Dacia, Cluj- Napoca, 1980.
4. Marcea, P., - *Slavici*, Editura Facla, Timișoara, 1978.
5. Reque, A., D., - *Trois auteurs dramatiques scandinaves*, Editura Librairie Ancienne Honore Champion, Paris, 1930.
6. Slavici, I., - *Proză, povești, nuvele, Mara*, Editura Cartea Românească, București, 1980.
7. www.bookrags.com
8. www.kulturnett.no
9. www.nobelprize.org
10. www.scribd.com

IOAN SLAVICI - JURNALIST

IOAN SLAVICI - JOURNALIST

Iulian NEGRILĂ

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

E-mail: juliannegrila@rdslink.ro

Abstract

The paper presents the writer's activity as a journalist who used to work for several newspapers. Slavici was interested in political, social and pedagogical events, he himself being a complete teacher. One can read about this side of his activity in some publications such as: "Convorbiri literare"- "Literary discussions", "Tribuna poporului"- "People's tribune", from Arad, or "Tribuna"- "The tribune", which was founded in 1884 under the writer's authority. An intense journalistic activity was performed by Slavici at "Timpul"- "The times", together with his friends Mihai Eminescu and I.L. Caragiale. Many studies signed by Slavici in several magazines and newspapers keep their interest nowadays as well, being thought and written by one of the most important prose writers of the classical Romanian literature.

Key words: newspaper, magazine, cooperation, journalism, memorialistic, literary works

Cuvinte cheie: ziar, revistă, cooperare, jurnalism, amintire, operă literară.

În 15 martie 1876, apare primul număr al ziarului „Timpul” și Ioan Slavici e numit redactor la sugestia lui Titu Maiorescu. După îndelungatele insistențe ale lui Slavici, Eminescu acceptă să vină și el redactor la „Timpul”, în toamna lui 1877, iar în februarie 1879, la solicitarea lui Eminescu apare în redacție și I. L. Caragiale.

Acest ziar beneficiază câțiva ani de contribuția a trei dintre mai marii scriitori ai literaturii noastre. În redacția ziarului se încingeau discuții aprige privitoare la viața publică, la cea culturală,

mai ales discuții despre problemele de limbă. Cu Eminescu controversalele continuau și acasă, căci locuiau împreună. Prietenia sinceră și dezinteresată dintre cei trei mari scriitori i-au făcut să suporte mai cu multă ușurință vicisitudinile vieții [1-10].

La „Timpul”, Slavici se ocupa numai de rubrica literară și de partea consacrată problemelor de politică externă. Dar, prozatorul era în egală măsură preocupat de aspectele politicii interne, despre care înțelegea să-și expună răspicat cuvântul.

Aproape toți istoricii literari au fost preocupați să descopere în paginile „Timpului” articolele lui Eminescu și ale lui I. L. Caragiale, cele ale lui Slavici ieșind din atenție. Articolele, indiferent cine le scria, exprimau opinia redactorilor gazetei, cu deosebire ale celor trei tineri scriitori junimiști.

Eminescu, care muncea mai mult decât toți, fiind redactor responsabil, aici și-a zdruncinat, iremediabil, sănătatea.

„Timpul” era un organ al partidului conservator. Eminescu și Slavici au crezut în ideile conservatoare. Ideea, care încearcă să explice prezența lui Eminescu și Slavici la „Timpul”, ca un simplu mod de agonisire a existenței, este greșită; această existență era extrem de mizeră.

În **Amintirile** sale, Slavici arată cum au inițiat cei trei scriitori publicarea unei gramatici a limbii române. Eminescu a luat etimologia (de fapt morfologia), Caragiale, sintaxa, iar Slavici, lexicul. Slavici a fost singurul care și-a respectat obligațiile publicând gramatici și numeroase articole pe teme filologice. Cinicul și veselul Caragiale, romanticul și pasionatul Eminescu și înțeleptul și chibzuitul Slavici s-au completat reciproc. (Minimalizarea lui Slavici în piesa lui Camil Petrescu, **Caragiale în vremea lui**, în care el apare ca un ins greoi, îngust, din care cauză ar fi fost zeflemisit de Caragiale, nu este întemeiată. Ioan Slavici a fost mereu demn de stima celor care l-au cunoscut bine și Caragiale era printre aceștia). Tot împreună mergeau la ședințele de sâmbăta ale „Junimii”. La una din ele citește **Budulea Taichii**, lăudată de Eminescu și Maiorescu. Ședințele nu mai erau așa de interesante și de vii ca cele de la Iași, unde, cum zicea Eminescu, era adevărata „Junime”. După Eminescu, autorul **Noptii furtunoase** a fost omul cel mai prețuit de către Slavici.

Între 1875 – 1881, Slavici dă unele dintre principalele sale nuvele ce vor alcătui volumul de **Novele din popor**, apărut în 1881 la Socec și dedicat lui Maiorescu: **Popa Tanda**, o nuvelă despre un preot; **Gura satului**, o pictură realistă a moravurilor sătești în legătură cu o căsătorie; **O viață pierdută**, o povestire tragică despre viața unui căruțaș; **La crucea din sat**, o idilă rustică; **Scormon**, o povestire despre statornicia în iubire a oamenilor simpli; **Budulea Taichii**, care dezvăluie virtuțile umoristice ale lui Slavici și **Moara cu noroc**, cea mai prețioasă nuvelă din activitatea scriitorului.

Revista „Familia” publică un articol prin care I. T. Mera din Șiria consideră că personajele din **Novelele** lui Slavici „ar face cinste oricărui nuvelist european. Din articolul lui Maiorescu, **Literatura română și străinătatea**, rezultă că Slavici devenise autor cunoscut și apreciat și peste hotare. La data apariției volumului, Eminescu încă nu dăduse **Scrisorile** și **Luceafărul**, iar Caragiale va da doar peste trei ani **O scrisoare pierdută**, iar Creangă începuse abia publicarea **Amintirilor din copilărie**.

Notorietatea lui Slavici crește prin publicarea, în limba germană, a lucrării sale **Die Rumänien in Ungarn, Siebenbürgen und der Bucovine**, constituind volumul al șaselea dintr-o publicație întreprinsă de scriitorul vienez Carol Prohamaka. Acest volum al lui Slavici se ocupă de românii din Transilvania, Ungaria și Bucovina.

În 1876, Slavici scrie drama **Bogdan – Vodă**, inspirată din istoria Moldovei din timpul lui Bogdan I, tatăl lui Ștefan, care e respinsă la „Convorbiri literare”. Mai publică: **Stan Bolovan** (1875), **Ioanea mamei** (1878), **Băiat sărac** (1881).

Ocupat mai ales cu orientarea ziarului „Timpul”, cu corectarea numeroaselor corespondențe pe care le publica, scriind mai multe articole politice și polemice pe diverse teme, lovindu-se mereu de piedici materiale, persecutat de autorități și jignit de unii compatrioți, ocupat cu munca didactică, Slavici a scris puțină literatură între 1884 – 1888. În afara nuvelei **Pădureanca** (1884), a mai

publicat: **Păcală în satul lui** (1886), **Polipul unchiului** (1886), o farsă jucată de o pereche de tineri unui unchi ipohondru, drama **Gașpar Grațiani** (1886), care-i produce unele neplăceri.

Dacă ar fi să reconstituim viața și activitatea lui Ioan Slavici, ne-ar fi de mare ajutor lucrările sale cu caracter autobiografic ca: **Fapta omenească. Scrisori adresate unui tânăr** (1888 – 1889), **Amintiri** (1924), **Închisorile mele** (1921), **Lumea prin care am trecut** (1926).

Slavici nu-și rememorează adolescența decât la bătrânețe, în **Lumea prin care am trecut**. Țiria era unul din acele sate transilvănene în care trăiau în bună înțelegere o puzderie de naționalități: sârbi, cehi, evrei, unguri, șvabi etc. Slavici primise o educație antinaționalistă și antișovină: << Când întâlnești în calea ta un român, îmi zicea mama – notează scriitorul în **Lumea prin care am trecut** – să-i zici „Bună ziua!”, dar maghiarului să-i zici „Io napot!”, iar neamțului „Guten Tag!” >>

Memorialistul consemnează în **Lumea prin care am trecut**, „lumea de atunci”, oameni, locuri și întâmplări. Este de notat că prozatorul a fost un om al locurilor sale, care l-au marcat și l-au inspirat: „Din Țara Moților, de pe la Abrud, drumul trecea prin Țiria”. Prozatorul notează cu atenție topografică o localizare specială, o topografie pe care a înregistrat-o ecranul memoriei sale: imaginea drumului, ca semn al unei existențe ancestrale, pe care evenimentele social-istorice au sedimentat-o și au stabilizat-o.

Este de reținut percutanța imaginii înregistrate asupra unei geografii și a unui spațiu cu conotații istorice: drumul „trece muntele și se coboară la Brad, de acolo la Baia-de-Criș și apoi prin Hălmașiu la Buteni și pe Criș la vale la Pâncota, unde cotește la stânga și o ia printre satele din Podgorie până-n mijlocul Țiriei, unde cotește iar drept spre Arad”.

Zona Aradului este „zona umblată”, drumul fiind martorul inextricabil al trecerii oamenilor, al evenimentelor, al lucrurilor vieții: „Este, deci, lucru neiertat să nu te duci și tu la casa celui ce-a făcut popas la casa ta și multe drumuri făceau oamenii cumsecade numai și numai pentru ca să poată poposi mai ici, mai acolo”.

Amintirea locurilor este vie și penetrantă: „Casele părinților mei se aflau adică în drumul Aradului, la colțul unei uliți ce cobora spre imașul sau băătura de la marginea dinspre câmp a satului”.

Cu alte cuvinte, satul intră în viziunea artistică a lui Slavici, ca centrul lumii”, iar constatarea aceasta vine în întâmpinarea aceleiași viziuni a lui Ion Creangă despre satul moldovenesc.

Notațiile prozatorului sunt totodată argumente ale unei mărturisiri subiective, arhetipale: „Pretutindeni pe unde mă duceam oamenii mă îmbrățișau cu dragoste, încât minunea nu-i dacă m-am pătruns în curând de gândul că lumea e alcătuită din oameni care mă iubesc și pe care am deci să-i iubesc și eu”.

Aprecierea scriitorului a venit din partea lui Titu Maiorescu: << Titu Maiorescu avea toată dreptatea când în scrisoarea sa de la mai 1887 zicea că rezultatul politicii susținute în coloanele „Tribunei” nu atârna de noi, ci de niște mari evenimente, care se vor întâmpla „după niște împrejurări asupra formei și efectului cărora activitatea d-tale nu poate avea nici o înrăurire” >>.

Invocarea lui Maiorescu este făcută în contextul în care „Junimea” era preocupată de marile manifestări organizate cu ocazia serbării de la Putna din 1871. Ioan Slavici notează: „Sosiți la mănăstire, membrii deputațiunii de la Iași n-au voit să se dea jos din trăsuri decât după ce președintele lor, Mihail Kogălniceanu, va fi primit lămuriri satisfăcătoare în ceea ce privește rostul politic al serbării...”.

Pentru Slavici rostul scrierii a fost îndrumarea cititorului „spre o viețuire potrivită cu firea omenească”. După cum afirma, el scria pentru „mulțumirea mea sufletească” și pentru că „nu eram în stare să mă stăpânesc”.

Confesiunea **Fapta omenească** cuprinde zece scrisori adresate unui prieten imaginar, scrise în 1881, în închisoare la Vaș. Mărturisirea cuprindea concepția lui Slavici despre lume și viață. Este o lucrare fundamentală nu numai pentru cunoașterea autorului, ci și pentru înțelegerea unei

anumitei epoci din istoria gândirii românești din Transilvania. Scrisorile trimise lui Ion Bianu sunt un fel de jurnal de închisoare, cam monoton și fără evenimente. El elogiază iubirea de oameni și stăpânirea de sine; sunt unele influențe din Confucius și Schopenhauer.

În **Amintiri** evocă epoca din Viena, Iași și București și pe prietenii săi: Eminescu, Creangă, Caragiale, Coșbuc, Maiorescu, Bechnitz.

La puțin timp după ieșirea de la Văcărești publicase **Închisorile mele** (1921) în care descrie împrejurările în care a petrecut anii de temniță la Vaț, Domnești și Văcărești. De fapt, aproape întreaga operă memorialistică a lui Slavici a fost scrisă în această perioadă, amintirea fiind singura consolare a scriitorului.

A scris în ultimii cinci ani ai vieții două romane: **Cel din urmă Armaș**, publicat în 1923, în care e reflectată decăderea clasei boierești și **Din păcat în păcat**, tipărit în „Adevărul literar și artistic”, roman ce zugrăvește decăderea morală a unui personaj.

Memorialistica este un gen narativ non-fiction, care abordează diferențiat, două proceduri clasice de textualizare: portretul și acțiunea sau intriga, când se face referință la viața sa și la implicările sale politice, juridice, didactice.

Slavici nu-și scrie memoriile, odihnindu-se ca boierii de la „Junimea”. El a avut tenacitatea, inflexibilitatea morală a eroilor săi și a făcut o strălucită carieră, care nu l-a protejat însă de umilință și penitență. Cetățean austro-ungar și artist multicultural se simte foarte român și va fi un luptător pe baricadele naționale.

Cele trei volume de memorii: **Închisorile mele**, **Amintiri**, **Lumea prin care am trecut** – sunt scrise după împlinirea vârstei de 70 de ani. După ce a scris un roman foarte interesant, **Cel din urmă Armaș** (1923), a reluat aceeași substanță narativă, dar în formulă memorialistică în **Amintiri** (1924). Romanul este o cronică a Bucureștilor din perioada 1875 – 1880, cu personaje atestabile (Maiorescu, Eminescu, Creangă)

Relația lui Slavici cu epoca sa este extrem de evidentă în memoriile scriitorului, care explică totodată și resentimentele sale împotriva ei. Memoriile lui Slavici apar în acest caz, cum s-a subliniat în critica literară, ca o „acțiune compensatorie oferită de scriitor propriului său eu rănit...”.

În memoriile sale, prozatorul a accentuat, precum Nicolae Iorga mai apoi, mărturia unui timp istoric, ca martor pasionat al acestuia. Cităm, în acest sens un pasaj elocvent aparținând lui Nicolae Iorga și propriilor sale mărturii consemnate în volumul **O viață de om așa cum a fost**: „A scrie istoria e o datorie pentru omenire, a adăogi cu ce ai aflat, e o obligație pentru fiecare, rămânând ca acei ce pot scrie să aducă de la cine poate numai să vorbească”.

Atitudinea lui Ioan Slavici apare de aceea extrem de interesantă, sub semnul unui sentimentalism lucid și înțelept. Observațiile tăioase ale prozatorului explică totodată și realismul acut al unei viziuni, situarea acesteia asupra unor mărunte semnificații banale, cotidiene. Slavici face aici dovada unor propensiuni adânci filozofice, în tușe sigure și rapide. Astfel, textul intitulat **Fapta omenească**, subintitulat **Scrisori adresate unui om tânăr**, cu destinație civică, moralizatoare a unei viziuni asupra vieții: „Fapta mea e rezultatul voinței mele și numai al voinței mele, pe care o manifestez prin fapta mea și o execut pe cât mă iartă puterile. Am merge prea departe dacă am voi să cercetăm ce este voința și cum se produce ea în mine...”.

Atitudinea lui Slavici este evident pusă sub însemnele principiilor moralei creștine: „Nădejdea și credința...sunt trecătoare fiindcă sunt atribute omenești, adică niște lucruri pe care azi le putem câștiga și mâine le putem pierde; iubirea e însă veșnică, fiindcă e atribut dumnezeiesc, deci un lucru care a fost, este și va fi în vecii vecilor”.

Paginile de literatură memorialistică au fost răspândite și în presă, precum cele adunate în volumul **Amintiri**, care evocă printre altele figura marcantă a lui M. Eminescu: „...era peste putință să cunoști și să nu iubești pe acel om frumos și totdeauna răzător, care n-avea în el iubire de sine, nu cerea de la nimeni nimic, nu i se pune nimănui în cale, nu râvnea nici la bunuri, nici la onoruri lumești, visa în toate clipele vieții lui fericirea neamului și te fura cu vorba în aieva. Era chiar în

glasul lui un timbru atât de duios, încât nu se putea să-l fi auzit fără ca să dorești a ți-l mai reaminti, și din gura lui nici ocară nu putea să te mâhnească”.

Accentuarea, în aceste evocări, a unei solidarități intelectuale cu junimiștii este dovada unei înalte conștiințe a prozatorului ardelean de a evidenția realismul, atmosfera și climatul febril de angajare dâră întru înfăptuirea idealurilor naționale: „Sun acum douăzeci și mai bine de ani de când, în toiul luptei culturale, pe cât de vii, pe atât de grele, am grăit întâia oară vorba că soarele pentru toți românii la București răsare...E cu toate acestea adevărat și azi că soarele pentru toți românii la București răsare. Dacă lumina e aici, se luminează pretutindeni unde trăiesc românii, iar dacă e întuneric, se-ntunecă pretutindeni. Toți de pretutindeni avem dar să dăm ceea ce e mai bine în sufletele noastre nu ca să propagăm cultura din România, ci să combatem duhul cel rău de care e stăpânită azi România”.

Interesul material memorialistic pe care Ioan Slavici îl aduce în fața publicului, de fapt în fața istoriei, așa cum s-a remarcat, este menit să justifice atitudinea sa de patriot care a suferit pentru aceeași credință, temnița maghiară – acuzat de trădarea intereselor patriei, în situația în care Transilvania făcea parte din imperiul austro-ungar și, mai apoi, întemnițarea în România, când fusese acuzat de colaboraționism cu ocupantul german în timpul primului război mondial. Atitudinea lui Slavici rămânea în fapt aceeași, diferind doar unghiul de judecare. Slavici făcea parte din aceia care vedeau în coroana Austriei o garanție a suveranității românești într-o Transilvanie a „autodominării”, având teama ca nu cumva prin alianța cu Rusia, românii ardeleni să se salveze de opresiunea maghiară, dar să ajungă sub dominația acaparatoare slavă. Era o teamă de circumspecție pe care mulți dintre contemporanii săi nu au voit s-o admită.

Memorialistica lui Slavici ilustrează, prin însăși mărturia fidelă a vieții sale, credința unui mare patriot, așa cum a înțeles el să lupte pentru interesele neamului. Sunt pagini de o vibrantă trăire a evenimentelor, de un dramatism teribil în care evocarea este cuceritoare. Ecranul memoriei lui Slavici a înregistrat, ca într-un veritabil roman – frescă a epocii, cât și ca o mărturisire probantă prin fapte, evenimentele unei epoci și faptele unei întregi generații de luptători ce și-au văzut cu ochii lor visul împlinit: dobândirea suveranității și unității noastre naționale. Paginile acestea ale lui Slavici se citesc și astăzi și se vor citi mereu cu pasiune și însuflețire de cei ce urmează după noi.

Memorialistica lui Slavici este vie, mustește de o spontaneitate controlată și nu de imperfecțiuni sau imprecizii. Slavici nu se înduioșează, nu are nici nostalgii. Pentru Slavici a trăit momentele în care partenerii săi de la „Junimea”, un Eminescu, un Creangă, pe care îi știa foarte bine ca persoane în carne și oase, se clasicizaseră, deveniseră genii ale literaturii române, pe când el însă se mai lupta ideologic cu puterea și, în jurul vârstei de 70 de ani mai făcea stagii pe la Văcărești.

Faima de memorialist îi creează **Amintiri** care însă nu este decât o culegere de articole publicate cu diverse prilejuri. Cercetătorul descoperă un bogat material memorialistic într-o serie de lucrări, parte incluse în volumele de nuvele, parte rămase încă în periodice. Scriitorul evocă întâmplări din „lumea prin care trece”, înfățișându-se erou, fie în rolul principal, fie alături de alții, însă oameni „comuni”.

Memorialistica scriitorului, aceea care l-a impus în conștiința publică drept reprezentat de seamă al acestui gen literar, începe o dată cu evocarea marilor personalități ale vremii sale. Maiorescu este evocat când se vorbește despre Coșbuc, insistându-se asupra refuzului criticului de a primi numărul din „Vatra” în care se publicase poezia **Noi vrem pământ**. Creangă este și el menționat ici și acolo în memorialistică; evocarea **Ion Creangă**, care figurează în **Amintiri** este un articol comemorativ.

Slavici se lasă înșelat de faptul că Ion Creangă își expune oral operele literare și trece la scrierea lor numai la îndemnul stăruitor al prietenilor. El pierde din vedere că metoda de lucru a lui Creangă stă în a compune oral și numai după aceea se așează la masa de lucru, operație, nici ea lipsită de chinurile creației. Și, totuși, memorialistul evocă personalitatea lui Creangă cu mai multă pătrundere decât pe cea a lui Maiorescu.

Caragiale este prezentat îndată după moartea sa, în articolul **I. L. Caragiale** în „Calendarul Minervei” pe 1913, care inclus în **Amintiri**, pierde caracterul de scriere ocazională. Caragiale este văzut ca o minte scrutătoare și iscoditoare, cu dispreț pentru conservatori, care formau „publicul”, ce citea „gazeta”. Caragiale este evocat în contrast cu Eminescu.

G. Coșbuc este un scriitor pe care Slavici l-a impus în literatură. Memorialistica lui Slavici în care evocă personalitatea lui Coșbuc are un pronunțat caracter polemic. În articolul **Coșbuc și Titu Maiorescu**, Slavici se oprește la atitudinea criticului față de „Vatra”, revistă care este opera poetului. „Coșbuc are prea puțină cultură generală – scrie Maiorescu în „Familia” -, nu cunoaște destul nici istoria veche, nici societatea modernă și citirea pe apucate a traducerilor germane din limbi asiatice nu-i poate îndeplini lacuna”. Slavici combate această apreciere, care își face drum tot mai larg după moartea poetului și în articolul **Gheorghe Coșbuc: Măestrul** se oprește tocmai la cultura sa literară și cu deosebire a celei clasice și italiene.

M. Eminescu, însă, domina memorialistica lui Slavici, din publicațiile la care a colaborat și pe unele le-a condus. **Fapta omenească** cuprinde numeroase pasaje în care se evocă personalitatea poetului.

Comemorarea în 1909 a două decenii de la moartea poetului se face într-un moment când se discută mult despre „unitatea culturală” a românilor. Memorialistul publică articolele: **Eminescu – omul, Eminescu și limba românească, Poporanismul lui Eminescu, Eminescu și ardelenii, Eminescu și „Junimea”, Eminescu în politică.**

Aniversarea, în 1921, a unei jumătăți de secol de la întemeierea „României June”, societatea studenților români din Viena, îi oferă scriitorului prilejul să evoce, în **Eminescu la Viena și Clopotnița Mănăstirii Putna**, vremea anilor petrecuți cu Eminescu la studii. Slavici mai publică articolele: **Alecsandri și Eminescu, Eminescu și Caragiale și Eminescu și Caragiale. Felul lor de a concepe viața, La balamuc și Eminescu la București.**

Împrejurarea în care își publică Slavici lucrările memorialistice ilustrează caracterul lor „ocazional”. Cel mai adesea, articolele lui sunt și răspunsuri la unele afirmații cu privire la viața poetului, care i se par profanatoare.

Există între lucrările memorialistice ale lui Ioan Slavici și câteva care nu sunt ocazionale: **Închisorile mele și Lumea prin care am trecut.** Ele au ca punct de plecare **Fapta omenească.** Aici Slavici vorbește în repetate rânduri de „tata bătrân”, de tatăl său, de sora sa și cu deosebire de mama sa. Ei sunt evocați prin o mulțime de întâmplări, multe imaginate, încât devin personaje literare. Mama sa este înfățișată în rolul de pedagog care își îndrumă fiul în educarea stăpânirii de sine, dar este greu de admis că țărancă din Siria avea idei de această natură. Slavici evocă aici anii studenției la Viena, prezintă interes și în mai mare măsură decât evocarea copilăriei.

Fapta omenească este o scriere în care precumpănește evocarea și confesiunea și mai puțin informarea propriu-zisă și datele stricte. Scriitorul are în vedere fapta înaltă, viața interioară și aventura spirituală. Raportarea se face la familie, la prieteni, la învățăturile profesorilor și filozofilor. Autorul scrie că „gratitudinea, iubite amice, în lumea cea adevărată nu există: e un lucru pe care toți îl caută, dar nimeni nu-l găsește”. Pentru scriitor termenul e complementar cu ingratitudea și cu prostia.

Mulțumirea de sine și de ceilalți constituie un pas spre iubire, nemulțumirea este un pas înapoi. Este mai bine ca alții să se plângă de noi, decât să ne plângem noi de alții, scrie Slavici în a șasea scrisoare. La Slavici cumpătul este înțelepciune și înțelepciunea e cumpătare: „stăpânirea de sine a omului care știe și înțelege, deci nu voiește să facă decât ceea ce este în natura lucrurilor să fie”. Cuminența ferește de primejdii, frica te face mișel. Temerea este „frâul voinței omenești”. Capul omului este luminat de inimă. Iubirea este veșnică. O zestre inegal răspândită o constituie cumpătarea, lepădarea de sine și înălțarea sufletească. Sunt lucruri prin care omul de poate ferici. „Iubirea întărește inima și ne eliberează mintea”. La Slavici iubirea este opusă voinței, putând-o stăpâni.

Închisorile mele este compusă sub formă de scrieri adresate unui „prieten din altă lume”, poate Eminescu. Aici Slavici descrie viața sa petrecută în temnița de la Vaț, în 1888 – 1889 și în temnițele prin care trece între 1916 și 1920. Lucrarea constituie o prețioasă sursă de informații. Ea poate fi considerată ca un ultim cuvânt și o ultimă privire asupra drumului străbătut de-a lungul a aproape opt decenii de viață și mai bine, de cinci decenii de activitate literară și publicistică.

Memorialistul scrie, în mai multe rânduri, că părinții săi au murit unul după altul, mai întâi mama, apoi, la câteva săptămâni și tatăl său. El ar fi murit de teamă, îl informează Slavici pe Iacob Negruzzi, să nu ajungă zile de bucurie, la care soția sa nu mai putea participa. Memorialistica nu oferă întotdeauna o imagine exactă, nici chiar asupra părinților săi. Asemănările între atitudinea lui Slavici față de mama sa și cea a lui Creangă sunt izbitoare. Mama lui Creangă rămâne la „filozofia” ei țărănească, în timp ce Slavici pune propriile sale idei în seama mamei sale.

Slavici era un om de încăpățănare rar întâlnită în susținerea ideilor sale. Îl plăcea „să-și audă glasul și să plângă” și nicăieri nu se vedea mai bine acest lucru, decât în **Lumea prin care am trecut** și **Închisorile mele**. Memorialistica șirianului este și o mină de informații și fără ea nu sunt de conceput cercetările în legătură cu Caragiale, Creangă și Coșbuc, iar cele în legătură cu Eminescu și Slavici însuși imposibil de realizat.

Unele dintre operele lui Slavici sunt didactice. În domeniul învățământului el a scris enorm: „numai...din literatura populară putem să cunoaștem vederile și gestul poporului”, deoarece „punctul de plecare al oricărei produceri literare originale este viața intelectuală a poporului nostru”. Slavici a stabilit șaptesprezece specii (vorbele, proverbele, cimiliturile, chiotele, snoavele, doina, balada, povestea, colinda, cântece de stea, cântecele de irozi, brezaia, plugul, paparuda, cântecele de nuntă și de cumetrie, descântecele, bocetele), dar când a trecut la prezentarea lor detaliată le-a redus la treisprezece, considerând colindele, cântecele de nuntă și de cumetrie și descântecele ca făcând parte din poezia de ocazie.

„Vorbele” reprezintă după părerea sa „un gen de producție literară, căci ele nu rezultă din inspirația momentană a celui ce vorbește, ci sunt obișnuite, o comoară comună tuturor”. „Vorbele” sunt numite și „zicători”. Când expune speciile folclorice, Slavici le denumește sumar: proverbele – „codice popular pentru înțelepciunea în viața practică; balada – cel mai presus dintre genurile povestitoare sau epice ale literaturii populare”.

Tot în „Educatorul” (1883 – 1884) Ioan Slavici a publicat un articol intitulat **Estetica**. Scris din necesități didactice și publicat din dorința de a incita discuții publice. Cursul acesta este influențat de Herbat și Spencer cu privire la legătura esteticii cu filozofia, psihologia și fiziologia. Profesorul ia în discuție trebuințele trupesti, sociale și sufletești, precum și forma estetică și treptele evoluției.

Așa cum atestă un apropiat al scriitorului, Slavici s-a despărțit de viața pământească „cu o adevărată părere de rău, și fiindcă își închipuia că nu ajunsese la capătul chinurilor pentru care fusese sortit, și pentru ca străbătând-o până la al 78-lea an reușise să pătrundă câte ceva din tainele adânci ale firii necuprinse” (Pompiliu Marcea, Slavici, p. 125) .

S-a stins așa cum a fost toată viața, sărac și lipsit de onoruri, lăsând drept moștenire familiei doar câteva manuscrise. O dată cu Slavici dispărea o lume și un mod de a înțelege lumea. Murea un mucenic al luptei pentru ceea ce credea că-i dreptate și adevăr, una dintre cele mai mari personalități etice pe care le-a dat cultura noastră. A pățit multe și n-a fost pățimaș, la festinul acestei vieți, n-a fost un răsfățat al sorții. În timp ce atâtea mediocrități au asaltat ierarhia socială, înfruptându-se cu lăcomie din bunurile vieții, fiul de țărani din Șiria a trăit permanent sub teroarea amenințătoare a foamei și a mizeriei.

Mihail Sadoveanu sublinia în evocarea **Ultimul din generația jertfei**: „Pentru darul pe care l-a avut, Slavici a pățit mai mult și mai lung decât toți. Cei care nu cunosc blestemul talentului și nu cugetă aspri și cu suferință să ajungă la bunurile de sus”. Dispărea, de asemenea, unul dintre marii noștri scriitori:

„Îl vedeam deasupra noastră – zice Galaction în cuvântul rostit la înmormântarea lui Slavici -, mare în literatură, fruntaș al condeului, premergător și explorator al frumuseților graiului și ale sufletului poporului nostru”.

Vârsta, detențiile, umilirile îl șubreziseră pe Slavici. Petrece la Crucea de Jos, lângă Panciu, în locuința fiicei sale Lavinia ultimele săptămâni de viață. A fost înmormântat în 17 august 1925, la Schitul Brazi, din Panciu.

Gala La ceremonia înhumării au participat rudele, localnicii și numai câțiva scriitori: Liviu Rebreanu, Gala Galaction, Mihail Sorbu etc. Au vorbit Rebreanu și Galaction. Crucea de deasupra mormântului poartă drept inscripție cuvintele lui Galaction rostite cu prilejul înmormântării: „Primește, Doamne, în rândul dreptilor, pe dreptul Ioan Slavici, care a trecut prin viață, cu rară înțelepciune și superioară îngăduință!”

Când în 26 aprilie 1884, apărea la Sibiu primul număr al ziarului „Tribuna”, toată lumea știa că Slavici este sufletul acestei publicații. În rolul lui de director, Slavici a avut de înfruntat bănuiala și persecuția autorităților maghiare și datorită relațiilor pe care și le formase la București, putea fi ușor învinuit de „unealtă”, „agent” al guvernului.

Ioan Slavici a fost nevoit, datorită filojunimismului său notoriu, să dea o declarație că nu va face propagandă pentru junimiști în coloanele „Tribunei”.

Mihail Kogălniceanu devine cel mai zelos cititor al „Tribunei”. La fel s-a întâmplat și cu Ionel Brătianu. „Telegraful român”, unde-și făcuse Slavici ucenicia dinainte de 1883, anticipează „Tribuna”. La „Telegraful român” a apărut cel mai clar ideea unității culturale a românilor de pretutindeni. „Telegraful...” inițiasse după 1878 o „foiță” care să-i deprindă pe cititori, prin contrabandă, cu ortografia și limba română. Însăși lozincă formulată de Slavici, „Soarele pentru toți românii la București răsare” - are precedente indubitabile.

Stăpânit de aceleași idei și principii, pe care le-a făcut cunoscute publicului prin paginile „Tribunei” sibiene, Ioan Slavici a devenit un colaborator de frunte al „Tribunei poporului” din Arad, după încetarea „Tribunei” din Sibiu. În această nouă etapă tribunistă, scriitorul a desfășurat o bogată activitate literară și publicistică. Prima sa lucrare literară tipărită în „Tribuna” arădeană a fost nuvela **Anghel**, reprodusă la numai o lună de zile, după „Convorbiri literare”, nr. 3 – 5/1906 (Număr festiv, alcătuit cu ocazia sărbătoririi a patruzeci de ani de la apariția revistei junimiste). Republicată în „Tribuna”, povestirea nu mai cuprinde episodul de la început.

Nuvela **Precupețul** a apărut pentru prima dată în „Tribuna”, nr. 94/1908, partea întâi, iar în numerele următoare, celelalte părți. Încă de la începutul lucrării autorul exclamă cu convingere că viața lui Barbu Olteanu de la Pitești, precupețul, e frumoasă. Tabloul este însă întunecat de moartea soției și a celor doi copii. Unicul băiat cu care rămăsese, întorcându-se în satul său, îi moare la puțin timp și rămâne singur. Ioan Slavici e interesat aici de prezentarea unor aspecte economice din viața micii burghezii de la noi, la începutul secolului al XX-lea.

Preocupări de natură moralizatoare a avut Ioan Slavici și în alte scrieri. În nuvela **O aventură galantă**, lucrare inedită, („Tribuna”, nr. 285/1910), autorul ia în răs aspectele amoroase ale vieții unor ofițeri de atunci. Mesajul ce se desprinde din cele câteva pagini ale lucrării se referă la necesitatea unei educații a cadrelor militare pe măsura misiunii lor. Cu siguranță că, datorită acestei convingeri, Ioan Slavici a îndeplinit funcția de secretar literar al „Buletinului armatei și marinei”, la numai trei ani de la publicarea nuvelei.

Fiind un pedagog desăvârșit timp de peste patru decenii și acordând un rol deosebit educației, scopului și mijloacelor acesteia, el a preconizat așa-zisa „armată-școală”, în care ofițerii să aibă rolul de dascăli.

Dintre cele peste o sută de nuvele ale prozatorului, multe au văzut lumina tiparului în „Tribuna”. Nuvelele publicate în acest cotidian, din care n-au lipsit îndemnul moralizatoare, s-au bucurat, mai ales după 1900, de aprecieri atât din partea cititorilor, cât și din partea criticilor. Astfel, ocupându-se de nuvela **Spiru Călin**, subintitulată „roman”, probabil datorită întinderii sale, nuvelă a cărei primă parte a fost publicată în nr. 222/1908 din „Tribuna” și a continuat să apară, pe

părți, în numerele următoare, critica literară a vremii a apreciat realizarea personajului principal care dă și titlul bucății. Îi sunt subliniate, mai ales, trăsăturile egoiste, precum și preocuparea de a-și mări veniturile cu o exactitate matematică, pe căi, bineînțeles, nu prea cinstite, folosind sistemul dobânzilor.

Personajul a cărui lozincă „taci și rabdă” e ridicată la rangul de principiu al vieții, nu este altul decât un cămătar zgârcit, rămas singur până spre bătrânețe, cumpătat în toate, omul născut parcă cu creionul în mână, gata oricând să facă „combinații și socoteli”.

Un copil găsit pe scările unei biserici din București de niște oameni care pleaseră din sat în Capitală să-și caute de lucru, crescut cu grijă, și căruia îi va veni nenorocirea de la o față imorală de mahala, formează subiectul altei nuvele – „roman”, publicată de Slavici pentru prima dată în „Tribuna”. Ea poartă titlul **Din valurile vieții** și a fost întâmpinată cu destul interes de critica literară.

Despre cele șapte romane scrise de Slavici, **Corbei** a apărut doar în paginile „Tribunei”, între 1906 – 1907. Romanul nu face parte dintre operele sale reușite din punct de vedere artistic. Personajul central este un celibatar ce-și pierde încrederea în oameni și se izolează. Pierde și o dragoste din tinerețe, pentru motivul că fusese destituit din funcția de avocat. Nu se poate adapta mediului unde trăiește, având necazuri din această cauză, dar și pentru faptul că erau un ateu convins.

Ni se pare inexplicabilă evoluția acestui personaj spre sfârșitul narațiunii, când se întoarce cu fața spre divinitate, fiind convertit din punct de vedere religios și transformat dintr-un mizantrop într-un om ce descoperă, în chip neașteptat, frumusețea vieții de familie. Din roman cititorii mai rețin și un personaj feminin, doamna Fireanu, o persoană întreprinzătoare și plină de energie. Dar, reușita acestui personaj, precum și cele câteva pagini în care Ioan Slavici prezintă, cu o deosebită sensibilitate, afinitățile sufletești dintre Corbei, om destul de în vârstă, și Lucia, o fată în pragul adolescenței, nu salvează nicidecum lucrarea, textul rămânând greoi, confuz și cu fraze neclare.

Prezent la toate marile evenimente de seamă din epocă, Ioan Slavici nu putea să nu facă parte dintre colaboratorii de frunte ai ziarului arădean. De la primul său articol, **Premiile școlare**, până în 1910, când îi apare ultima lucrare, **Pesimismul meu**, scriitorul șirian a desfășurat o vastă activitate publicistică și literară, care a servit în mod pregnant luptei pentru desăvârșirea unității poporului român.

Proza sa are un caracter obiectiv, cu numeroase reflecții moralizatoare, fiind în spiritul tradiției și în același timp un important mijloc de conservare a ființei naționale a poporului român, specific și altor scriitori transilvăneni ca Octavian Goga, George Coșbuc, Ion Agârbiceanu etc.

Ioan Slavici a folosit paginile „Tribunei” arădene pentru înfăptuirea unității politice a românilor din Ardeal, unitate pe care, atât el, cât și alți scriitori, o vedeau înfăptuită mai ales printr-o activitate culturală susținută.

Bibliografie

1. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982;
2. Marcea, P., *Ioan Slavici*, E. P. L., București, 1965;
3. Munteanu, G., *Sub semnul lui Aristarc*, Editura Eminescu, București, 1975;
4. Negrilă, I., *Scriitori români în actualitate*, Editura Multimedia Internațional, Arad, 2003;
5. Piru, Al., *Istoria literaturii române de la origini până azi*, Editura Univers, București, 1981;
6. Popescu, M., *Slavici*, Editura Cartea Românească, București, 1977;
7. Slavici, I., *Amintiri*, Editura Viitorul Românesc, Deva, 1998;
8. Todoran, E., *Secțiuni literare*, Editura Facla, Timișoara, 1973;
9. Vatamaniuc, D., *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968;
10. Zăciu, M., *Clasici și contemporani*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991.

VASILE GOLDIȘ ȘI IOAN SLAVICI

VASILE GOLDIS AND IOAN SLAVICI

Eugen GAGEA**Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației,
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad****Abstract**

The historical paper of Dr. Eugen Gagea from the local university that carries the name of their spiritual father is a complete monograph of the life and literary work of Vasile Goldis the leader of the Great Union in 1918, 1st of December, having an essential contribution in forming the National Unity of the Rumanian people.

Key words: leader, journalist, spokesman, personality, editor.

Cuvinte cheie: profesor, corifeu al Marii Uniri, ziarist, redactor, orator, personalitate.

În calitatea sa de director al *Asociațiunii* culturale arădene, Goldiș considera că această societate are drept, țel fundamental „să fie mama ocrotitoare a limbii românești, aici la marginile cele mai spre apus a neamului nostru”. Îl elogia pe Ioan Slavici, care „prin condeii săi învăluit în farmecul dulcelui nostru grai a creat la cele 3 milioane de români din Țara Ungurească o nouă epocă de progres a limbei românești”⁴³.

În strânsă legătură cu idealurile naționale și sociale care îl însuflețeau, cu dragostea lui pentru poporul din care făcea parte, cu afinitatea manifestată pentru ceea ce i-a asigurat acestuia persistența, se vădesc a fi și ideile lui Goldiș cu privire la artă și literatură, dragostea și pasiunea pentru frumos fiind o coordonată fundamentală a echilibrului spiritual al personalității celui în cauză.

În articolul intitulat *Arta*, publicat în *Tribuna poporului* (1902), Vasile Goldiș, după ce afirma că arta este una dintre trăsăturile esențiale care-l deosebește pe om de ceea ce îl înconjoară, de celelalte viețuitoare, subliniază apoi și importanța ei în viața unui popor. Arta face ca un neam să capete trăsături specifice, cu care să se poată afirma în cadrul circuitului universal al valorilor.

Exprimându-și convingerea că toate popoarele iubesc frumosul și ca atare arta le e de asemenea proprie, ca preocupare tuturor, încă din cele mai vechi timpuri, Goldiș ține să precizeze, cu mândrie, că în ciuda condițiilor vitrege istorico-politice, care nu i-au permis să se manifeste în acest domeniu, multă vreme, în toată plinătatea posibilităților, dragostea de frumos a fost și este o componentă de seamă a poporului român. „Românul -scria el, hiperbolizând ușor retoric - iubește arta mai mult decât grâul. Nu seceră fără doină, doină la plug, doină la coasă”⁴⁴. Sensul politic al unor asemenea reliefări - care în esența lor nu sunt deloc fanteziste, subiective - nu e greu de sesizat. Un popor în a cărui structură sufletească simțul artistic ocupă un loc atât de important - sugerează autorul articolului - un popor care a făcut prin producțiile sale folclorice, în primul rând, dovada originalității și înzestrării sale, merită o soartă mai bună și drepturi egale cu celelalte popoare civilizate ale Europei vremii.

Într-un alt articol, publicat în aceeași perioadă, (*Arta română*), Goldiș susține cu convingere că arta noastră are caracter european și universal⁴⁵. În spiritul culturii sale clasice, care îl făcea să

⁴³ *Tribuna*, 30 ianuarie/12 februarie 1909, nr.12, p.2, și *Biserica și școala*, 1/14 februarie 1909, nr.17, p.2-3

⁴⁴ Vasile Goldiș, *Arta*, în *Tribuna poporului*, 11/24 februarie 1902, nr.26, p.1

⁴⁵ Idem, *Arta română*, în Idem, nr 6, 8/22 ianuarie 1908, nr. 4, p.1

admită monumentele istorico-arhitectonice din Grecia, pe care le considera cu îndreptățire leagănul civilizației europene, (dar și de la Constantinopol, Alexandria, Cairo, Ierusalim etc.), ca pe bunuri ale întregii umanități⁴⁶, intelectualul ardelean aduce în acest articol un cald elogiu poporului român pentru că, înzestrat de la natură cu calități alese, cum ar fi demnitatea și virtutea, a oferit umanității nenumărate talente, cu care s-ar mândri orice neam⁴⁷.

După părerea lui Goldiș, care își păstrează deplina actualitate, orice operă de artă durabilă nu aparține numai poporului în mijlocul căruia a apărut, ci omenirii în ansamblu⁴⁸. Deține deci un caracter de universalitate în spațiu; ceea ce este cazul și cu capodoperele artei și literaturii române.

În ceea ce privește această idee a universalității capodoperelor naționale, la care se oprește mai mult în mod concret, Vasile Goldiș, subliniază cu îndreptățită mândrie, nivelul ridicat la care a ajuns și scrie: „Sunt fericit, că iată pe cerul vieții românești au răsărit luceferii poeziei: Alecsandri, Eminescu, Coșbuc”. Și în continuare, cu evident substrat național politic: „Poporul cu astfel de nume pe paginile istoriei sale își croiește viitor de aur printre valurile vieții de pe pământ”⁴⁹.

Problemele literaturii române - privite și pe plan mai larg, teoretic, îl preocupă pe Goldiș într-un articol publicat în revista *Luceafărul* cu titlul *Literatura noastră*. Să reținem de aici, în primul rând, o idee rămasă de actualitate și confirmată în justețea ei de evoluția ulterioară a literaturii române, de la data când a fost scris articolul respectiv (1904). E vorba de exprimarea de către Goldiș a convingerii că literatura unui popor este rezultatul dezvoltării, evoluției acestuia și ea trebuie să oglindească aspirațiile și năzuințele poporului din mijlocul căruia s-a ivit. Pentru scriitorii români din Transilvania - arată Goldiș - aceasta înseamnă reflectarea în scrisul lor a vieții românității de aici, aspirația acesteia spre libertate și independență, spre unire, spre muncă pașnică și constructivă, spre moralitate, civilizație etc., etc.

Goldiș, adeptul unei arte realiste, care să oglindească cu veridicitate aspecte luate din viața socială și națională, a militat pentru o asemenea artă, îndemnându-i pe scriitori să se aplece asupra vieții și frământărilor poporului. Înțelegându-i și apreciindu-i pe reprezentanții de seamă ai scrisului românesc (Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, Coșbuc, Goga), o făcea în bună măsură tocmai pentru a-i da drept modele vii, exemplare în direcția unei literaturi realiste de înaltă valoare artistică.

Există apoi, în articolul la care ne-am referit mai sus, și alte idei de valoare. Goldiș crede că opera literară autentică trebuie să îmbine caracterul național cu cel universal, să vehiculeze idei cu ajutorul unor mijloace artistice care să impresioneze, să provoace emoții estetice.

Și de data aceasta, își afirmă convingerea întemeiată pe valorile remarcabile pe care le-a dat literatura noastră că „românii sunt capabili să dea talente mari pentru literatură. Începând de la pleiada cea veche a bărbaților literați care în România au produs renașterea națională și până în timpurile mai nouă, literatura românească (...) este clasică”⁵⁰, (aici cuvântul de „clasic” are sensul de „exemplar”, „foarte valoros” - n.n.). Ea a dat creații demne de tot interesul și dincolo de hotarele țării: „Slavici ar putea să fie podoaba literaturii oricărui neam, George Coșbuc e un geniu, care trebuie să primească loc onorific chiar în istoria literaturii universale”⁵¹ - iată două exemple date de Goldiș. (Chiar dacă acestea, în ele însele, pot fi pentru unii discutabile, ideea în sine rămâne absolut justă).

Discutând situația literaturii române din Transilvania, Vasile Goldiș arată condițiile social-economice nefavorabile în care a fost și este silită să se dezvolte, ceea ce face ca talentele mari, pentru a se putea realiza în condiții normale, să se refugieze dincolo de Carpați.

Importantă este optica sociologică - a articolului în cauză, atât de apropiată cititorului de azi

⁴⁶ *Românul*, 6 aprilie 1921, p.1; 9 aprilie 1921, nr.33, p.1-2

⁴⁷ Vasile Goldiș, *Artă română*, op.cit., p.16.

⁴⁸ *Ibidem*

⁴⁹ *Ibidem*

⁵⁰ Vasile Goldiș, *Literatura noastră*, în *Luceafărul*, (Budapesta), 1 ianuarie 1904, nr.1, p.4

⁵¹ *Ibidem*

- în care e analizată această stare de lucruri. Dezvoltarea literaturii leagă foarte strâns de condiția factorului receptor, a publicului. În Transilvania, precizează autorul, datorită politicii reacționare a oficialităților austro-ungare, poporul român trăiește în condiții de ignoranță. Ca atare, din cauza numărului mic de școli și ziare în limba română, de asociații culturale, lipsa, în general, a unei mai largi activități cultural-politice, atenția pentru literatură este scăzută, ceea ce afectează dezvoltarea mai impetuoasă a acesteia.

Prin urmare, susține Goldiș, această stare de lucruri ridică și mai mult problema legăturii scriitorului, a operei sale cu poporul, cu viața acestuia. Numai astfel primul va reuși să trezească, în mijlocul celui de al doilea, interes, va găsi audiență și va putea contribui efectiv la ridicarea culturală a maselor, proces care, la rândul-i, se va repercuta favorabil în dezvoltarea ulterioară a domeniului.

Toate aceste idei sunt lapidar și conexas rezumate de autor atunci când concluzionează: „Între scriitor și cititor există un raport matematic. Se întărește, crește cercul cititorilor, literatura își ia zbor. Pentru aceea lucrul cel mai de căpetenie este să sporim numărul acelor care citesc scrieri românești. Dar numărul acesta iarăși numai așa îl poți spori, dacă oamenilor le vei da de citit ceea ce pot mistui”⁵².

Prin modul de a vedea literatura în strânsă conexiune cu publicul cititor, Vasile Goldiș ni se arată realmente un precursor al sociologiei literare de azi.

Comentând opiniile lui Goldiș exprimate în acest articol, unii istorici literari de astăzi au afirmat că acesta sugerează scriitorilor români din Transilvania să se limiteze deocamdată la o producție de interes regional, fără cuprinderea națională, cu atât mai mult universală. Această afirmație pornea de la citirea grăbită a cuvintelor lui Goldiș: „Mititeii care rămânem aici (în Transilvania - n.n.) să nu facem literatură universală”⁵³.

În realitate lucrurile stau cu totul altfel, după cum ne-o demonstrează ceea ce Goldiș afirma în continuarea imediat frazei incriminate. El sugerează: „Ci mai vârtos să ne coborâm la popor, să ne inspirăm de la el, să-i înțelegem aspirațiile, dorințele, bucuriile, durerile lui. Acestea să inspire creațiunile noastre literare. Să reproducem viața noastră proprie (...) sunt lucruri care cuprind în forme literare, câte o clipă din viața noastră”. Și încheie: „În chipul acesta se poate vârî în sânul societății noastre pofta lecturii românești”⁵⁴.

E clar, deci (un semn de avertizare îl constituie și faptul că Goldiș pune cuvântul „universală”, care i-a derutat pe respectivii comentatori, între ghilimele), că, de fapt, autorul articolului se ridică împotriva a cu totul altceva decât s-a crezut, și anume nu împotriva unei literaturi aspirând spre o cât mai înaltă valoare, ci împotriva acelor scriitori (sau mai degrabă scriitorăși) care înțelegeau să devină „universali” căutând subiecte, atitudini exotice, copiind niște modele străine încercând să fie cât mai puțin români, din convingerea – falsă - că altfel nu vor putea ieși în atenția lumii.

În sfârșit, în finalul articolului, Goldiș om în primul rând al gândirii practice, preconizează o serie de modalități concrete prin care s-ar putea realiza răspândirea literaturii de bună calitate în satele românești din Transilvania. Este vorba de înființarea și sporirea bibliotecilor volante, promovarea unor bibliotecari inimoși, dezinteresați, care să ducă cărțile acasă la cititor etc., contribuindu-se și pe această cale la creșterea gustului pentru citit al țaranului.

Concluzii

Se poate afirma, credem, cu drept cuvânt, că în concepția lui Vasile Goldiș arta și literatura română (în special cea din Transilvania) trebuie să constituie un instrument eficace de luptă împotriva tendințelor de deznaționalizare exercitate de anumiți factori externi, un mijloc de educare, de sădire a dragostei pentru patrie și popor, de cultivare a sentimentului demnității și

⁵² *Ibidem*, p.5

⁵³ *Ibidem*

⁵⁴ *Ibidem*

mândriei naționale; toate acestea însă, element extrem de important, fără pierderea din vedere a importanței valorii artistice.

Conștient de valoarea educativă a literaturii naționale, de locul pe care ea trebuie să-l ocupe (alături de istoria românilor) în programa școlilor din Transilvania, Goldiș consideră că limba și literatura română pot fi utilizate ca mijloc de educație în familie, un rol de seamă revenindu-i în această direcție femeii române⁵⁵.

Valoarea națională a artei și literaturii este văzută și pe un alt plan. Prin realizări artistice prestigioase, menționează Goldiș, poporul român va putea să se impună în atenția Europei civilizate, înfrângând pe această cale orgoliul și aroganța asupritorilor lui⁵⁶.

Să mai consemnăm și ideea potrivit căreia Vasile Goldiș vedea arta și literatura română ca pe un tot organic, dincolo de anumite granițe politice arbitrare și temporare instituite. De aici interesul pe care îl acordă, până la 1918, vieții cultural-artistice de peste Carpați, precum și strădaniile pe care le întreprinde pe linia popularizării în rândul românilor din Transilvania a operelor clasicilor literaturii noastre⁵⁷.

IOAN SLAVICI ȘI CONTEMPORANII SĂI

IOAN SLAVICI AND HIS CONTEMPORARIES

Bianca NEGRILĂ

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

E-mail: iuliannegrila@rdslink.ro

Abstract

The paper refers to the relationships of our great writer with those who were his contemporaries. First, we can talk about his friendship with Mihai Eminescu, who was his most precious help in his writing activity. Moments of their friendship are revealed now for the first time and give the reader new and important information about the times when the two famous writers were students in Viena or when they were contributing to “Timpul”-“The Times” newspaper. The relationships with Titu Maiorescu are also revealed. This one was his mentor and his support. Slavici will have a conservative attitude under Titu Maiorescu’s influence. We also refer to the tense relations between the great writer and Nicolae Iorga or Octavian Goga and to Ion Pas or Barbu Solacolu’s impressions upon Slavici, concerning his physical appearance as well as his morality.

Key words: contemporary, friendship, philosophy, students’ society, abnegation, morality.

Cuvinte cheie: contemporan, prietenie, filozofie, societatea studenților, renunțare, moralitate

Nu este întâmplător că Slavici, ca și Creangă, a scris mai întâi povești (**Fata de birău**, considerată debutul său literar, fiind o poveste populară dialogată, iar primele nuvele originale

⁵⁵ Gheorghe Șora, *Elemente de critică literară la Vasile Goldiș*, în *Orizont* (Timișoara), 16 septembrie 1971, nr.82, p.94

⁵⁶ *Ibidem*, p.90-91

⁵⁷ *Ibidem*, p.93

datorează enorm producției orale a poporului). Pedagog iscusit prin intuiție, bunicul lui Slavici, nu promitea nepotului, când nu făcea năzbâtii, dulciuri sau jucării, ci „povești”: „Astăzi te-ai purtat bine ! P-asăară îți spun o poveste”. Într-o scrisoare trimisă „Convorbirilor literare” , ca un fel de prefață la **Zâna Zorilor**, în 1872, Slavici mărturisește cu emoție: „Întreaga copilărie a mea n-a fost decât o poveste lungă și frumoasă... Cât am fost în casa părinților mei, am ascultat, cât am fost departe de ea, am spus la povești: povestea a fost fondul plăcerilor mele din copilărie! [1-12]”

Plecând spre Viena, cu gândul studiilor, reacția părinților a fost diferită: tatăl era mândru că feciorul său va deveni „domn”, adică „învățat”, pe când mama era încărcată de presimțiri înduioșătoare. Ioan Slavici își amintește de o mamă care a-nceput a-l plânge și a-l boci „ca pe un mort”.

La Viena, ca student, urmează dreptul, frecventând cursurile unor profesori eminenți: Ihening, Lorenz Stein, Zimmermann, Glaser, Brucke, Schaffle etc. Spirit disciplinat, perseverent, colegii îl numeau „maniac”, pentru corectitudinea ireproșabilă, ieșită din comun. Însă, evenimentul capital era cunoștința și împrietenirea cu Eminescu, venit și el la studii, în toamna anului 1869.

Întâlnirea omului disciplinat, maniac de corect, cu o anumită îngustime de vederi, crescut în respectul măsurii în toate, care era Slavici, cu celălalt om, dotat cu extraordinara capacitate de înțelegere a universului, adică întâlnirea dintre un temperament clasic și echilibrat, cu unul romantic și dezlănțuit, a fost utilă și necesară pentru amândoi, în primul rând pentru Slavici, care, ca scriitor, este descoperirea și creația lui Eminescu, după care va urma cea a marelui humuleștean.

Timp de jumătate de secol, Slavici a publicat în presa vremii zeci de articole și însemnări despre Eminescu, a intervenit în discuții și polemici purtate în jurul poetului – toate arătând prețuirea până la venerare a marelui său prieten. Pentru întâia oară a primit de la Eminescu îndemnul de a citi pe Platon, Aristotel, Kant, Schopenhauer, Confucius – care-i vor deveni, datorită prietenului său – familiari. Slavici a avut totdeauna convingerea că Eminescu era „cel mai știutor dintre oamenii cu care eu am avut în viața mea mulțumirea de a sta de vorbă !”

Prietenia lui Eminescu cu Slavici și Creangă, ca și descoperire lor de către tânărul lor prieten, n-a fost un simplu joc al întâmplării. Toți trei au fost naturi robuste și sănătoase, copii crescuți la țară, obișnuiți să doarmă pe unde apucau, să-i bată vântul și ploaia, să rabde cu stoicism foame în peregrinările lor.

Ca și Creangă, copil, fura poame din grădina altora, deși avea destule acasă; era nebun după înot, cu toate că știa că maică-sa îl va certa. Ca și Eminescu, copil, îi plăcea să hoinărească, dispărând de acasă fără veste „pe la rude și pe la fini”, ori petrecând nopțile cu băieții ieșiți cu vitele la pășune, ca să le asculte povestirile.

Cei doi discutau tot felul de probleme, dar mai ales literatură și filozofie. Eminescu cunoștea „literatura tuturor popoarelor, istoria universală și cea română, filosofia tuturor timpurilor, limbile clasice”, în timp ce Slavici declara că „trăise în o lume strâmtă și nu știa nimic, nu cunoștea pe cât ar fi dorit limba, literatura și istoria poporului român”. Din aceste discuții spiritual lui Slavici a evoluat, a căpătat o mai largă înțelegere a lucrurilor: „Se izbeau în noi amândoi – notează Slavici în **Amintiri** – una de alta, două lumi pornite din aceeași obârșie, dar desfășurate fiecare în felul ei, una largă și luminoasă, iar cealaltă strâmtă și neguroasă”. Cu toate că erau „în multe privințe foarte diferiți unul de altul”, amândoi erau de părerea, „superiorității poporului român”.

Existau în Viena două societăți studențești: „Societatea literară” și „România”. Cooptarea celor doi membri, chiar în primăvara anului 1870, duce la unificarea celor două grupări în societatea numită „România Jună”, la care Eminescu devine ulterior secretar, iar Slavici președinte. Scopul societății nou înființate consta în lupta pentru „unitatea sufletească a românilor”, pentru ca mai târziu, să se poată înfăptui unitatea politică. Nu întâmplător deviza societății o constituia un vers din celebrul **Răsunet** al lui Andrei Mureșanu: „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simți !”

Împlinindu-se în august 1870, patru sute de ani de la zidirea Mănăstirii Putna de către Ștefan cel Mare, Eminescu și Slavici au luat inițiativa de a transforma acest eveniment într-un prilej de strângere a unității naționale a românilor de pretutindeni. Dacă pentru Slavici serbarea de la Putna

era doar „începutul unei conștientizări lucrări pentru restabilirea unității culturale a românilor”, pentru Eminescu ea era înțeleasă ca o manifestare politică în toată legea. Multe dificultăți întâmpină Ioan Slavici din partea bucovinenilor, care nu înțelegeau suficient sensul actului. Avea o uriașă răbdare în legătură cu buna desfășurare a lucrărilor. Serbarea propriu-zisă de la Putna a rămas totdeauna în amintirea lui Slavici, ca un moment de profunde și răscolitoare emoții, mai ales raportat la meschinăria vieții politice din anii maturității.

Ioan Slavici a mer pentru un moment la Șiria să-și vadă părinții. Gândul lui era la Viena, la studii, dar posibilitățile bănești lipseau cu desăvârșire. Era meritul lui Eminescu, care a stăruit pe lângă „Junimea”, unde Slavici era cunoscut deja, pentru că publicase **Fata de birău** în „Convorbiri literare” și-l cunoscuse pe Iacob Negruzzi în vara lui 1870, să i se asigure o sumă de bani cu care Slavici se întoarce la Viena, unde este acuzat de trădare, considerat „agent secret” al Austriei de către aripa națională a studenților români. În mod penibil este tras la răspundere pentru că a folosit banii comitetului spre a-și procura hainele necesare și pentru a călători până la Putna.

Eminescu scrie un articol în care atacă pe „radicali”, dar Slavici îl împiedică să-l publice, deși evenimentele de la Putna, din vara anului 1871, reprezintă una dintre paginile cele mai luminoase din viața lui Slavici.

Marelui poet i se datorează îndreptarea lui Slavici spre lectura literaturii, mai ales literatura filosofică. După citirea câtorva cărți de Schopenhauer, recomandate de Eminescu, urmai bineînțelese discuții aprinse, în care poetul, adorator al lui Schopenhauer, își desfășura întinsele sale cunoștințe filosofice, pledând cu pasiune pentru superioritatea filosofului pesimist și mizantrop.

Cărțile lui Schopenhauer, declara Slavici într-o scrisoare către Iacob Negruzzi, „au făcut asupra mea o impresie atât de puternică, încât după repetate încercări mi-a fost puțință a scrie ceva fără ca în ceea ce am scris să nu se vadă urmele lecturii”.

Din discuțiile cu Eminescu, de la cursuri, din Schopenhauer, Slavici a mai luat cunoștință de Budha, Nirvana, Confucius. Influența filosofiei confucianiste asupra lui Slavici este mult mai însemnată și mai evidentă decât a oricărui filosof. El citește orice-i cade în mână despre China și despre filosoful chinez. Vederile lui Confucius „se potriveau atât de bine cu ceea ce învățasem acasă la noi” și cu creștinismul, mărturisește Slavici și are toată dreptatea.

Cele mai nefericite zile ale mamei sale erau acelea în care copilul „mințea”. Acest păcat era de neiertat, orice i se putea trece cu vederea, dar minciuna, nu. În **închisorile mele** el mărturisește că odată, în copilărie, pierduse o **Biblie** ilustrată, dar nu recunoscuse. Întâmplarea e dureroasă pentru mama sa: „Cu minciuna începe copilul – zicea dânsa – și cu tâlhăria-n drumul mare sfârșește omul în toată firea”. Scriitorul a fost deseori victima sincerității sale, dar n-a cedat niciodată.

Din prima perioadă a epocii vieneze, Slavici devine adeptul „Junimii” și al „Convorbirilor literare”, se alătură lui Maiorescu în polemica acestuia cu ideile școlii lui Simion Bărnuțiu, la fel ca și Eminescu. Slavici a fost ușor de câștigat de ideile maiorești, mai ales datorită lui Eminescu, a cărui forță de convingere era irezistibilă. Chiar ideile lui Maiorescu, care pleda pentru o limbă izvorâtă din popor, înțeleasă de popor, ridiculizând încercările savante de a crea o limbă artificială „în eprubetă”, erau de natură să convingă. Mai târziu, Slavici a adoptat o însemnată parte a ideilor sociale și estetice junimiste, fiind unul din propagatorii cei mai devotați și perseverenți ai „direcției noi”.

Eminescu, văzând în tânărul din Șiria un talent autentic, dotat cu adâncime de gândire și putere de muncă, trăsături indispensabile afirmării artistice, îl îndeamnă pe Slavici să scrie, convins de perspectivele sale: „Eu cred că Slavici este un scriitor cu viitor, el cugetă drept, are idei originale și va scrie foarte bine, când va mânui mai ușor limba românească...”

În capitolul **Eminescu – Omul din Amintiri**, Slavici recunoaște cu grație: „Mie nu mi-a fost Mihai Eminescu poet, nici în genere, scriitor, ci om sufletește apropiat, pe urma căruia am avut multe zile de mulțumire senină și povățuitor în cele literare. Ani de zile de-a rândul nu am publicat nimic mai-nainte de a-i fi citit și lui ceea ce am scris, căci mulțumirea mea era să-l văd pe el citind cu mulțumire cele scrise de mine”.

În paginile dedicate lui Eminescu din **Amintiri**, Slavici povestea că, centrul vieții lui sociale erau întrunirile literare ale „Junimii”, de la care nu lipsea niciodată.

S-a zis uneori că „Junimea” era o societate de admirație mutuală; Eminescu nu era admirator al tuturor celor socotiți ca făcând parte din „Junimea”, dar îi cunoștea din temei pe toți și avea o slăbiciune oarecum copilărească pentru orișicine, potrivit cu felul său de a fi. De altfel, junimiștii adevărați aveau toți o deosebită slăbiciune pentru el. Când citea vreuna din scrierile sale era o adevărată sărbătoare. El citea deslușit și cu un gals foarte plăcut, nu numai scrierile sale, ci și ale altora. Cititori ascultați cu multă plăcere mai erau Maiorescu și Caragiale, care era un adevărat maestru în „abinarea” scrierilor care nu-i plăceau.

Vorbind de Eminescu, Slavici are prilejul să amintească și despre sine, “...Mi-a fost întotdeauna greu să vorbesc despre dânsul (Eminescu) – mărturisește Slavici -, căci nu puteam s-o fac aceasta fără ca să vorbesc și despre mine însumi”.

Citindu-i paginile, apare impresia că ne spune: “ Vedeți ! Eminescu a fost prietenul și învățătorul meu, el m-a învățat să scriu românește, el mi-a citit, mi-a transcris și mi-a trimis spre publicare primele pagini literare, el m-a introdus în lumea filosofiei, a artei, a științei, cu el am discutat problemele politice ale vremii mele”.

Dintre portretele morale datorate celor care l-au cunoscut pe poet, cel realizat de Slavici este mai autentic. L-a prezentat pe Eminescu ca pe un desăvârșit prieten și un neîntrecut dascăl. Sub raport fizic l-a arătat așa cum a fost: “un tânăr oacheș, cu fața curată și rasă peste tot..., cu pletele negre, cu ochi mărunți și visători și totdeauna cu un zâmbet oarecum batjocorător pe buze”.

Prietenia cu Eminescu i-a permis să pătrundă în viața intimă a poetului, prezentându-l nu numai în lume, ci și acasă la el.

La Viena, baza tuturor studiilor era filosofia. Eminescu, nu numai că a sesizat de la început lacunele pregătirii filosofice a lui Slavici, ci a încercat și în mare măsură a reușit să le înlăture. Întâlnirile dintre cei doi se transformau în adevărate lecții, din care, mărturisește Slavici, „m-am luminat fără îndoială mai mult decât audiind cursurile de la universitate”.

Pentru Eminescu, Slavici a fost purtătorul folclorului transilvănean, prin el a cunoscut mai profund particularitățile lexicale ale limbii vorbite la poalele Munților Apuseni, a cunoscut mai bine problemele care frământau naționalitățile imperiului austro-ungar.

Există în evocările lui Slavici un sentiment puternic al solidarității cu Eminescu și memorialistul consideră ca o datorie a sa, de cea mai înaltă răspundere, să apere memoria poetului împotriva detractorilor, indiferent cine sunt ei.

Orientarea lui Slavici în această direcție are ca punct de plecare articolul **Pro amico – Un răspuns d-lui B.P.Hasdeu**, publicat în 1892 în „Tribuna” din Sibiu. Hasdeu căuta să demonstreze că Eminescu fusese un om mărunț, supus „Junimii”. Slavici a luat apărarea prietenului său și opiniile lui cu privire la personalitatea poetului sunt de cel mai mare interes.

Dezordinea din viața poetului, la care revine adesea memorialistul, este în seama abstragerii din lumea înconjurătoare, ceea ce nu este o trăsătură negativă, ci semnul celor aleși, care participând la suferințele omenirii își ignorează propria viață. Astfe, trăsătura dominantă a lui Eminescu, întocmai ca la Maiorescu, este desfacerea de lumea înconjurătoare.

E greu de presupus că Ioan Slavici ar fi devenit scriitor fără cunoștința și împrietenirea lui Eminescu. Ar fi devenit un bun profesor, un publicist – poate doar atât.

Ca și Creangă, Slavici este descoperirea lui Eminescu și a „Junimii”, căci își încercase șansele și înainte de a trimite la „Convorbiri literare”, dar fără izbândă. Dar, Slavici a avut și dezamăgiri, căci cenaclul „Junimea” nu i-a acceptat totul: **Zâna Zorilor** e găsită „încântătoare”, **O comedie la țară** e declarată „greșită și se respinge”. După pilda lui Eminescu, care în epoca vieneză a pus bazele întregului edificiu al operei sale, muncind enorm, Slavici depune eforturi considerabile pe planul elaborării artistice.

Pe Maiorescu îl cunoaște îndeaproape la București; cade imediat sub influența personalității sale, e pentru el familia, în fine, regăsită, judecătorul în fața căruia nu-și poate îngădui să existe

decât la nivelul ipostazei maxime. Mai mult, Maiorescu este ceea ce el însuși ar vrea să devină și să știe că va deveni peste zece ani; începe să-l imite în toate, de la gesturile mici, până la conduita amplă. Aprobă și susține ideile politice ale lui Maiorescu, îi ia apărarea când este atacat pentru plagiat și lipsă de originalitate în idei, la apariția **Logicii**.

Maiorescu posedă nativ o uriașă conștiință a individualității sale; are sentimentul că trebuie “să se coboare” tot timpul la un nivel inferior („Oare sunt eu prea dificil sau cei mai mulți oameni sunt într-adevăr fără nici o valoare?”). Se deprinde de timpuriu cu succesul, oriunde apare câștigă repede și brusc, devine pretutindeni conducătorul unei grupări, al unui public.

Imitându-l pe Maiorescu, Slavici se vede devenind asemenea lui. Nu acceptă nici un rol secund într-un cor de subordonați. În **Jurnalul** său, Maiorescu ni-l arată pe Slavici nelipsit, nu doar de la ședințele “Junimii” bucureștene, dar chiar și de la întrunirile de familie cu caracter mai intim. E invitat la dineuri în cerc restrâns, participând la excursiile pe care le organiza Maiorescu pentru intimii lui. Slavici e nelipsitul, inevitabilul, „omul de casă”, cel a cărui prezență subînțelege, de aceea e din ce în ce mai des lăsată la urmă în listele de persoane, după un „și” indiferent sau ironic. Socialmente el nu mai reprezenta pentru Maiorescu nimic.

Slavici, care în 1875, îi promitea lui Maiorescu că peste zece ani va fi egalul, la 1882, scriindu-i din Italia, era mai departe ca oricând de această promisiune. Prietenia, îl depersonalizează pe cel mai slab dintre parteneri, observând scrisul lui Slavici în această perioadă.

Un rol deosebit a avut Maiorescu în recunoașterea talentului lui Slavici, în definirea teoriei realismului popular, aplicată la opera acestuia. Aprecierea dintre Slavici și Maiorescu a realizat-o marele prieten al prozatorului ardelean, Eminescu.

Titu Maiorescu, încă din 1876, într-o scrisoare trimisă lui Iacob Negruzzi, îl situa pe Slavici printre scriitorii de frunte ai epocii și-l considera cel mai de seamă prozator de la „Convorbiri literare”: << Să nu uităm că Slavici este cel mai capabil scriitor al întregii „Junimi”. Cu toate acestea, îndrumătorul „Junimii” nu i-a consacrat lui Slavici nici un studiu special, așa cum a făcut-o în cazul lui Eminescu și I. L. Caragiale >>.

Este foarte puțin probabil că, fără scrierile lui Ioan Slavici, Maiorescu și-ar fi putut enunța teoria „romanului poporan” sau chiar dacă ar fi făcut-o nu ar fi putut-o aplica la fenomenul literar românesc.

X

X

X

Mărturii ale contemporanilor lui Ioan Slavici vorbesc cu recunoștință despre el sau îi arată anumite limite. Astfel, Ion Pas, care era în acea vreme jurnalist la „Adevărul”, a urmărit procesul ziariștilor, în care erau implicați Slavici și Arghezi, pentru că colaboraseră la „Gazeta Bucureștilor”, dorea să-i ia prozatorului un interviu. Ambii scriitori au fost condamnați la 5 ani închisoare. Fiind vecin cu nepotul lui Slavici, Ion Pas a avut prilejul să-l cunoască mai bine pe marele scriitor. Slavici a fost invitat să colaboreze la revista lui Ion Pas, „Omul liber” (1923 – 1925). Cu această ocazie, Ion Pas va observa o scriere corectă, asemănătoare cu a lui I. L. Caragiale. Ca înfățișare fizică, scriitorul era scund, îndesat, cu umerii lați, cu părul tuns ca peria.

După ieșirea din închisoare, Slavici colaborează la „Adevărul literar” cu diverse articole. Era preocupat de lingvistică, dar și-a scris și memoriile apărute în volumele **Închisorile mele** și **Lumea prin care am trecut**.

La procesul lui Slavici a participat și Barbu Solacolu. Acesta îl cunoscuse pe scriitor ca elev în clasele gimnaziale. Despre Slavici el afirma că era un om sărac, provenea din Șiria, ca fiu al lui Sârbu, cojocar în sat. Orientarea sa era conservatoare, iar între 1914 – 1915, el a colaborat la „Ziua”, înțelegând că a venit vremea reîntregirii noastre. Dar, acest lucru nu se putea face decât împotriva voinței regelui și a curentului germanofil.

Ca jurnalist la „Ziua”, Ioan Slavici primea recomandări de la proprietarul gazetei, Bogdan – Pitești, în casa căruia Barbu Solacolu l-a cunoscut pe Slavici: „Un om scund, bine legat, cărunt, cu mustața tușinată, distant... Avea un chip banal, o mână moale, fără să se impună !”

Ioan Slavici a fost marele prozator, creatorul romanului psihologic. El a înzestrat literatura noastră cu capodopere dintre care prima este **Mara**.

Scriitorul nostru a avut parte de suferință, pentru că era omul ce spunea totdeauna adevărul. A fost un om stimat de contemporanii săi, dovedind o mare integritate morală și intelectuală. Așa se face că a avut și mulți dușmani, printre care și N. Iorga și O. Goga care a scris și versuri împotriva lui, declarându-l trădător, în timp ce Iorga l-a scuipat în obraz.

Ioan Slavici a fost un mare apărător al culturii, artei și literaturii noastre. De aceea, ca jurnalist la „Tribuna” de la Sibiu, a introdus limba românească fără potopul de latinisme, maghiarisme, germanisme. Era limba susținută de Titu Maiorescu și „Junimea”. Este, în fond, vorba de fixarea limbii române literare în Transilvania. Marele merit al scriitorului este de a fi promovat în Transilvania limba română literară și scrierea fonetică, dând impuls unității limbii noastre literare de dincoace și de dincolo de Carpați.

Bibliografie

1. Alexandrescu, S., *Privind înapoi, modernitatea*, Editura Univers, București, 1999.
2. Bălan, I., D., *Ioan Slavici sau Roata de la Carul Mare*, Editura Albatros, București, 1985.
3. Breazu, I., *Studii de literatură română și comparată*, vol. I, Editura Dacia, Cluj, 1970.
4. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982.
5. Marcea, P., *Ioan Slavici*, Editura pentru Literatură, București, 1965.
6. Munteanu, G., *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980.
7. Negoîtescu, I., *Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Minerva, București, 1991.
8. Negrilă, I., *Scriitori tribuniști din perioada arădeană*, Editura Facla, Timișoara, 1983.
9. Ornea, Z., *Junimea și junimismul*, vol. I-II, Editura Minerva, București, 1998.
10. Papadima, Ov., *Epoca marilor clasici*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973.
11. Rotaru, I., *O istorie a literaturii române*, vol. I, Editura Minerva, București, 1971.
12. Vianu, T., *Artă prozatorilor români*, Editura Minerva, București, 1973.

IOAN SLAVICI – TRIBUNA ȘI TRIBUNISMUL ÎN CONTEXT EUROPEAN

IOAN SLAVICI THE ORAL SPEAKING IN THE EUROPEAN CONTEXT

Stelian BOIA

Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Abstract:

Our study approaches Ioan Slavici's journalistic and political activity, at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. The main idea of this study, which is based on information from the period mentioned above, is that Ioan Slavici adheres to the ideas and doctrines that circulated in Europe in that epoch, as an adept of Tribunism that interfered with the

Junimism (conservators) and the Liberalism. Ioan Slavici who was a writer, a journalist and author of school books activated in a very complex historical context marked by the process of formation and completion of state unity in Eastern and Central Europe. He strongly opposed the politics of assimilation and denationalization developed by the central authorities from Budapest, but he permanently militated for tolerance and mutual understanding between Romanians, Hungarians and the other nationalities within the Austro-Hungarian Empire.

Key words: *doctrine, journalist, assimilation, denationalization, tolerance.*

Cuvinte cheie: *doctrină, jurnalist, asimilare, deznaționalizare, toleranță.*

Ioan Slavici a intrat în patrimonial culturii noastre prin opera sa literară. Datele biografice relevă însă preocupări și activități și de altă natură, care au alternat uneori cu activitatea sa literară, alteleori desfășurându-se paralel. Este vorba de îndelungata sa activitate didactică și, ca un corolar al ei, cea de autor de manuale și de lucrări de teorie a educației.

Pe lângă opera sa literară, Ioan Slavici a desfășurat și o intensă activitate ziaristică, formându-se ca jurnalist la „Timpul” (1877), în redacția căruia a lucrat împreună cu Mihail Eminescu și Ioan Luca Caragiale. În 1884, el va conduce „Tribuna” din Sibiu, pronunțându-se împotriva politicii de deznaționalizare a românilor promovată de autoritățile maghiare, rămânând însă un junimist convins, drept și apărător al adevărului. Așa se explică și confesiunea sa privind plecarea la Sibiu, pentru a conduce noul ziar înființat de Partidul Național Român din Transilvania. Edificatoare sunt în acest sens lămuririle pe care Slavici le dă într-o serie de articole intitulate Bizantinisme, prin care arată cum s-a pornit ziarul și care a fost politica „tribuniștilor”. [1]

Demersurile redactorilor de a transforma Telegraful român în cotidian nu sunt încununate de succes, ca urmare a orientării mitropolitului Miron Romanul spre Curtea din Viena și spre guvernul de la Budapesta, în speranța unor înlesniri pentru activitatea bisericii ortodoxe din Ardeal. Mitropolitul participă la festivitățile de la Seghedin din octombrie 1883 unde este primit de împăratul Franz Joseph, care îl admonestează pentru activitatea sa, deși trimisese și cu acest prilej o cuvântare umilitoare Slavici trimite de la București articolul Răsplata?, pe care Nicolae Cristea, redactorul foii Telegraful român, l-a publicat ca editorial pe prima pagină a primului număr apărut la 6/18 octombrie 1883. [2] În acest articol, Slavici evoca lupta cehilor și croaților împotriva stăpânirii austro-ungare. Koloman Tisza, primul ministru ungar, împotriva căruia era îndreptat articolul, dă dispoziții să se ceară mitropolitului Miron Romanul explicații și să se ia măsurile așteptate. Miron Romanul îi pune în vedere lui Nicolae Cristea să părăsească redacția Telegrafului român, deși a fost numit la conducerea acestuia în 1865 pe timp nelimitat de către Andrei Șaguna. Se pune astfel capăt demersurilor pentru transformarea Telegrafului român în cotidian.

Gazeta Transilvaniei reproduce actul prin care Nicolae Cristea a fost înlăturat de la conducerea ziarului și publică cuvântarea acestuia prin care își ia rămas bun de la cititori. Ziarul brașovean republică și articolul lui Ioan Slavici Răsplata? Și declară că se alătură „din toată inima pe lângă românii sibieni”. [3] Are loc o manifestație de simpatie pentru Nicolae Cristea, cu care prilej se adresează cuvinte de condamnare pentru orientarea politică a mitropolitului Miron Romanul care este trecut în rândul despoților. [4] Susținătorii redactorilor înlăturați de la Telegraful român de către mitropolitul Miron Romanul apreciază că era posibilă o apropiere de Gazeta Transilvaniei, care le-a luat apărarea în conflictul cu autoritățile administrative și bisericești. În acest context, Eugen Brote a convenit cu Andrei Mureșianu, redactorul Gazetei Transilvaniei, să solicite colaborarea lui Ioan Slavici la ziarul brașovean. Era primul important pas al apropierii între sibieni și brașoveni. Slavici trimite articolul Poziția românilor în statul ungar care se publică două numere ale Gazetei Transilvaniei, în noiembrie 1883. [5] Slavici critică și de această dată, cum mai făcuse și mai înainte, conduita politică a lui Miron Romanul și deplânge zelul său în apărarea legilor statului ungar, sub scutul căruia se ducea politica de deznaționalizare a românilor și a celorlalte popoare aflate sub stăpânirea dualistă austro-ungară. „După părerea prelatului nostru –

scrie Slavici – legile sancționate odată sunt puse mai presus de orice discuție și sunt răi patrioți aceia care nu se sfiesc a spune că legile sunt rele, ori că aplicarea lor e greșită”.[6] Stabilirea înțelegerii între sibieni și brașoveni îl neliniștește pe Miron Romanul, interesat să nu ofere prilej autorităților ungare să intervină în activitatea politică a românilor ardeleni. Vicențiu Babeș, susținător al mitropolitului și Partenie Cosma, avocatul Băncii „Albina”, mai târziu director al ei, atrag de partea lor și pe G.Bariț, anunțând la începutul lunii martie 1884 că vor pune bazele „Ateneului român” și „Institutului tipografic” la Sibiu, cu scopul de a fonda un ziar ca organ al „partidei naționale române”. [7] Își propuneau să apere programul Partidului Național Român din 1881, dar respingeau ideea ca noua gazetă să fie organ de presă al partidului. „Între celelalte servicii ce le va aduce națiunii – scrie Românul, organul central de presă al Partidului Național Liberal din România – va fi desigur și acela de a amuți cu desăvârșire glasul foaiei mitropolitane, care de câțva timp, condusă de ideile mironiene (dacă ideile se pot numi), nu poate contribui decât la încurajarea spiritelor și compromiterea cauzei”. [8]

Sibienii îi comunică lui Slavici hotărârea lor de a ajunge la o înțelegere cu brașovenii. Eugen Brote îl înștiințează pe Andrei Mureșianu, în scrisoarea din 2 martie 1884, că Slavici avea „cunoștință despre ideile noastre „fuzioniste” și dânsul consimte”. [9] Se presupunea că directorul noului ziar urma să fie Nicolae Cristea, iar Ioan Slavici să se ocupe de partea literară. [10] În realitate, sibienii susțineau la conducerea noului periodic pe Andrei Mureșianu. [11]

Slavici sosește la Sibiu la începutul lui aprilie 1884, chemat de către foștii redactori de la Telegraful român și de la Foișoara „Telegraful român. Viața sa de familie se transformă într-un infern, obligându-l să părăsească Capitala, cu toate insistențele de a rămâne venite de la regina Elisabeta, Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, P.P.Carp, Carol Davila, D.A.Sturdza. Alții l-au sfătuit să procedeze „cum îl trăgea inima”: Mihail Kogălniceanu, Teodor Rosetti și I.C.Brătianu. „Slavici mergea în Ardeal-scrie Nicolae Iorga-pentru a începe o activitate ziaristică de un caracter mai nobil și de un efect mai folositor decât robotul la foaia unui grup de boieri aroganți.” [12]

Eugen Brote împreună cu Slavici, probabil însoțit și de alte persoane, pleacă la Brașov pentru a purta discuții cu Andrei Mureșianu, directorul Gazetei Transilvaniei cu privire la „fuzionare” și se ajunge la înțelegere după discuții deosebit de aprinse. În reușita acestui demers, un rol important l-a jucat Diamandi Manole care a manifestat în acest sens, mult tact și pricepere. „Șaguna, înființând Tipografia arhiepiscopalească și Telegraful român-argumentează el – ne-a pus în mână un pistol să ne apărăm de tâlhari. Dacă guvernul l-a silit pe mitropolit să ne scoată din mână pistolul, noi avem să ne adunăm mijloace ca să ne înființăm un tun „Institutul tipografic” și un ziar.” [13] Andrei Mureșianu solicită câteva zile pentru reflectare și apoi îi informează pe sibieni, că nu acceptă „fuzionarea” și își retrage semnătura de pe convenția abia încheiată. Mai mult, se grăbește să transforme Gazeta Transilvaniei în cotidian, începând din 4/16 aprilie 1884

După ce la 18/30 octombrie 1883 s-a semnat la Viena Tratatul secret de alianță cu Austro-Ungaria, Ioan Slavici spera ca situația românilor din Ungaria să se rezolve, cu atât mai mult cu cât, la Conferința de la Budapesta a fost ales ca președinte mitropolitul Miron Romanul, iar în fruntea Comitetului Central de la Sibiu a ajuns Partenie Cosma. Toate acestea constituiau semne încurajatoare în ceea ce privește intrarea românilor în parlamentul de la Budapesta, determinându-l pe scriitor, la stăruințele prietenilor, Nicolae Cristea, Diamandi Manole și Ioan Bechnitz să se întoarcă în Ardeal pentru înființarea „Tribunei”. [14] Sibienii publică în Familia un Prospect la 18/30 martie 1884, informând despre înființarea la Sibiu a unei „tipografii naționale”, semnat de fondatorii celui de-al doilea cotidian transilvănean: I.Bechnitz, Aurel Brote, N.Cristea, Ioan Dusoiu, Simeon Mărgineanu, Diamandi Manole, Ioan Neagoe, George B.Popp, I.D.Predași Ioan Slavici.

Apariția Tribunei este întârziată de I.Bechnitz, care pe lângă faptul că fixează titlul noului ziar, ținea foarte mult la ținuta noii publicații transilvănene. Actul de angajament se semnează la Brașov de către Diamandi Manole, George B.Popp și Ioan Slavici la 4/16 martie 1884. [15]

Ioan Slavici venea la Sibiu și ca om politic și în acest sens prima acțiune pe care o întreprinde este vizita protocolară la adversarii viitorului ziar. „Mi-am făcut vizitele-îl informează

Slavici pe Maiorescu- la notabilitățile de aici. Mitropolitul Bologa și Cosma m-au primit prea bine. Cât despre mitropolitul îndeosebi, el este foarte descurajat; nu crede de loc că situația e astfel ca românii să se poată impune....Eu, în tot cazul, voi face să înceteze atacurile violente, la care a fost expus până-acum, să-l ținem izolat, dar să-l rezervăm pentru cazul când guvernul ar voi să intre în tratări, căci cu ni tot n-o să intre...”[16]

Slavici prefigura, ca un om politic, o primă direcție în activitatea sa în Transilvania. Revista Tribuna apărută la Sibiu a fixat- prin Slavici – un moment de referință în istoria nu numai culturală din Transilvania. Efortul constructiv al primului său director nu poate fi înșeles – ca și proces de urgență și de cristalizare în spirit – decât în contextele geopolitice și, astăzi, istorice. Tribuna sibiană înființată sub girul lui Slavici la 1884, apoi Tribuna poporului de la Arad, reînvierea Tribunei – exclusiv politică de data aceasta – în preajma primei conflagrații mondiale, apoi Tribuna clujeană condusă între anii 1938-1940 de Ion Agârbiceanu, Tribuna Ardealului, în fine, cu existență damoclesiană în anii teroarei și ai ocupației (1940-1944), reprezintă tot atâtea momente care leagă generațiile.

Într-o scrisoare adresată lui Bechnitz, Ioan Slavici își exprimă încă o dată neîncrederea sa în realizarea unei înțelegeri între români și maghiari. La rândul său, Ioan Bechnitz însuși avea îndoieli în acest sens, dar pleda pentru „ceștiune de lealitate față de monarhul și față cu monarhia”, solicitând „să facem tot ce ne stă în putință, ca să se producă o sinceră apropiere între români și maghiari și ca lupta să nu se înăsprească...”[17] Titu Maiorescu era convins că Ioan Slavici a plecat la Sibiu să ia parte la continuarea lucrării începute de Andrei Șaguna și nicidecum să pornească o politică sau să organizeze vreo acțiune străină de interesele românilor. Edificatoare sunt în acest sens cuvintele adresate de Maiorescu lui Slavici: „...ori e adevărat că nu se poate rezolva în statul ungar cheștiunea română și atunci e zadarnic, ori nu e adevărat, și atunci e de prisos jertfa pe care o aduci, căci lucrul se face și fără dumneata”.[18] Sturdza nu a cunoscut gândurile lui Slavici, acesta neavând legături cu el, dar Titu Maiorescu, „fără de știrea căruia noi nu făceam atunci nimic”, știa de care este adevărul. Ioan Slavici era convins că fără el nu s-ar fi putut realiza unitatea culturală a românilor și mișcarea literară românească din Transilvania a cărei intensitate a scăzut după plecarea lui „pentru românii din Ardeal soarele luminilor sufletești răsare și azi tot la București și aceasta îmi este mie destulă compensațiune pentru jertfa ce-am adus.”[19]. Așadar, nu Sturdza l-a sfătuit pe Slavici să înființeze „Tribuna”. publicația urmând să apară, cu siguranță, și fără implicarea lui Slavici, cum singur recunoaște.

După doi ani de la apariția „Tribunei”, în 1886, Ioan Brătianu îi cere lui Ioan Slavici să-și apere interesele așa cum știe și să-l informeze cu privire la toate problemele ce se petrec în Ardeal. Mai mult, și tribuniștii erau interesați să cunoască starea de spirit din România, schimburile de informații constituind din totdeauna legături firești ce s-au statornicit din totdeauna între românii din Ardeal și frații lor de dincoace de Carpați. O dată cu stabilirea legăturilor diplomatice dintre România și Austro – Ungaria, autoritățile de la București stăruiau să se înlăture cât mai grabnic orice conflict dintre românii ardeleni și maghiari, dar guvernul maghiar nu a depus eforturi în acest sens, motivând că buna înțelegere între cele două popoare nu se poate realiza, deoarece guvernul României nu are nici un fel de putere în fața mișcării „iredentiste” care îi ține pe românii din Ardeal în continuă agitație.[20] Opoziția de atunci din România era acuzată că susține pe „iredentiști”, pentru a crea greutăți guvernului, care și așa avea destule probleme. În acest timp procuratura sibiană percheziționează „Tribuna” din Sibiu, insinuând că guvernul de la București prigonește „iredentiștii” din România, dar îi susține pe cei din Ardeal. Noii veniți la putere în urma retragerii liberalilor, nu mai sprijină pe „tulburătorii păcii”.[21]

În toată această perioadă, Ioan Slavici era în temniță, unde a aflat că poziția guvernului este în dificultate, iar Titu Maiorescu, care a ajuns ministru, insistase ca el, după ce va ieși din închisoarea de la Vaț, să se întoarcă la București. Ioan Slavici i-a urmat sfatul, fiind convins că și fără el se va face ce mai trebuia făcut. Întors în capitala României, scriitorul s-a ținut departe de viața publică, n-a cerut nici o funcție, făcând eforturi deosebite să nu supere pe nimeni, renunțând

chiar la prietenii sale literare, pentru a-și câștiga liniștea necesară continuării scrisului. Cu toate acestea, Ioan Slavici nu a avut parte de tihna mult dorită, deoarece „ruina morală a României făcută de fanarioți a rămas astfel că omul, ce nu știe să simuleze, să spună neadevărul, să calomnieze..., nu-și găsește loc”. [22]

Liberalii lui D.A.Sturdza s-au străduit, fără să reușească, împreună cu baronul Banffy, să liniștească spiritele în Ardeal, pentru că – subliniază Ioan Slavici – „cu maghiarii nimeni nu se poate învoi, deoarece oamenii lor de stat sunt incapabili și fără autoritate. Statul maghiar e impotent politicește și puternic polițienește, lucru pe care opoziția din România nu are curajul să-l recunoască, deși îl știe.” [23] Ioan Slavici era de părere că trebuie să li se spună românilor ardeleni, în legătură cu libertatea lor, că aceasta nu se poate asigura, atâta timp cât primul consilier al regelui Carol I „a trădat țara și neamul”. [24] „România și Germania au relații cu monarhia dualistă Austro – Ungaria, dar nu cu Ungaria și nici cu Austria și astfel e un interes ...” și în virtutea acestuia, „o să ia conducerea afacerilor publice în România oameni care nu „îndeamnă” și „sprijinesc” pe cei ce susțin că numai în monarhia habsburgică, care încă nu există, s-ar putea asigura libertatea de dezvoltare a românilor, oameni care sunt știuți de toată lumea ca având legături cu cercurile politice care la Viena și Praga combat învoiala cu maghiarii. Acesta era rostul notiței publicate de Maiorescu” [25]. - afirmă în încheiere Ioan Slavici. Cu acest gând s-a pornit și la înființarea Ligii pentru unitatea culturală a românilor, iar din documentele acesteia se poate dovedi că „noi nu voiam să pornim o luptă politică, ci să întreținem mișcarea culturală, care se pornise atât în Ardeal cât și în Bucovina”. Ioan Slavici nu a făcut parte din Liga pentru unitate culturală a românilor, pentru că și ea a alunecat spre politică.

Acuzațiile lui Maiorescu nu se referă numai la Ioan Slavici, ci și la cei care au colaborat cu el la „Tribuna” din Sibiu. În acest sens, Slavici este obligat să dea noi lămuriri, menționând, cu suficientă tărie că, el „îi prețuiește și stimează” pe cei care au lucrat cu el la periodicul sibian, deoarece „ei sunt oameni întregi, bărbați în puterea cuvântului, care combat răul și fără de care nici un bine nu se poate face”. [26]

Ioan Slavici a păstrat tăcere în toate aceste probleme, atâta vreme cât D.A.Sturdza era prim-consilier al regelui Carol I. Toate acestea erau cunoscute de Maiorescu, iar tăcerea lui se pare că a fost luată drept „confirmare”. Dacă vorbea, s-ar fi putut interpreta că „stăpânul i-a poruncit să vorbească, căci om sărac în lumea noastră va să zică „slugă umilită” și cuvintele sale puteau fi răstălmăcite astfel, ca să devină pentru români dovezi de „trădare”, iar pentru dușmanii lor, dovezi de uneltire.” [27]

Atitudinea lui Titu Maiorescu este „justificată”, deși i-a adus suferință lui Ioan Slavici, ca o condiție a acceptării sale în mijlocul oamenilor cu care s-a însoțit, sacrificându-se atunci când cauza a cerut-o. Această poziție nu reprezintă altceva decât un principiu bizantin, pus de continuatorii tradițiilor fanariote în locul celui roman: „In hostem suprema auctoritas este”, care sună astfel: „Nu e cu mine, cel ce nu e dușman al celor ce sunt contra mea.” [28] După ce consideră că argumentele expuse sunt suficiente pentru a înlătura toate „suspiciunile” asupra sa, Ioan Slavici adaugă că nici unul dintre colaboratorii săi din Ardeal nu ar putea declara că l-ar fi sfătuit în privința atitudinii lui politice. Rostul său a fost de a convinge, atât cât i-a stat în putință, că nu românii sunt vinovați, dacă pacea și înțelegerea nu pot fi restabilite în statul ungar, „să rabde, să stăruie, să aștepte și să – și concentreze toate puterile în lucrarea culturală, pentru ca să fie bine închegați atunci când monarhia va face apel la dânșii, ca să-și dea partea lor la crearea stărilor europenești, care în regatul ungar azi nu sunt cu putință.” [29]

Subliniind că n-a simpatizat niciodată cu vreun partid politic din România, nu întârzie să observe că, față de oamenii politici care l-au respins, a păstrat întotdeauna rezerva cuvenită, motivându-și astfel poziția: „Noi ne-am luptat pentru o cauză dreaptă și ne-am folosit în lupta în lupta noastră numai de a nu ne apropia de oamenii care ne considerau drept agitatori politicești compromiși”. [30] Și adaugă el: „Acela care fuge de voi - mi-a zis odată M. Kogălniceanu - vă

acuză, se unește cu cei ce vă prigonesc și se amestecă în treburile voastre; acela care fuge după voi, vă caută, ca să-i face-ți treburile.”[31]

Se căutau argumente pentru a convinge și a demonstra că tot ceea ce se face este numai pentru adevăr, și în numele românilor. În acest sens, la un moment dat, Ioan Slavici pare indiferent atât față de Titu Maiorescu, cât și față de D.A.Sturdza, apoi avertizează cu suficiente accente de ironie, declinându-și răspunderea față de drumul pe care și l-a ales, ireversibil, Maiorescu: „...îmi caut de treaba mea și e în interesul lucrării mele să nu mă stric nici cu dl.Maiorescu, de dragul d-lui D.A.Sturdza, nici cu dl.D.A.Sturdza, de dragul d-lui Maiorescu...dacă dl.Maiorescu se pune alături cu Bacalbașa, cu Cașolțeanu și cu Popa Voina, ni-e foarte greu să-l scoatem din societatea în care a fost împins de succesul evenimentelor politice,”[32]

Un remarcabil portret al lui Ioan Slavici, în deplină concordanță cu părerile sale privind înființarea „Tribunei” din Sibiu și lupta „tribuniștilor” pentru drepturile românilor transilvăneni, îl găsim sub semnătura lui Tiberiu Vuia, la un deceniu de la trecerea sa în lumea umbrelor dantești: „Despre Ioan Slavici, fiul ținuturilor noastre atât de indiferente și greu de antrenat în preocupări ce par abstracte, ale frumosului literar, ne revine să scriem, pentru atâtea referințe ale existenței sale cu locurile pe care le-a încadrat în opera sa, cât și pentru semnificația pe care scriitorul șirian o are în topografia spirituală a românismului...”[33] Sfătuit de unii într-un fel, iar de alții în alt fel, învinuit că ar fi unealta guvernului de la București, nevoit a declara că nu va face o propagandă pentru junimiști în coloanele „Tribunei” sibiene, Ioan Slavici și-a îndeplinit misiunea de adevărat apostol al fraților săi din Ardeal, luptând cu cea mai nobilă armă pentru drepturile românilor ardeleni-limba română. El a rămas – cum singur avea să mărturisească –,mângâiat de gândul că mulțumită zelului și jertfelor pe care le-au pus cu toții...”, misiunea sa era împlinită, „...nimeni de aici înainte nu mai putea să-i abată pe românii de peste Carpați din direcțiunea literară și culturală în care i-a pus și îi ține „Tribuna.”[34]

După plecarea lui Slavici la București, urmat la scurtă vreme de E.Brote și A.C.Popovici, între tribuniștii sibieni și conducerea Partidului Național Român încep să se manifeste tot mai multe disensiuni, care mocneau de mai multă vreme. Chiar Slavici mărturisea, mai târziu, că „în coloanele unui organ de partid nu se poate spune adevărul decât în mărginitile trase de interesele de partid”.[35] Externalizarea disputelor din interiorul Partidului Național Român avea să conducă la o conturare și mai clară a celor două grupări: pasiviștii, în frunte cu Ioan Rațiu și tribuniștii avându-i ca exponenți pe V.Mangra și E.Brote., ambele grupări susținând însă în mod oficial programul partidului stabilit în 1881. Dar, pe măsură ce crește influența arădenilor în rândul tribuniștilor, tactica activismului politic va fi tot mai mult vehiculată ca o particularitate care îi deosebea pe tribuniști de pasiviști. În condițiile în care Ion Rațiu controla-patrimonial și ideologic-ziarul „Tribuna” și suplimentul „Foaia poporului”, tribuniștii resimțeau acut necesitatea unei gazete. După numeroase contacte și consfătuiri, derulate pe tot parcursul anului 1896, tribuniștii decid înființarea unui nou ziar la Arad. De altfel, E.Brote și I.Slavici, aflați la București și în strânsă legătură cu liberalii, conștientizau necesitatea apariției unei noi gazete, care să conducă lupta românilor din Transilvania și să ducă mai departe spiritul tribunist inaugurat la Sibiu. La Arad se înființase încă din 1887 banca Victoria, argument economic invocat de tribuniștii arădeni în ideea tipăririi noului ziar la Arad.

În vara anului 1896 au loc discuții la Măgurele, nu departe de București, unde Ioan Slavici era profesor pe atunci, iar tribuniștii iau hotărârea definitivă de a edita noul ziar la Arad. E.Brote, care are, se pare, rolul decisiv în alegerea Aradului ca locație pentru noua gazetă, este de părere că „Aradul mai are încă o însușire, care ar lipsi atât Blajului, cât și Sibiului și care astăzi cu deosebire este de prețuit. Înțeleg calitatea Aradului a fi locul cel mai potrivit, unde s-ar putea întâlni maghiarii și românii la o înțelegere oarecare...Trebuie făcută o încercare serioasă și anume la Arad.”[36] În amintirea vechii Tribune sibiene și pentru a simboliza continuarea curentului tribunist, noul ziar se va numi „Tribuna poporului”, iar numărul de probă este scos – altă manifestare simbolistică-tocmai de sărbătoarea Nașterii Mântuitorului-25 decembrie 1896..Primul număr al cotidianului „Tribuna

poporului” apare la 1 ianuarie 1897 și va continua , neîntrerupt, până la 28 februarie 1912, când fuzionează cu Românul de la Arad. Alături de Gazeta Transilvaniei, Dreptatea și Tribuna, noul ziar arădean „Tribuna poporului” face parte dintre gazetele cotidiene considerate a fi organe ale Partidului Național Român, toate declarând că se conduc după programul politic din 1881.

Dacă la „Tribuna” din Sibiu Ioan Slavici a fost preocupat mai ales de problemele politice și culturale, la „Tribuna poporului” din Arad el se apleacă mai cu seamă asupra problemelor literare. În această nouă etapă tribunistă, Ioan Slavici scrie și publică mai multe lucrări literare. Prima este nuvela Anghel, reprodusă la numai o lună de zile după „Convorbiri literare”. Dintre cele șapte romane scrise de Slavici , Corbei a apărut doar în coloanele „Tribunei” din Arad, între anii 1906-1907.

Vederile politice ale lui Ioan Slavici nu se pot discuta decât într-un context istoric determinat și anume după „ pactul dualist” din 1867, când Transilvania a fost încorporată la Ungaria, anulându-i-se autonomia. Ceea ce nu poate fi negat – și nici blamat- este faptul că Slavici a fost un apărător consecvent al intereselor naționale ale românilor ardeleni, articolele sale publicate în „Tribuna” din Sibiu între anii 1884-1887, aducându-i câteva procese de presă, soldate cu un an de închisoare la Vaț(1888). Slavici credea cu obstinație în ideea că organizarea federativă a monarhiei habsburgice ar fi oferit naționalităților din granițele sale inclusiv românilor, un cadru favorabil de dezvoltare. Teoreticianul acestei orientări politice era Aurel C.Popovici, care în lucrarea sa apărută la Leipzig în 1906, Die Vereingten Staaten von Gross-Osterreich(Statele Unite ale Austriei Mari), preconiza renunțarea la dualismul austro-ungar și transformarea Imperiului într-un stat federativ, care să cuprindă ca membre cu drepturi depline, toate națiunile din Imperiul cezaro-crăiesc. Aceste idei s-au bucurat de o primire favorabilă în anturajul arhiducelui Franz-Ferdinand, moștenitorul tronului Habsburgilor.

Îndată după izbucnirea războiului în 1914, Slavici –și din motive de ordin material-este solicitat și acceptă să conducă ziarul „ Ziua”, fondat de comunitatea evanghelică germană cu sprijinul legației austro-ungare din București. Ziarul avea o orientare progermană în sensul că informațiile de pe front sunt prezentate din perspectiva Puterilor Centrale.[37] Cum era firesc , susținătorii intrării României în război alături de Antanta, întâmpină cu ostilitate apariția publicației condusă de Slavici, ziare ca Epoca, Neamul românesc, L independance roumaine, prezentându-l pe scriitor ca „trădător”al intereselor naționale, vândut nemților, „bătrân cobzar hodorogit”(O.Goga). Se impune însă a remarca faptul că articolele din „Ziua” îl arată pe Slavici ca apărător al neutralității și nicăieri în articolele sale, el nu cerea intrarea României în război de partea Antantei sau a Puterilor Centrale. În cele din urmă, la mijlocul lui iulie 1915, Slavici este înlăturat de la conducerea ziarului „Ziua”, patronii publicației convingându-se că acesta era în realitate un apărător al „neutralității cinstite”, inaccesibil politicii de susținere a războiului.[38]

În preajma intrării României în război alături de Antanta, Slavici se afla la Panciu, unde lucra la o gramatică a limbii române. Reîntors la București este cercetat de oamenii stăpânirii și trimis în domiciliu forțat la Domnești (Ialomița), învinuit de simpatie față de Puterile Centrale. La intervenția unor prieteni este transferat la hotelul Luvru din București la începutul lui septembrie 1916, iar după mai multe săptămâni este pus în libertate. După ocuparea Capitalei de către armatele germane, Slavici devine – din greșeală-colaborator la ziarul Bukarester Tagelblatt, apărut în 1878. În cele peste cincizeci de articole scrise la această publicație, Slavici pledează pentru încetarea războiului, prea costisitor pentru România, atacă pe cei care l-au dezlănțuit-englezii după părerea sa-și condamna pe oamenii politici români care s-au grăbit să arunce țara în război.[39]

După încheierea păcii și consfințirea victoriei și a unității naționale, începe urmărirea celor care, într-un fel sau altul, s-au manifestat în favoarea Puterilor Centrale. Slavici este arestat și trimis în fața Curții Marțiale la 18 ianuarie 1919. După o anchetă sumară este închis la mănăstirea Văcărești, devenită închisoare după secularizarea averilor în 1864. Este adus apoi în Capitală și internat , împreună cu alți șase ziariști la hotelul Modern. La 22 februarie 1919, Curtea Marțială a Corpului II de Armată începe judecarea procesului ziariștilor:Ioan Slavici, D.Karnabatt,

S.Grossmann, Dem.Teodorescu, Tudor Arghezi și alții. La învinuirile procurorului că s-ar fi vândut nemților, Slavici exclamă:”dacă m-am vândut acum, atunci eu, care toată viața mea, timp de cincizeci de ani încoace, am spus aceleași lucruri, pe care le spun acum, mereu m-am vândut. Cum se poate ca să fiu cu toate acestea , om sărac, după ce m-am vândut și azi și ieri și alaltăieri?”.[40] El afirmă că va fi condamnat doar pentru că : „n-am voit să mă leapăd și eu când s-au lepădat alții de convingerile în care au stăruit bunii și părinții noștri, și până ieri am stăruit și noi cei încă în viață”.[41]Slavici Arghezi și Dem.Teodorescu sunt condamnați la cinci ani de închisoare. În apărarea celor condamnați au luat poziție alți ziariști. Gala Galaction într-un articol patetic afirma că „ce a greșit Slavici e simplu de tot. Și-a permis să păstreze , în ultimele memorii, aceleași credințe, aceleași idei, aceleași convingeri politice pe care le-a avut o jumătate de veac.”[42]

În urma presiunii opiniei publice și pe fundalul amplificării tensiunilor sociale, guvernul român consimte să-l elibereze pe Slavici și pe ceilalți ziariști, la sfârșitul lunii decembrie 1919.

Concluzii

Consecvent cu sine însuși, chiar dacă vederile sale politice au fost contrazise de desfășurarea ulterioară a evenimentelor, Ioan Slavici rămâne prin opera sa , unul din scriitorii cei mai prețuiți de toate generațiile de cititori,dar în același timp un jurnalist deplin ancorat în contextul evenimentelor epocii, poziționat în orientările doctrinare europene de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, apărător al drepturilor românilor din Transilvania. Ioan Slavici ne oferă exemplul unei personalități care n-a acționat în funcție de jocul capricios al unor întâmplări, ci pe baza unor principii etice care, în acea epocă deosebit de zbuciumată, au fost afirmate de scriitor cu consecvență. Dincolo de adversitățile trecătoare, Slavici a păstrat față de contemporanii săi înțelegere și respect față de opinii. Era convingerea sa fermă că spiritul public al epocii poate progresa numai prin așezarea lui pe temeinice baze morale.

Bibliografie

1. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.90/1899.
2. D.Vatamaniuc, *Un tun ce se descarcă în fiecare zi*, în „Tribuna”nr.41 din 16/31 mai 2004, p.10.
3. Gazeta Transilvaniei nr.119 din 12/24 octombrie 1883, p.1.
4. Gazeta Transilvaniei nr.119 din 12/24 octombrie 1883, p.3.
5. Gazeta Transilvaniei nr.128 din 2/14 noiembrie 1883, pp.1-2 și nr.129 din 4/16 noiembrie 1883, pp.1-2.
6. D.Vatamaniuc, *Un tun ce se descarcă în fiecare zi*, în Tribuna nr.41 din 16/31 mai 2004, p.10.
7. D.Vatamaniuc, *Un tun ce se descarcă în fiecare zi*, în Tribuna nr.41 din 16/31 mai 2004, p.10.
8. Românul din 16 februarie 1884.
9. A.Mureșianu, *Un document important relativ la geneza Tribunei*, în Țara Bârsei nr.2, martie-aprilie 1936, pp.129-132; Extras, Brașov, Tipografia Unirea, 1935, p.6.
10. Familia nr.12 din 18/30 martie 1884, p.143.
11. I.Slavici, *Opere.Vol.9.Memorialistică*, Ed.Minerva, București, 1978, pp.271-272.
12. D.Vatamaniuc, *Un tun ce se descarcă în fiecare zi*, în Tribuna nr.41 din 16/31 mai 2004, p.11.
13. I.Slavici, *Opere.Vol.9.Memorialistică*, București, Ed.Minerva, 1978,p.269.
14. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.90/1899.
15. D.Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968, p.277.
16. D.Vatamaniuc, *Un tun ce se descarcă în fiecare zi*, în Tribuna nr.41 din 16/31 mai 2004, p.11.
17. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.90/1899.
18. I.Negrilă, *Ioan Slavici la Tribuna(Sibiu) și Tribuna poporului(Arad)*, în *Ioan Slavici și unitatea spirituală națională*(coord.Pascu Hurezean, Emil Șimăndan), Fundația Culturală „Ioan Slavici”Arad,1998,p.146.
19. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.90/1899.
20. I.Slavici,*Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.90/1899.
21. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.90/1899.

22. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr 90/1899.
23. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.91/1899.
24. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.91/1899.
25. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.92/1899.
26. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.92/1899.
27. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.92/1899.
28. I.Negrilă, *Ioan Slavici la Tribuna(Sibiu) și Tribuna poporului(Arad)*, în *Ioan Slavici și unitatea spirituală națională*(coord.Pascu Hurezean, Emil Șimăndan), Fundația Culturală „Ioan Slavici”, Arad, 1998, p.149.
29. Tribuna poporului nr.92/1899.
30. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.92/1899.
31. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.93/1899.
32. I.Slavici, *Bizantinisme*, în Tribuna poporului nr.93/1899.
33. Hotarul nr.12/1935, p.32.
34. I.Slavici, *Lămuriri și mărturisiri*, în *Românul* din 18 decembrie 1890.
35. I.Slavici, *Sbuciumări politice la românii din Ungaria*, Ed.Minerva, București, 1911, p.57.
36. Arhiva Bibliotecii Institutului Mitropolitan Sibiu, *Fond V.Mangra, doc.274nepaginat*.
37. D.Vatamaniuc, *Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968,p.455.
38. D.Vatamaniuc, *Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968, p.459.
39. P.Marcea, *Slavici*, Timișoara, 1978, p.125.
40. I.Slavici, *Opere. Vol.9.Varia*,București, Ed.Minerva, 1978, p.438.
41. I.Slavici, *Opere. Vol.9.Memorialistică.Varia*, București, Ed.Minerva, 1978, p.453.
42. D.Vatamaniuc, *Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968, p.480.

HANUL - LOC DE POPAS ȘI DE INTERFERENȚĂ A DIFERITELOR DESTINE UMANE (CU REFERIRE LA "MOARA CU NOROC" DE I. SLAVICI)

THE INN – THE HALTING PLACE AND THE INTERFERENCES OF DIFFERENT HUMAN DESTINES (WITH REFERENCE AT” MOARA CU NOROC “ BY IOAN SLAVICI)

Dumitru MIHĂILESCU

Inspectoratul Școlar Județean Arad

Abstract

The study represent the theme of the Inn in Ioan Slavici’s work .The author emphasizes the idea of the ageless place in European literature, is treated different in Rumanian literature. In comparison with the presence of the theme in the work of other Rumanian authors, for Ioan Slavici the Inn has a malefic influence, given by the transformation of the construction: the Inn becomes mill; the mill becomes tavern where tragic events happen.

Key words: *place, literate theme, symbol, tragic, malefic, psychological novel.*

Cuvinte cheie : *topos, temă literară, simbol, tragic,malefic, nuvelă psihologică*

Topos peren în literatura universală cu deosebire în cea europeană, veche și modernă, tema hanului dezvăluie o multitudine de aspecte ideatice: panoramă a mediilor, loc de observație și de

înțelegere a mentalităților, a impasului omenescului și a destinelor, a pitorescului vieții, a binelui și a răului ce guvernează existența.

Loc de petrecere, de întâlnire și de refugiu, adăpost vremelnic, situat la o încrucișare de drumuri, hanul este un simbol al trecerii, dar și al legăturii dintre lumi.

Prezența temei în literatura română, atât în creația populară cât și în cea cultă, îndreptățește ideea că la noi se poate vorbi de o literatură a hanurilor. Îl întâlnim la Ioan Slavici (*Moara cu noroc*, *Hanul Ciorilor*, *Piatra din prag*, *Vatra părăsită*, etc.), la I.L. Caragiale (*O făclie de Paște*, *La hanul lui Mânjoală*, *În vreme de război*), la C. Sandu-Aldea (*Pe drumul Bărganului*), Ion Dragoslav (*La han la Trei ulcele*), N. N. Beldiceanu (*La un han, odată ...*), la I. Al. Brătescu Voinești (*Călătorului îi șade bine cu drumul*). Cel care a impus hanul în literatură la cote artistice superioare rămâne Mihail Sadoveanu. *Hanu-Ancuței*, *Hanul boului*, *Povestea cu Petrișor*, *Cocostârcul albastru*, *Crâșma lui moș Precu*, *Creanga de aur*, *Frații Jderi*, *Nicoară Potcoavă* sunt doar câteva din numeroasele scrieri ce cuprind pagini memorabile despre han.

În literatura de sorginte sămănătoristă sau poporanistă, hanul rămâne un fundal, un decor pentru hore și petreceri, pentru înțelegeri și discuții de cele mai multe ori sterile, între țărani și boieri, ori pentru scene de mare cruzime, cu temă naturalistă.

Spațiul hanului sadovenian convertește efuziuni lirice și diverse trame epice, puse sub semnul înțelepciunii, al prieteniei și al omeniei, căci ce ar însemna altceva faptul de a te asocia necazurilor altora și de a-i face pe alții părtași la propriile bucurii. "*Hanu-Ancuței* e spectacol de piatră, de foc și basm, pretext de rememorare liberă a unei umanități proiectate în mit".[1]

Dacă în povestirile sadoveniene "hanul nu e o răspântie a drumurilor întâmplătoare, ci a unora esențiale [...] este loc de întâlnire întru poveste și întru nemoarte" [2], hanul îi permite lui Slavici să recreeze lumea pusteii Aradului cu legile ei aspre, cu păduri și pășuni, cu localități depărtate între ele, unde hălăduiau în voie oameni certați cu legea, lotri singuratici sau bine organizați în bande puse sub protecția unor oameni influenți, care, ocupați cu tranzacții comerciale sau cu politica, lăsau turmele de porci sau de vite în grija unor sămădăi sangvini, deveniți prin forță și abuz stăpâni ilegali ai drumurilor. Crimele, atacurile, jafurile erau obișnuite în acest *no man's land*. Există numeroase documente care atestă istoricitatea întâmplărilor. Sunt menționate în zona Țării numeroase hanuri, sunt des amintiți "băieții săraci" (szegeny legenyek), făcători-de-rele, plătiți de către sămădăi și cerând tantieme (de profit) de la cei pe care-i protejau. Toate acestea sunt semnele avansării unui nou sistem de relații economice de la o economie casnică, de subzistență, la una în care capitalizarea banului juca un rol decisiv în înființarea și susținerea unor întreprinderi de mare forță economică.

Ioan Slavici, omul care n-a voit să devină scriitor a intuit genial conflictele interioare, mișcările sufletești complicate, discuțiile morale, tragismul trăit de personaje în atari împrejurări. Pentru a focaliza parcă atenția cititorului asupra acestora, autorul scoate personajele din *Moara cu noroc* din cadrul larg al comunității rurale, cu inevitabile planuri arborescente, și le mută în spațiul hanului, exploatat sub semnul tragicului, modalitate urmată magistral de Caragiale. *Moara cu noroc* este "prima nuvelă care ne redă tragicul hanurilor românești".[3]

La Slavici hanul are o specificitate malefică, dată de transformarea construcției: hanul devine moară; moara devine cârciumă. Hanul aparține unui spațiu deschis, pe când moara aparține doar unei comunități, deci este legată de un spațiu închis. În tradiția populară [4] moara este un simbol al timpului care macină lumea. Părăsită, moara devine un loc în care deavolii își fac sălaș, un loc în care timpul nu mai acționează. Un asemenea loc, diabolizat de moara părăsită, apare la I. Slavici în *Moara cu noroc*.

Hanul din *Moara cu noroc* este unul blestemat și multe elemente îndreptățesc afirmația. În primul rând, peisajul este sinistru; "Dacă aruncaai privirea împrejur, la dreapta și la stânga, vedeai drumul de țară șerpuiind spre culme, iară la vale (...) afară de câțiva arini ce stăteau grămadă din jos de podul de piatră, nu zăreai decât iarbă și mărăcini. La deal valea se strâmtează din ce în ce mai mult (...) pe culmea dealului de la stânga spre Ineu, se ivește pe ici, pe colo marginea unei păduri

de stejar, iară pe dealul de la dreapta stau răzlețe rămășițele încă nestârpite ale unei alte păduri, cioate, rădăcini ieșite din pământ și, tocmai sus la culme, un trunchi înalt pe jumătate ars cu crengile uscate, loc de popas pentru corbii care se lasă concănind de la deal înspre câmpie".[5] Locul îi părea și lui Ghiță "străin și pustiicios". Este un spațiu sălbatic "o regiune pustie la marginea unei lumi".[6] Câtă deosebire față de locurile Hanului Ancuței cu un peisaj încântător dat de irizările apei Moldovei, cu gârle scânteind prin lunci, cu codrii de dincolo de apă întinși până sub poala munților, ce predispune la destăinuire și povestire. Hanul sadovenian cunoaște însă și violența. În povestirea *Cocostârcul albastru*, hanul lui Colțun este "un loc al hoțiilor și dramelor necunoscute de odinioară ... "; "spațiul epic și moral e aproape identic cu acela din *Moara cu noroc*".[7] Spațiul hanului lui Slavici este pângărit de turmele de porci, căci porcul în credința creștină este un animal murdar, lubric în el ascunzându-se diavolii izgoniți (Evanghelia lui Luca, 8 . 32). E simbolul idolatriilor, al celor ce se îndepărtează de Dumnezeu, al necumpătului și nesațiului. "Porcul e un animal murdar notează Cornel Ungureanu. E departe de inocența Mielului - de simbolul pe care-l încorporează Mielul. El semnifică violența desacralizare a unei lumi".[8] Lor li se asociază porcari duri, ființe primitive și violente, dintr-o lume aparte aflată la limita dintre civilizație și primitivism, la confruntarea ordinii cu dezordinea. În acest sens, trimiterile criticii literare la lumea vestului sălbatic american sunt justificate.

Nici originea hanului nu este una fastă. Inițial moară, a încetat măcinatul, devenind cârciumă și loc de adăpost pentru drumeți. Apoi, arendașul a zidit o altă cârciumă la un loc mai potrivit pe care și-a adjudecat-o Ghiță. «Arendașul a zidit cârciuma la un loc mai potrivit, departe de câteva sute de pași de la râuleț, iară moara a rămas părăsită, cu lopețile rupte și cu acoperământul ciuruit de vremurile ce trecuseră peste dânsul".

La venirea lui Ghiță, nu numai hanul, dar și moara deveniseră o amintire. "convertită în cârciumă, moara și-a anihilat ultimele potențe creatoare, după ce și le pierduse pe cele generatoare de epos (când fusese han): «pe nesimțite, moara a încetat a mai măcina și s-a prefăcut în cârciumă și loc de adăpost». Cum această decădere din rangul ei mitic în cel pur comercial e legată de numele lui Ghiță: «acolo, în vale, între pripor și locurile cele rele, numai era *Moara cu noroc*, ci cârciuma lui Ghiță», ea va determina, implicit, și decăderea eroului".[9] Simbolistica morii cuprinde o mulțime de conotații culturale preponderent negative. Moara e locul unde sunt "ucise", strivite semințele, ori pe fiecare boabă de grâu se află imaginea Mântuitorului. "A distruge sămânța care poartă Imaginea e un ritual infernal" (C. Ungureanu, ibidem). În moară sălășluiesc deci forțe demonice a căror putere nu a fost limitată, mai ales că hanul a fost construit lângă moară. Prezența celor cinci cruci dinaintea morii "două de piatră și trei altele cioplite din lemn de stejar, împodobite cu țircălamul și vopsite cu icoane sfinte" ar putea sugera prezența locului binecuvântat. Materialul epic al nuvelei dovedește contrariul. Interesante observații asupra crucilor și a problematicei nuvelei face Ioan Petru Culianu. [10] Autorul se arată interesat nu unde se află hanul pe o hartă reală, ci cum este el situat în raport cu elementele spațiului. Concluziile merită citate: "orașul fortuit numit Ineu nu este nici "oarecare", nici "pur și simplu". Pentru Slavici, orașul înseamnă o vatră de civilizație a cărei influență se întinde până la un anumit punct, dincolo de care e primejdios să te aventurezi. Acest punct este (...) hanul exploatat de Ghiță. Dincolo de cele "cinci cruci" care marchează limitele ordinii, se întinde teritoriul arbitrariului, al violenței și al morții. Pentru Slavici, orașul înseamnă viață, pădurea în care sălășluiesc turmele de porci înseamnă moarte. Între ele stă hanul lui Ghiță". Îndepărtând datele realiste, autorul obține o povestire mitică: "ordinea, binele, viața au o bătaie limitată, dincolo de care se află dezordinea, răul, moartea. Între cele două serii se găsește un loc de comunicare marcat de cinci cruci, unde cinci personaje descinse din teritoriul ordinii, vin să întâlnească dezordinea. Șeful lor, pater familias, va fi silit să încheie un pact cu marele reprezentant al morții, porcarul-șef, de aceea va fi sacrificat. Dar sacrificarea lui le va permite forțelor ordinii să distrugă principalul factor de dezordine. Șederea hangului la "Moara cu noroc" are caracterul unei misiuni în care el e menit, fără s-o știe, să fie sacrificat pentru a permite

capturarea puterilor răului".[11] Ispititoare, dar discutabile, observații de mitanaliză face autorul studiului și în legătură cu prezența mitului manicheismului în nuvela lui Slavici.

Spațiul, locurile își pun amprenta asupra vieții interioare a personajelor. Lică "autoritatea malignă a ținutului", [12], este omul pădurii, al morții, omul de dincolo de spațiul celor cinci cruci. El dă imaginea cea mai limpede a "norocului" pe care moara, devenită han, îl sporește. Forța sa e cu atât mai mare, cu cât și spațiul său, al pădurii și al luncilor pustii este mai vast. Duplicitatea lui Ghiță, care îl va pierde, se naște din pendularea între lumea ordinii, familia, și cea a dezordinii. Ana este, la rândul ei, victimă a spațiului morții, în care a intrat "prea tânără, prea așezată, prea blândă la fire" cum o prezintă mama ei. Maturizarea personajului se face în spațiul degradant al hanului, mediu fetid, unde răul moral este atotputernic. Încercările de a rezista îi întrec puterile. Sfârșitul ei tragic era previzibil. Singurul personaj neatins de rău este bătrâna, soacra lui Ghiță, pentru că ea trăiește mereu "acasă", neieșind din liniștea colibeii care te face fericit. Ea trăiește încă acel timp. Presentimentul tragediei "Simțeam eu că nu are să iasă bine" și fatalismul "dar așa le-a fost data!" exprimate de bătrână în finalul nuvelei luminează cel mai puternic tragismul personajelor. Se adevărește că nu întotdeauna fiecare este făuritorul soartei sale. Important este că Ioan Slavici, creator desăvârșit, a topit în materialul epic al operei mesajul etic și moral, estompând stridențele moralizatoare și nuanțând analiza psihologică.

Concluzii

În literatura română, explorarea hanului prin prisma tragicului este întâlnită la Caragiale (*O făclie de Paște, În vreme de război*), C. Sandu-Aldea (*Pe drumul Bărăganului*). Puține similitudini i se pot găsi lui Slavici și în literatura universală. Comparația cu *Lettres de mon moulin* a lui Daudet are în vedere mai mult titlul. La Daudet, hanul este un loc de observație a mediilor sociale, ceea ce-i permite scriitorului realizarea cu vervă a unei picturi realiste a lumii meridionale franceze.

"Moara devenită han este și în opera lui I. Slavici loc de întâlnire, însă atenția sa nu se îndreaptă spre prezentarea pitorescului categoriilor sociale, ci spre explorarea întâmplărilor tragice." [13]

Generozitatea temei hanului în literatura română reclamă o cercetare laborioasă.

Bibliografie

- 1 Ciopraga, C., - *Mihail Sadoveanu. Fascinatia tiparelor originare*, Ed. Eminescu, București, 1981, p.109;
- 2 Manolescu, N., - *Imaginarul sadovenian*, în vol *Teme*, Ed. Cartea Românească, București, 1971, pp.180-196;
- 3 Iorgulescu, M., - *Hanuri si hangite*, în *Marginalia*, Serie nouă, București, Casa Școalelor, 1943, pp.107-108
- 4 cf. Pamfile, T., - *Mitologie românească*, Ed. Alifa, 1997
- 5 Slavici, I., - *Moara cu noroc*, în *Opere*, vol. 1, Editura Național, București, 2001, p. 579. Toate citatele din nuvelă sunt extrase din această ediție.
- 6 Popa, M., *Forma ca deformare*, Ed. Eminescu, București, 1975, p. 158
- 7 Sângeorzan, Z., - *M. Sadoveanu. Teme fundamentale*, Ed. Minerva, București, 1976, p.19
- 8 Ungureanu, C. - *Ioan Slavici*, monografie, Aula, p.39
- 9 Scorțanu, T., - *Simbolistica Morii cârciumă*, în vol. *Moara cu noroc*, Text ales, schiță biografică, notă introductivă, referințe critice, idei și teme de lucru de Tatiana Scorțanu, Iași, 2000
- 10 Culianu, I. P. - *Nimicirea fără milă în nuvela Moara cu noroc de Ioan Slavici (1881)*, în vol. *Studii românești*, I, Ed. Nemira, 2000, pp 138-152
- 11 Culianu, I. P. - *ibidem*
- 12 Cubleşan, C. - *Moara cu noroc, Biografia unei capodopere*, Ed Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p 43
- 13 Vatamaniuc, D. - Note și comentarii la "Moara cu noroc", în vol., I. Slavici, *Opere*, vol. I, Ed. Național, București, 2001, p.829

IOAN SLAVICI – O GEOGRAFIE LITERARĂ („MARA”)

IOAN SLAVICI – A LITERARY GEOGRAPHY („MARA”)

Dorel BACOS

Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” Arad

E-mail: dbacosit@yahoo.it

Abstract:

An excerpt of the novel Mara, by Ioan Slavici is a description very realistic of region Radna, Lipova. This fact is proved by comparison between text and some old pictures.

Key words: *space, perspective, Radna, Murăș, Lipova*

Cuvinte cheie: *spațiu, perspectivă, Radna, Murăș, Lipova*

Reprezentant semnificativ al realismului românesc, Ioan Slavici realizează prin opera sa, dincolo de o minuțioasă monografie socială a sfârșitului de secol XIX și o radiografiere punctuală, cu repere care s-au păstrat și astăzi, a spațiului geografic real, care a servit drept sursă de inspirație pentru spațiul ficțional narativ.

Demersul nostru, bazat pe un scurt fragment din romanul „Mara”, realizează o comparație între câteva imagini de epocă și textul romanului pentru a vedea în ce măsură scriitorul, dincolo de subiectivismul afectiv al valorizării obiectivelor surprinse descriptiv, reconstituie în planul epicului universul geografic al zonei Lipova, Radna, [1-7]

Sub imperiul importanței aspectului instanțelor narative și a structurilor constructive ale prozei lui Ioan Slavici, cercetătorii operei sale iau mai puțin în calcul spre analiză (altfel decât stilistic), secvențele descriptive, suficient de numeroase.

Nu același lucru se întâmplă, însă, cu un alt prozator realist, George Călinescu, ale cărui secvențe descriptive, chiar mai detaliate decât ale lui Ioan Slavici, într-un roman precum „Enigma Otiliei”, devin repere pentru maniera barocă a romancierului și elemente de consonanță semiotică între ambientul narativ și instanța narativă.

Spre exemplu, a devenit un loc comun să remarci faptul că aspectul degradat al imobilului în care locuiește Moș Costache este imaginea decadentei spirituale și morale a membrilor clanului Tulea.

Astfel de asocieri semantice pot fi făcute și în cazul operei lui Slavici, valoarea simbolică a „aspectului” locurilor și obiectivelor descrise răsfrângându-se asupra unor categorii sociale mai largi.

Pe de altă parte, am putea spune că rolul pasajelor descriptive este de a fixa personajele și acțiunea în decor, de a le oferi repere spațiale cât mai veridice sau de a le construi un univers material cât mai verosimil.

În romanul lui George Călinescu, afirmația noastră anterioară poate fi luată în considerare cu o marjă considerabilă de valabilitate. Se poate accepta că un Costache Giurgiuveanu sau o Aglae Tulea ar fi fost neverosimile în alt decor. Ariditatea afectivă a celor două personaje armonizează cu aspectul vetust, lipsit de culoare și strălucire al imobilului în care se mișcă.

Credem însă că, în mod deosebit, romanul *Mara* al lui Ioan Slavici propune și o altă dimensiune interpretativă majorității secvențelor descriptive. Dincolo de necesitatea construirii unui univers structurat, cu puncte de reper solide pentru desfășurarea acțiunii, prozatorul propune

posterității o „imagine” a-temporalizată a unei „realități” socio-geografice supusă efemerității. Am putea presupune că autorul, conștient de efectele distructive ale trecerii timpului și ale acțiunii oamenilor asupra edificiilor și aspectului „urbis-ului”, ține să a-temporalizeze, asemeni unui fotograf, o clipă a unei realități în continuă diacronie.

Din acest punct de vedere, Ioan Slavici nu reconstituie în plan ficțional universul de evoluție al personajelor sale. Acest univers există, iar scriitorul nu trebuie decât să-i surprindă clipa de maximă sugestivitate și să o transpună lingvistic. O dată spațiul delimitat și „fotografiat”, personajele pot să se miște în voie, cu o singură condiție; să respecte particularitățile cronologice, geografice, socio-comportamentale ale acestuia.

Să urmărim, spre exemplu, unul din pasajele descriptive cu care se deschide romanul: „Sus, pe coasta unui deal de la dreapta Murășului, e mănăstirea minoriților, vestita Maria Radna. Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Murăș la deal, ruinele acoperite cu mușchi ale cetății de la Șoimoș; în fața bisericii se întinde Radna cea frumoasă și peste Murăș e Lipova cu turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești, iar pe Murăș la vale se întinde șesul cel nesfârșit al Țării Ungurești.” (Ioan Slavici, **Mara**, cap. I „Sărăcuții mamei”)

O imagine de epocă a anilor 1900, o ilustrație realizată la câteva zeci de ani de la momentul apariției romanului, adică la doar câteva decenii de la propunerea de spațiu românesc de către autor, ne înfățișează un univers geografic clar identificabil celui descris de către Ioan Slavici.

După cum se poate observa din ilustrație, biserica domină întreg peisajul citadin, poziția sa fiind superioară față de restul clădirilor surprinse de aparatul fotografic.

Reconstituirea topografică la fața locului, arată în mod clar faptul că autorul nu construiește un spațiu geografic nou, ci folosește unul deja existent, pe care însă îl organizează pe coordonatele simbolice pe care le consideră fundamentale.

Din perspectiva condiției de ficționalitate a universului narativ, ar fi interesant de observat faptul că naratorul reușește doar în două fraze să surprindă spațiul acțiunii, inclusiv din punct de vedere al unor repere geografice identificabile socio – istoric. Axa în jurul căreia se organizează aceste repere este reprezentată de o formă de relief cu existență geografică verificată istoric: „Murășul”. Firul râului, ca și sensul său de curgere, de la est spre vest, vor da reperele de deplasare a personajelor din perspectiva punctelor cardinale, precum și amplasarea diverselor „obiective” cu valoare de „topoi”.

După menționarea „punctului de fugă”, al punctului de construire al viziunii, spațiul este reconstituit complex, în primul rând din perspectiva punctelor cardinale și apoi, descendent, pe axa verticalității, ca o coborâre dinspre sacru spre profan.

Nu întâmplător, descrierea se deschide simbolic, cu menționarea altitudinii la care se află una dintre clădirile cu rol esențial în orientarea personajelor, „Sus, pe *coasta unui deal de la dreapta Murășului, e mănăstirea minoriților, vestita Maria Radna*”. Spațiul generic al desfășurării acțiunii este apoi prezentat sintetic, tot din perspectivă descendentă, de la înălțimea turnurilor mănăstirii ca și cum ar fi vorba de o coborâre din sacru în profan: „*Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Murăș la deal ... în fața bisericii se întinde... peste Murăș e ... iar pe Murăș la vale se întinde ...*”.

Primul reper de orientare vizuală se situează la același nivel cu mănăstirea: „*se văd pe Murăș la deal, ruinele acoperite cu mușchi ale cetății de la Șoimoș*”. Obiectivul istoric, fără valoare afectivă, dar cu valoare cronologică de autentificare a vechimii generatoare de istoricitate, va fi așezat pe aceeași treaptă conotativă cu mănăstirea generatoare de sentimente sacralizante. În realitate, ruinele cetății de la Șoimoș se situează altitudinal mult deasupra mănăstirii „Maria Radna”. „Coborârea” lor la nivelul bisericii pe care, de altfel, Mara o consideră „biserica aceasta”, adică o biserică oarecare, nu biserica adevărată, sugerează o posibilă istoricizare a sacralui, o echivalare a geograficului istoric (cetatea intrată prin ruină în a-temporalitate) cu geograficul spiritual (mănăstirea minoriților).

Al doilea reper vizual definește spațiul din fața mănăstirii „*în fața bisericii se întinde Radna cea frumoasă și peste Murăș e Lipova cu turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești*”. Segmentul narativ propune două perspective vizuale asociate prin așezare „*în fața bisericii*” dar diferențiate prin atitudinea afectivă a naratorului față de ele. La același nivel cu sacralitatea punctului inițial de pornire, chiar în „fața bisericii” se află „Radna cea frumoasă”, adică spațiul familiar și apreciat afectiv al personajului principal.

O imagine de epocă (începutul secolului al XIX – lea) ar putea fi asociată familiarității, calmului și atmosferei paternale pe care o sugerează sintagma slaviciană.

Ilustrația, reprezentând strada din spatele actualei gări a stației Radna, propune imaginea unei societăți aflate în bunăstare, fără vizibile probleme. Sunt de remarcat costumele „nemțești” ale locatarilor din partea stângă a imaginii, asociate costumelor populare ale celor din dreapta fotografiei. „*Radna cea frumoasă*” va fi permanent asociată pe parcursul romanului cu armonia vieții Mării, a copiilor ei, indiferent de vicisitudinile vieții.

„*Peste Murăș*” e o altă lume, e Lipova, „*cu turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești*”, sugestie posibilă a unei societăți fățarnice, a nepriceperii unui Bocioacă, staroste care nu-l primește ucenic pe Trică, pentru a nu se complica cu copilul unei femei precum Mara, dar îl cere după ce acesta ajunge calfă în Arad, sugestie a unei vieți complicate și imunde, în care orice este posibil, în care viața unei fete aflate sub ocrotirea maicilor „priorite” poate fi pusă în pericol de o banală „neascultare” (dublă, după caz, - ieșire din mănăstire pentru a-și răzbuna fratele persecutat sau deschidere intenționată a geamului pentru a-l vedea și înfrunta pe Națl).

„*Turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești*” contrastează prin valoarea aproape peiorativă a calificativelor cu turnurile bisericii „*mari și frumoase*”, „vestita Maria Radna”.

Spațiul este apoi completat cu ultima perspectivă, spre vest, „*pe Murăș la vale se întinde șesul cel nesfârșit al Țării Ungurești*”, perspectivă lipsită de repere fixe, ca o sugestie a deschiderii ulterioare către o altă lume.

Concluzii

Universul narativ al operei lui Ioan Slavici își desfășoară acțiunea într-un spațiu geografic care reconstituie ficțional aproape fotografic spațiul real al zonei care a servit drept sursă de inspirație. Perspectiva asupra acestui spațiu orientează cadrul conflictului în raport cu punctele cardinale, cu reperele istorico-geografice reale din teren, acestea din urmă putând fi reconstituite aproape în detaliu.

Bibliografie

1. Cărți poștale ilustrate din colecția Muzeului orașenesc Lipova
2. Iliescu, A. - *Proza realistă în secolul al XIX-lea*, Editura Minerva, București, 1978;
3. Jucan, G.; *Eminescu are o influență permanentă în spiritualitatea românească* interviu în *Bucovina literară*, nr. 2 – 3 februarie martie 2008,
4. Slavici, I., *Opere II. Mara*, ESPLA, București 1952
5. Ungureanu, C., *Ce poate povesti o "istorie secretă" a literaturii*, interviu în *Cotidianul*, 5 februarie 2008;
6. Vianu, T., *Arta prozatorilor români*, Editura Eminescu, București, 1973;
7. Zăciu, M., Papahagi, Marian; Sasu, Aurel.; *Dicționarul scriitorilor români*, vol. IV, București, 2002;

REFLECȚII ECONOMICE ÎN PROZA LUI IOAN SLAVICI ȘI ION GHICA

ECONOMIC PERSPECTIVES IN IOAN SLAVICI'S AND ION GHICA'S WORKS

Daniel VIGHI

Facultatea de Litere,

Universitatea de Vest Timișoara

Abstract

The study defines itself as an analysis of the present day economic view applied to epic episodes in the novel Mara, by I.S. and a story written by I.G. The analysis points out to the way in which two characters tackle the idea of starting a business. One of the projects is romantic and has nothing to do with the real life, while the other one is realistic and therefore, bears many more chances of success. The two attitudes represent the mentalities and attitudes specific for the romanticism and realism periods, as they appear in the economic thinking.

Key words: *investments, marketing, romanticism, realism, fair, market.*

Cuvinte cheie: *Investiții, marketing, romanticism, realism, iarmaroc, târg.*

În capitalismul veacului al XIX-lea, ca și în mileniul de față, investițiile au nevoie, firesc, de bani. Aceștia se pot dobîndi de la bancă sau, mai bine și mai lipsit de riscuri, prin legat testamentar. Cutare erou sărac dintr-o povestire a lui Ion Ghica, visează la o moștenire de la un unchi pe care „ferește, Doamne!” l-ar putea oricînd pîndi o dambla „că prea s-a îngrășat de nu i se mai vede gîtul”. Istoria contrafactuală cu iz science-fiction ia locul realității: „Nu e așa”, se întreabă retoric protagonistul nostru, „că mi-ar rămînea mie acea miișoară de galbeni pe care (jupîn Costache, unchiul, vezi bine!, n.n.) o tot învîrtește cu polițe?” Planul de investiție în regim *ce-ar fi dacă*, nu e lipsit de imaginație antreprenorială și de analiză a pieței, de marketing și studiu al oportunităților:

„Aș face și eu ca Ilie, ba aș face ceva mai bine: că nu m-aș duce să încep tocmai de la barieră, nici n-aș alege tocmai Bucureștii, unde sunt mii și sute de birturi, de grădini și de cornării și unde concurența a devenit prea mare, ci m-aș așeza într-un oraș de provincie, în vreun port cum

e Brăila sau Galații, unde lumea n-a văzut încă ce va să zică un adevărat birt restaurant, m-aș așeza tocmai în centru, în piața cea mai nobilă: dejunuri, prânzuri și supeuri“. [Ghica, II, 442]

Deosebirea dintre Mara lui Slavici și eroul lui Ghica e că aceasta chiar reușește. Este un antreprenor adevărat care nu se joacă imaginativ pe teme contrafactice de felul „ce-ar fi dacă“ și nici nu-și dorește ceva ce nu va putea vreodată să aibe. Și Mara știe ceea ce naratorul le spune pentru buna încredințare a posterității. Crîmpeiele de viață economică de pe Valea Mureșului nu au mai nimic romantic în descrierea lor care este menită nevoilor marketingului. Și doar atât! „Mare lucru târgul de toamnă de la Arad!”, ne încredințează instanța narativă cu un ochi la realitate și cu altul la aspirațiile economice ale Marei. Sensul secund care deturneză afirmația spre alte strategii comunicative este vădit: târgul este cu adevărat „mare lucru” pentru precupeți de felul Marei care îi măsoară importanța din unghi economic. Pentru oricine altcineva târgul – fie mare, fie mic – este un loc în care îți satisfaci nevoile de cumpărător. Și doar atât! Aceste două restrîngerii semantice au, în simultaneitatea lor, temeiuri ale poeziei realiste. Târgul de toamnă este mare din considerentele prozaice ale unor nevoi economice. Și doar atât! În al doilea caz indiferența este ea însăși pilduitoare: cumpărătorul este subiectul strategiilor de marketing, este pasiv și subiect al ademenirilor. Oricum în vremea Marei nu era prea clar de ce anume un târg devine mare și un altul nu, iar lumea economică nici nu se întreba de ce anume se întîmplă acest lucru. Raportarea la iarmaroc este una exterioară și constatativ-descriptivă, fără analiza resorturilor care îi asigură ratingul, cum se spune astăzi. În acest fel, naratorul ne prezintă efectele și nu se întrebă despre cauzele lor:

„Timp de câteva săptămîni drumurile de țară toate sînt pline de care încărcate, care aduc bogățiile din șapte ținuturi, ca să le desfășure prin piețele și prin ulițele Aradului și pe câmpia de din prejurul lui, unde s-adună care cu poame de pe Crișuri și din valea Murășului, cu lemnărie din munții Abrudului și cu bucate de pe câmpia mănoasă; se-nșiră butoaiele cu vin din podgorie ori cu rachiu de pe Murăș; și se îngrămădesc turme de oi venite din Ardeal, ciurde de porci aduse de pe lunci, herghelii de cai crescuți pe poienile munților și cirezi de vite mînate de jelepări umblați prin lume.” [SLAVICI, Nuvele. Mara, 305]

Pe de altă parte este adevăra că pentru ca o afacere să reușească este nevoie de bani după cum este nevoie și de idei. Banii nu ajung, pot fi risipiți în absența ideilor care să-i pună în mișcare. Numai că și reversul este plin de miez: fără bani nu e de imaginat în lumea capitalistă ceva ce ar putea fi adus la viață (economică) – această nevoie este acoperită de vocabula așa de des folosită: aceea a investițiilor în economie. Ce se întîmplă dacă, asemenea lui Ilie, eroul lui Ghica, ai idei și nu dispui de bani. Astăzi ca și ieri toată lumea te firitisește, te ascultă cu atenție, pare interesat și de cele mai multe ori nu este. Idei economice are toată lumea, aici nu e o problemă. De la eroii balzacieni pînă la lumea sărmană a lui Dickens din epoca victoriană, capitalismul și agenții lui neodihniți se agită peste tot și au idei investiționale mărețe. Ba am putea spune că dimensiunea proiectelor este invers proporțională cu managementul riscului. Cu cît reveriile investiționale se arată a fi mai mari, cu cît derivatele sînt mai greu de strunit, cu atît reținerile celor care le ascultă își găsesc temeiuri bine justificate ale prudenței. Azi, acestor scrutări realiste li se spune „prudențialitate investițională bancară sau managerială“. Dacă aceasta își reduce vigilența și severitatea posacă vizavi de ademenirilor investitorilor, criza financiară are toate condițiile să se declanșeze. Absența managementului de risc este una din cauzele falimentelor bancare, a marilor corporații transnaționale în derivă, a celebrelor burse suspendate din cauza căderilor catastrofale ale cotațiile acțiunilor. Totul pleacă de la reveriile romantice și, desigur, neeconomice, ale celor cu idei investiționale și ale felului în care acestea își găsesc suport financiar. Ilie este un nevinovat din acest punct de vedere. Un romantic. Un visător rătăcit în vise bune pentru construcții ficționale. Ilie nu pune în pericol economia reală pentru că nu este implicat cu adevărat în ea. Principala cauză a acestei situații inofensive a protagonistului nostru este faptul că nu vrea să riște nimic. Ori lumea investitorilor este una mai ales a riscului care angajează investitorul în competiție economică și în războiul dur al supraviețuirii. Ilie este asemenea acelora care, deși au idei bune, nu sînt dipuși să riște economic pentru a le da viață. Soluția creditării planurilor sale investiționale este moștenirea

potențială de la un unchi – caz tipic – pe care „ferește, Doamne!” l-ar putea lovi damblaua „că prea s-a îngrășat de nu i se mai vede gâtul”. În locul nobleței riscului, cinismul unor așteptări în fapt ipocrite, atîta vreme cît adevăratul înțeles al lui „ferește, Doamne!” este „dă, Doamne!”

*

Pe de altă parte, o analiză autentic economic este prilejuită de discuția pe care o reproduc mai jos dintre Mara și maistorul Bocioacă. Acesta o întreabă despre o investiție:

“ - Dar cu pădurea cum stai?”

Alături de alte întrebări asemenea ni se spune că “Nici asta nu era întrebare la care Mara putea să răspundă deslușit.” Aici este evidentă dilema care se naște din mai nimicul aparent al întrebării și al răspunsului care se naște din aceasta. Așadar maistorul întreabă și Mară îi dă un (alt) răspuns nedeslușit. Discuția se traduce în termenii economiei de piață prin sintagma transparenței în afaceri.

“Dacă în lumea contemporană transparența în politică, administrație și afaceri publice este obligatorie în statele democratice, transparența este considerată o cerință ce trebuie satisfăcută de orice autoritate sau instituție publică. Conform Oxford Dictionary of Economics, transparența în politicile publice presupune «a se cunoaște cu claritate cine ia decizii, ce decizii sunt luate, cine are de câștigat de pe urma lor și cine plătește costurile implicate.» Transparența este văzută drept o cerință elementară a democrației, un instrument prin care alegătorii intervin în procesul de guvernare și supraveghează acțiunile autorității, o modalitate de prevenire a corupției sau abuzurilor” [Dana Oancea, Bogdan Diaconu, *Transparența și avatarurile ei: Despre nevăzutele chipuri ale transparenței în afaceri*].

Dilema se naște din nevoia de protecție a intereselor economice ale unei firme. Disocierea s-a făcut între ceea ce ar fi să fie interesele private și responsabilitățile sociale ale oricărui actor economic, mai ales în vremurile noastre în care există amenințări serioase ale planetei din cauza, spre exemplu, a poluării care se naște din procese de producție anarhice și indiferente la mediul înconjurător. În articolul antecitat se spune limpede acest fapt:

“în ce privește guvernarea, administrația publică în general, condițiile transparenței sunt general acceptate, necontroversate: luarea de decizii conform unor reguli prestabilite și cunoscute, accesul la informații privind guvernarea. În schimb, în privința mediului privat de afaceri, cerința transparenței este oarecum recentă iar problemele fundamentale încă foarte controversate.”

Maistorul Bocioacă insistă, vrea să știe dedesubturi ale afacerii. Mara nu se lasă descusută din precauții investiționale:

“- Cam greu, grăi dânsa. Biată de femeie ce sunt, m-am apucat de prea mare treabă.”

În final ies la iveală unele adevăruri economice pe care femeia le spune ca să respingă ideea unui posibil parteneriat în afaceri cu bătrînul Națl. De altfel argumentele ei financiar-contabile sînt greu de tăgăduit:

“- Sunteți, așa se zice, în tovărășie cu măcelarul, urmă Bocioacă, apăsând vorbele.

- Ferit-a Dumnezeu! răspunse Mara. Fiindcă nu prea aveam bani ca să intru într-o neguțătorie atît de mare, m-am împrumutat de la el cu zece la sută pe trei luni de zile. S-a supărat d-lui acum că am plătit rata fără ca să mă mai împrumut; ar fi voit ca eu să alerg, eu să port paguba, dacă lucrurile nu ies bine, iar la câștig să fie și el părtaș cu mine.”

Față de Ilie, personajul lui Ion Ghica, care așteaptă să dea peste el norocul răsărit din damblaua unchiului, aici e cu totul altă lume, alte motivații și alte calcule. Într-o parte ne aflăm în ficțional și ipotetic, dincoace în plină actualitate, într-un work in progress cum se spune. Mara ia credit, plătește rată cu dobîndă și reușește să achite ceea ce i-a împrumutat bătrînul Națl pe post de bancă de investiții.

Bibliografie

[Ghica, II] Ghica, Ion, *Opere II*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, glosar, bibliografie de Ion Roman, seria Scriitori români, Editura Minerva, București, 1970.

[SLAVICI, *Nuvele. Mara*, 305] : SLAVICI, Ioan. *Nuvele. Mara*. București: Editura Fundației Culturale, 2001.

[Dana Oancea, Bogdan Diaconu, *Transparența și avatarurile ei: Despre nevăzutele chipuri ale transparenței în afaceri*],

<http://www.csr-romania.ro/resurse-csr/analize-si-articole/transparenta-si-avatarurile-ei-despre-nevazutele-chipuri-ale-transparenței-in-afaceri.html>

VALORI STILISTICE ALE NEOLOGISMULUI ÎN ROMANUL „MARA” DE IOAN SLAVICI

STYLISTIC VALUES OF NEOLOGISMS IN THE NOVEL „MARA” BY IOAN SLAVICI

Laura ORBAN

Grupul Școlar “Iuliu Maniu”, Arad

Abstract

A scholarly writer, with good knowledge of ancient philosophy and literature, of the Renaissance period, of modern philosophy- especially German- Ioan Slavici was also interested in the philosophy and culture of the Orient, in the French Enlightenment and moralists. All this knowledge will be reflected in the vocabulary he chose to use in his literary work. The presence of neologisms in I.Slavici's work has not been debated enough by literary critics and linguists. In the two hundred and forty pages of the novel looked after by D. Vatamaniuc, only fifteen neologisms have been identified. At a first glance, they seem to be insignificantly few, nevertheless the paper attempts to show the values these terms had in the language of a writer whose main tendency was mainly to use lexis of folk origin.

Key words: *neologism, style, scholarly language, authenticity*

Cuvinte-cheie: *neologism, stil, limbaj cult, anticalofilism, autenticitate*

Neologismele au suscitat interesul cercetătorilor dintotdeauna. Fiind o problemă de eternă actualitate, subiectul neologismelor pare a fi nepuizabil. S-a pus adesea întrebarea dacă scriitorul este sau nu prizonier al propriei sale limbi. Dacă în limba maternă scriitorul pare a fi stăpân deplin, se repetă același lucru într-o altă limbă? De ce e nevoie să recurgem la limbi străine pentru a exprima realități specifice spațiului nostru? Scriitorul utilizează limba în procesul său creativ, dar aceasta ajunge să îl domine, să îl stăpânească, să îl plaseze într-un spațiu, să îi determine structura intimă. Orice scriitor dorește să își depășească condiția, de aceea lucrează asupra limbajului, căci doar acesta îi poate asigura nemurirea. Procesul trecerii într-o nouă limbă schimbă fundamental datele problemei. Poate că din această cauză scriitorii venerează limba, care devine însăși memoria unei națiuni. Scriitorul a fost întotdeauna nemulțumit de puținătatea cuvintelor pe care le poate utiliza la un moment dat și, în nevoia sa avidă de exprimare cât mai concretă a unor imagini

artistice, el folosește materialul lingvistic de care dispune, indiferent de natura lui. Ideea e resimțită chiar de I. Budai-Deleanu și își păstrează actualitatea, G. I. Tohăneanu redactând chiar o lucrare despre *Neajungerea limbii* din opera poetului. Lupta scriitorului cu limitele limbajului este permanentă, putând fi regăsită în istoria literaturii, în toate curentele și orientările culturale. Înfruntarea este una cu limitele unui grad de civilizație. În acest sens, putem vorbi despre limbi privilegiate și despre limbi dezavantajate. Privilegiul nu se rezumă numai la nivelul asimilării unor termeni dintr-o anumită limbă, ci și la prioritatea pe care scriitorul o acordă unei anumite limbi sau culturi [1-12].

Conform definiției din ultimul DEX (1996) prin neologism se înțelege un “cuvânt împrumutat de curând din altă limbă sau creat recent într-o limbă prin mijloace proprii”. Din însăși definiția termenului, se pot desprinde cele două aspecte esențiale ale problemei neologismului: existența unor neologisme “primare” și a unor derivate “neologice”, adică relativ noi. Cercetarea lingvistică românească a fost și este preocupată de acest aspect foarte important al limbii române, al studierii neologismului. În acest sens, s-au scris foarte multe lucrări, unele devenite puncte de referință, care analizează neologismele, cu precădere cele latino-romanice, din diverse puncte de vedere. Având o mare însemnătate în evoluția limbii române literare, observându-se complexitatea factorilor care trebuie avuți în vedere, celor lingvistici adăugându-li-se cei extralingvistici, de o mare importanță în investigație, toate aceste studii evidențiază și mulțimea dificultăților pe care le întâmpină cercetătorul. Este numai o aparență faptul că ar fi ușor și la îndemână să se stabilească, repede și fără dubii, originea sau etimologia exactă a unui cuvânt.

În acest context, sunt de presupus și dificultățile, cu atât mai mari, pe care trebuie să le învingă autorii dicționarilor: etimologia trebuie consemnată aici pur și simplu, fără posibilitatea de a adăuga comentarii sau argumente. Autorul dicționarului etimologic are, desigur, în vedere, atunci când înregistrează etimologia unui cuvânt, forma acestuia, sensurile lui, corelațiile complexe ale formei și sensului cuvântului original, explicațiile propuse până în momentul redactării dicționarului. El trebuie deseori să opteze între mai multe soluții, fără a avea posibilitatea să-și argumenteze decizia în cadrul dicționarului. Pe de altă parte, dicționarul presupune - de regulă - o muncă lexicografică colectivă, unde se vor avea în vedere cele mai recente și avizate descoperiri din domeniul investigat, cercetătorul trebuind să reflecte, totuși, un consens sau, cel puțin, cea mai plauzibilă și argumentată formă originală a cuvântului românesc, propusă de un specialist sau altul.

Ioan Slavici ocupă un loc aparte în istoria limbii literare a secolului al XIX-lea. Scriitorul ardelean se va strădui să mențină expresia autentic populară de sursă transilvăneană. Într-o perioadă în care se remarcă valori precum Eminescu, Caragiale sau Maiorescu, Ioan Slavici este o prezență inedită. Are o remarcabilă experiență de viață culturală și politică, firea sa fiind una temperată. Orientarea sa către direcția “poporană” a literaturii va fi reliefată și de lucrările sale literare. În cunoscuta lucrare „Istoria limbii române literare”, Ștefan Munteanu și Vasile Țăra precizează: “Dacă se pot reproșa, în general, stângăciile, pe alocuri, și o anumită uscăciune în exprimare, în schimb nu i se pot contesta stăpânirea desăvârșită a materialului verbal în creația narativă și adecvarea lui perfectă la analiza psihologică într-o capodoperă cum este “Moara cu noroc”. Se poate vorbi despre o orientare a scriitorului către clasicism. Încă din vremea studiilor la Universitatea din Viena (1869 – 1874) a luat contact cu estetica, filosofia și literatura, dar se poate presupune că există posibilitatea unor lecturi din literatura clasicismului european încă din anii petrecuți ca elev la Arad și Timișoara. Mediul universitar vienez și personalitatea eminesciană au jucat un rol important în orientarea spirituală a ardeleanului dornic de cunoaștere. Lecturile din Hegel, Schelling, Platon, Aristotel, Confucius etc. îi dezvoltă orizontul spiritual, lucru care se va reflecta ulterior în scrierile sale. Nu trebuie neglijat a fi amintit faptul că, ulterior, în cadrul Junimii și în paginile *Convorbirilor literare* se menținea un anumit cult pentru clasicism. Ioan Slavici își va exprima chiar nemulțumirea pentru felul în care redactau unii dintre contemporani, arătându-și preferința pentru simplitatea clasicilor traduși în paginile *Convorbirilor literare*. El va adresa lui Negruzzi o întrebare care reflectă opțiunea sa către clasicism: ”Oare pentru ce astăzi oamenii nu

știu să scrie atât de nepretențios și simplu?”. Cultura lui Ioan Slavici este una certă, fiind un cunoscător al filosofiei și literaturii antice, a perioadei renascentiste, a filosofiei moderne, mai ales germane, avea cunoștințe despre filosofia și cultura orientului, despre iluminism și moraliști francezi. Toate aceste cunoștințe se vor reflecta și la nivelul vocabularului utilizat în scrierile sale literare, chiar dacă tendința sa a fost una de apropiere de limbajul firesc al ardelenilor. “Mentalitatea țărănească și faptul că făcea mereu caz de “incultura” lui nu trebuie să ne inducă în eroare. Ca și în cazul lui Creangă, supralicitarea malițioasă a “țărăniei” era un mod de afirmare secretă a superiorității în fața celor “subțiați prin cultură și ifose aristocrate”, apreciază criticul Pompiliu Marcea.

Preocupările pentru limbă și stil au fost statornice în activitatea lui Ioan Slavici. El va redacta studii și manuale dintre care amintim: *Articularea numelor proprii*, *Gramatica limbii române - Etimologia*, *Păsăreasca de azi*, *Un curs de limbă română*, *Cum se scrie românește* etc. În scrierile sale se dovedește a fi mai degrabă interesat de corectitudinea limbii și mai puțin de expresivitatea ei.

Părerile legate de limba și stilul lui Slavici sunt împărțite. Pe de o parte se găsesc cei care consideră că acestea sunt rudimentare, greu de perceput de către lectori, iar pe de altă parte se află criticii care consideră că nu se poate absolutiza această opinie. Iacob Negruzzi și chiar Eminescu consideră că scriitorul trebuie să-și modifice modul de redactare. Extrem de violente se dovedesc a fi opiniile lui Ion Breazu, care afirmă că stilul lui Slavici e “plin de impurități”, fraza greoaie. Duiliu Zamfirescu vorbește despre limba falsă și neromânească folosită, iar Pompiliu Constantinescu apreciază “Mara” ca fiind o “prolixă povestire melodramatică”. La polul opus se află părerile unor avizați critici, precum Tudor Vianu, Alexandru Philippide și Pompiliu Marcea. Tudor Vianu remarcă în *Arta prozatorilor români* faptul că “Ioan Slavici introduce oralitatea populară în scrierile sale înaintea lui Creangă”. Pompiliu Marcea afirmă că: “O pagină din Slavici nu se poate recomanda ca exercițiu de analiză stilistică la clasă. Prozatorul provenea și s-a format într-un mediu lingvistic pestriț, nefavorabil liberei și neîngrăditei dezvoltări a limbii, dintr-un mediu în care însă limba românească este supusă unui tratament restrictiv, discriminatoriu, în care puțința comunicării în limba română trece înaintea calității comunicării. Așa se explică de ce înainte de unitatea națională calofilia este complet străină mediului ardelenesc. Slavici însuși detesta calofilia”.

Problema prezenței neologismelor în opera lui Ioan Slavici nu a fost suficient discutată de lingviști și critici literari. Celebrul lingvist Sextil Pușcariu apreciază aportul scriitorului la evoluția limbii române: “Un Slavici, un Coșbuc și, în timpul din urmă, un Lucian Blaga, înainte de a primi neologismul ieftin ce ți se îmbie atât de ademenitor, scurmă în comorile păstrate în cărțile vechi religioase și în poezia populară, spre a găsi cuvântul autohton, căruia îi dau, prin largiri de înțeles sau împerecheri fericite cu alte cuvinte, o nouă strălucire”. În ciuda acestei considerații, el nu respinge prezența neologismului în opera scriitorului. Alexandru Philippide apreciază: “Cu toate stângăciile lui și stilul lui neîndemânatec, Slavici are o curată și aspră limbă românească. O limbă poate cam necioplită, colțuroasă și dură, dar lipsită de neologisme și perfect armonizată cu personajele lui Slavici și cu lumea pe care el o descrie...”.

Așa cum era de așteptat, romanul “Mara” nu este diferit din punct de vedere stilistic față de celelalte opere aparținând scriitorului transilvănean. Și la nivelul statisticii prezenței neologismelor în romanul amintit, nu vom întâlni mari deosebiri față de alte lucrări. Astfel, de-a lungul celor 240 de pagini câte numără romanul în ediția îngrijită de D. Vatamaniuc, am identificat numai un număr de 15 neologisme. La o primă vedere, putem afirma că sunt extrem de puține, dar cu toate acestea vom încerca să arătăm valorile pe care termenii le-au jucat în limbajul unui scriitor orientat cu precădere către lexicul de factură populară. După cum s-a văzut anterior, Slavici avea o temeinică cultură, ca atare prezența unor astfel de termeni, care își păstrează valorile neologice chiar și în zilele noastre, este una explicabilă. Termenii pe care îi avem în discuție sunt: *contrazice*, *convins*, *demon*, *econom*, *flașnetă*, *guardian*, *impulsuni*, *martirizează*, *missa*, *obidoasă*, *prior*, *scrutătoare*,

spasmodici, umilit, virtute, prezența lor putând fi semnalată atât în Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, din 1996, dar și în Marele dicționar de neologisme al lui Florin Marcu, editat în 2002. Chiar dacă sunt într-un număr redus, este surprinzătoare prezența acestor neologisme într-un roman terminat la 1894, a unor termeni ce se pot regăsi chiar și în cel mai recent dicționar de neologisme al lexicografiei române din secolul XXI.

Termenul cel mai des întâlnit în text este *umil*. “După Heruvim, când preotul a ieșit cu darurile, el și-a plecat mai *umilit* decât de obicei capul spre pământ și a stat cu ochii închiși, pierdut oarecum în sine însuși”. Etimologic cuvântul provine din latinescul *humilis*, trimiterea către *humus* – *pământ* fiind una firească. Așa se explică și primul sens pe care îl dă Gheorghe Guțu în Dicționarul latin, acela de “aproape de pământ, jos, scund”, ilustrând apropierea aceasta cu citate din Vergilius: “*humiles casas habitare*” – a locui în bordeie scunde”, dar și cu Aulus Gellius: “*humili corpore homines*” – oameni cu trup pitic. Acest prim sens care făcea trimiterea spre partea fizică se va dezvolta ulterior spre aspectul moral de smerit, supus, plecat, modest, sens pe care îl vom regăsi și în exemplul din Slavici. La George Călinescu, pe lângă *umilință*, mai poate fi semnalată prezența lui *humilitate*, cf. latinescului *humilitas*, în “*Scrinul negru*”: “Cu toate acestea, nu *umilitatea* meseriei o speria pe Hangerlioica, ci riscul de a pune pe Filip în contact cu o lume nouă, ce putea să-l cucerească”.

Revenind la “Mara” fragmentul citat mai sus este imediat urmat de o altă frază ce accentuează smerenia, în care vom regăsi un alt neologism, *obidos*. “Sămțea, ca niciodată mai înainte, că el nu mai poate să facă ceea ce dânsa nu voiește, și o nespuse înduioșare îl cuprinse când se gândi la Maria, care era atât de subțirică, de fragedă, atât de dulce la fire și de *obidoasă*”. Deși pare a proveni din sl. *obida* compus cu suf. *-oasă*, el trebuie asociat cu termenul preluat din it. *obbediente*, lat. *oboediens*. Ne aflăm în fața unui sinonim neologic plasat la mică distanță de *umil*, tot cu sensul de supus, ascultător, sens întâlnit la Titus Livius: “*Imperiis nemo oboedientior me*” – nimeni nu e mai supus ordinelor ca mine. Littré îl consemnează pentru limba franceză ca provenind din greacă, unde își va restrânge sensul, fiind utilizat numai în context bisericesc.

“Dacă Persida ar fi știut că el a venit fără de voia lui aici și n-are în el destulă *vârtute* ca să se hotărască la un fel, l-ar fi desprețuit ca pe un nemernic”. *Virtute* este un neologism, etimologic provenind din substantivul lat. *virtus, virtutis* (cu unele sensuri după fr. *vertu*) și al cărui prim sens trimite la ideea de bărbăție, forță sufletească, caracter ales, după cum apare și la Nepos: “*magnum homines virtute metimur*” – prețuim oamenii mari după virtutea lor, sau la Ovidius: “*virtute dolores superare*” – a învinge durerile prin virtute, iar la Cicero *virtus* capătă sensul de valoare, calitate deosebită, merite: “*animi corporis virtuti anteponatur*” – calitățile sufletești să fie puse mai presus de cele trupești. În acest context, trebuie făcută trimiterea spre substantivul *vir, viri* – un adevărat bărbat, om în adevăratul sens al cuvântului, cum apare încă din epopeea vergiliană “*Eneida*”: “*Arma virumque cano*” – cânt luptele și pe viteazul...

“Maica Aegidia era mititică, pășea mărunț, vorbea scurt și apăsător, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și scrutătoare, dar se muia când vedea lacrimi de văduvă: ea a stăruit ca mai ca *priorița* s-o primească pe Persida și pentru numai cincizeci de florini pe an, ba a mai și alergat pe la d. Hubăr, *economul* orașului, ca Mara neapărat să capete arânda podului”. Neologismul *prior*, cu sensul de conducător al mănăstirii catolice, provine din lat. *prior*, germ. *Prior*. În latină, adjectivul aflat la comparativ *prior, prius* are sensul prim de precedent, dinainte, așa cum e semnalat la Titus Livius: “*consul anni prioris*” – consulul anului precedent. Sensul neologic pe care l-am putut surprinde și în textul lui Slavici, pleacă de la cel figurat, în care apare ideea de mai presus, superior, așa cum îl utilizează Sallustius: “*prior aetate et sapientia*” – mai mare în vârstă și mai înțelept. Ideea de înțietate în conducerea mănăstirii a maicii Aegidia este certă în “Mara”, dar putem face și o asocieră și cu sensul de respect față de această persoană păstrătoare a unei întregi tradiții anterioare, a unor valori spirituale, sensuri ce se regăsesc în vocabula *priores* și într-un exemplu oferit de Ovidius: “*More priorum*” – după obiceiul străbunilor.

După cum am subliniat în exemplul de mai sus, în frază apare și termenul *econom*, dar în această frază cu sensul învechit de persoană însărcinată cu administrarea averii cuiva, administrator. Sensul de îngrijitor al veniturilor unei mănăstiri, care provine din fr. *économe*, apare și el în roman. Littré consideră că, etimologic, termenul în franceză provine din greacă și abia ulterior din lat. *oekonomus*. În acest context, amintim prezența în romanul lui Slavici și a termenului eclesiastic *missa*, care își păstrează grafia identică cu cea din latină. “Intrată apoi cu Anca în biserică, ea se stropi cu apă sfințită, lăsă pe prietena ei într-o bancă și se duse umilită în fața unuia dintre altarele mici, în care un preot citea *missa*.”

Un alt neologism de origine latino-romană ce poate fi semnalat este *impulsiuni*. “Nemernic e omul care lucrează fie sub *impulsiunile* momentane, fie împins de alții și face lucruri de care îi pare rău la urmă; e dar destul să voiești pentru ca să nu fii nemernic”. Neologismul vine, prin filieră franceză *impulsion*, din lat. *impulsio, impulsio*, desemnând inițial o acțiune venită din afară și abia ulterior pornirea naturală, imboldul, cum apare și la Cicero: “*aliquid impulsione facere*” – a face ceva dintr-o pornire naturală. Forța, puterea acestei acțiuni este cuprinsă în radicalul substantivului, regăsit și în verbul *impello, -ere, -puli, -pulsum*, care are drept prim sens pe acela de a lovi, a izbi.

Scrutător poate fi regăsit în textul lui Ioan Slavici, un termen provenit tot prin filieră franceză. Cu privire la acest neologism latino-roman, există unele nonconcordanțe între DEX, care îl consideră a fi un derivat format de la verbul *a scruta* (din fr. *scruter*, lat. *scrutari*) cu sufixul –*ător*, în vreme ce Marele dicționar de neologisme consideră că provine direct din fr. *scrutateur*, lat. *scrutator*. Cu sensul propriu, latinescul *scrutator* desemna un scotocitor, scormonitor, cum apare și la Lucretius “*scrutator auri*” – căutător de aur, dar are și sensul figurat, cum apare la același poet “*scrutator fati*” – cercetător al destinului. Termenul apare în romanul “Mara” desemnând o caracteristică a maicii Aegidia: “Maica Aegidia era mititică, pășea mărunț, vorbea scurt și apăsător, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și *scrutătoare*, dar se muia când vedea lacrimi de văduvă”. Ideea de cercetare minuțioasă, de adevărată percheziționare în vederea descoperirii unui lucru e cuprinsă în verbul de bază *scrutor, scrutari, scrutatus sum*, după cum oferă exemplu Cicero: “*scrutari omnium domos*” – a scotoci casele tuturor. Profunditatea actului căutării se păstrează și în franceză, la Balzac: “*Celui qui le scrutateur des coeurs*” – Acela e un cunoscător profund al inimilor.

Opinii diferite cu privire la etimologia neologismului, între cele două dicționare anterior amintite, se înregistrează și în cazul lui *contrazice*. DEX-ul consideră că este un derivat format pe teren românesc din *contra* și verbul *zice*, în vreme ce Florin Marcu apreciază apariția sa în lexicul românesc după fr. *contredire*, lat. *contradicere*. În “Mara”, contextul în care apare termenul este următorul: “Știa acum de ce îl iubește și-l iubea cu tot dinadinsul; numai în culcușul ei, mai nainte de a adormi, a început să-și dea seamă despre *contrazicerea* care era între păreriile lui Națl și faptele lui și să se întrebe cum se face că un om care vede lucrurile atât de bine, să aibă o viață atât de neorânduită ca a lui”. La Tacitus capătă sensul de a combate: “*contra dicere sententiis aliorum*” – a combate păreriile altora.

Etimologii diferite se înregistrează în cele două dicționare amintite și în cazul lui *convins*. DEX consideră că provine din lat. *convincere*, în vreme ce Marele dicționar de neologisme îl semnalează ca fiind creat după modelul lui *învinge*. “Prostie! strigă iar Burdea, care nu putea suferi păreri deosebite de ale lui și se sâmțea nenorocit dacă nu răușeasă *convingă* pe alții cum el era *convins*”. Inițial sensul în latină era de a dovedi pe cineva ca fiind vinovat, precum apare la Cicero: “*convincere aliquem summae neglegentiae*” – a dovedi pe cineva vinovat de cea mai mare neglijență. Ulterior, capătă sensul pe care îl folosește și Slavici, anume de a arăta clar, a dovedi un lucru ca fiind adevărat sau greșit, cum apare într-o altă lucrare a lui Cicero: “*eum ne liberum quidem esse ratio et veritas convincit*” – rațiunea și adevărul arată clar că acesta nici măcar nu este liber. Valoarea dată de verbul de bază *vincere*, aceea de a învinge, a câștiga o victorie, spirituală de această dată, primește accepții colective datorită particulei *con-*.

O altă diferență în consemnarea etimologiilor dintre dicționarele amintite o înregistrăm în cazul lui *demon*. Dacă DEX-ul consideră că vocabula provine din ngr. *démonas*, cf. fr. *démon*, Florin Marcu apreciază diferit etimologia: fr. *démon*, lat. *daemon*, gr. *daimon*. În textul lui Slavici, apare în următorul context: ”De aceea ziua următoare, când a dat față cu Burdea, îi era ca și când un *demon* ispășitor i-ar fi ieșit în cale”. Valoarea de geniu rău apare în textele antice la Tertulianus.

Alte două neologisme preluate din franceză și care pot fi regăsite în textul lui Ioan Slavici sunt *martirizează*, din *martyriser* și *spasmodic*, din *spasmodique*. ”E nebun acela care le înăbușe, tiran, care le stăpânește și să *martirizează* el însuși pe sine”. Epitetul neologic are drept scop reliefaarea gravității situației, nuanțele imprimate fiind naturaliste: ”Cuprinsă de fiori *spasmotici*, ea începu să tremure și-și acoperi fața cu mâinile: vedea în fața ei pe Reghina”.

De origine italiană este considerată proveniența lui *guardian*, un derivat al lui *guardia*, după cum precizează DEX, iar Marele dicționar de neologisme îl consemnează cu forma *gardian*, provenind din fr. *gardien*, el apărând și în Littré, cu un exemplu din opera lui Voltaire: ”*Le travail et la sobriété furent les premiers gardiens de cette liberté*” – Munca și sobrietatea au fost primii paznici ai acestei libertăți. La Slavici, apare în următorul context: ”Apoi – urmă călugărița – am să-ți dau și o scrisoare către părintele *guardian* de la mănăstirea din Arad a minorților”.

Termeni specifici lexicului german apar consemnați în textul analizat, precum *beamter* (funcționar) și *Steueramt* (agenție fiscală), dar numai *flașnetă* provenit din germ. *Flaschenett* este neologism: ”(...) mai la deal cânta o *flașnetă*, din când în când se descărca câte o pușcă, vântul tomnatic fâțâia prin frunzișul aproape uscat, lilieci fluturau mereu pe deasupra focului, iar în sufletul Persidei creștea mereu neastâmpărul din tinerețe”.

Concluzii

Există la scriitorul transilvănean o vizibilă preocupare pentru valorificarea și chiar înnobilarea tezaurului limbii populare. Fiecare pagină din opera lui Ioan Slavici este o dovadă a autenticității mediului și limbii populare, cu atributele majore de densitate și culoare în evocare, sentimente și expresie. Surprinzând graiul particular al unei comunități, care poartă amprenta timpului și locului, opera lui Slavici are particularități de expresie și vocabular realiste. Creația sa reflectă frânturi de viață țărănească, mediul rural văzut ca o vatră ancestrală. Pentru a concretiza aceste imagini ale vieții și graiului țărănesc, prozatorul recurge la vorbirea populară autentică. Specificul popular poate fi demonstrat chiar și prin simpla consultare a unui glosar atașat operei lui Slavici.

Conștient de puterea artei limbajului, prozatorul nu a fost, poate, suficient de preocupat de frumusețea limbajului, rămânând fidel concepției sale anticalofiliste. Cu toate acestea, se poate semna într-o mică măsură, dorința de a-și moderniza expresia, fără a trăda natura reală, popular-regională a graiului eroilor săi. Învinuit de lipsă de imaginație lingvistică, reproșându-i-se repetarea unor cuvinte într-un anumit context, scriitorul nu face decât să utilizeze o metodă realistă, să le reliefeze în mod special, pentru a le amplifica semnificația, sugerând lectorului care sunt faptele mai importante asupra cărora trebuie să-și concentreze atenția. Influența școlii germane, preocupată de substanță și nu de stil, este cea care îl va marca pe Slavici. Particularitatea fundamentală a scrisului său este oralitatea, prezentă în vorbirea eroilor, dar și în stilul neutral al autorului. Fraza sa este, de regulă, scurtă și sobră, ajungând deseori la stilul sinteză. Virtuțile sale sunt de remarcabil analist, preferând prezentarea faptelor, situațiilor și reacțiilor personajelor în defavoarea descrierii directe a stării sufletești. De regulă, într-un asemenea context își fac apariția și neologismele, de cele mai multe ori de origine latino-romanice. Chiar dacă stilul lui Ioan Slavici a fost adesea apreciat ca unul arid, neatrăgător, o privire mai atentă asupra originii teminologiei poate aduce la suprafață valori stilistice nebănuite de profunde.

Bibliografie

- 1.*** Antologie - Ioan Slavici, Editura Eminescu, București, 1977
2. Bulgăr, Gh., Crihană, M. - *Limba și artă literară în opera scriitorilor români*, Editura Mondan, București, 1997
3. Gheție, I. - *Istoria limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978
4. Marcea, P. - *Ioan Slavici*, Editura Facla, Timișoara, 1978
5. Munteanu, Șt., Țăra, V. - *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983
6. Philippide, Al. - *Slavici și stilul ardelean*, în *Adevărul literar și artistic*, an. XIV, 1935, seria II, 1 dec.
7. Popescu, R. - *Studii de lingvistică românească*, Editura Presa Universitară Română, Timișoara, 1999
8. Pușcariu, S. - *Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române*, Revista Fundațiilor, an. IV, 1937, nr. 5
9. Slavici, I. - *Evaluări critice*, Editura Facla, Timișoara, 1977
10. Slavici, I. - *Proză, povești, nuvele, Mara*, Editura Cartea Românească, 1979
11. Toduțiu, I. E. - *Studii și documente literare*, București, 1932, vol. II
12. Tohăneanu, G. I. - *Dicționar de imagini pierdute*, Editura Amarcord, Timișoara, 1995

METAMORFOZELE IUBIRII ÎN NOVELA „PĂDUREANCA”**THE METAMORPHOSES OF LOVE IN “PADUREANCA”****Ioan Marius GIURA****Grupul Școlar Sebiș**

Motto: „Nu slăbiciune, ci tărie este iubirea...”¹
(I. Slavici, „Fapta omenească”)

Abstract

The study analyses the feeling of love as it appears in the short story “Padureanca”, which is considered by critics “the most beautiful of Slavici’s short stories” (M. Popescu), but which is, nevertheless, little known by the average reader. The evolution of the main character, from love-as-passion to self-destruction, is examined by taking into consideration the characteristics of the Central European literature.

Key words: Slavici, novel, love, space, village, forest, summer.

Cuvinte cheie: Slavici, nuvelă, iubire, spațiu, sat, pădure, vară.

Privită din punctul de vedere al problematicei literaturii Central-Europene, nuvela „Pădureanca” vădește noi valențe, noi profunzimi, capabile de a o situa între cele mai de seamă reușite ale genului din literatura română. Această operă - ca și alte creații slaviciene - are virtuți paligenetice. Ea aduce o lumină pură, crepusculară, aduce lumea ei dintr-un timp îndepărtat, parcă fără nici o legătură cu mentalitatea și obiceiurile contemporane [1].

Modul în care începe un roman sau o nuvelă trădează o anumită concepție a autorului asupra lumii. „Pădureanca” începe într-o manieră tipică scriitorului, întâlnită și în alte nuvele precum „Moara cu noroc”, „Gura satului” sau „Comoara”. Asistăm deci la o „inaugurare tipică slaviciană”[2]. (C.Ungureanu):

„Fă trei cruci și zi „Doamne-ajută !” când treci pragul casei ,fie că ieși, fie că intri ,căci lumea din întâmplări se alcătuiește, iar întâmplarea e noroc ori nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a porni , nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gând.” [3].

Creația începe cu rostirea formulei sacramentale. Același tip de formulă sacramentală o întâlnim în „Pădureanca” și la sfârșit (cap.XXI), încheind Lucrarea „așa cum se întâmplă și în „Popa Tanda” sau în „Budulea Taichii”. În aceste nuvele, construcția narațiunii este simetrică, narațiunea pare rotundă, așa cum se întâmplă și în operele unui alt mare prozator ardelean, Liviu Rebreanu. Mai mult , vorbind despre simetrie în „Pădureanca” putem spune că dacă începutul stă sub semnul bolii (holera) ,sfârșitul stă sub semnul morții (sinuciderea lui Iorgovan).

Dragostea-pasiune. Nuvela debutează liniștit, aproape idilic, prin prezentarea exodului pădurenilor spre șes în timpul secerișului. Acest episod e unul cu o mare capacitate de cuprindere a spațiilor întinse:

„Simțind apropierea timpul de secere, pădurile se pun în mișcare, colibă cu colibă, sat cu sat se adună, văile pornesc întregi spre campia întinsă și în câteva zile, cât ține locul din Mureș, până în părțile Orășii și până la izvoarele Crișurilor nu mai răman prin sate decât moșnegii neputincioși, babele bătrâne și copii nevarstnici; setea de viață îi ia și-i aduce pe toți la sărbătoarea cea mare ce se ține în fieștecare an o dată pentru împărțirea pâinei de toate zilele”. [4].

E prezentă aici viziunea festivă a secerișului: câmpurile sunt pline de flăclăi vâjnoși, de fete mândre și harnice; lăutarii și cimpoierii însoțesc ca pe un ceremonial sacru, secerișul. Proprietari și oameni plătiți cu ziua muncesc și petrec laolaltă. Secerișul este o serbare, un prilej de bucurie.

Slavici descrie cu minuțiozitate balzaciană aceste obiceiuri legate de secerișul grânelor în părțile Aradului. Bun cunoscător al zonei, Slavici prezintă acest obicei al glisării unui segment activ al pădurenilor vara spre campie pentru a participa la seceriș, activitate foarte larg practică în acele vremuri.

Atmosfera idilică prezentă la început pare a se completa cu evocarea dragostei de anul trecut dintre Iorgovan, feciorul „bogătoiului Busuioc” din Curtici și pădureanca Simina din Zimbru, venită cu tatăl ei să muncească la campie. Fata era deosebit de frumoasă, dorită de flăcăi: „Era frumoasă Simina și se știa frumoasă. Încă de pe când era copilă simțea că toți se uitau după dansa, iar de cand se făcuse fată mare, îi spuneau alții în fieștecare zi că e frumoasă și se vedea ea însăși în ochii flăcăilor” [5]... Între cei doi tineri dragostea apăruse brusc, nici ei nu-și dădeau seama cum.

Anul acela însă, sărbătoarea secerișului atât de frumoasă și de mult așteptată stă sub amenințarea bolii. Stăpânirea – spune Slavici – dorea să oprească acum această serbare ce avea loc în fiecare an pentru împartirea pâinii de toate zilele. Din pricina izbucnirii epidemiei de holeră se poruncise ca nimeni să nu-și parasească hotarul satului. Busuioc intuiește că porunca stăpânirii nu îi va împiedica pe pădurenii flămânzi să coboare la seceriș. Iar Busuioc nu putea să rămână fără secerători. El își pregătește câteva căruțe să plece spre munte să-și adune oamenii necesari.

Iorgovan însă ia asupra sa această sarcină, cu dorința ascunsă de a o găsi pe Simina, fata care îi trezise cu un an în urmă o pasiune tulburătoare și neliniștitoare.

Dragoste și autodistrugere. Acesta acțiune marchează începutul drumului lui Iorgovan spre autodistrugere. Va aduce iar în viața sa o ființă despre care presimțea încă de la început că îi va fi nefastă. Ca multe dintre personajele lui Slavici, Iorgovan se îndreaptă orbește spre calea interzisă. El se încăpățânează să facă acest drum pentru a o căuta pe Simina, un fel de expediție de cucerire, în ciuda obstacolelor pe care soarta i le așează în cale, avertizându-l parcă: izbucnirea holerei și posibilitatea de a găsi lucrătorii necesari în satele mai apropiate, din jurul Șiriei până unde mulți pădureni în căutare de lucru coborâseră deja. El nu găsește oameni pe plac, refuză tot ce i se oferă, precipitându-se astfel spre întâlnirea „fatală”.

Sentimentul de care e stăpanit Iorgovan atunci când era în căutarea Siminei e de „a vrea să nu voiești ce vrei”. Dorințele lui sunt cel puțin contradictorii: acum, când pentru toata lumea era evidentă motivația plecării sale, el nu dorea să dea față cu Simina, dar dorea s-o vadă. Și asta cu toate că „sufletul îi era plin de dânsa și oriunde se uita tot pe dânsa o vedea”, cu toate că iarna toată visase numai la seceriș.

Drumul acesta stă de la început sub semnul autodistrugerii. Gonind nebunește, între Curtici și Șiria, Iorgovan ucide un cal, lucru care-l va pune pe gânduri pe Busuioc. Acesta simțise încă de anul trecut că feciorului său îi plac ochii pădurencii și s-ar fi mâhnit poate - spune Slavici - dacă nu i-ar fi plăcut „fiindcă erau făcuți pe plăcute”. Il neliniștește însă faptul că a trecut anul și feciorul său nu i-a uitat și că îi plac atât de mult încât își pierde rostul și omoară caii de dragul lor.

Drumul prin ținutul pădurenilor făcut la lumina lunii „Iorgovan îl trecea ca prin vis”. De la Iosășel înainte începe pentru el „țara minunilor nespuse”.

„Aici drumul apucă pe o vale mai strâmtă, ținându-se mereu de țărmurii unui râuleț zgomotos, acum printre țarini și fânațe, mai departe printre păduri dese ori pe sub stânci ce atârnă greu de coasta piezisă, presărată pe ici pe colo cu câte un fir de mesteacăn. Se albea de ziuă și păsările începuseră a zbura din creangă în creangă: din când în când se auzea câte-o gaiță, ori câte un sturz, turturica gurăia, ciocănitura bătea în scoarța copacului, cocoșul sălbatic cânta de zori, iar privighetoarea care-l însoțise pe Iorgovan în tot drumul lui, speriată parcă de lumina ce începuse a se revărsa peste culmile dealurilor în vale își urma cântecul cu îndoită patimă”. [6].⁶

Iorgovan e pur și simplu fascinat: „n-ar fi crezut niciodată că sunt cu puțință atâtea frumuseți îngrădite la un loc”.

Această parte a nuvelei se desfășoară într-un paradis natural : păduri imense ce adăpostesc o faună abundentă . Sunt locuri în care lumea pare a începe mereu . Pădurenii sunt ai lumii vechi , lume ce presupune regăsirea arhetipalului la diferite nivele . Populații ale zonelor arhaice , ei sunt păstrătorii unor mentalități și tradiții specifice.

Întâlnirea dintre Iorgovan și Simina înainte de seceriș e emoționantă. Dragostea lor este din nou mărturisită. El: „îmi ești dragă de mi s-au urât zilele”; ea: „eu dragă și tot eu arsă de dor”.

Insușirea esențială a lui Slavici este de a analiza dragostea - arată G.Călinescu referindu-se la romanul „Mara”. Această afirmație este valabilă și în cazul nuvelei „Pădureanca”. Dragostea poate fi considerată o probă prin care se verifică tăria caracterelor, poate chiar examenul capital al vieții.

Căutand-o pe Simina, Iorgovan își va provoca o criză existențială majoră pe care nu o va putea gestiona, criză care-l va conduce în final spre autodistrugere.

Simina va veni la seceriș, și va rămâne la Curtici chiar după ce tatăl ei, Neacșu, moare de holeră. Deși nimeni nu îl îndeamnă, dar nici nu i-o interzice, Iorgovan va întârzia să o ceară de nevastă sau să o îndepărteze. El nu suferă, aparent, presiunea nici unei constrângeri exterioare. „Nu voința părinților se opune căsătoriei Siminei cu Iorgovan”, arată Eugen Todoran, ci legile nescrise, păstrate din tată în fiu care impun restricțiile de clasă sedimentate într-un sentiment al neputinței care face din personaje victimele propriilor nehotărâri [7]. Iorgovan devine un om disprețuit, „învrăjbit cu sine însuși”, îndrăgostit și totuși mereu indecis. După reîntâlnirea dintre Iorgovan și Simina, nuvela devine o „monografie a îndoielii” personajului principal.

Iorgovan se va sinucide nu din iubire, ci pentru că nu poate depăși un moment de alternativă: nu poate nici să se căsătorească cu Simina, nici s-o alunge definitiv din viața sa. El va recurge la o soluție dezastruoasă care să-l scape pe el de ceilalți și pe ceilalți de el.

Sfârșitul lui Iorgovan reprezintă o sinucidere mascată. Acest episod tragic e anticipat de presimțirile Siminei , care la moartea lui Pupăză nu dorea să îl vadă pe Iorgovan apropiindu-se de locul unde a murit fratele vitreg al tatălui său. Moartea sa repetă oarecum pe cea a lui Pupăză, el fiind victima aceluiași *mecanism*. Spre deosebire de Pupăză, care intră din greșeală între roțile locomobilei, Iorgovan care plecase spre moară „să-și încheie socotelile” va intra voluntar în mecanismul distrugător, îndreptându-se, cu oglinda lămpii întoarsă spre sine, spre una din roțile

morii. În final, moara e cuprinsă de flăcările unui incendiu uriaș, pe care nimeni nu se gândea să-l stingă, căci satul întreg era adunat la casa lui Busuioc.

Locul tragediei e cuprins de un incendiu cu nuanțe expresioniste. Imaginile acestui incendiu anticipează unele accente din lirica expresionistă a unui mare poet ardelean legat de spațiul spiritual arădean, A. Cotruș (poezia „Geamurile sangerii”).

Personajele din „Pădureanca” la fel ca cele din „Moara cu noroc” sunt oameni complecși, simplitatea schematică, unilateralitatea monotonă fiindu-le străine. Slavici intuiește cu finețe complexitatea sufletelor aparent simple.

Iorgovan este o structură de eșec. El este reprezentantul în care un neam întreg, obișnuit cu reușita, cu prosperitatea și ascensiunea, s-a încordat să vadă depășirea propriilor posibilități. Familia lui Busuioc s-a învățat să reușească, îi merge de generații, din bine în bine. Țărani ajunși bogați, ei vor să vadă feciorul lor mai mult decât au fost ei: un om cu carte. Băiatul se întoarce acasă, între ai săi, după câțiva ani de școală, lucru pe care ei sunt obligați să-l accepte, însă cu nemulțumire. Este primul eșec al lui Iorgovan. Revenit acasă, el nu e nici țăran, nici orășean. Trăiește în provizorat, știind că toți așteaptă de la el un plus, o depășire.

Spre deosebire de Busuioc, care este „un caracter”, Iorgovan e numai o aparență, o „formă goală pe care numai opinia consecventă a celorlalți o poate umple de conținut” [8]. Iorgovan este veșnic obsedat de ce va spune lumea, de cum îl vor privi ceilalți și pentru tot ce face el opinia semenilor are caracter de normă. El se teme de mezialianță pentru că aceasta ar însemna, în primul rând o nouă dezamăgire a „opinie”. Iși dă seama că Simina odată devenită soția sa „nu are să-mi fie numai mie nevastă ci și părinților mei noră și rudelor mele om în casă” [9].

Eșecul în iubire al lui Iorgovan îi destramă ultima iluzie de confirmare a propriei personalități. Iorgovan e un personaj devitalizat, el are „farmecul bolnav al exemplarelor prin care o rasă sfârșește” [10]. (M. Popescu)

Prin lipsa de decizie, prin neputința de a depăși un moment de alternativă și prin gestul disperat al sinuciderii al cărei mobil e disperarea conștiinței de a nu putea hotărî între două porniri contradictorii, Iorgovan se apropie de Apostol Bologa, personajul central al romanului „Pădurea Spânzuraților”. La ambii eroi sinuciderea apare ca ieșire din jocul dilemelor de conștiință.

La Apostol Bologa, spre deosebire de Iorgovan, criza conștiinței rezultă din neputința alegerii între datoria față de Imperiu și sentimentul românesc.

Reantorcându-ne la eroii din „Pădureanca”, trebuie să remarcăm că Simina își are partea sa de vina în drama lui Iorgovan. Iorgovan are pe undeva dreptate atunci când spune că ea nu alergase după el, dar îl făcuse pe el să alerge. Simina se lasă prea ușor cucerită, acceptă să vină la Curtici aprobând prea repede o propunere neexprimată. Urmandu-și iubitul, ea își trădează oarecum statutul de femeie, obiect prin definiție al cuceririi; îndreptându-se spre o mezialianță, ea își trădează condiția de pădureancă.

Episodul final, în care Simina, auzind de nenorocirea lui Iorgovan, nu poate rezista patimei de a-l revedea și băiatul moare în brațele ei, e tulburător și arată că sentimentele fetei se refulaseră numai, nu dispăruseră. Înțelegem din acest gest că marea iubire a Siminei a fost una singură, cea pentru Iorgovan. „O singură dată în viață iubește omul cu adevărat”, spune Persida, și aceasta i se aplică și Siminei. Eroii lui Slavici dau tot ce au unei singure iubiri și aceasta este, de obicei, prima. Paradoxal, însă în această nuvelă dragostea, cel mai nobil sentiment uman, îl va conduce pe Iorgovan spre autodistrugere.

Concluzii

Nuvela „Pădureanca” poate fi considerată o frescă a satului ardelean în a doua jumătate a sec. XIX, mediu foarte bine cunoscut de către autor. Impresionante sunt atât precizia descrierii, ca și cantitatea de viață pe care aceasta o conține. Accentul cade însă pe realizarea unor personaje autentice, complexe și contradictorii și pe surprinderea modului lor de a gândi. Slavici este un

deschizător de drumuri în literatura română pentru proza de analiză psihologică a sufletului individual, dar și colectiv .

În final, dorim să ne raliem opiniei exprimate de Magdalena Popescu care notează că „Moara cu noroc” e între nuvelele lui Slavici capodopera. Cea mai frumoasă dintre ele e însă „Pădureanca” [11].

Bibliografie

- 1 Slavici , I., - *Fapta omenească*, în vol. *Amintiri*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p.333.
- 2 Ungureanu, C., - *Slavici și arta autodistrugerii la romani*, în *Romania Literară* , anul 1999 , nr. 12, p. 12-14.
- 3 Slavici, I., - *Pădureanca*, în vol. *Mara. Moara cu noroc. Pădureanca*. București, Editura Eminescu, p. 360.
- 4 Idem, ibidem, p. 361.
- 5 Idem, ibidem, p. 374.
- 6 Slavici, I., op. cit. P. 373.
- 7 Todoran , E., - *Secțiuni literare* , Timișoara , Editura Facla , 1973 , p. 122.
- 8 Idem , ibidem, p. 193.
- 9 Slavici , I., op. cit., p. 405.
- 10 Popescu , M., op. cit., p. 194.
- 11 Idem, ibidem , p. 214.

ARADUL ÎN MEMORIILE LUI IOAN SLAVICI

ARAD ÎN IOAN SLAVICI'S MEMOIRES

Speranța Sofia MILANCOVICI

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative, Arad, str. Unirii nr.3

E-mail: m_speranta@yahoo.com

Abstract

This work brings to the reader's attention an excerpt from the memoirs of Slavici, in order to plead the idea that, even the critique has considered valuables only some of Slavici's texts, the others enjoying outside the monographer's attention or some casual readers, the writer's spirit is the same in all the sides of its creation. This enforces him as a creator with method and coherence, whose prose writer's gift points out in reference texts, supported, in the background, by the ample and solid activity of a man of letters with an authentic calling.

Key words: *Arad zone, memoirs, existential principles, life experience*

Cuvinte cheie: *zona Aradului, memorii, principii existențiale, experiență de viață*

Așa cum justificat a arătat critica literară, în ansamblul operei lui Ioan Slavici toposul joacă un rol fundamental. Nimic nu este mai important decât locul, iar acesta este mai mereu încărcat de semnificații, poartă semne bune sau rele, protagonistului rămânându-i să le descifreze și să se ghideze corespunzător după acestea.

Așezarea este, în general, o vatră de civilizație, un spațiu oarecum protejat de „câinii răi ai spiritului” așa cum se exprima criticul Cornel Ungureanu, în timp ce ieșirea din perimetrul acestuia echivalează cu o îndepărtare hazardată de acest cadru protector și lansarea într-o excursie existențială riscantă dincolo de granițele cunoscutului.

Poate astfel putem explica centrarea operelor slaviciene în jurul așezărilor, cel mai adesea Aradul reprezentând centrul cel mai dezvoltat, așa cum poate remarca cititorul parcurgând nuvele sau romane purtând semnătura scriitorului.

Mai mult decât atât, memorialistica lui Ioan Slavici, valoroasă sub aspectul conservării unor obiceiuri, mentalități sau convenții culturale specifice românilor din „Țara Ungurească”, înglobează în ansamblul ei și pagini dedicate exclusiv periplului autorului pe aceste locuri. Ne orientăm atenția spre *Lumea prin care am trecut*, text de graniță între autobiografie, memorii și însemnări istorice, a cărui secțiune *Drumul în care am umblat* este dedicată exclusiv Aradului de atunci și împrejurimilor sale.

Prezentarea podgoriei arădene este realizată prin tehnica apropierei gradate a cadrului: „Aradul se află în câmpie, pe țărmul de la dreapta al Murășului; se văd însă bine de la Arad cele din urmă dintre dealurile revărsate din Carpați spre marele șes de la Tisa și de la Dunăre, Podgoria ce se-ntinde de la Murăș până-n lunca Crișului Alb.” [1]

Cetatea Șiriei, numită în maghiară, după obiceiul locului, *Világos*, ceea ce s-ar traduce în limba română prin „Luminoasă”, străjuiește peisajul și patronează cea mai renumită așezare din podgorie, al cărei renume se datora în special faptului că acolo capitulasera ostașii maghiari în fața celor ruși la 13 august 1849. Însă, așa cum remarcă pertinent Ioan Slavici, la Șiria populația este eterogenă: șvabi și slovaci, români și maghiari împart spațiul așezării și exigențele existenței cotidiene.

Firește, în demersul său de a descrie lumea prin care a trecut, Slavici abordează în primul rând locul nașterii sale și al primelor experiențe, atât trupești, cât și sufletești.

Cetatea înălțată deasupra Șiriei se constituie într-un element de fascinație pentru copilul de atunci, plămădită parcă din eforturile unei fiice de uriaș care a decorat dealul pleșuv (*Kopasz* în limba maghiară) căruia locuitorii îi spuneau „Coposul” cu o masivă construcție de piatră.

Din nou, cadrul se apropie și cetatea este prezentată de aproape, într-un mod care face din această bucată de text una dintre cele mai încărcate de substanță descrieri de care se putea bucura un așezământ: „După ce am mai crescut, m-am învrednicit să urc dealul pân-acolo și am văzut că zidurile sunt înalte, groase și multe.

Era ceva de tot tainic și fioros acolo-n vârful Coposului. Mi se răreau toate a pustiu, dar era parcă din toate colțurile ies la iveală fel de fel de ființe fioroase.

Atât printre zidurile acelea, cât și pe ici, pe colo, prin pregiurul lor se aflau gropi săpate de cei ce căutaseră comori, despre care știam că sunt păzite de Necuratul, care purta-n cap chelepușă roșie și-i schilodea pe cei ce umblau să puie mâna pe cele ce nu li se cuveneau.” [2] Cititorul avizat îl recunoaște lesne pe Slavici, cel din textele care sancționează goana după bani și mai ales după cei netrudiți. Comorile și alte fantasmе poartă o pecete malefică și atrag, prin natura lor, urmări nefaste.

Flora și fauna lui Iona Slavici, despre care scria Horia Truță în volumul omagial dedicat scriitorului, [3] este ilustrată aici prin felurite păsări și plante specifice locului: „Prin găurile din ziduri prin crepăturile din ele se aflau cuiburi de stâncuțe, de hereți și de uli, ba până chiar și de vulturi; [...] Pe sub cetate se-ntindeau rămășițele unei grădini, mult iorgovan sau liliac sălbătic, cu multe poteci făcute de capre printre el, loc minunat, ca să ne jucăm de-a ascunsele și de-a prinsele.” [4]

Așa cum o dovedesc și cercetările sale cu caracter istoric, Ioan Slavici nu a ignorat acest aspect esențial al devenirii românilor, fapt care, probabil, l-a determinat să investigheze și trecutul cetății Vilagăș care, susține el, ar fi existat la data cuceririi romane. Ulterior, aceasta a devenit castel regal iar Matei Corvinul l-ar fi înmănișat acolo pe fratele mamei sale. Mai târziu, cetatea a trecut în posesia familiei episcopului Sava Brancovici.

Ochiul vigilent al scriitorului nu scapă din vedere caracterul germanic al arhitecturii localității: „Șiria, croită, după toate semnele, de ingineri nemți, cu uliți drepte, pretutindeni deopotrivă de largi, și cu locuri de case toate de aceeași întindere...” [5]

Caracterul localnicilor este redat în mod sugestiv, prin sintagma „oameni cu inima deschisă”. Asociată modului de viață, masa îmbelșugată devine trăsătură de caracter, prin asimilarea ei veseliei și disponibilității spre bine. Cu toate că, așa cum istoria ne-a învățat, oamenii acestor ținuturi nu au fost ocoliți de vremuri de restriște.

Ideea potrivit căreia „E bine să fii om în lumea lui Dumnezeu” devine principiu de viață guvernănt. Știm deja din *Moara cu noroc*, *Pădureanca* sau alte scrieri slaviciene, atâtea timp cât nu sari peste umbra ta și păstrezi echilibrul spiritual, viața curge liniștit. Totuși, aidoma personajelor din nuvelele sale, și oamenii copilăriei sale se abat uneori de la calea cea dreaptă: „Nu pot, ce-i drept, nici eu să tăgăduiesc că unii dintre cei bogați în timpul copilăriei mele au murit săraci. Mai numeroși sunt însă cei crescuți în sărăcie, care din vrednicia lor au ajuns oameni cu stare, unii chiar bogați. Așa se-nvârtește roata lumii: coborând pe unii când urcă pe alții.” [6] Iată enunțată ideea echilibrului fundamental al edificiului lumii, așa cum reiese aceasta, mai mereu, din textele lui Ioan Slavici.

Totuși, remarcă scriitorul, dincolo de bucuria de a trăi, de ospitalitate și dragoste omenească, doar românii între ei împărtășesc aceste sentimente. Da, aceștia conviețuiesc cu alte naționalități, dar nu „împreună”, ci doar „alături”. Buna înțelegere nu presupunea anularea distincției care îi înstrăina. Iată descrisă, cu realism născut din participare directă, întâlnirea simbolică dintre copii aparținând unor etnii diferite: „Când ne întorceam de la școală, noi, băieții din acea parte a satului, treceam prin fața școlii nemțești la care umblau și ungurii; și dacă se întâmpla să-i întâlnim pe cei de acolo, ei ne ziceau *Rumun munca fun!* iară noi strigam *Ungur bungur!* Și *Neamț cotofleanț!*, ba mai aruncam și cu petri unii într-alții.” [7]

Un moment distinct în memoria tânărului Slavici îl constituie izucnirea revoltei de la 1848 și confruntările dintre generalul Bem și românii din Șiria. Cum era firesc, neînțelegerile nu au încetat nici după stingerea conflictului armat, iar soluția a venit odată cu decizia unor șirieni, Pavel Ardeleanu și Petru Ciobanu, de a purcede la Viena, pentru o întrevedere cu împăratul. Ca urmare a discuției, monarhul a decis înființarea a două primării la Șiria, una românească, una maghiară, ceea ce a stins mare parte din scânteile de ceartă. Fapt cel puțin interesant, având în vedere că proprietățile celor ce locuiau la Șiria erau, firește, amestecate... Însuși Slavici și-a petrecut copilăria în proximitatea primăriei maghiare, deși familia lui se subordona administrativ celei românești.

Situația prezentată devine, peste ani, subiect de meditație pentru scriitorul care încearcă să justifice principiul diferențierii ființelor umane după naționalități. Concluzia cea mai izbitoare este însă aceea a mândriei de a fi român, atât de evidentă în cuvintele mamei, purtătoare a glasului înțelepciunii din străbuni: „Când întâlnești în calea ta un român – îmi zicea mama – să-i zici *Bună ziua*, dar maghiarului să-i zice: *Io napot!* Iar neamțului: *Guten Tag!*, și treaba fiecăruia dintre dânșii e cum îți dă răspuns. Tu datoria să ți-o faci și față cu cei ce nu și-o fac pe a lor față de tine.

Ea mă mustra deci cu multă asprime când afla că strig și eu *Ungur bungur!* Și *Neamț cotofleanț!*. Săracii de ei – îmi zicea – nu sunt vinovați că n-au avut parte să fie români!” [8] Principiul omeniei și respectului reciproc, chiar și după triste manifestări ale intoleranței umane prin care populația a trecut, face parte dintre ideile frecvent enunțate în opera slaviciană, idei care au determinat, în repetate rânduri, pe unii critici literari să îl considere pe scriitor drept tezist.

În plus, nu putem să nu remarcăm profundul sentiment patriotic impregnat în structura acestei femei, care a preluat organic din străbuni aceste concepte și în spiritul lor înțelege să își educe și copilul.

Regăsim apoi, în textul slavician, o idee pe care, peste ani, avea să o enunțe și Tudor Arghezi: să nu apună soarele într-o supărare a omului. Iată fragmentul: „Supărarea – îmi zicea mama – orișicât de adâncă ar fi ea, de azi pe mâine să n-o duci. Serile să nu te culci mai nainte de a te fi împăcat cu toți ai tăi, căci pe cel ce adoarme supărat îl ispitește Necuratul prin somn” [9].

Mai spunea mama, cu vocea străbunilor, multe alte lucruri înțelepte și care, dincolo de simplitatea expresiei populare, ascund adevăruri sociologice fundamentale. „Aceste și multe altele de felul acestora mama nu le-a născocit din capul ei, nici de prin cărți nu le-a scos, ci le-a nvățat de la lumea în mijlocul căreia a crescut și-și petrecea viața. Așa gândeau și simțeau șirienii și fărăndoială tot ca dâșii toți românii cu mintea limpede.” [10] Citind textul auzim, precum în cazul altor texte ale lui Ioan Slavici, acea voce ancestrală care vine să proclame legi existențiale imuabile.

Slavici reține multe alte momente semnificative din viața satului ardelean al timpului, paralele cu incursiuni în domeniul politicului din această parte de lume. De asemenea, fragmente semnificative tratează problema importanței bisericii în viața comunității. Mănăstirea Maria Radna concentrează credincioșii romano-catolici, atrași de icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, așa cum se întâmplă și în zilele noastre. Și, tot precum în zilele noastre, mulți credincioși de rit ortodox se alăturau celorlalți, pentru a beneficia de sprijinul divin al Sfintei Născătoare. Experiența religioasă se dovedește a fi una fundamentală pentru copilul de atunci, care are parte de revelarea credinței în urma unui pelerinaj la mănăstirea Bodrog, cel mai apropiat așezământ ortodox de acest fel.

Concluzii

Am ținut să aducem în discuție un fragment din memorialistica lui Ioan Slavici pentru a susține ideea că, deși critica literară a acreditat drept valoroase doar anumite texte slaviciene, celelalte bucurându-se cel mult de atenția monografiilor sau a unor cititori ocazionali, spiritul scriitorului e unul și același în toate ungherele creației sale, ceea ce îl impune ca pe un creator cu sistem și coerență, al cărui talent de prozator se relevă pregnant în texte de referință, susținute însă, pe fundal, de o activitate amplă și temeinică de literat cu reală vocație.

Bibliografie

- 1.Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 461
- 2.Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 463
- 3.Triff, E. (coord.), *In memoriam Ioan Slavici*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2007, p. 155
- 4.Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 463
- 5.Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 464
- 6.Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 466
- 7.Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 468
- 8.Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 472
- 9.Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 472

10. Slavici, I., *Opere. VI. Memorialistică. Închisorile mele. Amintiri. Lumea prin care am trecut*, text ales și stabilit, note și comentarii, repere critice și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 473

OPERA LUI IOAN SLAVICI ÎN VIZIUNE CINEMATOGRAFICĂ

IOAN SLAVICI'S WORK IN A CINEMATOGRAPHY VIEW

Emil ȘIMĂNDAN

Fundația „Ioan Slavici” Arad

Abstract

In the current research we have watch the way in which the directors , scriptwriters and Rumanian actors have interpreted the fiction of the great classic of Romanian literature Ioan Slavici , throughout film the novels “ Moara cu noroc” , “Padureanca” and “Mara”.

Key words: *writer, work, novel, director, scriptwriter, actor, episodes, movie, complexity.*

Cuvinte cheie: *scriitor, operă, nuvelă, roman, regizor, scenarist, actor, episoade, film, complexitate.*

Moara cu noroc

În ordine cronologică prima ecranizare a unei opere de Ioan Slavici a fost nuvela “Moara cu noroc”, film realizat în 1957 remarcabilul regizor Victor Iliu, după un scenariu de Titus Popovici, având ca protagoniști actorii: Geo Barton (Lică Sămădăul), Ioana Bulucă (Ana) și Constantin Codrescu (Ghiță) [1-4].

Regizorul Victor Iliu a citit nuvela lui Slavici cu ochiul cineastului interesat mai ales de analiza psihologică, de tensiunea mișcărilor sufletești, pasionat de reflecția morală.

Epicul se concentrează în favoarea dramaturgului, liniaritatea și tensiunea narațiunii fiind cele ale unui film de cameră. Regizorul Victor Iliu s-a dovedit a fi înainte de toate un creator de atmosferă. Universul satului arădean și transilvănean de la sfârșitul veacului trecut este reconstituit cu fidelitate, în spiritul unei întregi tradiții culturale, cu o vie sensibilitate la înfățișarea locurilor, a oamenilor, a naturii.

Climatul dramatic și aura misterioasă a întâmplărilor, poezia aspră a peisajului, intensitatea surdă a pasiunilor sunt traduse într-o expresie plastică austeră, construită pe coliziunea albului și negrului, de o rigoare neîntâlnită până la acea dată în cinematografia românească.

Înțelegând textul plin de dramatism al nuvelei, regizorul Victor Iliu a reușit să transpună pe ecran caractere vijelioase, care se înfruntă năprasnic, dând naștere unei tensiuni crescânde ce se precipită într-un final de un tragism negru.

Asemenea nuvelei, sfârșitul filmului, cu cârciuma incendiată peste cei doi soți, într-o noapte cu furtună, cu Lică zdrobindu-și capul de un stejar, atinge “sublimul tragicului”.

Importanța acestui film este deosebită pentru cinematografia națională, pentru că dincolo de sugestiile pe care le oferă ca interpretare a unei opere aparținând literaturii noastre clasice, filmul lui Victor Iliu a schițat coordonatele unui stil cinematografic național, descifrând cu o rară fidelitate, cu o elocvență rigoare clasică primele corespondențe cinematografice ale mitologiei naționale, realizat pe structura și miezul celei mai renumite nuvele ale literaturii clasice românești.

Dincolo de pod („Mara”)

Cea de-a doua operă a lui Ioan Slavici ecranizată de cinematografia națională este o adaptare a romanului „Mara” în filmul „Dincolo de pod” și aparține regretatului regizor și scenarist Mircea Veroiu. Filmul a beneficiat de o foarte bună acoperire a rolurilor cu actorii: Leopoldina Bălănuță (Mara), Maria Ploae (Persida), Andrei Fiñi (Hans), Mircea Albulescu (Huber), Ovidiu Iuliu Moldovan (Burdea), Florin Zamfirescu (Trică), Irina Petrescu, Ion Caramitru, Petrică Gheorghiu și Florina Cercel.

În filmul *Dincolo de pod*, spre deosebire de ecranizarea lui Victor Iliu, regizorul și scenaristul Mircea Veroiu a fost mai puțin interesat de complexitatea eroilor, de motivațiile psihologice ale comportării lor, pedalând mai mult pe semnificația existențială a destinelor și pe determinarea lor social-istorică.

Cineastul manifestă un respect subliniat pentru roman, situații, caractere, relații, chiar replici întregi trecând din pagină pe ecran.

Evident, sesizăm și anumite deplasări de accente. Mai întâi poveste Marei începe dintr-o fază mai avansată a evoluției ei, respectiv de negustoreasă în vreme ce “perioada podului” e doar sugerată într-o frumoasă secvență în care o altă femeie își începe “cariera”. Apoi, Mara va trece în plan secundar, eroina principală devenind Persida, cu pasiunea ei devorantă pentru Hans Huber (numele personajului Națl e schimbat în film), ceea ce îi îngăduie regizorului nu numai un sondaj psihologic abil, dar și o investigare a structurii sociale, etnice și religioase a societății transilvane din prima jumătate a secolului al XIX-lea și, mai mult, o privire strict personală asupra ideilor politice ale vremii (vag sugerate în roman). Prin Hans Huber luăm cunoștință de noile idei care cutreierau Europa însușeșind tineretul. O bună parte a filmului e ocupată de secvențele luptelor garibaldiene a junilor prieteni ai lui Huber și rămânem impresionați de primele jertfe făcute în numele ideii de libertate.

Filmul ne-a lăsat impresia că Mirecea Veroiu a mers pe prea multe căi, fără a aprofunda suficient, fără a avea un ax central bine fixat. Regizorul și scenaristul și-a asumat riscul eliminării unor episoade din roman și a adăugirii altora, supunând personajele unor ușoare transformări, obținând în esență un film al pasiunilor refulate și o poezie a imaginilor care reverberează – dincolo de text – adânc în sufletul eroilor de pe ecran.

Pădureanca

A treia ecranizare din opera lui Ioan Slavici este nuvela “Pădureanca”, realizată de regizorul Nicolae Mărgineanu, după un scenariu aparținând prozatorului Augustin Buzura, film inspirat din una dintre cele mai reușite nuvele ale scriitorului, în care lumea satului din Transilvania secolului trecut - integrată Imperiului austro-ungar - este reconstituită veridic.

Regizorul a apelat la actorii Victor Rebengiuc (Busuioc), Adrian Pinte (Iorgovan), Șerban Ionescu (Șofron), Manuela Hărăbor (Simina Neacșu), Melania Ursu (Vica), Dorel Vișan (Popa Furtună), Nicolae Toma (Neacșu) și alții.

Orientat spre analiza psihologică a personajelor, filmul valorifică observația profundă a mediului țărănesc, specifică prozei lui Slavici, ecranizarea reușind să devină o tulburătoare poveste de dragoste pe “vreme” de holeră. Este o poveste ce stă sub semnul sabiei lui Domocles! O lume în care “Iorgovan” nu poate trăi. El fuge de oraș pentru că nu mai suportă școala din epocă, situația creată sub Franz Iosef, armata trimisă de împărat în întreg Imperiul, nici șicanarea și frica de moarte datorate holerei. El are sentimentul că pentru viața lui nu mai rămâne un timp efectiv, iar toate acestea se datorează cuiva. Fuga lui la țară va fi fuga de el însuși, devenind un personaj tragic. Mesajul filmului este unul profund moral, dorința de bine, de relații bune, de respectare a adevărului - lucruri imposibil de realizat pentru “Iorgovan”. Iată de ce “Șofron” - ce va ajunge la acest adevăr simplu - va câștiga competiția și pe frumoasa “Simina”.

Deși în liniile sale generale scenariul lui Augustin Buzura respectă conținutul nuvelei, păstrând mult dialog din Slavici, filmul are și unele lucruri noi, în sensul că prietenii lui “Iorgovan” au fost aduși din mediul orășenesc la țară, devenind astfel purtători de cuvânt ai tinerei inte-

lectualități din acea epocă. Aceste câteva elemente noi au venit, considerăm noi, în favoarea filmului, au încheiat un scenariu ritmat, care a gradat benefic conflictul de la început și până la sfârșit [1-4].

Concluzii

Putem conchide că cei trei regizori importanți ai cinematografiei românești - Victor Iliu, Mircea Veroiu și Nicolae Mărgineanu – care s-au apropiat de cele trei capodopere slaviciene - “Moara cu noroc”, “Mara” și “Pădureanca” – au avut o contribuție de seamă la pătrunderea spre inimile a milioane de spectatori a operei acestui mare clasic al literaturii române. Cele trei ecranizări reprezintă pentru cultura națională un segment de „modernitate restituită” în planul unei literaturi clasice de primă mărime pentru amprenta unui timp istoric și spațiu geografic românesc. Filmele amintite împreună celelalte inspirate din operele lui Creangă, Caragiale, Agârbiceanu, Rebreanu, Sadoveanu, Camil și Cezar Petrescu, G. Călinescu ori mai apropiate de noi, după romanele și nuvelele Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici, Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Sânziana Pop, Petre Sălcudeanu, Mihnea Gheorghiu, Ioan Grigorescu ș.a., au fundamentat coordonatele esențiale ale stilului național în cinematografia românească, cum am subliniat la începutul acestui articol.

Considerăm că toate cele trei filme pe care le-am prezentat sunt importante succese cinematografice, puse „în slujba operei literare”, fiecare echivalând estetic, prin limbajul creației filmice și prin omogenitatea axiologică, amprentarea unei epoci care conturează definitiv spațiului cultural-artistic (și istoric) arădean și transilvănean din vremea marelui clasic al literaturii române Ioan Slavici.

Bibliografie

1. Modorcea, G., - *Literatură și cinematograf* (Convorbiri cu I.D. Suchianu), Ed. Minerva, București, 1986
2. Iliu, V., - *Fascinația cinematografului*, Ed. Meridiane, București, 1973
3. *Ioan Slavici și unitatea spirituală națională* – volum coordonat de Pascu Hurezan și Emil Șimăndan, Ed. Fundației „Ioan Slavici”, Arad, 1998
4. Interviu cu regizorul Nicolae Mărgineanu și cu actorii Victor Rebengiuc (Busuioc), Adrian Pinte (Iorgovan) și Manuela Hărăbor (Simina) din filmul „Pădureanca” realizate de Emil Șimăndan și publicate în cotidianul „Flacăra roșie” din Arad, numerele din 24 și 27 iulie; 17 și 31 august și 7 septembrie 1986, ulterior republicate în volumul „Dialoguri la frontieră”, Ed. Fundației „Ioan Slavici”, Arad, 1995

OPERA LUI IOAN SLAVICI, ÎN BIBLIOGRAFIE ARĂDEANĂ (1990-2008)

THE WORK OF IOAN SLAVICI IN THE LOCAL BIOGRAPHY (1990-2008)

Vasile MAN

Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad

Bd. Revoluției, nr. 94-96, telefon: 0257/280448; mobil: 0724/039978

E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Abstract

The biography of the local authors from the period 1990-2008, about the work of the writer Ioan Slavici, a classic of Rumanian literature, has as well as historical volumes and literary criticize and scientifically works sustained at different symposiums and published in different cultural magazines

Key words: *biography, literary work, Ioan Slavici, Siria, Arad*

Cuvinte cheie: *bibliografie, opere literare, Ioan Slavici, Șiria, Arad*

În patrimoniul național al literaturii române, numele lui Ioan Slavici se înscrie alături de cele ale marilor clasici Eminescu, Creangă, Caragiale.

Interesul deosebit față de cunoașterea și aprofundarea vieții și operei lui Ioan Slavici, dovedit prin existența unei bogate bibliografii arădene, se datorează atât valorii operei celui numit "un Balzac al satului românesc", cât și mândriei că Ioan Slavici s-a născut la Șiria (la 18 ianuarie 1848), localitate situată în bogata Podgorie arădeană.

Bibliografia arădeană cu privire la opera scriitorului Ioan Slavici scrisă în perioada 1990-2008 are ca autori, în majoritatea cazurilor, profesori din învățământul preuniversitar, cercetători științifici, istorici literari și critici literari de la cele două universități arădene, precum și scriitori grupați în jurul revistei de cultură, "Arca" sau colaboratori ai revistei trimestriale "Studii de Știință și Cultură" editată de Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad.

Textul de față cuprinde doar o parte din lucrările publicate de autori arădeni în ultimele două decenii despre viața și opera lui Ioan Slavici.

O bibliografie arădeană mai amplă, extinsă pe o perioadă istorică mai lungă, poate spori interesul cercetătorilor operei slaviciene și apropierea tinerei generații de intelectuali față de marile valori ale literaturii române.

I Cărți

1. Pascu Hurezan, Emil Șimăndan - *Ioan Slavici și unitatea spirituală națională*, Fundația Culturală "Ioan Slavici" Arad, 1998. Volum tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Arad

Cuprinde: comunicări științifice prezentate la simpozionul *150 de ani de la nașterea marelui clasic al literaturii române IOAN SLAVICI*, organizat la Teatrul de Stat din Arad, în cadrul ZILELOR IOAN SLAVICI, 12-18 ianuarie 1998.

2. xxxx *SLAVICIANA. Studii despre Ioan Slavici*, volum îngrijit de prof. Dumitru Mihăilescu, apărut sub egida Inspectoratului Școlar Județean Arad, ANAPRO "Ioana Em. Petrescu", Filiala Arad, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2004

Cuprinde: peste 20 de lucrări științifice susținute de profesorii arădeni la Simpozionul *Un Balzac al satului românesc - Ioan Slavici*, organizat în 27-28 septembrie 2003 la Școala Generală Nr. 4 "Ioan Slavici" din Arad.

3. Dumitru Mihăilescu, Dorel Bacoș, Ioan Mureșan - *Ioan Slavici. Documentar*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2003, este un volum apărut cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la înființarea Școlii Generale Nr. 4 "Ioan Slavici" din Arad - în luna septembrie 2003, fiind lansat în cadrul Simpozionului *Un Balzac al satului românesc - Ioan Slavici*, organizat în zilele de 27-28 septembrie 2003.

Documentarul "Ioan Slavici (1848-1925)" începe cu anul 1169, când apar primele date în limba latină despre Șiria, comuna natală a lui Ioan Slavici, și continuă cu principalele momente istorice, cu genealogia scriitorului, nașterea, anii de școală, activitatea literară și zbuciumata sa existență, până la sfârșitul vieții (1925).

În urma unei cercetări științifice temeinice, autorii prezintă în carte edițiile antume ale operei lui Ioan Slavici, Memorialistica, edițiile postume și peste 60 de repere critice, urmate de câteva referințe critice semnate de Titu Maiorescu, George Călinescu, Șerban Cioculescu, Tudor Vianu, Pompiliu Marcea, Eugen Todoran, D. Vatamaniuc, Ion Negoîțescu, Nicolae Manolescu, Cornel Ungureanu, precum și Ioan Slavici în Dicționarul Scriitorilor Români, R.Z., coordonat de Mircea Zăciu, 2002. Ilustrațiile cărții reprezintă imagini din Colecția documentară a Muzeului Memorial "Ioan Slavici" din Șiria.

"Opera lui Slavici înseamnă una din culmile de pe care privirea întoarsă spre începutul urcușului recunoaște pasul încercat de 'luminătorii' Școlii ardelen, dar și un semn de maturizare în arta povestirii, după lungi și grele dibuiri." [1]

4. Anton Ilica, Monica Lavinia Nan - *Ioan Slavici 75*, Editura Fundației "Ioan Slavici" Arad, 1999.

Cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la moartea scriitorului Ioan Slavici (1925-2000), profesorii arădeni Anton Ilica și Monica Lavinia Nan aveau să publice volumul *Toposul în creația lui Ioan Slavici - eseu la o nouă lectură*, apărut la Editura Fundației "Ioan Slavici" Arad, 1999.

După motivația demersului lor în lumea lui Ioan Slavici, autorii prezintă în primul capitol *Omul și opera*, după care, în *Toposul transilvan sau lumea sa afectivă*, se dezvoltă ideea toposului nativ: Șiria și a toposului formativ: Arad - Viena.

Bine documentate, sunt dezvoltate în continuare capitolele: *Toposul geografic* (cu topografia Transilvaniei și a Zărandului, Bucureștiul și împrejurimile). Un capitol aparte este rezervat toposului epic: *spațiul transilvan* (toposul epic, nuvelele, romanele și memorialistica) și *spațiul netransilvan*.

"Spațiul în creația lui Ioan Slavici" - spun autorii în *Concluzii* - "are funcții împlinite, care dirijează și motivează faptele personajelor. Când autorul se lasă cuprins de nostalgii peisagiste, atunci descrierile sale capătă, pe lângă funcția decorativă, o semnificație tâlcuitor estetică." [2]

5. Iulian Negrilă, Mădălina Lupău - *Ioan Slavici, contemporanul nostru*, "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2004

Cuprinde: studii aprofundate cu privire la Ioan Slavici ca om de mare cultură, scriitor - care s-a mișcat cu ușurință atât în domeniul filosofiei, eticii, esteticii, sociologiei, cât și în cel al pedagogiei și gazetăriei, făcându-și cunoscută, în diferite articole din publicistica vremii concepția despre artă și creația artistică [3]

6. Iulian Negrilă - *Istoria presei*, Editura Multimedia, Arad, 1997

Cuprinde: însemnări despre rolul presei în domeniul politic, economic, social și cultural în diferite etape ale dezvoltării omenești - în care, printre marile personalități ale scrisului românesc, un loc important îl ocupă activitatea publicistică a lui Ioan Slavici. [4]

7. Melente Nica - *Viața și opera lui Ioan Slavici (contribuții inedite)*, "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2005

Cuprinde: demersul autorului, realizat în anii începutului de carieră (1958-1960), atunci când tânărul viitor dascăl de Limba română și Istorie își cauta idealul de viitor pedagog, găsindu-l întruchipat în figura lui Slavici.

8. xxx *SLAVICIANA II. Studii despre Ioan Slavici*, volum îngrijit de prof. Dumitru Mihăilescu, prefată de prof. Marius Gândor, inspector școlar general al ISJ Arad. Apare sub egida Inspectoratului Școlar Județean Arad, ANPRO "Ioana Em. Petrescu", Filiala Arad, Editura Candela, 2005.

Cuprinde: studii prezentate la Simpozionul *Ioan Slavici - 80 de ani de la moartea scriitorului*.

9. xxx *Ioan Slavici, Opere V. Povești. Teatru*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă Univers Enciclopedic, București, 2004

Apare sub egida Academiei Române, Fundația pentru Știință și Artă. Colecția "Opere fundamentale", în parteneriat cu Centrul de Cercetări "Ioan Slavici" de pe lângă Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad.

Coordonator: Acad. Eugen Simion.

II Studii prezentate la sesiuni de comunicări științifice, publicate în volume și reviste de specialitate.

Simpozionul științific dedicat aniversării celor 150 de ani de la nașterea marelui clasic al literaturii române Ioan Slavici (14 ianuarie 1998), susținut la Teatrului de Stat din Arad:

prof. **Constantin Mohanu**, București
Importanța memorialisticii lui Ioan Slavici
pentru definirea personalității eminesciene

prof. dr. **Mircea Popa**, Cluj
Publicistica politică a lui Ioan Slavici

prof. **Valentin Tașcu**, Cluj
Morală în lucrările lui Ioan Slavici

prof. dr. **Gh. I. Tohăneanu**, Timișoara
Arta la Ioan Slavici

prof. dr. **Iosif Pantea-Cheie**, Timișoara
Dimensiunea tragicului în opera lui Ioan Slavici

prof. **Ioana Vasilescu-Coșereanu**, **Laura Suhan**, Iași

Ioan Slavici în Fondul documentar al Muzeului Literaturii Române din Iași

Cristina Struțeanu

realizator TVR, București

Amintiri inedite la 150 de ani

prof. **Alexandru Ruja**, Timișoara

Toposul ardelean în proza lui Ioan Slavici și poezia lui Aron Cotruș

prof. **Pavel Galea**, Timișoara

Vatra satului în opera lui Ioan Slavici și Ion Creangă

prof. **Constantin Mălinaș**, Oradea

Prototipul personajului literar Popa Tanda

prof. **Voichița Macavei**, Arad

Realismul popular în gândirea și opera lui Ioan Slavici

publicist **Emil Șimăndan**, Arad

Opera lui Ioan Slavici - motiv de inspirație cinematografică

prof. **Dan Lăzărescu**, Arad

Ioan Slavici despre credință

prof. dr. **Lizica Mihuț**,

Slavici și teatrul național

prof. dr. **Vasile Popeangă**

Acțiunea educativă în viziunea lui Ioan Slavici

prof. **Tiberiu Novac**, Arad

Implicarea lui Ioan Slavici în "Procesul ziariștilor" din 1919

prof. **Ileana Florea**, Șiria

Investigații privind viața și opera lui Ioan Slavici

prof. **Dan Demșea**, Arad

Ipoteza dalmatină asupra numelui lui Ioan Slavici

prof. **Dumitru Mihăilescu**, Arad

Momentul Slavici în evoluția limbii literare române

prof. **Lucia Cuciureanu**, Arad

Recitindu-l pe Slavici

prof. **Horia Truță**

Ipostaze ecologice în opera lui Ioan Slavici

prof. **Marinela Fleșeriu**, Arad

Slavici în programa școlară
 prof. **Vioara Bodea**, Arad
 Slavici și folclorul
 prof. **Marius Crainic**, Ineu
 Elemente etnografice în opera lui Slavici
 conf. univ. dr. **Iulian Negrilă**, Arad
 Ioan Slavici - contemporanul nostru
 ing. **Gheorghe Voștinăru**, Timișoara
 Ioan Slavici și lumea lui de-acasă

prof. **Emilia Neanțu**, Arad
 Ioan Slavici - contemporanul nostru
 prof. **Felicia Roz**, Arad
 Publicistica literară a lui Ioan Slavici
 prof. **Victoria Nedelcovici**, Arad
 Ioan Slavici - scrieri pedagogice

Studii publicate în volum: Pascu Hurezan, Emil Șimăndan - Ioan Slavici și unitatea spirituală națională, Fundația Culturală "Ioan Slavici" Arad, 1998

Dimitrie Vatamaniuc

Ioan Slavici la 150 de ani de la naștere

Dimitrie Vatamaniuc (interviu)

"Ioan Slavici și unitatea spirituală națională"

Cristina Struțeanu

Amintiri inedite

Constantin Mohanu

Edițiile Slavici - "integrala" operei lui Ioan Slavici

Virgil Vintilescu

Idilismul folcloric în nuvelistica lui Ioan Slavici

Dimensiunea națională a literaturii române în gândirea artistică a lui Ioan Slavici

Valentin Tașcu

Ioan Slavici, autor și personaj

Ion Drăgan

Idei psiho-pedagogice în lucrările lui Ioan Slavici despre educație

Alexandru Ruja

Toposul ardelean în opera lui Ioan Slavici

Lizica Mihuț

Ioan Slavici și teatrul național

Lucia Cuciureanu

Mara Și Persida sau în căutarea fericirii

Victoria Nedelcoviciu

Ioan Slavici. scrieri pedagogice

Felicia Roz

Publicistica literară a lui Ioan Slavici

Tiberiu Novac

Implicarea lui Ioan Slavici în procesul ziariștilor din 1919

Dan Lăzărescu

Conștiința religioasă, centrul de greutate al moralei și simțului politic la Ioan Slavici

Iulian Negrilă

Ioan Slavici la "Tribuna" (Sibiu) și "Tribuna Poporului" (Arad)

Pavel Galea

Vatra satului în concepția lui Ion Creangă și Ioan Slavici

Dan Demșea

Ipoteza originii dinarice a lui Ioan Slavici

Voichița Macovei

Realismul popular în gândirea și opera lui Ioan Slavici

George Voștinăru

Acasă... cu Ioan Slavici

Ileana Florea

Mărturii documentare referitoare la viața și opera lui Ioan Slavici

Din iconografia scriitorului Ioan Slavici

Documente privind activitatea pedagogică a lui Ioan Slavici

Elena Rodica Colta

"Ioan Slavici - 150 de ani"

Emil Șimăndan

Opera lui Ioan Slavici - motiv de inspirație cinematografică

Start! Se toarnă filmul "Pădureanca" (Patru interviuri pe platou)

Nicolae Mărgineanu

"Lucrăm la o tulburătoare poveste de dragoste în vreme de holeră!"

Victor Rebengiuc

"Pentru mine nu există nicio deosebire esențială între teatru și cinematografie"

Adrian Pinte

“Dacă în film iorgovan nu va avea carieră tragică, înseamnă că am greșit personajul!”

Manuela Hărăbor

“Pentru fiecare secvență este nevoie de foarte multă pregătire”

Mihnea V. Șimăndan

Tabel cronologic; bibliografie (I. Opera și II. Referințe critice)

SESIUNE DE COMUNICĂRI ȘI REFERATE ALE ELEVILOR

“Ioan Slavici și lumea ardeleană”

Sala Artă și Multimedia a Bibliotecii Județene Arad - 17 mai 2004

LUCRĂRILE ÎNSCRISE ÎN CONCURS:

*COLEGIUL NAȚIONAL “ELENA GHIBA-BIRTA” ARAD***1. Statutul femeii în opera lui Ioan Slavici**

autori: Iov Carolina, Bianca Meosu, XI-E

coordonator: prof. Alexandra Iancovici

2. Tradiții și obiceiuri în nuvela lui Ioan Slavici

autori: Oală Corina, Crina Pițigoi, Andreea Trânc, XI-E

coordonator: prof. Alexandra Iancovici

3. Relații etnice în proza lui Ioan Slavici

autor: Alexandru Stoica, XI-E

coordonator: prof. Alexandra Iancovici

4. Tragicul personajului în nuvela lui Ioan Slavici

autori: Diana Brândușe, Alina Drăgan, Daniela Duberea, XI-E

coordonator: prof. Alexandra Iancovici

5. Vârstele femeii în nuvela lui Ioan Slavici

autor: Georgiana Grec, Anett Stoica, XI-E

coordonator: prof. Alexandra Iancovici

6. Ioan Slavici în presa străină

autor: Ramona Mătieș, XI-A

coordonator: prof. Dan Ancateu

7. Învățămintul românesc în viziunea lui Ioan Slavici

autor: Dorina Dragomir, XI-A

coordonator: prof. Dan Ancateu

8. Ioan Slavici - atitudini politice

autor: Raluca Gavriloiu, XI-A

coordonator: prof. Dan Ancateu

9. Ioan Slavici și contemporanii săi

autor: Cristina Groșan, X-E

coordonator: prof. Valentina Iegariu

*COLEGIUL NAȚIONAL “MOISE NICOARĂ” ARAD***1. Slavici și Viena**

autor: Olivia Toma, X-E

coordonator: prof. Diana Șimonca-Oprița

2. Budulea Taichii și ethosul învățării

autor: Ramona Costan, X-E

coordonator: prof. Diana Șimonca-Oprița

3. Pădureanca, între convenție socială și destin

autor: Diana Pantea, X-D

coordonator: prof. Diana Șimonca-Oprița

4. Popa Tanda - sau despre puterea exemplului

autor: Alexandra Țigan, XI-A

coordonator: prof. Diana Șimonca-Oprița

*LICEUL TEORETIC “VASILE GOLDIȘ” ARAD***1. Locuri din Lipova în romanul Mara**

autor: Diana Jurchela, XI-C

coordonator: prof. Livia Nadeș

2. Dragostea în nuvela Pădureanca de Ioan Slavici

autor: Doris Marta, XI-C

coordonator: prof. Livia Nadeș

3. Memorialistica lui Ioan Slavici

autor: Diana Feier, XI-C

coordonator: prof. Livia Nadeș

4. Obiceiuri în opera scriitorilor ardeleni Ioan Slavici și Liviu Rebrean

autor: Ildiko Breja, XI-D

coordonator: prof. Livia Nadeș

5. Dramaturgia lui Ioan Slavici

autor: Paul Colta, XI-D

coordonator: prof. Livia Nadeș

6. Ioan Slavici - scriitor transilvănean

autor: Larisa Sohorca, X-B

coordonator: prof. Voichița Macovei

7. Intelectualul în nuvelele lui Ioan Slavici

autori: Adriana Damian, X-B

coordonator: prof. Voichița Macovei

8. Lumea satului ardelean în nuvelele lui Ioan Slavici

autori: Mihaela Lazăr, X-C

coordonator: prof. Nela Bratu

9. Tipuri umane în nuvelistica lui Ioan Slavici

autor: Alin Marchidan, X-C

coordonator: prof. Nela Bratu

LICEUL PENTICOSTAL ARAD

1. Lumea ardeleană în opera lui Ioan Slavici

autor: Sebestyen Antoanela, XI-B

coordonator: prof. Diana Gherdan

GRUP ȘCOLAR INDUSTRIAL "IULIU MANIU" ARAD

1. Ipostaze feminine în proza Ioan Slavici

autor: Ana-Maria Olar, XI-C

coordonator: prof. Nicoleta Mateuțiu

Sesiunea de comunicări și referate ale elevilor, aflată în acest an la prima ediție, a urmărit să devină o tradiție a liceelor arădene, în preocuparea permanentă a Catedrelor de Limba și Literatura Română de a crește interesul adolescenților pentru actul intelectual și valorile locale ale culturii române.

Lucrările publicate în volumul SLAVICIANA, Arad, 2004

Un Balzac al satului românesc - Ioan Slavici - inspector general, profesor Zoea Rotaru

Semnificații topico-estetice în creația lui Ioan Slavici - lect. univ. dr. Anton Ilica, director al Colegiului Pedagogic de Institutiori, Universitatea "Aurel Vlaicu" din Arad

Hanul - loc de popas și interferență a diferitelor destine umane (cu referire la "Moara cu noroc" de Ioan Slavici) - profesor Dumitru Mihăilescu, inspector de specialitate al ISJ - Arad

Hermeneutica unui personaj - Iorgovan din nuvela "Pădureanca" de Ioan Slavici -

GRUP ȘCOALAR INDUSTRIAL TRANSPORTURI CĂI FERATE ARAD

1. Dramatismul interior al personajelor în nuvelistica lui Ioan Slavici

autor: Andreia Haraba, X-B

coordonator: prof. Lenuța Bătrânuț

2. Al treilea personaj, o instanță superioară

autor: Marius Jurj, XII-B

coordonator: prof. Anca Feher

3. Opera lui Ioan Slavici văzută de critica literară

autor: Bogdan Muha, XI-A

coordonator: prof. Carmen Comloșan

4. Mirifica lume a operelor lui Ioan Slavici

autor: Andrea Vidai, XI-A

coordonator: prof. Carmen Comloșan

JURIUL:

Prof. **Dumitru Mihăilescu**

inspector de specialitate - ISJ Arad

Prof. **Gheorghe Mocuța**

scriitor și critic literar

Prof. **Ionel Funeriu**

Universitate de Vest - Timișoara
profesor Emilia Neamțu, Colegiul Național "Moise Nicoară", Arad

Interrelaționarea - marcă a modernității în opera lui Ioan Slavici - profesor Monica Lavinia Nan, Liceul Pedagogic "Dimitrie Țichindeal", Arad

Confluențe literare în Europa Centrală - profesor Nicoleta Mateuțiu, Grupul Școala Industrial "Iuliu Maniu", Arad

Dragoste și autodistrugere în "Pădureanca" - profesor Ioan Marius Giura, Grupul Școlar Industrial Sebiș

Ipostaze ale tragicului în nuvela "Pădureanca" de Ioan Slavici - profesor Livia Nadiș, Liceul Teoretic "Vasile Goldiș", Arad

"Moara cu noroc" - destin și fatalitate - profesor Bradin Virgiliu, Școala Generală Nr. 3, Arad

Femeia în nuvelele lui Ioan Slavici - profesor Rodica Ionuțaș, Centrul Școlar Arad

Studiarea capodoperei "Moara cu noroc" de Ioan Slavici - nucleu al formării unei culturi temeinice - profesor Marinela Fleșeriu

Valori stilistice ale neologismului în "Mara" de Ioan Slavici - profesor Laura Orban, Grupul Școlar Industrial "Iuliu Maniu", Arad

Ioan Slavici - dramele din comedia umană a satului ardelenesc - profesor Miclean Cristian, Școala cu Clasele I-VIII Nr. 4 "Ioan Slavici", Arad

Lumea prin care a trecut - profesor Molnar Viorica, Centrul Școlar Arad

Alternative didactice moderne în predarea operei lui Ioan Slavici - profesor Camelia Circa-Chirilă, Colegiul Național "Moise Nicoară", Arad

Ioan Slavici și ethosul învățării - profesor Diana Șimonca-Oprița, Colegiul Național "Moise Nicoară", Arad

Ioan Slavici, "Mara" - elemente de geografie literară în demersul didactic (fragment) - profesor Dorel Bacoș, Grupul Școlar "Sever Bocu", Lipova

Ioan Slavici - teoretician al folclorului - profesor Myra Codruța Mihăilescu, Școala cu Clasele I-VII Nr. 4 "Ioan Slavici", Arad

Poveștile glumețe din ciclul "Păcală și Tândală" - profesor Ioan Mureșan, Școala cu Clasele I-VII Nr. 4 "Ioan Slavici", Arad

Obiceiuri și tradiții în satul ardelenesc în opera lui Slavici și Rebreanu. Viziune comparativă - profesor Carmen Chirilă, Grupul Școlar Agricol Chișineu-Criș

Perspective narative în povestirea "Doi feți cu stea în frunte" de Ioan Slavici - profesor Pogan Mihai, Grupul Școlar Industrial Sebiș

"Receptarea critică a operei Slaviciene"

2. Prof. Mariana Lucia Stanciu

Film documentar: "Muzeul Memorial Slavici"

3. Inspector Dumitru Mihăilescu

"Ioan Slavici în actualitate"

4. Inspector Dumitru Mihăilescu

Prezentare de carte - "Onoarea și onorariul" de Daniel Vighi

Alte lucrări

Vasile Man - *Personalități ale Colegiului Națională "Moise Nicoară"*, în *Școli arădene*, volumul I, Editura Gutenberg, Arad, 2002, p. 8

Liviu Mărghită - *Slavici Ioan (1848-1925)*, în vol. *Academicieni originari din județul Arad (secolele XIX-XX)*, Fundația "Moise Nicoară", Arad, 2004, p. 26-30

Melente Nica, Gabriela Groza, Emil Șimăndan - *Presa română de la începuturile ei până la 1917*, în vol. *Evoluția și tipologia presei arădene*, Editura Fundației "Ioan Slavici", Arad, 2006, p. 11-26

Bianca Negrilă - *Ioan Slavici, perioada vieneză*, în "Studii de Știință și Cultură" Anul IV, Nr. 1 (12), martie 2008

Studii despre Ioan Slavici publicate în volumul *SLAVICIANA II*, Editura Candela, Arad, 2005

Ioan Slavici - 80 de ani de la moartea scriitorului - Inspector școlar general prof. Marius Gündör

De la Hanul Ciorilor la... Hanul lui Mânjoală - prof. Dumitru Mihăilescu

Observații privind denominația personală în nuvelele lui Ioan Slavici - prof. Laura Orban

Temporalitatea și fețele narative ale timpului în opera lui Ioan Slavici - prof. Nan Monica

Valențe educativ-formative ale textului slavician - prof. Militar Adela

Ioan Slavici și romanul istoric - prof. Ioan Leric

Aspecte caracterologice ale satului ardelean în nuvelistica lui Slavici - prof. Marioara Egerau

Popa Tanda - un personaj ubicuu - prof. Diana Șimonca-Oprița

Proza lui Ioan Slavici de la didacticism la didactică - valențe formative ale lecturii hermeneutice - prof. Mirela Mureșan

Valorile stilistice ale expresiilor populare în povestirile lui Slavici - prof. Pogan Mihai

Comoara - prof. Elena Cornea

Aspecte ale vieții citadine oglindite în nuvelele lui Ioan Slavici - prof. Ioan Mureșan

Valori morale și estetice în opera lui Ioan Slavici - prof. Virgiliu Bradin

Aspecte idilice în nuvelele lui Ioan Slavici - prof. Mariana Baba

Lică - Amprente malefice - prof. Rodica Ionuș

Slavici văzut de contemporani și generațiile viitoare - prof. Ana Costovici

Concluzii

Implicarea instituțiilor de cultură și învățământ arădean în susținerea organizării periodice de simpozioane științifice și editarea unor lucrări dedicate cunoașterii aprofundate a vieții și operei scriitorului Ioan Slavici a devenit o tradiție, sporind, bibliografia arădeană a operei marelui scriitor arădean. Prin operele lui Ioan Slavici Aradul rămâne o poartă deschisă spre Europa culturală.

Bibliografie

1. Mihăilescu, D., Bacoș, D., Mureșan, I., *Ioan Slavici. Documentar*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2003, p. 7
2. Ilica, A., Nan, M. L., *Ioan Slavici 75*, Editura Fundației "Ioan Slavici" Arad, 1999, p. 108.
3. Negrilă I., Lupău, M., - *Ioan Slavici contemporanul nostru*, Vasile Goldiș „University Press”, Arad, 2004.
4. Nica, M., - *Viața și opera lui Ioan Slavici (Contribuții inedite)*, Vasile Goldiș „University Press”, Arad, 2005.

LITERATURĂ COMPARATĂ: JANE AUSTEN - IOAN SLAVICI

JANE AUSTEN VS. IOAN SLAVICI

Vanda STAN,

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Romania

Abstract

In a time of hostility and change, Jane Austen – one of Britain’s most beloved authors – managed to create perhaps the most perfect, most subtle and most dangerously charming romantic love stories of all times. However, Austen doesn’t compose simply a naïve, soap opera like novel, but analyzes the monotonous life of a society seemingly ripped out of a history book. Behind the idealistic depiction of the plot and the sensible portrayal of the characters lie concepts such as femininity and marriage as some sort of social bind that holds together the entire community. Slavici’s work could not have been more different. “Moara cu Noroc” utterly contrasts not only through a radically different series of actions, which climax in such a tragic manner that the novella shifts towards a far more dramatic genre, but also through its main emphasis on characters’ psychological dimension. Slavici sees beyond human masks and deliberately creates new ones in order to offer a moralistic, yet static, preview of life. But what best conveys the disparity between these two masterpieces is the callous indicative of how far behind Romanian society truly remains in comparison to its British counterpart.

Key words: *the monotonous life of a society, portrayal of the characters, novella, masterpieces*

Cuvinte cheie: *viața monotonă a societății, portretul personajelor, nuvelă, capodoperă*

Literature is one of the most noble and universal of arts and as such has developed into different genres, techniques and theories across the world. One of the most prolific figures of English literature is Jane Austen, a novelist whose realism, social commentary and masterful use of free indirect speech, burlesque and irony have earned her a place as one of the most widely read and best-loved English writers. [1] Similarly, Ioan Slavici is a classic and one of the most brilliant representatives of objective realism in Romanian literature – a precursor of Liviu Rebreanu's prose best known for his vocation of depicting the social environment and creating complex typologies.

Slavici's best work can be widely debatable; however the psychological novella "Moara cu Noroc" is truly a masterpiece of Romanian analytical novellas and a moment of reference in the evolution of Romanian prose. The theme of the novella is rooted in the author's beliefs that a pursuit of wealth and fortune can only harden one's life, generate numerous evils, and eventually lead towards defeat and demise. As such, the novella is built on this premise and is constituted by the sum of all negative outcomes and tragic consequences that a thirst for wealth and fortune can have upon the spiritual life of an individual and upon human destiny. Similar to Austen's most popular opening in "Pride and Prejudice", "Moara cu Noroc" begins with an aphorism that not only is part of a prolog, which describes the mediocre financial situation of the main characters, but also introduces the theme of the novella, expressing a general statement regarding human existence and condition: "One should be satisfied with one's poverty, for not wealth, but the peace of the household can make one happy". The novella provides a demonstration of this aphorism, following disastrous aftermaths that result after repetitive infringements of this principle and, by extrapolation, of the entire cosmic order.

The main conflict is an inner one, focusing on the consciousness of the main character, Ghiță. His being is torn between two opposite tendencies: the love for his family and the peace of a joyful, but impoverished home, and the yearning for a better well-being, which doesn't seem to require a true "pact with the Devil". [2] The novella deals with a conflict of tragic nature, for Ghiță can be described as a tragic hero. Until a certain point, his craving for a satisfactory welfare cannot be judged and is justified, as it is one of the most natural cravings of all human beings. His fault most likely lies in his decision of abandoning the traditional profession for doubtful wealth, thus defying and provoking destiny.

Contrasting is Austen's most popular novel, "Pride and Prejudice" – a sparkling comedy of manners, in which Austen shows the folly of judging by first impressions and superbly evokes the friendship, gossip and snobberies of British provincial middle-class life. In each of her six novels Austen provides her heroines with good, satisfactory marriages, but it is that of Elisabeth Bennet which is the most dazzling of all. From all of Austen's love stories, "Pride and Prejudice" probably fits best in the genre of romantic fiction. The novel is truly about pride and prejudice. As Cambridge scholar Tony Tanner described it, "Jane Austen's book is, more importantly, about pre-judging and re-judging. It is a drama of recognition – re-cognition, the act by which the mind can look again at a thing and if necessary make revisions and amendments until it sees the thing as it really is. As such it is thematically related to the dramas of recognition which constitute the great tradition of Western tragedy, albeit the drama has now shifted to the comic mode, as it fits in a book which is not about the finality of the individual death but the ongoingness of social life." [3]

While Slavici vividly and powerfully portrays - through an omniscient narrator and interior monologues - the main character's stream of consciousness and the transformations he undergoes as a result of his implication in a system of relations governed by the power of money, Austen lightly depicts a sparkling society, or a small section of it, locked in an almost timeless present in which very little will or can change. For the most part the people are as fixed and repetitive as the linked routines and established social rituals which dominate their lives. Their Romanian counterparts, on the other hand, experience a rhythmic alteration in their universe. A major dissimilarity between "Moara cu Noroc" and "Pride and Prejudice" is that, while in the Romanian novella money is a life-altering objective, in Austen's novel, money is simply a potential, never an

actual, problem. This is extremely evocative of chief differences in terms of cultural and economical aspects between British and Romanian societies depicted accordingly to the immediate reality.

Courtship as well has its own personal dramas, but everything tends towards the achieving of satisfactory marriages – which is exactly how a society secures its own continuity and minimizes the possibility of anything approaching violent change. Regarding the illustrated society, it is highly amusing how, for during a decade in which Napoleon was literally transforming Europe, Jane Austen wrote a novel that mainly focuses on the fact that a man changes his manners and a young lady changes her mind. Soldiers do have their significantly small role in the novel, however they only appear as distractions to young girls, which in one case goes as far as an elopement. [4] But precisely through the focus on individuals and communities, Austen's novels intervene in political debates. As they were written in a period of political and social crisis, the novels analyze moral values and modes of behavior characteristic to the ruling class. George Steiner once commented: "At the height of political and industrial revolution, in a decade of formidable philosophic activity, Miss Austen composes novels almost extra-territorial to history". [5] Austen writes about the flamboyant social lives of a couple of families in a country village, about the fates and choices of their marriageable daughters. Therefore, Austen writes about femininity and class, about marriage as a contract or some sort of political institution that maintains the social order. "Pride and Prejudice" is quite evidently no exception, however in the case of Elisabeth Bennet, marriage embodies the normal, spiritual form, combined with the prospect of ten thousand a year and becoming mistress of Pemberley.

As opposed to Slavici's novella, in which all female characters play only a secondary, far less important role and suffer from a poor and naively constructed portrayal, "Pride and Prejudice" introduces one of the most memorable heroines in English literature. Elisabeth Bennet displays a combination of energy and intelligence, clever wit and gay resilience in a society tending always towards dull conformity, which reveals her "as delightful a creature as ever to appear in print" – as Austen herself described her character. When Elisabeth first meets eligible bachelor Fitzwilliam Darcy, she thinks him arrogant and conceited, while he struggles to remain indifferent to her good looks and lively mind. When she later discovers that Darcy has involved himself in the troubled relationship between his friend Bingley and her beloved sister Jane, she is determined to dislike him more than ever. Thus, Austen managed to compose both a brilliant comedy of manners and a love story that appeals even today. [6]

"'Pride and Prejudice' has always been the most popular of Jane Austen's books with its good-humored comedy, its sunny heroine, its dream denouement." (Claire Tomalin) As for Slavici however, "what seems new and without resemblance in the epoch of his beginnings is the psychological analysis that Slavici practices in an abstract language. The author sees people inside them, in their feelings and their moral crisis." (Tudor Vianu)

Bibliography

- [1] Jane Austen, http://en.wikipedia.org/wiki/Jane_austen, 10.10.2008.
- [2] Tudor Vianu, *Artă prozatorilor români*, vol. I – II, E.P.L., 1966, p 25.
- [3] Tony Tanner, *Appendix: Original Penguin Classics Introduction by Tony Tanner, Jane Austen, „Pride and Prejudice”*, 2003 edition, Penguin Classics, 1996, p 369.
- [4] Tony Tanner, *Appendix: Original Penguin Classics Introduction by Tony Tanner, Jane Austen, „Pride and Prejudice”*, 2003 edition, Penguin Classics, 1996, p 370.
- [5] Vivien Jones, *Introduction and Notes, Jane Austen, „Pride and Prejudice”*, 2003 edition, Penguin Classics, 1996, p XV.
- [6] Jane Austen, *Pride and Prejudice*, 2003 edition, Penguin Classics, 1996, back cover.

CENTRUL DE CERCETĂRI DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „IOAN SLAVICI” AL UNIVERSITĂȚII DE VEST „VASILE GOLDIȘ” DIN ARAD

THE CENTER OF HISTORICAL RESEARCH AND LITERARY THEORIES “ IOAN SLAVICI” THAT BELONGS TO VASILE GOLDIS UNIVERSITY FROM ARAD

Ioana NISTOR

Biblioteca Centrală Universitară „Tudor Arghezi”

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Abstract

The center of historic research and literary theories “ Ioan Slavici” that belongs to Vasile Goldis University , contributes to the knowledge of the life and work of Ioan Slavici.

Key words: *Scientifically research, work, Ioan Slavici.*

Cuvinte cheie: *cercetare științifică, operă, Ioan Slavici.*

„Dar naționalitatea nu e numai în limbă, ci în toate manifestările vieții sufletești. Sunt note particulare în obiceiurile românilor, în portul lor, în mersul, în gesturile și în felul lor de a rosti vorbele, în temperamentul, în muzica și în jocurile lor și e învederat că românesc e ceea ce în acestea găsim la toți românii și numai la români.”

Ioan Slavici

În anul 2005, cu ocazia aniversării a 15 ani de activitate academică arădeană, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad a inaugurat **Centrul de Cercetări de Istorie și Teorie Literară „Ioan Slavici”**, găzduit de Palatul „Românul”, care adăpostește de asemenea și un alt punct de interes național, respectiv Muzeul Memorial „Vasile Goldiș”.

Aradul de ieri, Aradul de azi dovedește respect și pioșenie în fața celor două personalități naționale pentru care arădenii au un adevărat cult al onoarei.

La momentul emoționant al inaugurării și-au adus contribuția Prea Sfinția Sa părintele episcop dr. Timotei Sevcicu împreună cu un sobor de preoți, iar în cuvântul său de deschidere rectorul Universității de Vest, prof. univ. dr. Aurel Ardelean, a rostit aprecieri elogioase asupra personalității și operei marelui scriitor clasic al Ardealului Ioan Slavici, care împreună cu Mihai Eminescu și Ion Creangă alcătuiesc trinitatea literaturii române.

De asemenea, cu acest prilej a avut lansarea volumului profesorului Melente Nica, intitulat „Viața și opera lui Ioan Slavici. Contribuții inedite”, ce aduc noi precizări și corectări asupra datelor biografice, cu o viziune nouă în interpretare, prezentând activitatea gazetărească, vocația de pedagog, militant cetățenesc pentru introducerea limbii române în administrația de stat în comunele cu populație majoritar românească, analize literare în corelația cu operele lui Creangă și Caragiale.

Centrul de Cercetări de Istorie și Teorie Literară „Ioan Slavici” și-a dovedit a fi în timp valoarea academică, prin posibilitățile de cercetare pe care le oferă, prin organizarea de simpozioane, conferințe, mese rotunde, lansări de carte la care participă studenții Universității de Vest „Vasile Goldiș” precum și cercetători pasionați ce pot să studieze ediții reprezentative din opera marelui scriitor român, aspecte din vasta activitate literară, politică și pedagogică a lui Ioan Slavici.

Organizat într-un cadru primitiv, **Centrul de Cercetări de Istorie și Teorie Literară „Ioan Slavici”** este spațiul în care putem să întâlnim figura și personalitatea marelui Slavici printr-o serie de reproduceri privind viața și opera acestui clasic de referință pentru cultura românească, dintre care amintim: imagini și referiri din perioada studenției la Viena, fragmente publicistice, file de jurnal, fotografii ale scriitorului și familiei sale, cărți poștale.

Biblioteca Centrului de Cercetări de Istorie și Teorie Literară „Ioan Slavici” oferă edițiile românești complete ale operei scriitorului, un fond documentar complet de istorie și critică literară românească, teoria literaturii, folclor – critică și studii, curente și tendințe literare, periodice literare, monografii și studii referitoare la Ioan Slavici (aproximativ 4 000 de titluri). Aflată în continuă dezvoltare, fondul de carte se poate mândri cu ediții de interes pentru cercetători, spre exemplificare alegând două din edițiile operei lui Ioan Slavici, „Nuvele” – volum apărut în anul 1907, la București, la „Minerva – Institut de arte grafice și editură”, sau volumul „Amintiri. Eminescu – Creangă – Caragiale – Coșbuc, Maiorescu”, editat de Cultura Națională, București, anul 1924.

Putem afirma că prima cale de cunoaștere a operei unui autor este lectura. Aceasta permite o cunoaștere a subiectului, a personajelor, a conflictelor dintre ele. În cazul lui Ioan Slavici, prima lectură este atât de puternică încât nu mai este necesară o alta; prima lectură impresionează și se păstrează ani și chiar decenii în mintea cititorului. Măiestria autorului introduce personajele în lumea lor prin subtile descrieri, prin conturarea peisajului geografic și, mai ales, uman așa încât acestea sunt realmente vii, reale și nu crezi că sunt o creație literară. Prin intermediul acestui talent Ioan Slavici a intrat în galeria marilor scriitori români. Opera sa merită a fi studiată, abordată de criticii literari și de istorici. Ambele categorii de cercetători știu că înțelegerea profundă a unei opere înseamnă în primul rând cunoașterea autorului, a mediului în care s-a format, în care a activat, a concepțiilor sale sociale, politice și literare.

Concluzii

Centrul de Cercetări de Istorie și Teorie Literară „Ioan Slavici” se vrea a fi un locaș de cultură, unde cercetările asupra vieții și operei marelui scriitor să releve adevăruri și confirmarea valorii operei sale, Slavici fiind un mare scriitor român dar, în același timp, el este și prin valoarea literară a operei sale și un scriitor european.

II. RECENZII

**MELENTE NICA – VIAȚA ȘI OPERA LUI IOAN SLAVICI
(CONTRIBUȚII INEDITE), „VASILE GOLDIȘ” UNIVERSITY
PRESS, ARAD, 2005**

**MELENTE NICA –LIFE AND WORK OF IOAN SLAVICI
(AMAZING CONTRIBUTIONS), “VASILE GOLDIȘ”
UNIVERSITY PRESS, ARAD, 2005”**

Marius GREC

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

e-mail: marius_grec@yahoo.com

Abstract

In 2005, after a life experience of teaching, Melente Nica, through this volume proved that he did not forget the example that Ioan Slavici gave, as his shadow followed him, his entire life. The author's approach is realized in the early years of his career (1958-1960), when the young man, a future teacher of History and Romanian Language and Literature was looking for his ideal of future pedagogue. He found everything he was looking for in the image of Ioan Slavici. This volume contents a small piece from the life of the person that described like no one else, the specific village from Ardeal Area. The biographic approach tried to catch the element of amazement both in the work of the writer and in the stories of those who knew him, or from other less known writings that belonged to Slavici.

Key words: Ioan Slavici, biography, village from Ardeal Area, an historiographic document.

Cuvinte cheie: Ioan Slavici, biografie, sat ardelean, document istoriografic.

Melente Nica a fost unul dintre intelectualii de elită ai Aradului, profesor de limba și literatura română cu un talent înăscut de a explica fenomenul literar, dar și de a pune în practică vastele cunoștințe pe care le avea. Având o experiență la catedră de peste 40 de ani, o bogată activitate pe tărâmul publicistic, care însumează nu mai puțin de 162 de articole cu o tematică diversă (literară, istorică, pedagogică, religioasă...) și 14 volume adresate truditărilor școlii pe teme de pedagogie, metodică, istoria literaturii, octogenarul Melente Nica revine în atenția concetățenilor săi cu un volum despre marele scriitor clasic al Ardealului, Ioan Slavici.

Volumul cuprinde o fărâmă din viața celui care a descris, ca nimeni altul, satul ardelean, fiind surprinse elementele inedite din viața acestuia. Demersul autorului este realizat în anii începutului de carieră (1958-1960), atunci când tânărul viitor dascăl de Limba și literatura română și Istorie își căuta idealul de viitor pedagog, găsindu-l întruchipat în figura lui Slavici. Demersul biografic încerca să surprindă elementul de inedit, atât din opera scriitorului cât și din relatările celor care l-au cunoscut sau din alte scrieri, mai puțin cunoscute, ale lui Slavici.

În 2005, după o experiență de o viață la catedră, Melente Nica, prin acest volum dovedea că nu a uitat exemplul dat de Slavici, figura acestuia urmărindu-l toată viața.

În partea introductivă, autorul menționează: „Prezentul volum este o transcriere fidelă a proiectului meu de diplomă, menționat mai sus, cu mici completări. Personalități marcante ale scrisului românesc au elogiat, au evocat, au pus sub lupa criticii literare opera sa, evidențiindu-i personalitatea prin pulberea de aur a scrisului său. Adăugăm acestora și estimările rar întâlnite, unele chiar inedite, reflecții aforistice ale nonagenarului, fiu al Podgoriei arădene, poetul și filosoful

Gheorghe Moțiu în eseu de la finalul lucrării, din care sorbi cu nesaț câțiva *stropi din cascada vieții* lui Ioan Slavici.”

În calitate de editor al volumului aici prezentat, nu pot să nu remarc calitatea scriiturii autorului, care în urmă cu mai bine de 40 de ani a realizat o operă de admirat și astăzi prin calitatea demersului științific. A fost un prilej de a pune la dispoziția cititorilor, tineri sau mai puțin tineri, a unui volum, un omagiu în fapt, adus celui care întruchipează – pentru totdeauna – spiritul Ardealului. Trebuie menționat că volumul păstrează redactarea autorului, cartea având, din acest punct de vedere, caracterul unui document cu valențe istoriografice.

Acest volum a fost pentru autor un adevărat „cântec de lebedă”; la numai un an de la publicare, *ardeleanul* Melente Nica se ducea să se întâlnească cu cel pe care l-a evocat cu atât de mare drag, Ioan Slavici. Cu o candoare ieșită din comun, Melente Nica, mi se adresa cu un cuvânt emoționant de mulțumire :”Cu alese și calde sentimente de sinceră recunoștință pentru angajarea Dvs. în editarea, tipărirea și lansarea prezentului volum. Am rămas încântat de realizarea acestuia sub toate aspectele: schimbarea titlului, care are o notă de expresivitate mai accentuată, selectarea fotografiei de pe copertă, tehnoredactarea cu spații aerisite ce aduc un plus remarcabil editorial și tipografic...”

Autorului, Melente Nica, i se potrivește, la fel cum i se potrivea și lui Ioan Slavici următorul fragment selectat, sub titlul „IOAN SLAVICI - OMUL”, dintre numeroasele pagini cu Amintiri, fragment cu care își și încheie volumul:

„Viața mea toată am fost curat, am avut inimă curată, obraz, gură și mână curată. Cel ce zice că nu are să dovedească. Corect am fost toată viața mea și nici vama cucului n-am trecut-o, nici pe porțița din dos nu am intrat în casa nimănui. ”

Ioan Slavici, Amintiri.

Concluzii

Autorul, Melente Nica, reușește – pe parcursul unor puține pagini (64 p.) - să aducă în fața cititorului cele mai semnificative momente din viața și opera lui Ioan Slavici, cel mai important scriitor ardelean de până acum. Volumul de față, scris cu mai bine de patru decenii în urmă, este publicat într-un moment când autorul, aflat la apogeul maturității este conștient de valoarea demersului său de tinerețe și când poate că ar fi rămas cu un sentiment de neîmplinire, dacă demersul său nu ar fi fost făcut public. Elementele inedite de viață prezentate, la care se adaugă valoarea istoriografică a vechii scriituri, dau savoarea acestui volum, una dintre ultimele producții literare ale celui care a fost mentor a peste 40 de generații de elevi ardeleni, decedat în anul următor apariției volumului prezentat mai sus.

**LUCREȚIA ȘIPOȘ FLUIERAȘ, LITERATURA ROMÂNĂ
PENTRU COPII ȘI TINERET. SCRIERI ROMÂNEȘTI DIN
UNGARIA - Studii, vol.I Editura Sarvaspress, Szarvas, 2007, 312p**

Mihaela COȚA-MĂRGINEAN
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Editura Sarvaspress a publicat de curând volumul *Literatura română pentru copii și tineret. Scrieri românești din Ungaria. Studii, vol I*, semnat de doamna Lucreția Șipoș Fluieraș, o pasionată cercetătoare a acestui domeniu, profesor ce își închină viața actului de a forma dascăli de limba română pentru școlile românești din Ungaria.

Cartea țintește spre mai multe deziderate. Pe de o parte urmărește „însușirea selectivă a valorilor literaturii române din Ungaria”, iar pe de altă parte, e un argument pentru demersul oricărui cititor de a se apropia de literatura pentru copii și adolescenți.

Autoarea vine în sprijinul îmbogățirii orizontului cultural al românilor din Ungaria și nu numai. Doamna Lucreția Fluieraș pune în evidență contribuția scriitorilor de naționalitate română din Ungaria precum Ilie Ivănuș, Lucia Borza, Lucian Magdu, Ana Hoțopna etc., a tuturor celor ce au arătat dincolo de hotarul țării că limba noastră poate naște metafore.

În debutul cărții autoarea oferă un argument pentru a-și motiva o astfel de întreprindere. Argumentul se susține prin prezentarea obiectivelor pe care doamna Lucreția Șipoș Fluieraș și le-a propus. Sub semnul „Argumentului” autoarea face o scurtă trecere în revistă a tradiției învățământului pedagogic din orașul Szarvas, din Ungaria. Înainte de a trece la prezentarea propriu-zisă a învățământului românesc din orașul avut în vedere, excelenta cunoscătoare a învățământului românesc din țara vecină realizează o scurtă incursiune în istoria orașului maghiar pentru a familiariza cititorul cu lumea la care se referă.

Considerăm că e binevenit și pentru noi, cei din țară, faptul că aici se evocă cu un real respect nume importante ale culturii, dar mai ales ale învățământului pedagogic din Ungaria precum: Tessedik Samuel (1767-1820), Vajda Peter (1843-1916), Benka Gxula (1838-1913) și nu numai.

Cartea are o structură conformă dezideratelor propuse, anume: patru capitole coerente, cu o continuitate desăvârșită: I *Literatura populară*, II *Literatura cultă*, III *Scriitori români din Ungaria* și IV *Varia*.

Primul capitol *Literatura populară* este, la rîndu-i remarcabil structurat. Autoarea realizează o incursiune în cultura românească pornind de la începuturile ei, subliniind că „Înainte de apariția scrisului în limba română și, evident, a literaturii scrise, pe vechiul teritoriu al Daciei romane, în spațiul carpato-danubiano-pontic, s-a format o literatură orală”. Referirea minuțioasă la literatura populară, rezultat al unei documentări de excepție, caută să sublinieze importanța pe care literatura populară o are pentru cea cultă pe de o parte, pentru poporul și originea poporului care a creat-o, pe de altă parte. Surprind cititorul român, în modul în care se realizează prezentarea acestei părți de cultură română, insistența asupra interesului manifestat de oamenii de cultură români față de culegerea și publicarea literaturii populare, precum și concluziile analizei realizate pe parcurs.

Fiecare capitol este chibzuit construit. După ce caracterizează, în general, literatura populară, se trece la prezentarea genurilor și speciilor acestei componente a literaturii naționale. E meritorie și insistența asupra ideii că, înainte de a avea o literatură scrisă, la noi a existat o literatură orală. Doamna profesoară Lucreția Fluieraș, universitar român în Ungaria, așază la loc de cinste, literatura populară românească, față de cea a altor popoare mărturisind admirația față de bogăția, diversitatea și valoarea creației anonime românești.

E de reținut modul în care se clasifică în această carte speciile literaturii populare, fără a se rezuma la o simplă enumerare a lor, exemplificarea, apelul la text fiind actul ce întemeiază la un astfel de autorsubclasele detașate.

Limbajul ce se regăsește aici e la rândul-i de remarcant, o limbă românească îngrijită, clară, suplă, armonioasă domină atmosfera cărții pentru ca evocarea folclorului copiilor să nu rămână fără efect în rândul cititorilor.

Aș adăuga meritul că autoarea face din întreaga prezentare a folclorului și a literaturii pentru copii nu numai un material didactic de folosit în cadrul sistemului de învățământ, ci și un adevărat spațiu de întâlnire a cititorului cu literatura limbii sufletului redimensionat european.

Capacitatea de sinteză a autoarei este extraordinară. Domnia Sa reușește să adune în primul capitol al cărții literatura populară din Ungaria, povestitorii români de aici, autorii și textele lor reprezentative.

Și iarăși meritoriu: după o scurtă notă bibliografică a scriitorilor de naționalitate română din Ungaria, se prezintă, în paginile acestei cărți, creațiile reprezentative ale acestora. Măiestria constă aici în faptul că se îmbină în mod deosebit interesul pentru subiectul unor opere importante ale autorilor abordați, cu interpretarea textelor. Capacitatea de analiză e remarcabilă, întrucât dintr-un text, în aparență banal, se ajunge la remarcarea unor nebanuite valori simbolice.

Literatura cultă este titlul celui de al doilea capitol. La fel ca în cazul **Literaturii populare**, și se pornește de la origini. Capitolul II cuprinde cinci subcapitole: **Apariția literaturii română culte, Literatura pentru copii și tineret, primele reviste și cărți pentru copii, Literatura românilor din Ungaria. Privire generală și reprezentanți, Literatura română pentru copii și tineret din Ungaria. Reprezentați**. Apreciem faptul că se încearcă întâi să se realizeze un scurt istoric al elementelor de cultură românească. Subscriem ideii clar subliniată de autoare că „scrisul în limba română este mai vechi decât primul document care s-a păstrat: **Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung Muscel către Hans Benker**, judele Brașovului (1521)”. Trimiterile la lucrarea lui Nicolaus Olahus **Vlahul**, lucrare ce apare drept vechi și însemnat izvor istoric referitor la originea latină a limbii române și la unitatea poporului român întregesc demersul recuperativ în ordine istorică a unei conștiințe legitimate aici într-o dimensiune culturală.

După o trecere în revistă a textelor laice, se acordă în această carte, în egală măsură, importanță textelor religioase, precum și celor cu caracter istoric.

În mod firesc, cea mai mare parte a unui capitol este dedicată literaturii pentru copii și tineret. Autoarea dă dovadă de o impresionantă cunoaștere a psihologiei preșcolarilor și școlarilor mici, prin modul în care se referă la rolul acesteia în formarea personalității destinatarilor de o asemenea vârstă

„**Primele cărți și reviste pentru tineret**” sunt succint, dar cu maxim folos trecute în revistă. Justificat, se începe aici cu publicațiile românești din primele decenii ale sec. al XIX-lea, continuând cu contribuția marilor clasici la dezvoltarea culturii și literaturii românești, încheind cu generația contemporanilor, pentru a se ajunge apoi la contribuțiile românești din Ungaria.

Constatăm aici un paralelism reperabil la nivelul culturilor europene semnificative. La fel ca și în România, și în Ungaria înainte de apariția literaturii scrise, literatura a circulat în formă orală. Basmele populare, poveștile, snoavele, ghicitorile au fost „fixate în scris și prelucrate artistic” în vremea noastră de folcloriști precum Lucia Borza, Alexandru Hoțopan. Conservarea culturii române orale se datorează, după cum reușește să ne convingă doamna Lucreția Fluieraș, și faptului că, începând cu anul 1950, anul apariției primei reviste românești din Ungaria, atât presa scrisă, cât și cea audio-vizuală, înregistrează, pe lângă altele, și literatură pentru copii și tineret.

Într-un întreg subcapitol sunt identificate condițiile specifice de manifestare a literaturii române din Ungaria. Surprinde argumentat, nu atât specificul local în acest tip de literatură, cât specificul românesc. Regăsim în această secțiune a lucrării, atât spre beneficiul cititorului din Ungaria, cât și spre beneficiul nostru, al celor din țară, o impresionantă sinteză: scriitori, genuri și

formelor literare datorate unor autori de naționalitate română aparținând minorității române Ungariei.

De data aceasta un adevărat istoric al literaturii românilor din Ungaria, excelent observator al tendințelor acesteia, doamna Lucreția Fluieraș recunoaște că nu se poate vorbi despre grupări compacte în rândul poezilor români, pe de o parte pentru că numărul lor este relativ restrâns, iar pe de altă parte, pentru că operele lor nu s-au bucurat de atenția criticilor. Spre a compensa acest neajuns, această densă contribuție cu privire a literatura românilor din Ungaria aduce în prim plan activitatea unor poeți precum Lucian Magdu, Ilie Ivănuș, Lucia Borza, Ana Crișan. Se recunoaște aici că proza românilor din Ungaria nu este la fel de bine reprezentată, ceea ce nu înseamnă că nume precum Ilie Ivănuș, Petru Popuța, Gheorghe Santău nu și-ar merita locul într-o panoramă a epicului românesc. Efortul autoarei, de a strânge date despre acești scriitori și poeți și despre operele lor este impresionant.

Pe lângă notele biobibliografice, acest manual, ori mai degrabă: suport de identitate românească, descinde în universul imagistic al operelor. Pe lângă formația de pedagog, doamna Lucreția Șipoș Fluieraș face dovada unui analist rafinat. Suntem, în fapt, în fața unui jurnal al scriitorilor români din Ungaria, autoarea transformând operele lor în adevărate argumente pentru o pedagogie a valorii. În acest cadru se profilează imaginea unor scriitori precum: Petru Anton, Maria Berenyi, Lucia Borza, Nicolae Gândilă, Ana Hoțopan, etc.

Din *Varia*, ultima secțiune a cărții, reținem mai ales încrederea autoarei în destinul unei astfel de literaturi. „Cultura românească din Ungaria- un râu cu albie proprie- are cursul ei firesc” – așa se intitulează o secțiune a volumului. Desprindem de aici ideea că spațiul de interferență în care ființează literatura română din Ungaria nu este unul nociv, ci unul valorizant. Mai ales în edificiul noului for cultural european, o literatură nu își găsește rațiunea de a fi în fapte izolate, cu atât mai mult cu cât aceasta este a unei minorități naționale. O cultură pură e o construcție ce nu participă la circuitul valorilor, nu oferă și nici nu primește nimic. Însingurarea, în cazul minoritarului nu înseamnă conservare, ci situare în trecut în defavoarea viitorului.

Adevărată pledoarie pentru cunoașterea literaturii minoritarilor români din Ungaria, cartea semnată de doamna Lucreția Fluieraș este în același timp, așa cum am mai arătat, un manual și un jurnal, o antologie și un demers analitic, o carte de istorie, istorie în dimensiune amplă culturală și de istorie literară în același timp. O carte fundament pentru imaginarul românilor din Ungaria și pentru conștiința lor de subiecți ai unei anume culturi: cultura română în totalitatea ei, din care cea zidită de ei este o parte semnificativă. Datorz o astfel de înțelegere a literaturii românilor din Ungaria, fie aceasta pentru copii sau pentru adulți, strădaniei doamnei **Lucreția Fluieraș**.

1. Muzeul Memorial „Ioan Slavici” din Șiria

Exteriorul Castelului Bohus în care se află expozițiile memoriale „Ioan Slavici” și „Emil Monțea”

Masa de lucru a scriitorului Ioan Slavici în actuala expoziție a Muzeului „Ioan Slavici”

*Medalion: Eminescu și Slavici în perioada vieneză
(realizat de Gheorghe Adoc)*

Șiria: reproducere după o ilustrată din prima jumătate a sec. XIX

Ioan Slavici la 60 de ani

*Ecaterina Szöcke - Magzaroszi
prima soție a lui Ioan Slavici*

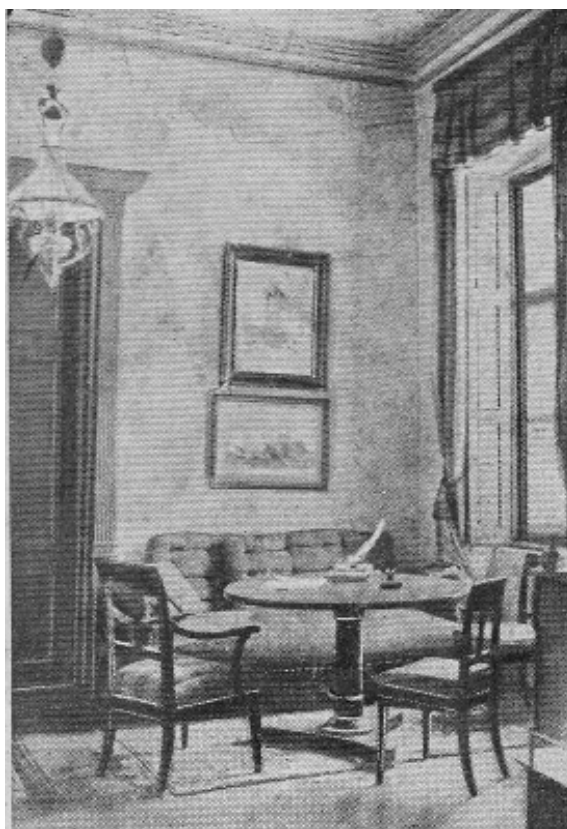
Ultima fotografie a scriitorului (1924)

Medicul Ioan Hosanu din Șoimoș cu familia

Panciu (1920): Ioan Slavici cu fiicele sale Lavinia și Elena

Interior din Castelul Bohuș unde s-a semnat Actul capitulării (13 august 1849)

Ioan Slavici (locul 6, rândul de sus, de la stânga la dreapta) împreună cu corpul profesoral al Școlii Germane din București – unde Slavici predă limba română (1910)

Portret Ioan Slavici (1910)

S 35
IX

B. Sibiu, 12 April 1884.
 12/21 April, 1884.
Muram -

Dragă Amic,

Măști ori măști voi ieși de sub hjar primul
 număr al ziarului „Tribuna” și prea mult ne-am
 bucurat, deocamdată numai deocamdată în primele numere
 am avut oțin din București. Pe voi doar să
 nu ne uită. Mai ales pentru trecerea prin Bu-
 curești și Archiepiscopului și putea să ne trimite
 și să ne-o depozită și să ne-o trimite la noi.
 Salutare și dragoste!

Al tău sincer și devotat amic
 Ioan Slavici
 Kreutz-Gasse Nr. 16.

Manuscris semnat de Ioan Slavici prin care anunța unui amic apariția ziarului „Tribuna”
 (aprilie 1884)

Ioan Slavici cu soția Eleonora și fiul lor Titus (botezat de Titu Maiorescu)

Portretul lui Ioan Slavici pentru „Junimea” (1878)

Casa din Panciu unde își petrecea scriitorul vacanțele de vară

Mormântul scriitorului de la Panciu

2. Ioan Slavici la Măgurele (1894-1908)

Ioan Slavici director al Institutului de Fete „Ioan Otteteleşanu” de la Măgurele

Serbarea inaugurării

Șezătoare în fața Castelului

Vederea Castelului

IV. INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” din Arad Revista „Studii de Știință și Cultură” evaluată de CNCSIS: categoria B+, Cod CNCSIS 664

Instrucțiuni pentru autori

Revista „Studii de Știință și Cultură”, editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, apare trimestrial (în date de 25 ale lunilor: martie, iunie, septembrie, decembrie), fiind evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, categoria B+ – reviste care dețin potențialul necesar pentru obținerea recunoașterii internaționale. Cod CNCSIS 664. Începând cu anul 2008, revista publică numai articole de cercetare științifică de factură umanistă, în conformitate cu domeniul științific Arts & Humanities Citation Index (A&HCI) al Institutului pentru Știința Informării (ISI) din Philadelphia – SUA, având în structură: **Științe umaniste - multidisciplinaritate; Literatură; Limbă și lingvistică; Artă; Religie; Educație și cercetare educațională; Recenzii.**

Calitatea de autor

Calitatea de autor trebuie să se bazeze pe o contribuție substanțială la:

- a) Concepția și proiectarea articolului, sau achiziția, analiza și interpretarea datelor;
- b) Schițarea articolului și revizia critică a acestuia pentru realizarea unui conținut intelectual important;
- c) Aprobarea finală a versiunii care urmează să fie publicată.

Toate condițiile (a), (b) și (c) trebuie îndeplinite de fiecare autor. Participarea doar în scopul obținerii de fonduri sau pentru colectarea de date nu justifică calitatea de autor. De asemenea, fiecare autor trebuie să își asume responsabilitatea pentru articol în mod public.

Prezentarea manuscrisului

Prin apariția unei lucrări în revistă, dreptul de autor se trece asupra revistei și ca atare lucrarea nu mai poate fi trimisă spre publicare, integral sau parțial, unei alte reviste, decât cu acordul Colegiului de redacție. De asemenea, revista nu publică lucrări apărute în alte reviste din țară sau străinătate.

Textul articolului va fi redactat în limba română sau engleză, cu un rezumat în limba engleză (de zece rânduri) ca document WORD 97, WINDOWS 98 sau variante ulterioare, cu o dimensiune de maximum 12 pagini, inclusiv desenele, tabelele și bibliografia cu Font Times New Roman, la un rând. De asemenea, titlul lucrării și cuvintele-cheie, vor fi redactate în limba română și în limba engleză.

Manuscrisul va cuprinde:

- titlul, cu dimensiunea 18, aldine, centrat;
- prenumele și numele complet al autorilor, locul (locurile) de muncă (cu denumirea completă nu prescurtat), adresa (adresele) locului (locurilor) de muncă și e-mailul persoanei de contact, cu dimensiunea literei 12, aldin, centrat;
- rezumatul în limba engleză, maximum 10 rânduri, dimensiunea literei 12, italic, justify; în cazul când textul este scris integral în limba engleză, rezumatul va fi redactat în limba engleză și română;
- cuvinte cheie, maximum 5, dimensiunea literei 12, italic, centrat;
- textul articolului cu dimensiunea literei de 12;

- bibliografia, obligatorie pentru orice articol, se scrie conform regulilor impuse de Standardul internațional ISO 7144/1986 intitulat „Documentation-presentation of theses and similar documents”, în ordinea citării, notat în text prin paranteze drepte [...] Pentru articolele citate din reviste de specialitate se prezintă numele și inițiala prenumelui tuturor autorilor cu majuscule, revista / volumul, numărul de ordine al periodicului, anul apariției și pagina precedată de litera p.; citarea cărților se face similar la numele autorilor urmând titlul cărții, ediția, editura, localitatea, anul apariției, numărul paginii precedat de litera p. ș.a.m.d.

- pentru referințele documentelor de pe internet se citează autorii, instituția, denumirea (titlul) documentului, adresa URL, data consultării.

Tabelele și diagramele, figurile sau alte desene vor fi inserate în text la locul potrivit, numerotate, și vor avea o rezoluție cât mai bună pentru a nu împieta asupra calității materialului.

Structura articolului ce prezintă rezultate ale unor cercetări experimentale va urmări standardele internaționale, conform acronimului IMRAD (introducere, metode și materiale, rezultate și discuții), la care se adaugă concluziile.

Articolele de orice altă natură vor fi alcătuite din introducere, corpul lucrării și concluzii, corpul lucrării putând fi organizat după dorința autorului (lor).

Notele reprezintă o parte a bibliografiei și vor fi introduse în cadrul acesteia la sfârșitul lucrării, în ordinea citării, după bibliografia generală.

Manuscrisele se trimit, pe cale electronică la adresa vasileman@revista-studii-uvvg.ro, sau pe suport electronic și listat, la sediul redacției: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

Articolele științifice sunt supuse procesului de recenzare PEER REVIEW "in orb".

Numărul de recenzori pentru evaluarea unui articol este de 2, iar timpul de recenzare este de 30 de zile. Autorii primesc de la recenzori unul din următoarele răspunsuri:

- articol acceptat;
- articol acceptat cu modificări;
- articol respins.

Referenții științifici vor urmări, la fiecare articol, în propunerea pentru publicare: actualitatea temei; aprofundarea ideilor științifice; credibilitatea autorului și ce aduce nou în domeniu.

Autorii sunt rugați ca odată cu articolul să ne transmită și CV, o lista cu principalele publicații și o fotografie tip portret.

Alte informații: telefon

- 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobil: 0724- 039978

- E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Persoană de contact: prof. VASILE MAN

NOTĂ

Revista trimestrială "Studii de Știință și Cultură" Nr. 1 (16) Martie 2009, are ca temă: PROBLEME ALE TRADUCERII. ROMÂNĂ LIMBĂ BAZĂ, LIMBĂ ȚINTĂ.

Comunicarea titlurilor pentru acest număr se va face până la data de 1 februarie 2009.

“VASILE GOLDIȘ” WESTERN UNIVERSITY OF ARAD
Journal “Science and Culture Studies” evaluated by CNCSIS: B+
category, Code CNCSIS 664

Instructions for Authors

Journal of **Science and culture Studies**, published by “**Vasile Goldiș**” **Western University of Arad**, comes out four times a year, on the 25th of March, June, September and December. Being evaluated by the National Council of Scientific Research in Higher Education from category on B+ – journals that have the potential for becoming internationally accredited Code CNCSIS 664. Starting with 2008, the Journal publishes only scientific articles on humanities issues, according to the scientific field Arts & Humanities Thomson Scientific, belonging to Institute for Information Science in Philadelphia (ISI), – Thomson Scientific SUA, consisting of: **Humanities- multiple disciplines; Literature; Language and linguistics; Art; Religion; Education and Educational research; Reviews.**

Authorship

The authorship must be based on substantial contribution to:

- a) Structuring and writing the article, or acquisition, analysis and interpretation of data;
- b) Article drafting and critical revision to achieve a highly intellectual content;
- c) Final approval of the version to be published.

All conditions in (a), (b), and (c) must be fulfilled by each author. To participate only for the purpose of obtaining funds or data collection does not justify the authorship. Also each author is required to assume public responsibility for the article.

Manuscript on Presentation

Copyright of the article belongs to the review and cannot be sent partially to be published by other reviews without the approval of the editorial staff. The review does not publish articles issued by other national or international reviews.

The text of the article will be written in Romanian or English with a summary of ten lines in English as Word 97, Windows 98 document or further alternatives, maximum of twelve pages, including drawings, tables and bibliography in Times New Roman Font, single spacing. The title of the article and the key words will be written both in Romanian and English.

The manuscript will consist of:

- title, Font 18 **Aldine**, centered;
- first name and surname of the authors, place(s) of work in full name, (do not abbreviate the address), address (es), and the e-mail of the contact person, Font 16, **Aldine**, centered.
- summary in English maximum ten lines, Font 14 Italic justified; in the case that the text is written entirely in English the summary will be written in both English and Romanian
- key words, maximum 5, Font 14, italic, centered;
- the text of the article font 12;
- bibliography, is compulsory for each article and is written according to the rules set-up by International Standard ISO 7144/1986 entitled “Documentation-presentation of theses and similar documents”, in order of quoting, marked in the text by brackets[...] For the articles quoted from specialized reviews are necessary the followings: the surname and initial of first name of the authors are written with capital letters, review/volume, number

of issue, publishing year and page preceded by the letter “p”; the quoting of books is done in the same way, the name of authors being followed by the title of the book, publishing house, place and year of issue, number of page preceded by the letter “p” etc.

- for references regarding Internet documents it is required to write the name of authors, institution, title of the document, URL address and day of access.

Tables and diagrams, figures and other drawings will be inserted in the text at the right place, also numbered and will have a better resolution in order not to diminish the quality of the material.

The structure of the article that presents results of some experimental researches will follow international standards according to IMRAD acronym (introduction, methods and materials results and discussions), and it ends with conclusions. Articles of any other nature will consist of introduction body of the paper and conclusions, the body of the paper being organized according to the author's wishes. The notes represent a part of the bibliography and will be introduced within it at the end of the article in the order of quoting citation after the general bibliography. The articles will be sent by e-mail to vasileman@revista-studii-uvvg.ro, or on electronic support and printed at the editorial staff office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

This Journal can be cited by the name of: Studii Șt. Cult.

The scientific articles are submitted to reviewing process PEER REVIEW "in orb".

The number of reviewers for article evaluation is two and the reviewing time is thirty days. The authors receive from the reviewers one of the following answers:

- Article accepted;
- Article accepted with alterations changes;
- Article rejected.

The Scientific Reviewers will check, for each article, in their recommendation for publishing: the theme present interest; development of scientific ideas; author's credibility and originality.

The deadline for the submission of the articles for number 2(13), June 2008 is May 5 2008. The authors are asked to send a C.V, a list of publications and a small size photo.

Further information: telephone

- 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobile: 0724- 039978

- E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Contact person: VASILE MAN, teacher

NOTE

The “Science and Culture Studies” review no. 1 (16), March 2009, has the theme: “PROBLEMS RELATED TO TRANSLATION. THE ROMANIAN LANGUAGE – BASIC LANGUAGE, TARGET LANGUAGE”.

The communication of titles and articles for this issue shall be made until the date of February 01, 2009.

**UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” din ARAD
„STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ”, ANUL IV, NR. 4 (15),
decembrie 2008**

Acesta este al patrulea număr al revistei „Studii de Știință și Cultură” care se trimite la Thomson Scientific, Philadelphia – SUA pentru a fi evaluat în vederea includerii în Master Journal List.

TEMA: Ioan Slavici, clasic al literaturii române

C U P R I N S

I. STUDII DE ISTORIE LITERARĂ

Eugen SIMION – Ioan Slavici, comemorat la Măgurele	3
Aurel ARDELEAN – Contribuția Universității de Vest „Vasile Goldiș” la cunoașterea operei lui Ioan Slavici	5
Ileana FLOREA – Ioan Slavici, un spirit european	7
Mircea PĂCURARIU – Ioan Slavici despre Mitropolitul Andrei Șaguna	12
Ștefan GENCĂRĂU – Ioan Slavici, aspecte de limbă și stil	14
Dimitrie VATAMANIUC – Ioan Otteteleșeanu și Institutul din Măgurele	20
Petre FRANGOPOL – Institutul de fizică atomică de la Măgurele. Destinul unui centru de excelență	23
Francisc SCHNEIDER – Amintiri despre Măgurele	31
Lavinia TOMA – 160 de ani de la nașterea lui Ioan Slavici	32
Amelia DORCIOMAN – Istoria Institutului Otteteleșeanu	35
Veronica GHEORGHE – Eminescu și Slavici oaspeți ai Doamnei Otteteleșeanu	38
Gabriela ROTARU – Amintiri despre Slavici	40
Ariadna TOTOESCU, Valentina ALBU – Activitatea pedagogică a lui Ioan Slavici	42
Rodica FRENȚIU – Dimensiunea etică și existențială pe două meridiane literare: Ioan Slavici, Budulea Taichii (1881) și Natsume Sōseki, Zbuciumul inimii (1914)	44
Annamaria STAN – Satul, univers literar în operele lui Ioan Slavici și Bjornstjerne Bjornson	51
Iulian NEGRILĂ – Ioan Slavici, jurnalist	56
Eugen GAGEA – Vasile Goldiș și Ioan Slavici	65

Bianca NEGRILĂ – Ioan Slavici și contemporanii săi	68
Stelean BOIA – Ioan Slavici, Tribuna și Tribunismul în context european	73
Dumitru MIHĂILESCU – Hanul, loc de popas și de interferență a diferitelor destine umane (cu referire la „Moara cu noroc” de Ioan Slavici)	81
Dorel BACOSȘ – Ioan Slavici, o geografie literară („Mara”)	85
Daniel VIGHI – Reflecții economice în proza lui Ioan Slavici și Ioan Ghica	89
Laura ORBAN – Valori stilistice ale neologismului în romanul „Mara ” de Ioan Slavici	92
Ioan Marius GIURA – Metamorfozele iubirii în nuvela „Pădureanca”	98
Speranța, SOFIA MILANCOVICI – Aradul în memoriile lui Ioan Slavici	102
Emil ȘIMĂNDAN – Opera lui Ioan Slavici în viziune cinematografică	106
Vasile MAN – Opera lui Ioan Slavici în bibliografie arădeană (1990-2008)	109
Vanda STAN – Literatură comparată: Jane Austen – Ioan Slavici	116
Ioana NISTOR – Centrul de Cercetări de Istorie și Teorie Literară „Ioan Slavici” al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad	119

II. RECENZII

Marius GREC – <i>Melente Nica, Viața și opera lui Ioan Slavici (Contribuții inedite)</i> , „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2005	121
Mihaela COȚA – MĂRGINEAN – <i>Lucreția Șipoș Fluieraș, literatura română pentru copii și tineret. Scrieri românești din Ungaria</i>	123

III. IMAGINI DOCUMENT 126

IV. INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI 127

**“VASILE GOLDIȘ” WESTERN UNIVERSITY OF ARAD
“SCIENCE AND CULTURE STUDIES” IVth YEAR, No.3 (14),
DECEMBER 2008**

This is the fourth number of the journal “Science and Culture Studies” and it will be send at Thomson Scientific, Philadelphia – USA in order to be evaluated for being included in Master Journal List

THEME: Ioan Slavici classic of Romanian Literature

CONTENTS

I. STUDIES OF LITERARY HISTORY

Eugen SIMION – Ioan Slavici commemorated at Magurele	3
Aurel ARDELEAN – The contribution of “Vasile Goldis” University from Arad to the Knowledge of Ioan Slavici Work	5
Ileana FLOREA – Ioan Slavici - European Spirit	7
Mircea PĂCURARIU – Ioan Slavici about bishop Andrei Saguna	12
Ștefan GENCĂRĂU – Ioan Slavici. Aspects of Language and Style	14
Dimitrie VATAMANIUC – Ioan Otteteleşanu and the Institute from Măgurele	20
Petre FRANGOPOL – Institute of Atomic Physics from Magurele. The Destiny of a Centre of Excellence	23
Francisc SCHNEIDER – Memories about Magurele	31
Lavinia TOMA – 160 Years from Ioan Slavici’s birth	32
Amelia DORCIOMAN – The History of the Otteteleşanu Institute	35
Veronica GHEORGHE – Eminescu and Slavici, the Guests of Mrs. Otteteleşanu	38
Gabriela ROTARU – Memories about Slavici	40
Ariadna TOTOESCU, Valentina ALBU – The Pedagogical activity of Ioan Slavici	42
Rodica FRENȚIU – The Existential and ethic dimension on two different literary ways: Ioan Slavici, “Budulea Taichii” (1881) and Natsume Soseki “Zbuciumul Inimii” (1914)	44
Annamaria STAN – The Village - Literary Universe in the works of Ioan Slavici and Bjrnstjerne Bjrnson	51
Iulian NEGRILĂ – Ioan Slavici - Journalist	56
Eugen GAGEA – Vasile Goldis and Ioan Slavici	65
Bianca NEGRILĂ – Ioan Slavici and his Contemporaries	68
Stelean BOIA – Ioan Slavici the oral speaking in the European Context	73

Dumitru MIHĂILESCU – The Inn – The Halting Place and the Interferences of Different Human Destines (With Reference at ”Moara cu noroc“ by Ioan Slavici) 81

Dorel BACOS – Ioan Slavici – a Literary Geografy („Mara”) 85

Daniel VIGHI – Economic perspectives in Ioan Slavici’s and Ion Ghica’s works 89

Laura ORBAN – Stylistic values of Neologisms in the Novel „Mara” by Ioan Slavici 92

Ioan Marius GIURA – The Metamorphoses of love in “Padureanca” 98

Speranța, SOFIA MILANCOVICI – Arad in Ioan Slavici’s memoires 102

Emil ȘIMĂNDAN – Ioan Slavici’s work in a Cinematography view 106

Vasile MAN – The work of Ioan Slavici in the local Biography (1990-2008) 109

Vanda STAN – Jane Austen vs. Ioan Slavici 116

Ioana NISTOR – The Center of Historical Research and Literary Theories “Ioan Slavici” that belongs to Vasile Goldis University from Arad 119

II. REVIEWS

Marius GREC – Melente Nica – Life and work of Ioan Slavici (Amazing Contributions), “Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2005” 121

Mihaela COȚA – MĂRGINEAN – 123

III. DOCUMENT IMAGES 126

IV. INSTRUCTIONS FOR AUTHORS 137
